

ПРИРУЧНИК

Приручник о европском праву које се односи на права детета

Издање 2022.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE

Рукопис за овај приручник је завршен у фебруару 2022.

Репродукција је дозвољена под условом да се ода признање аутору.

Аутор фотографија (корице и унутрашњост): © iStockphoto

© Агенција Европске уније за основна права и Савет Европе, 2026.

За сваку употребу или репродукцију фотографија или другог материјала који није заштићен ауторским правом Агенције Европске уније за основна права/Савета Европе, потребно је тражити дозволу директно од носиоца ауторских права.

Ни Агенција Европске уније за основна права/Савет Европе нити било која особа која делује у име Агенције Европске уније за основна права/Савета Европе не одговара за могућу употребу актуелних информација.

Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2026.

CoE: ISBN 978-92-871-9742-9

FRA — print: ISBN 978-92-9489-331-4 doi:10.2811/591 TK-09-21-398-SR-C

FRA — PDF: ISBN 978-92-9489-321-5 doi:10.2811/648606 TK-09-21-398-SR-N

Printed by Imprimerie Bietlot in Belgium

PRINTED ON ELEMENTAL CHLORINE-FREE BLEACHED PAPER (ECF)

Овај приручник је написан на енглеском језику. Савет Европе (СЕ) и Европски суд за људска права (ЕСЉП) не преузимају одговорност за квалитет превода на друге језике. Ставови изражени у овом приручнику не обавезују СЕ и ЕСЉП. Приручник се односи на избор коментара и приручника. СЕ и ЕСЉП за људска права не преузимају одговорност за њихов садржај, нити њихово укључивање на ову листу представља било какав облик одобравања ових публикација. Остале публикације су наведене на интернет страницама библиотеке ЕСЉП на: echr.coe.int, а више изворних материјала може се наћи на coe.int/children.

**Приручник о европском
праву које се односи
на права детета**
Издање 2022.

Предговор

Ово друго издање *Приручника о европском праву који се односи на права детета* заједно су припремили Агенција Европске уније за основна права и Савет Европе (Одељење за права детета, Одељење Европске социјалне повеље и Регистар Европског суда за људска права). То је пети у низу приручника о европском праву које су заједно припремиле наше организације. Претходни приручници били су посвећени европском праву које се односи на закон о забрани дискриминације, азил, границе и имиграцију, заштиту података и приступ правди.

Откако смо објавили прво издање 2015. године, дошло је до низа законских промена, као и важне судске праксе релевантне за права детета. На пример, Европска унија (ЕУ) је по први пут донела закон о процедуралним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку. Суд правде ЕУ (СПЕУ) је разјаснио правна питања у вези с питањима као што је повратак деце држављана трећих земаља. Европски суд за људска права (ЕСЉП) донео је низ важних пресуда, посебно у областима насиља над децом и притвора деце миграната.

Деца су пуноправни носиоци људских права и овај приручник има за циљ да повећа знање о правним стандардима који штите и промовишу ова права у Европи. Уговор о Европској унији прописује обавезу Уније да промовише заштиту права детета. Њена Повеља о основним правима, уредбе и директиве, као и јуриспруденција СПЕУ, допринели су даљем утврђивању заштите ових права.

У Савету Европе, велики број конвенција и њихових одговарајућих уговорних тела фокусира се на специфичне аспекте заштите права детета, укључујући заштиту од сексуалног злостављања и експлоатације, сајбер криминала, трговине људима, родно заснованог насиља и заштите података. Ове конвенције доприносе побољшању заштите која се признаје деци у складу с Европском конвенцијом о људским правима и Европском социјалном повељом, укључујући јуриспруденцију Европског суда за људска права и одлуке Европског комитета за социјална права.

Овај приручник је дизајниран за правне стручњаке, судије, јавне тужиоце, органе за заштиту деце и друге стручњаке и организације одговорне за обезбеђивање правне заштите права детета. Верујемо да ће им овај приручник пружити знање потребно да интегришу перспективу права детета у све своје одлуке и ситуације.

Снежана Самарџић-Марковић

Генерални директор за демократију
Савет Европе

Sirpa Rautio

Директор Агенције
за основна права Европске
уније

Садржај

ПРЕДГОВОР	3
СКРАЋЕНИЦЕ	11
КАКО КОРИСТИТИ ОВАЈ ПРИРУЧНИК	13
1 УВОД У ЕВРОПСКО ПРАВО КОЈЕ СЕ ОДНОСИ НА ПРАВА ДЕТЕТА: КОНТЕКСТ И КЉУЧНИ ПРИНЦИПИ	15
1.1. Основни концепти	19
Кључне тачке	19
1.1.1. Поље европског права које се односи на права детета	19
1.1.2. Дете као носилац права	20
1.2. Позадина права детета у Европи	21
Кључне тачке	21
1.2.1. Европска унија: развој права детета и обим заштите	22
1.2.2. Савет Европе: развој права детета и обим заштите	25
1.3. Европски закон који се односи на права детета и Конвенција УН о правима детета	29
Кључна тачка	29
1.4. Улога европских судова у тумачењу и спровођењу дечјих права	31
Кључне тачке	31
1.4.1. Суд правде Европске Уније	31
1.4.2. Европски суд за људска права	33
1.5. Европски комитет за социјална права	34
Кључна тачка	34
2 ГРАЂАНСКА ПРАВА И СЛОБОДЕ	37
2.1. Слобода мисли, савести и вероисповести	39
Кључне тачке	39
2.2. Права родитеља и слобода вероисповести њихове деце	41
Кључне тачке	41
2.3. Слобода изражавања и информисања	44
Кључна тачка	44
2.4. Право на саслушање	46
Кључне тачке	46

2.5.	Право на слободу окупљања и удруживања	51
	Кључне тачке	51
3	РАВНОПРАВНОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА	53
3.1.	Европски закон о забрани дискриминације	57
	Кључне тачке	57
3.2.	Недискриминација по основу расе или етничког порекла	61
	Кључне тачке	61
3.3.	Недискриминација по основу националности и имиграционог статуса	65
	Кључне тачке	65
3.4.	Недискриминација по основу инвалидитета	68
	Кључне тачке	68
3.5.	Недискриминација по другим заштићеним основама	72
	Кључне тачке	72
4	ПИТАЊА ЛИЧНОГ ИДЕНТИТЕТА	77
4.1.	Регистрација рођења и право на име	79
	Кључна тачка	79
4.2.	Право да се зна своје порекло	81
	Кључне тачке	81
	4.2.1. Утврђивање очинства	82
	4.2.2. Утврђивање нечијег порекла: усвојење	86
4.3.	Држављанство	87
	Кључне тачке	87
5	ПОРОДИЧНИ ЖИВОТ	91
5.1.	Право на поштовање породичног живота	93
	Кључне тачке	93
5.2.	Право детета да се о њему старају родитељи	95
	Кључне тачке	95
5.3.	Право на одржавање контакта	98
	Кључне тачке	98
5.4.	Незаконито одвођење деце преко граница – отмица деце	108
	Кључне тачке	108

6	АЛТЕРНАТИВНО ЗБРИЊАВАЊЕ ЗА ПОРОДИЧНО ЗБРИЊАВАЊЕ И УСВАЈАЊЕ	117
6.1.	Алтернативно збрињавање: општи принципи	119
	Кључне тачке	119
6.2.	Смештање деце у алтернативно збрињавање	124
	Кључне тачке	124
6.3.	Усвајање	130
	Кључне тачке	130
7	ЗАШТИТА ДЕЦЕ ОД НАСИЉА И ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ	137
7.1.	Насиље код куће, у школама, на мрежи или у другим окружењима	141
	Кључне тачке	141
	7.1.1. Обим одговорности државе	141
	7.1.2. Злостављање у школи	146
	7.1.3. Сексуално злостављање	147
	7.1.4. Насиље у породици и занемаривање деце	154
7.2.	Искоришћавање деце	158
	Кључна тачка	158
	7.2.1. Присилни рад	158
	7.2.2. Трговина децом	161
	7.2.3. Сексуална експлоатација	165
7.3.	Високо ризичне групе	169
	Кључна тачка	169
7.4.	Нестала деца	172
	Кључна тачка	172
8	ЕКОНОМСКА, СОЦИЈАЛНА И КУЛТУРНА ПРАВА И АДЕКВАТАН ЖИВОТНИ СТАНДАРД	175
8.1.	Приступу економским, социјалним и културним правима	179
	Кључне тачке	179
8.2.	Право на образовање	181
	Кључне тачке	181
	8.2.1. Право на образовање деце миграната	184
8.3.	Право на здравље	189
	Кључне тачке	189

8.4.	Право на смештај	196
	Кључне тачке	196
8.5.	Право на адекватан животни стандард и право на социјалну сигурност	201
	Кључне тачке	201
9	МИГРАЦИЈА И АЗИЛ	207
9.1.	Улазак и боравиште	211
	Кључне тачке	211
9.2.	Утврђивање старости	216
	Кључне тачке	216
9.3.	Спајање породице за растављену децу	218
	Кључне тачке	218
9.4.	Притвор	223
	Кључне тачке	223
9.5.	Протеривање	228
	Кључне тачке	228
9.6.	Пристап правди	233
	Кључна тачка	233
10	ЛИЧНИ ПОДАЦИ И ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА	237
10.1.	Деца и заштита података о личности	239
	Кључне тачке	239
	10.1.1. Европски закон о заштити података	239
10.2.	Заштита деце као потрошача	246
	Кључне тачке	246
	10.2.1. Права потрошача	247
	10.2.2. Непоштене комерцијалне праксе усмерене на децу	248
	10.2.3. Безбедност производа	249
	10.2.4. Клиничка испитивања која укључују децу	250
	10.2.5. Храна намењена бебама и малој деци	251
	10.2.6. Безбедност играчака	251
	10.2.7. Деца и оглашавање	252
11	ПРАВА ДЕЦЕ У ОКВИРУ КРИВИЧНОГ ПРАВОСУЂА И АЛТЕРНАТИВНИХ (ВАНСУДСКИХ) ПОСТУПАКА	253
11.1.	Гаранције правичног суђења	255
	Кључне тачке	255

11.1.1. Ефикасно учешће	260
11.1.2. Приступ адвокату	262
11.2. Права младих преступника у вези с притвором	264
Кључне тачке	264
11.2.1. Облици притвора (материјалне и процедуралне гаранције)	265
11.2.2. Услови притвора	269
11.2.3. Заштита од злостављања и малтретирања	271
11.3. Заштита деце жртава и сведока	272
Кључна тачка	272
ДОДАТНА ЛИТЕРАТУРА	281
СУДСКА ПРАКСА	293
КАКО ПРОНАЋИ СУДСКУ ПРАКСУ ЕВРОПСКИХ СУДОВА	305
ПОМЕНУТИ ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ	311
Правни инструменти Уједињених нација	311
Правни инструменти Савета Европе	311
Правни инструменти ЕУ	314

Скраћенице

ВВ	Велико веће (Европског суда за људска права)
ГЕПТЉ	Група експерата за борбу против трговине људима
ДПП	Директива о правима потрошача
ЕЕП	Европски економски простор
ЕКЉП	Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (позната као Европска конвенција о људским правима)
ЕКРН	Европска комисија против расизма и нетолеранције
ЕКСП	Европски комитет за социјална права
ЕОЗП	Европски одбор за заштиту података
ЕСЉП	Европски суд за људска права
ЕУ	Европска унија
КПОИ	Конвенција Уједињених нација о правима особа с инвалидитетом
ЛГБТИК	лезбејке, геј, бисексуални, трансродни, интерсексуални и квир
МОР	Међународна организација рада
НВО	невладине организације
ОКНМ	Оквирна конвенција Савета Европе за заштиту националних мањина
ОУЗП	Општа уредба о заштити података
СЕ	Савет Европе
СПЕУ	Суд правде Европске уније (пре децембра 2009, Европски суд правде)
УЕУ	Уговор о Европској унији
УН	Уједињене нације
УОСЕПД	Управни одбор Савета Европе за права детета

УФЕУ Уговор о функционисању Европске уније

FRA (FRA - Fundamental Rights Agency) Агенција Европске уније за основна права

Како користити овај приручник

Овај приручник пружа преглед основних права детета у државама чланицама Европске уније (ЕУ) и Савета Европе (СЕ). Широког је обима и ажурира **прво издање**, објављено 2015. године. Дечја права су међусекторска област права. Приручник препознаје децу као носиоце свих људских/основних права, као и субјекте посебних прописа с обзиром на њихове специфичности. Фокусира се на области права које су од посебног значаја за децу.

Приручник је осмишљен да помогне правницима који можда нису специјализовани за област дечјих права, укључујући адвокате, судије, тужиоце, социјалне раднике и друге који раде с националним властима, као и невладине организације (НВО) и друга тела која се могу суочити с сродним правним питањима. То је референтна тачка за право ЕУ и СЕ у вези с његовим предметним областима, и објашњава како је свако питање регулисано законом ЕУ, као и Европском конвенцијом о људским правима (ЕКЉП), Европском социјалном повељом (ЕСП) и другим инструментима СЕ. Свако поглавље почиње табелом важећег закона у оквиру два одвојена европска правна система, који се затим наводи у односу на сваку покривену тему, како би се омогућило читаоцу да види где се та два правна система подударају, а где се разликују. Тамо где је релевантно, постоје и референце на Конвенцију о правима детета Уједињених нација (УН) (ЦРЦ (CRC) - Convention on the Rights of the Child) и друге међународне инструменте.

Правници из држава које нису чланице ЕУ, а које су државе чланице Савета Европе и самим тим потписнице ЕКЉП, могу да приступе информацијама релевантним за њихову земљу тако што ће директно посетити одељке СЕ. Правници у државама чланицама ЕУ ће морати да користе оба одељка јер те државе обавезују оба правна поретка. За читаоце којима је потребно више информација о одређеном питању, листа референци на специјализованији материјал може се наћи у одељку приручника „Додатна литература“.

Примена закона ЕКЉП је представљена кроз кратке референце на одабране случајеве Европског суда за људска права (ЕСЉП) у вези с темом приручника. Они су изабрани из постојећих пресуда и одлука ЕСЉП

о питањима права детета. Овај корпус судске праксе је допуњен референцама на друге релевантне инструменте и стандарде СЕ.

Право ЕУ је представљено у законодавним мерама које су усвојене, у релевантним одредбама Уговора, а посебно у Повељи Европске уније о основним правима, како се тумачи у пракси Суда правде Европске уније (СПЕУ – познат пре децембра 2009. као Европски суд правде (ЕСП)).

Судска пракса описана или цитирана у овом приручнику пружа примере важног оквира судске праксе ЕСЉП и СПЕУ. Приручник укључује, колико је то могуће, с обзиром на његов ограничен обим и уводну природу, правна дешавања до септембра 2021. године.

Приручник почиње уводним поглављем, које укратко објашњава улогу два правна система како су установљена правом СЕ и ЕУ, и садржи 10 суштинских поглавља која покривају следећа питања:

- грађанска права и слободе;
- равноправност и недискриминација;
- питања личног идентитета;
- породични живот;
- алтернативно збрињавање и усвајање;
- заштита деце од насиља и експлоатације;
- економска, социјална и културна права;
- миграције и азил;
- лични подаци и заштита потрошача;
- права деце у оквиру кривичног правосуђа и алтернативних поступака.

Свако поглавље упућује на друге теме и поглавља, пружајући потпуније разумевање важећег правног оквира. Кључне тачке су представљене на почетку сваког одељка.

1

Увод у европско право које се односи на права детета: контекст и кључни принципи

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, чланови 24 и 32 Уговор о Европској унији, члан 3 (3)	Дете као носилац права	Конвенција о борби против трговине људима, члан 4 (д) Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања (Конвенција Ланзароте), члан 3 (а)
Повеља о основним правима, члан 24 (2) СПЕУ, Ц-244/06, <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Avides Media AG</i> , 2008. СПЕУ, Ц-112/20, <i>М.А. против државе Белгије</i> , 2021.	Најбољи интерес детета	Конвенција Ланзароте, члан 30 (1) ЕКСП, <i>Међународна комисија правника (МКП) и Европски савет за избеглице и прогнанике (ЕСИП) против Грчке</i> , бр. 173/2018, 2021.
Повеља о основним правима, члан 24 (1)	Права деце на учешће и да буду саслушана	Конвенција Ланзароте, члан 9 Конвенција за заштиту људских права и достојанства људског бића у погледу примене биологије и медицине: конвенција о људским правима и биомедицини (Конвенција Овиедо), члан 6
Директива о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије (2011/93/ЕУ)	Заштита од насиља и/или сексуалног насиља	ЕКЉП, чланови 2 (право на живот), 3 (мучење, нечовечно и понижавајуће поступање) и 8 (физички интегритет) Конвенција Ланзароте

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, члан 14 (2) (право на образовање)	Право на бесплатно обавезно образовање	ЕСП (преиначена), члан 17 (2) (право на одговарајућу социјалну, правну и економску заштиту) Протокол 1 уз ЕКЉП, члан 2
Повеља о основним правима, члан 21 (недискриминација)	Забрана дискриминације на основу старости	ЕКЉП, члан 14 (забрана дискриминације) Протокол 12 уз ЕКЉП, члан 1
Повеља о основним правима, члан 7 (поштовање приватног и породичног живота) и члан 24 (3) (контакт с родитељима)	Право на поштовање приватног и породичног живота	ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота) Конвенција о правном статусу деце рођене ван брака Конвенција о усвајању деце (преиначена) Конвенција о контактима у вези с децом Конвенција о остваривању права детета ЕКЉП, <i>Маслов против Аустрије</i> [ВВ], бр. 1638/03, 2008. (депортација подносиоца представке, осуђеног за кривична дела као дете)

Ово уводно поглавље објашњава како се закон о правима детета развио на европском нивоу, који кључни принципи усмеравају његову примену и које кључне аспекте права детета третира европски закон. Оно успоставља основу за предметну анализу следећих поглавља.

СЕ је формиран после Другог светског рата, окупљајући европске државе у циљу очувања људских права, демократије и владавине права у Европи. Данас се СЕ састоји од 47 држава чланице, укључујући све државе чланице ЕУ. Године 1950. СЕ је усвојио ЕКЉП.¹ ЕКЉП је била први инструмент који је кристализовао и дао обавезујуће дејство на права утврђена у [Универзалној декларацији о људским правима](#). ЕКЉП се подједнако примењује на одрасле и децу. Она прописује апсолутна права, која државе никада не могу прекршити, као што је право на живот или забрана

1 Савет Европе (1950), [Европска конвенција о људским правима](#), усвојена 4. новембра 1950. и ступила на снагу 3. септембра 1953. године.

тортуре, и штити одређена права и слободе који се законом могу ограничити само када је то неопходно у демократском друштву, на пример, право на слободу и безбедност или право на поштовање приватног и породичног живота.

Члан 19 ЕКЉП успоставио је ЕСЉП као правосудни механизам који обезбеђује да државе поштују своје обавезе према ЕКЉП.

ЕСЉП испитује жалбе појединаца, група појединаца или правних лица које наводе кршење ЕКЉП. Такође може да испита међудржавне случајеве које је покренула једна или више држава чланица СЕ против друге државе чланице. Надаље, од ступања на снагу [Протокола 16 уз ЕКЉП](#) 1. августа 2018. највиши судови и трибунали државе чланице могу тражити од Суда да пружи саветодавна мишљења о начелним питањима која се односе на тумачење или примену права и слобода дефинисаних у ЕКЉП или њеним протоколима.

Државе имају међународну обавезу да обезбеде да се њихови службеници придржавају ЕКЉП. Све државе чланице СЕ су сада инкорпорирале или спровеле ЕКЉП у своје национално законодавство, које захтева од њихових судија и званичника да поступају у складу с одредбама ЕКЉП.

ЕСП² (преиначена 1996.³) је још један велики споразум о људским правима Савета Европе за заштиту социјалних права, с посебним одредбама за права детета. Поштовање обавеза према повељи од стране држава чланица подлеже надзору Европског комитета за социјална права (ЕКСП), којег је изабрао Комитет министара СЕ да надгледа поштовање повеље у оквиру два комплементарна механизма: путем колективних жалби које подносе социјални партнери и НВО путем националних извештаја које састављају државе чланице. Државе морају поштовати одлуке и закључке ЕКСП чак и ако нису директно примењиви у домаћим правним системима.

ЕУ се развила од три европске организације основане 1950-их година. Првобитни уговори Европских заједница нису садржавали никакве

2 Савет Европе (1961), [Европска социјална повеља](#), ЦЕТС (CETS- Council of Europe Treaty Series) бр. 35, 18. октобар 1961.

3 Савет Европе (1996), [Европска социјална повеља \(преиначена\)](#), ЦЕТС бр. 163, 3. мај 1996.

референце на људска права или њихову заштиту. Међутим, како су се случајеви почели појављивати пред ЕСП (сада СПЕУ) у којима се наводи кршење људских права узроковано правом Заједнице, касних 1960-их и раних 1970-их, Суд је развио корпус закона које су израдиле судије познат као „општа начела“ права заједнице. Према СПЕУ, ови општи принципи би одражавали садржај заштите људских права који се налази у националним уставима и уговорима о људским правима, посебно ЕКЉП, а СПЕУ би обезбедио усклађеност права заједнице с овим принципима.

Систем заштите људских права ЕУ се развијао од јуриспруденције СПЕУ, до измена и допуна уговора у циљу афирмације заштите основних права у ЕУ. Уговор из Мастрихта укључивао је позивање на ЕКЉП и заједничке уставне традиције држава чланица као опште принципе права ЕУ, док је Уговор из Амстердама потврдио да је ЕУ заснована на тим принципима (Уговор из Лисабона их наводи као „вредности“ у члану 2 УЕУ (Уговор о Европској унији).

Повеља о основним правима Европске уније, усвојена 2000. године, уграђује низ грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права. Ступањем на снагу Лисабонског уговора 2009. године, повеља је добила исту правну вредност као и уговори, што значи да су институције ЕУ дужне да је поштују. Државе чланице ЕУ морају се придржавати повеље када спроводе право ЕУ. Упоредујући ове референце с текстом одговарајућих одредаба у националним уставима, испоставља се да повеља нуди изузетно детаљан скуп права деце.⁴

Све државе чланице ЕУ и државе чланице СЕ су потписнице [Конвенције о правима детета УН](#).⁵ Водећи принципи Конвенције о правима детета, као што је принцип најбољег интереса детета; забрана дискриминације, право на опстанак, живот и развој и право детета да буде саслушано, уграђени су у правне инструменте ЕУ и СЕ.

4 Погледајте Toggenburg, G. N. (2019), „Die Rechte der Kinder und der Mehrwert der EU-Grundrechtecharta“, *Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht, iFamZ*, август 2019, стр. 263–265.

5 Документ Уједињених нација, [Конвенција УН о правима детета](#), усвојен је и отворен за потписивање, ратификацију и приступање резолуцијом Генералне скупштине 44/25 од 20. новембра 1989, а ступио је на снагу 2. септембра 1990, у складу с чланом 49.

1.1. Основни концепти

Кључне тачке

- Дете се дефинише као свака особа млађа од осамнаест година.
- Деца су носиоци права, а не само корисници заштите.

1.1.1. Поље европског права које се односи на права детета

Овај одељак се фокусира на правно обавезујуће инструменте које су усвојили СЕ и ЕУ, као и на судску праксу ЕСЉП, СПЕУ и других релевантних надзорних тела. Тамо где је релевантно, упућује се на друге европске изворе који утичу на развој европског закона о правима детета, укључујући кључне документе политике, смернице или друге необавезујуће инструменте/инструменте меког права.

Деца као носиоци права су корисници свих људских/основних права и субјекти посебних прописа, с обзиром на њихове специфичне карактеристике и потребе. Значајан део европске судске праксе произилази из судских спорова које су покренули родитељи или други законски заступници деце, с обзиром на ограничену пословну способност деце. Иако овај приручник има за циљ да илуструје како закон задовољава специфична права деце, он такође илуструје важност родитеља/старатеља или других законских заступника и упућује, где је то прикладно, где су права и одговорности најистакнутије додељене старатељима деце. У таквим случајевима, усвојен је приступ ЦРЦ-а, наиме да родитељске одговорности треба да се извршавају у најбољем интересу детета као њиховој примарној бризи и на начин који је у складу с развојним капацитетима детета.

1.1.2. Дете као носилац права

Према међународном праву, ЦРЦ у свом члану 1 утврђује да је „дете свако људско биће млађе од осамнаест година“. Ово је правни параметар који се тренутно користи, такође и у Европи, за дефинисање тога ко је дете.

Према закону ЕУ, не постоји јединствена, формална дефиниција „детета“ наведена у било ком уговору, њиховом подзаконском законодавству или судској пракси. Већина правних инструмената ЕУ користи дефиницију детета као особе млађе од осамнаест година. Ипак, неки други користе ширу дефиницију. На пример, закон ЕУ који регулише права на слободно кретање грађана ЕУ и чланова њихових породица дефинише „децу“ као „директне потомке који су млађи од 21 године или су издржавани“,⁶ у суштини подржавајући биолошки и економски појам за разлику од оног заснованог на малолетности.

Неки закони ЕУ деци приписују различита права у зависности од узраста. [Директива 94/33/ЕЗ о заштити младих на раду](#) (Директива о младим радницима),⁷ на пример, која регулише приступ деце и услове формалног запошљавања широм држава ЕУ, прави разлику између „младих људи“ (општи термин за све особе млађе од 18 година), „адолесцената“ (свака млада особа од најмање 15 година, али мање од 18 година – који више не подлежу редовном школовању) и „деца“ (дефинисана као она млађа од 15 година – којима је углавном забрањено да се формално запошљавају).

Друге области права ЕУ, посебно оне области у којима деловање ЕУ допуњује деловање држава чланица (као што су социјално осигурање, имиграција и образовање), ослањају се на национално право да би се утврдило ко је дете. У овом контексту дефиниција Конвенције о правима детета је генерално усвојена.

6 [Директива 2004/38/ЕЗ](#) Европског парламента и Савета од 29. априла 2004. о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крћећу и бораве на територији држава чланица којима се мења Уредба (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидају директиве 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90/364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ, СЛ 2004. Л 158, чл. 2 (2) (ц).

7 [Директива 94/33/ЕЗ](#) од 22. јуна 1994. о заштити младих на раду, СЛ 1994. Л 216/12, чл. 3.

Према закону СЕ, већина инструмената који се односе на децу усваја дефиницију детета из ЦРЦ. Примери укључују члан 4 (д) **Конвенције СЕ о борби против трговине људима**⁸ или члана 3 (а) **Конвенције о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања** Савета Европе (Конвенција Ланзароте).⁹

ЕКЉП не садржи дефиницију детета, али њен члан 1 обавезује државе да права из Конвенције обезбеде „свима“ у оквиру своје надлежности. Члан 14 ЕКЉП гарантује уживање права наведених у Конвенцији „без дискриминације по било ком основу“, укључујући основ узраста.¹⁰ ЕСЉП је прихватио пријаве деце и у име деце без обзира на њихов узраст.¹¹ У својој јуриспруденцији, прихватио је дефиницију детета из ЦРЦ,¹² подржавајући појам „млађих од 18 година“.

Иста дефиниција важи и за **ЕСП** и њено тумачење од стране ЕКСП.¹³

1.2. Позадина права детета у Европи

Кључне тачке

- Право ЕУ штити права детета кроз примарно и секундарно право у различитим областима, као што су заштита потрошача, азил и миграције, сарадња у грађанским и кривичним стварима и заштита података.
- Право СЕ заснива се на неколико конвенција које се фокусирају на права деце, као и на инструментима меког права, као што су препоруке Комитета министара.

8 Савет Европе, **Конвенција о борби против трговине људима**, ЦЕТС бр. 197, 16. мај 2005.

9 Савет Европе, **Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања**, ЦЕТС бр. 201, 25. октобар 2007.

10 ЕСЉП, **Швицгебел против Швајцарске**, бр. 25762/07, 10. јун 2010. Погледајте и Агенцију за основна права Европске уније (FRA- Fundamental Rights Agency) и ЕСЉП (2018), **Приручник о европском праву против дискриминације**, Луксембург, Канцеларија за публикације Европске уније (Канцеларија за публикације), 21. март 2018, стр. 103.

11 Погледајте, на пример, ЕСЉП, **Маркс против Белгије**, бр. 6833/74, 13. јун 1979. године, где је дете подносиоца представке имало шест година када је суд донео пресуду. Такође погледајте ЕСЉП, **Ц против Хрватске**, број 80117/17, 8. октобар 2020.

12 Погледајте, на пример, ЕСЉП, **Ћувеч против Турске**, 20. јануар 2009; ЕСЉП, **Ћошелав против Турске**, 9. октобар 2012.

13 ЕКСП, **Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије**, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009, став 25.

И ЕУ и СЕ донели су законе у неколико области релевантних за права детета. Међуинституционална сарадња је посебно јака између СЕ и ЕУ. Развој европског права је такође заснован на важним инструментима које су усвојиле међународне институције, као што је Хашка конференција о међународном приватном праву.¹⁴

1.2.1. Европска унија: развој права детета и обим заштите

Историјски гледано, упућивање на права детета у праву ЕУ је углавном било усмерено на решавање специфичних аспеката ширих економских и политичких иницијатива у вези с децом, на пример у области заштите потрошача¹⁵ и слободног кретања људи.¹⁶ Усвајањем [Повеље о основним правима Европске уније](#) 2000. године, ступањем на снагу [Лисабонског уговора](#) 2009. године¹⁷ и развојем стратешких политика, као што је усвајање Стратегије ЕУ о правима детета 2021–2024, дао је нови замаха за права детета у ЕУ.

Након ступања на снагу Уговора из Лисабона, 1. децембра 2009, повеља ужива исти правни статус као и уговори ЕУ (члан 6 УЕУ). Он обавезује институције ЕУ у свим њиховим радњама и државе чланице ЕУ у примени права ЕУ да штите права која су у њему садржана. Повеља садржи прве детаљне референце на права детета на уставном нивоу ЕУ, укључујући признавање права деце на бесплатно обавезно образовање (члан 14 (2)), забрану дискриминације на основу узраста (члан 21) и забрану сваког дечјег рада и експлоататорског рада младих (члан 32). Значајно је да

14 Погледајте, на пример, [Поглавље 5](#), које илуструје како породични закон ЕУ који регулише прекограничну отмицу деце функционише с Конвенцијом од 25. октобра 1980. о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце (Хашка конвенција о отмици деце); Под својим [Пројектним задатком \(2020–2021\)](#), Управни одбор за права детета има задатак да обезбеди сарадњу и синергију с ЕУ.

15 На пример, [Директива 2009/48/ЕЗ](#) Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. о безбедности играчака, СЛ 2009 Л 170, којом се примењују мере безбедности за дечје играчке.

16 На пример, [Директива 2004/38/ЕЗ](#) Европског парламента и Савета од 29. априла 2004. о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица о изменама и допунама Уредбе (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидању директива 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90/364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ, СЛ 2004 Л 158.

17 Члан 3, [Лисабонски уговор о изменама и допунама Уговора о Европској унији и Уговора о оснивању Европске заједнице](#), потписано у Лисабону, 13. децембра 2007, СЛ 2007 Ц 306.

повеља садржи посебну одредбу о правима детета (члан 24), која артикулише кључне принципе права детета: право на заштиту и збрињавање које је неопходно за њихово добро (члан 24 (1)); право да слободно изражавају своје ставове и да се њихови ставови узимају у обзир у складу с њиховим узрастом и зрелашћу (члан 24 (1)); право да се њихови најбољи интереси узимају као примарна пажња у свим радњама које се односе на њих (члан 24 (2)); право на редовно одржавање личног односа и директног контакта с оба родитеља, осим ако је то у супротности с њиховим интересима (члан 24 (3)); и право на приватни и породични живот (члан 7). Упоредијујући ове референце с текстом одговарајућих одредаба у националним уставима, испоставља се да повеља нуди изузетно детаљан скуп права деце.¹⁸

У складу с чланом 51 (2) повеље и чланом 6 (1) УЕУ, повеља не може проширити надлежности ЕУ нити модификовати или успоставити нова овлашћења или задатак за ЕУ.

Лисабонски уговор је повећао потенцијал ЕУ да унапреди права детета, не само тако што је идентификовао „заштиту права детета“ као општи наведени циљ ЕУ (члан 3 (3) УЕУ) и као важан аспект политика спољних односа ЕУ (члан 3 (5) УЕУ). Конкретније референце на дете су укључене у [Уговор о функционисању Европске уније \(УФЕУ\)](#),¹⁹ чиме се ЕУ омогућује да донесе законодавне мере усмерене на борбу против сексуалне експлоатације и трговине људима (члан 79 (2) (д) и члан 83 (1)).

То је довело до усвајања [Директиве о борби против сексуалног злостављања деце, сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије](#),²⁰ и [Директиве о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава](#),²¹ које такође садрже одредбе које се односе на специфичне потребе деце жртава. Штавише, [Директива о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава злочина посвећује](#)

18 Погледајте Toggenburg, G. N. (2019), „Die Rechte der Kinder und der Mehrwert der EU-Grundrechtecharta“, *Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht*, август 2019, стр. 263–265.

19 Погледајте консолидоване верзије [УФЕУ](#), СЛ 2012 Ц 326.

20 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/93/ЕУ](#), СЛ 2011 Л 335, стр. 1.

21 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/36/ЕУ](#), СЛ 2011 Л 101, стр. 1.

деци неколико одредаба.²² Поред тога, недавна директива утврђује процесне гаранције за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку.²³

Паралелно с правним развојем, појавили су се важни инструменти политике о правима детета, у почетку у контексту спољне сарадње ЕУ, а затим у вези с унутрашњим питањима. Године 2021. усвојена је Стратегија ЕУ о правима детета²⁴, као и конкретне мере за борбу против сиромаштва деце и социјалне искључености под Европска гаранција за децу. У Стратегији ЕУ о правима детета, Комисија се бави сталним и новим изазовима и предлаже конкретне приоритетне акције у шест кључних области:

- учешће деце у политичком и демократском животу;
- социо-економска инклузија, здравство и образовање;
- сузбијање насиља над децом и обезбеђивање дечје заштите;
- правосуђе по мери деце;
- дигитално и информационо друштво;
- глобална димензија.

Безбедан, сигуран и поуздан дигитални простор је камен темељац европског дигиталног друштва. Деца посебно треба да буду у могућности да искористе јединствене могућности дигиталног доба, да постану самоуверени, компетентни и активни дигитални грађани. Ажурирање Европске стратегије за бољи интернет за децу²⁵ 2022. обезбедиће компоненту дигиталних права кровне стратегије права детета.

22 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), Директива 2012/29/ЕУ, СЛ 2012 Л 315, стр. 57.

23 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), Директива 2016/800/ЕУ, СЛ 2016 Л 132/1.

24 ЕУ, Европска комисија (2021), Стратегија ЕУ о правима детета 2021-2024.

25 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-strategy-better-internet-children>

Гаранција за децу се бави дечјим сиромаштвом и социјалном искључе-ношћу кроз мере у образовању и нези у раном детињству, образовању, збрињавању, исхрани и смештају.²⁶

ЕУ може доносити законе само тамо где има надлежност према уговори-ма (чланови 2–4 УФЕУ). Пошто су права детета међусекторска, надлеж-ност ЕУ треба да се утврђује од случаја до случаја. До данас, области ре-levantне за права детета у којима је ЕУ обимно донела законе су:

- заштита потрошача;
- азил и миграције;
- сарадња у грађанским и кривичним стварима;
- заштита података.

1.2.2. Савет Европе: развој права детета и обим заштите

Савет Европе је од оснивања имао јасан мандат да заштити права детета и да промовише људска права. Његов примарни уговор о људским пра-вима, који су ратификовале све државе чланице СЕ, Конвенција за зашти-ту људских права и основних слобода и ЕКЉП и њени додатни протоко-ли, садрже посебне референце за децу. Главни су следећи: члан 5 (1) (д) предвиђа законито лишење слобода детета у сврху образовног надзора; члан 6 (1) ограничава право на јавну расправу када је то у интересу ма-лолетника; члан 2 протокола бр. 1 предвиђа право на образовање и за-хтева од држава да поштују верска и филозофска убеђења родитеља у образовању њихове деце. Штавише, све остале опште одредбе ЕКЉП се примењују на све, укључујући и децу. Показало се да су неке од по-себног значаја за децу, на пример члан 8, који гарантује право на пошто-вање приватног и породичног живота, и члан 3, који забрањује мучење, нељудско и понижавајуће поступање и кажњавање. Користећи интерпретативне приступе који се фокусирају на позитивне обавезе нераздвојиве од одредаба ЕКЉП, ЕСЉП је развио велики корпус судске праксе која се

26 Савет Европске уније (2021), Препорука Савета (ЕУ) 2021/1004 од 14. јуна 2021. о ус-постављању европске гаранције за децу, СТ/9106/2021/ИНИТ, СЛ 2021 Л 223.

бави правима детета, укључујући честе референце на ЦРЦ. Уз то, ЕСЉП анализира пријаве од случаја до случаја и стога не нуди свеобухватан преглед права детета према ЕКЉП.

Други главни уговор СЕ о људским правима, ЕСП (преиначена 1996.), обезбеђује заштиту социјалних права, с посебним одредбама о сродним дечјим правима. Садржи две одредбе од посебног значаја за права детета: члан 7 утврђује обавезу заштите деце од економске експлоатације; члан 17 захтева од држава да предузму све одговарајуће и неопходне мере осмишљене да обезбеде да деца добију збрињавање, помоћ, образовање и обуку која им је потребна (укључујући бесплатно основно и средње образовање), да заштите децу и младе од немара, насиља или експлоатације и да пруже заштиту деци лишеној издржавања породице. Спровођење ЕСП надгледа ЕКСП, који се састоји од 15 независних стручњака, које бира Комитет министара СЕ. ЕКСП надгледа усклађеност националног закона и праксе с ЕСП.

Поред тога, СЕ је усвојио низ споразума који се баве низом специфичних питања права детета, укључујући следеће:

- Конвенција Ланзароте;
- Конвенција о остваривању права детета;²⁷
- Конвенција о правном статусу деце рођене ван брака;²⁸
- Конвенција о усвајању деце, преиначена 2008;²⁹

27 Савет Европе (1996), *Европска конвенција о остваривању права детета*, ЦЕТС бр. 160, 25. јануар 1996.

28 Савет Европе (1975), *Конвенција о правном статусу деце рођене ван брака*, ЦЕТС бр. 85, 15. јануар 1975.

29 Савет Европе (2008), *Европска конвенција о усвајању деце*, ЦЕТС бр. 202, 27. новембар 2008.

- Конвенција о контактима у вези с децом;³⁰
- Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција).³¹

На нивоу политике, СЕ од 2006. спроводи програм „Изградња Европе за децу и с децом” – трансверзални план деловања који укључује националне владе, цивилно друштво, ЕУ и друге међународне организације и заинтересоване стране. Управни одбор за права детета, основан 2020. године као наследник претходног Импровизованог комитета за права детета (2016–2019), руководи међувладиним радом у овој области. Програм промовише холистички и интегрисани приступ дечјим правима, уводећи права детета у све релевантне области политике СЕ.³²

У оквиру овог програма, Комитет министара СЕ усвојио је неколико инструмената меког права који нуде практичне смернице за допуну обавезујућим европским правним мерама релевантним за децу, укључујући:

- Препорука о интегрисаним националним стратегијама за заштиту деце од насиља;³³
- Смернице за правосуђе по мери деце;³⁴
- Смернице о здравственој заштити по мери деце;³⁵
- Препорука о дечјим правима и социјалним услугама по мери деце и породице;³⁶

30 Савет Европе (2003), Конвенција о контактима у вези с децом, ЦЕТС бр. 192, 15. мај 2003.

31 Савет Европе (2011), Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, ЦЕТС бр. 210, 11. мај 2011.

32 Савет Европе, Веб локација о правима деце.

33 Савет Европе, Комитет министара (2009), Препорука КМ/Преп(2009)10 Комитета министара државама чланицама о интегрисаним националним стратегијама за заштиту деце од насиља, 18. новембар 2009.

34 Савет Европе, Комитет министара (2010), Смернице за правосуђе по мери деце, 17. новембар 2010.

35 Савет Европе, Комитет министара (2011), Смернице о здравственој заштити по мери деце, 21. септембар 2011.

36 Савет Европе, Комитет министара (2011), Препорука Преп (2011)12 о правима деце и социјалним услугама по мери деце и породице, 16. новембар 2011.

- Препорука за учешће деце и младих млађих од 18 година;³⁷
- Препорука за децу чији су родитељи у затвору;³⁸
- Препорука о ефективном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције;³⁹
- Препорука о смерницама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу.⁴⁰

Међувладин рад СЕ у области права детета вођен је консекутивним стратегијама за права детета. Стратегија СЕ за права детета спроводи се у синергији с приоритетима и акцијама које предлажу друге стратегије и акциони планови СЕ, као што су Стратегија о инвалидности (2017–2023), Стратегија за борбу против тероризма (2018–2022), Стратегија родне равноправности (2018–2023), Стратешки акциони план за инклузију Рома и путника (2020–2025), Стратешки акциони план о људским правима и технологијама у биомедицини (2020–2025), Стратегија омладинског сектора 2030 и Акциони план за заштиту угрожених лица у контексту миграција и азила у Европи (2021–2025).⁴¹

Нова Стратегија за права детета (2022–2027) има шест кључних приоритетних области: слобода од насиља; једнаке могућности и социјална укљученост; приступ и безбедно коришћење технологија за сву децу;

37 Савет Европе, Комитет министара (2012), Препорука Преп (2012)2 за учешће деце и младих млађих од 18 година, 28. март 2012.

38 Савет Европе, Комитет министара (2018), Препорука Преп (2018)5 за децу чији су родитељи у затвору, 4. април 2018.

39 Савет Европе, Комитет министара (2019), Препорука Преп (2019)11 о ефективном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције, 11. децембар 2019.

40 Савет Европе, Комитет министара (2018), Препорука Преп (2018)7 о смерницама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу, 4. јули 2018.

41 Савет Европе, Стратегија о инвалидности 2017–2023, 30. новембар 2016; Савет Европе, Стратегија за борбу против тероризма (2018–2022), КМ(2018)86, 4. јул 2018; Савет Европе, Стратегија родне равноправности 2018–2023, 7. март 2018; Савет Европе, Комитет за биоетику, Стратешки акциони план о људским правима и технологијама у биомедицини (2020–2025), 18. децембар 2019; Савет Европе, Комитет министара, Стратегија омладинског сектора 2030, 22. јануар 2020; Савет Европе, Комитет министара (2020), Стратешки акциони план Савета Европе за инклузију Рома и путника (2020–2025), 22. јануар 2020; Савет Европе, Комитет министара (2021), Акциони план о заштити угрожених лица у контексту миграција и азила у Европи (2021–2025), 5. мај 2021.

правосуђе по мери деце; давање гласа сваком детету и права деце у кризним и ванредним ситуацијама.

1.3. Европски закон који се односи на права детета и Конвенција УН о правима детета

Кључна тачка

- Европски закон о правима детета је у великој мери заснован на Конвенцији УН о правима детета (ЦРЦ).

ЦРЦ је врло важна на европском нивоу, пошто су све државе чланице СЕ потписнице конвенције. Она успоставља заједничке правне обавезе држава чланица и обликује начин на који европске институције развијају и примењују права детета.

На овај начин, ЦРЦ је постала камен темељац за развој европског закона о правима детета, што је резултирало тиме да се СЕ и ЕУ све више ослањају на њен утицај. Конкретно, интеграција принципа и одредаба ЦРЦ у обавезујуће инструменте и судску праксу на европском нивоу отвара ефикасније канале спровођења за оне који желе да се позову на права детета у Европи. Тело УН, [Одбор за права детета](#), које прати примену конвенције и њених опционих протокола и пружа смернице о тумачењу ЦРЦ кроз своје опште коментаре, од великог је значаја за ЕУ и СЕ. Конкретне референце на најрелевантније документе Комитета УН укључене су у овај приручник.

ЕУ не може постати чланица ЦРЦ, јер уговор не предвиђа да му приступе други ентитети осим држава. Међутим, ЕУ се ослања на „општа начела права ЕУ“ (писана и неписана начела извучена из заједничких, уставних традиција држава чланица) као изворе права ЕУ поред уговора ЕУ. СПЕУ је потврдио да било која обавеза која проистиче из чланства у ЕУ не би требало да буде у супротности с обавезама држава чланица које произилазе из њихових домаћих устава и међународних обавеза у вези с људским

правима.⁴² Сходно томе, а пошто су све државе чланице ЕУ ратификовале ЦРЦ, ЕУ је обавезна да се придржава њених принципа и одредаба, барем у вези с питањима која спадају у делокруг надлежности ЕУ.

Ова обавеза је појачана другим уговорима ЕУ, а посебно **Повељом о основним правима ЕУ**. Члан 24 повеље је директно инспирисан одредбама ЦРЦ, укључујући два „општа начела ЦРЦ”,⁴³ посебно принцип најбољег интереса детета (члан 3 ЦРЦ) и принцип учешћа детета (члан 12 ЦРЦ).⁴⁴ На нивоу ЕУ, законодавни инструменти који се односе на децу, скоро без изузетка, укључују или експлицитно позивање на чланове ЦРЦ о правима детета или његове принципе, као што су „најбољи интереси”, право детета да учествује у одлукама које се тичу њега или ње, или право да буде заштићено од дискриминације. СПЕУ се такође често позива на везу између уговора ЕУ и ЦРЦ.⁴⁵

Савет Европе, као организација, није правно обавезан ЦРЦ конвенцијом или њеним опционим протоколима,⁴⁶ иако су све државе чланице СЕ потписнице ове конвенције. Пошто ЕКЉП треба тумачити у складу с општим принципима међународног права, треба узети у обзир сва релевантна правила међународног права која се примењују у односима између држава чланица ЕКЉП; тачније, обавезе које ЕКЉП поставља својим државама чланицама у области права детета морају се тумачити у светлу

42 На пример СПЕУ, Ц-4/73, *Ц. Нолд, Велепродаја угља и грађевинског материјала против Комисије Европских заједница*, 14. мај 1974.

43 Уједињене нације, Комитет за права детета (2003), *Опште мере за спровођење Конвенције о правима детета (чл. 4, 42 и 44, став 6)*, ЦРЦ/ГЦ/2003/5, 27. новембар 2003, став 12.

44 ЕУ, Европски парламент, Савет Европске уније, Европска комисија (2007), *Објашњења која се односе на Повељу о основним правима*, СЛ 2007 Ц 303/17.

45 Видети на пример СПЕУ, Ц-112/20, *М.А. против државе Белгије*, 11. март 2021. став 37.

46 Уједињене Нације (2000), *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о учешћу деце у оружаним сукобима*, Резолуција Генералне скупштине А/РЕЗ/54/263 од 25. маја 2000; Уједињене нације (2011), *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о поступку комуникације*, Резолуција Генералне скупштине А/РЕЗ/66/138 од 19. децембра 2011; Уједињене нације (2000), *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији*, Резолуција Генералне скупштине А/РЕЗ/54/263 од 25. маја 2000.

ЦРЦ.⁴⁷ ЕКСП се такође експлицитно позива на ЦРЦ у својим одлукама.⁴⁸ Штавише, на успостављање стандарда и склапање уговора Савета Европе утичу принципи и одредбе ЦРЦ. На пример, [Смернице о правосуђу по мери деце](#) су директно информисане низом одредаба ЦРЦ, а да не помињемо пропратне опште коментаре Комитета УН за права детета.⁴⁹

1.4. Улога европских судова у тумачењу и спровођењу дечјих права

Кључне тачке

- СПЕУ, често ослањајући се на ЦРЦ, доноси одлуке које се односе на права деце у областима као што су миграција, слободно кретање, стално пребивалиште и недискриминација.
- ЕСЉП има широку јуриспруденцију о дечјим правима. Већина ових случајева потпада под члан 8 ЕКЉП, који гарантује право на поштовање приватног и породичног живота.

1.4.1 Суд правде Европске Уније

У случајевима права детета, СПЕУ је до сада углавном разматрао оно што се назива прелиминарним референцама (члан 267 УФЕУ). Ово су по-ступци у којима национални суд или трибунал тражи од СПЕУ тумачење

47 ЕСЉП, *Харуц против Француске*, бр. 43631/09, 4. октобар 2012, став 42.

48 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) и Европски савет за избеглице и прогнанике (ЕСИП) против Грчке*, жалба број 173/2018, 21. јануар 2021. године, стр. 158; ЕКСП, *Светска организација против тортуре (СОПТ) против Ирске*, жалба бр. 18/2003, 7. децембар 2004, ставови 61–63; ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије*, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009; ЕКСП, *Међународна федерација лига за људска права (ФЛЉП) против Француске*, жалба број 14/2003, 8. новембар 2004.

49 Видети УН, Комитет за права детета (2007), *Општи коментар бр. 10 (2007): Права детета у малолетничком правосуђу*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/10, 25. април 2007; Уједињене нације, Комитет за права детета (2009), *Општи коментар бр. 12 (2009): Право детета да буде саслушано*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/12, 1. јул 2009; Уједињене нације, Комитет за права детета (2013), *Општи коментар бр. 14 (2013) о праву детета да се његов или њен најбољи интерес узме као примарна пажња (чл. 3, ст. 1)*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/14, 29. мај 2013; Уједињене нације, Комитет за права детета (2021), *Општи коментар бр. 25 (2021): о правима деце у вези с дигиталним окружењем*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/25, 24. март 2021; Уједињене нације, Комитет за права детета (2019), *Општи коментар бр. 24 (2019): Права деце у систему дечјег правосуђа*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/24, 18. септембар 2019.

примарног закона ЕУ (тј. уговора) или секундарног закона ЕУ (тј. одлука и законодавства) релевантног за предмет који је на чекању.

СПЕУ све више доноси пресуде које се тичу права деце у различитим областима, као што су слободно кретање, држављанство ЕУ, миграција, хранитељство, стално пребивалиште, породични живот и недискриминација.

СПЕУ се позвао на ЦРЦ да се утврди како треба тумачити право ЕУ у односу на децу, на пример у случају *Dynamic Medien GmbH против Avides Media AG*,⁵⁰ у којем се СПЕУ позвао на члан 17 ЦРЦ, који подстиче државе потписнице да развију одговарајуће смернице за заштиту деце од информација које су генерисали медији и материјала штетног по њихову добробит.⁵¹ СПЕУ се такође позвао на члан 3 (1) ЦРЦ о најбољем интересу детета и њен одраз у члану 24 Повеље о основним правима у предмету *М. А. против државе Белгије*.⁵²

У другим случајевима, СПЕУ је алудирао на опште принципе права детета који су такође садржани у одредбама ЦРЦ (као што су најбољи интереси детета и право да буде саслушано) да би донео своје пресуде, посебно у контексту случајева прекограничне отмице деце.⁵³

Осим тога, ЕУ је традиционално била опрезна у придавању одлучујуће силе ЦРЦ, посебно у политички осетљивијим областима као што је контрола имиграције,⁵⁴ иако се то мења у новијој јуриспруденцији, као што се говори у поглављима која следе. Од усвајања Повеље о основним правима ЕУ, позивање СПЕУ на своје чланове о правима детета често има референце на ЦРЦ, с обзиром на сличност између одредаба.

50 СПЕУ, Ц-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Avides Media AG*, 14. фебруар 2008.

51 СПЕУ, Ц-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Avides Media AG*, 14. фебруар 2008., ставови 42 и 52.

52 СПЕУ, Ц-112/20, *М.А. против белгијске државе*, 11. март 2021. став 37.

53 СПЕУ, Ц-491/10 ППУ, *Џосеба Антони Агвире Зарага против Симоне Пелц*, 22. децембар 2010. Погледајте такође Поглавље 5.

54 СПЕУ, Ц-540/03, *Европски парламент против Савета Европске уније* [ВВ], 27. јун 2006.

1.4.2. Европски суд за људска права

ЕСЉП углавном одлучује о појединачним пријавама поднетим у складу с члановима 34 и 35 ЕКЉП. Надлежност ЕСЉП се протеже на сва питања која се тичу тумачења и примене ЕКЉП и њених протокола (члан 32 ЕКЉП). [Протокол бр. 16 уз ЕКЉП](#), који је ступио на снагу 2018. године, омогућава највишим судовима и трибуналима држава чланица које су ратификовале текст да траже од ЕСЉП да даје саветодавна мишљења о начелним питањима која се односе на тумачење или примену права и слобода дефинисаних у ЕКЉП или њених протокола.

ЕСЉП има огромну јуриспруденцију о правима деце, а посебно је испитао многе случајеве према члану 8 ЕКЉП (право на поштовање приватног и породичног живота). Други случајеви који се односе на права детета су испитани у оквиру низа гаранција људских права заштићених по ЕКЉП, као што је забрана нехуманог и понижавајућег поступања (члан 3 ЕКЉП) или право на правично суђење (члан 6 ЕКЉП).

ЕСЉП се редовно позива на ЦРЦ када се бави захтевима деце или у њихово име. У неким случајевима, принципи права детета, како их је формулисала ЦРЦ, имали су дубок утицај на образложење ЕСЉП, посебно у вези с тумачењем суда члана 6 ЕКЉП (право на правично суђење) у вези с третманом деце у супротности са законом (погледајте Поглавље 11).

Пример: Предмет *Маслов против Аустрије*⁵⁵ односи се на депортацију подносиоца представке, који је као дете био осуђен за више кривичних дела. ЕСЉП је сматрао да када се ради о мерама протеривања према малолетном преступнику, обавеза да се узме у обзир најбољи интерес детета укључује обавезу да се омогући реинтеграција детета, у складу с чланом 40 ЦРЦ. По мишљењу ЕСЉП, реинтеграција се не би постигла прекидањем породичних или друштвених веза протеривањем детета.⁵⁶ ЦРЦ је стога један од основа за утврђивање да је протеривање било несразмерно мешање у права подносиоца представке према члану 8 ЕКЉП (поштовање породичног живота).

⁵⁵ ЕСЉП, *Маслов против Аустрије* [ВВ], бр. 1638/03, 23. јун 2008.

⁵⁶ *Ibid*, став 83.

1.5. Европски комитет за социјална права

Кључна тачка

- ЕКСП је издао мишљења након колективних жалби у неколико области права детета, укључујући случајеве који се односе на експлоатацију, миграцију или децу у сукобу са законом.

ЕКСП одлучује о усклађености националног закона и праксе с ЕСП, било кроз поступак колективних жалби или поступак националног извештавања.⁵⁷ Именоване националне и међународне организације могу се ангажовати у колективним жалбама против држава које су чланице ЕСП и које су прихватиле жалбени поступак. До данас, жалбе су разматрале питања која се тичу економске експлоатације деце,⁵⁸ физички интегритет деце,⁵⁹ здравствена права деце миграната,⁶⁰ приступ образовању деце са сметњама у развоју,⁶¹ деца у сукобу са законом⁶² и права деце без пратње.⁶³

57 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) и Европски савет за избеглице и прогнанике (ЕСИП) против Грчке*, жалба бр. 173/2018, 26. јануар 2021.

58 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) против Португала*, жалба бр. 1/1998, 9. септембар 1999.

59 ЕКСП, *Светска организација против тортуре (СОПТ) против Грчке*, жалба бр. 17/2003, 7. децембар 2004; ЕКСП, *Удружење за заштиту све деце (APPROACH- Association for the Protection of All Children) Лтд против Ирске*, жалба бр. 93/2013, 4. фебруар 2013.

60 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Белгије*, жалба бр. 69/2011, 23. октобар 2012.

61 ЕКСП, *Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске*, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008, став 35.

62 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) против Чешке Републике*, жалба бр. 148/2017, 20. март 2017.

63 ЕКСП, *Европски центар за права Рома (ЕЦПР) и Центар за заступање менталних инвалидности (ЦЗМИ) против Чешке Републике*, жалба бр. 157/2017, 17. јун 2020.

Пример: У Међународној комисији правника (МКП) и Европском савету за избеглице и прогнанике (ЕСИП) против Грчке,⁶⁴ МКП и ЕСИП су навели да Грчка није успела да обезбеди заштиту деце миграната без пратње у Грчкој и деце миграната у пратњи на североисточним егејским острвима јер су, између осталог, прихватни објекти били претрпани. ЕКСП је утврдио кршења ЕСП на основу пропуста да се обезбеди адекватан и одговарајући смештај деци избеглица и азиланата на острвима, недостатак довољно дуготрајног смештаја и склоништа за децу избеглице без пратње и децу која траже азил на копну, недостатак ефикасног система старатељства за децу миграната без пратње и раздвојене деце, задржавање деце миграната без пратње у оквиру шеме „заштитног старатељства“, недостатак приступа образовању и немогућност пружања довољне здравствене заштите деци миграната с пратњом и без пратње на острвима.

64 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) и Европски савет за избеглице и прогнанике (ЕСИП) против Грчке*, жалба бр. 173/2018, 21. јануар 2021.

2

Грађанска права и слободе

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, чланови 10 (слобода вероисповести) и 14 (право на образовање)	Слобода мисли, савести и вероисповести	<p>ЕКЉП, чланови 9 (слобода вероисповести) и 14 (забрана дискриминације)</p> <p>Члан 2 Протокола бр. 1 (право родитеља да обезбеде подучавање своје деце у складу са својим уверењима)</p> <p>ЕСЉП, <i>Догру против Француске</i>, бр. 27058/05, 2008. (ношење исламске мараме у државној средњој школи)</p> <p>ЕСЉП, <i>Керванци против Француске</i>, бр. 31645/04, 2008. (ношење исламске мараме у државној средњој школи)</p> <p>ЕСЉП, <i>Гржелак против Пољске</i>, бр. 7710/02, 2010. (алтернативе за веронауку у основним и средњим школама)</p> <p>ЕСЉП, <i>Лауци и остали против Италије</i> [ВВ], бр. 30814/06, 2011. (излагање распећа у државним школама)</p> <p>ЕСЉП, <i>Османоглу и Кочабаш против Швајцарске</i>, бр. 29086/12, 2017. (ослобађање од обавезне мешовите наставе пливања)</p> <p>ЕСЉП, <i>Ставропулос и остали против Грчке</i>, бр. 52484/18, 2020. (право особе да не мора испољавати своја уверења)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, члан 11 (слобода изражавања)	Слобода изражавања и информисања	ЕКЉП, члан 10 (слобода изражавања) ЕСЉП, <i>Хендисајд против Уједињеног краљевства</i> , бр. 5493/72, 1976. (забрана књиге за децу) ЕСЉП, <i>Гаскин против Велике Британије</i> , бр. 10454/83, 1989. (приступ списима предмета који се чувају у детињству)
Повеља о основним правима, члан 24 (права детета) Бриселска уредба IIa (преиначена) (2019/1111/ЕУ) Директива о процедуралним заштитним мерама (2016/800/ЕУ) Директива о сузбијању сексуалног злостављања деце (2011/93/ЕЗ) СПЕУ, <i>Џосеба Андони Агвире Зарага против Симоне Пелц</i> , 2010. (право на саслушање, међународна отмица деце)	Право на саслушање	ЕКЉП, члан 6 (правично суђење) Европска конвенција о остваривању права детета, чланови 3, 4, 6 и 7 <i>Конвенција Ланзароте</i> , чланови 9 и 14 ЕСЉП, <i>М. и М. против Хрватске</i> , бр. 10161/13, 2015. (право на саслушање у предметима о притвору) ЕСЉП, <i>Сахин против Немачке [ВВ]</i> , бр. 30943/96, 2003. (саслушање детета на суду у приступном поступку)
Повеља о основним правима, члан 12 (слобода окупљања и удруживања)	Право на слободу окупљања и удруживања	ЕКЉП, члан 11 (слобода мирног окупљања и удруживања) ЕСЉП, <i>Хришћанско-демократска народна партија против Молдавије</i> , бр. 28793/02, 2006. (постојање скуповима у јавном простору)

Сва лица, укључујући и децу, уживају грађанска права и слободе утврђене различитим инструментима, а пре свега [Повељом о основним правима ЕУ](#) и [ЕКЉП](#) према тумачењу ЕСЉП. Ово поглавље представља преглед права и слобода које утичу на права детета. Анализира право детета на слободу мисли, савести и вероисповести ([Одељак 2.1](#)), на слободу изражавања и информисања ([Одељак 2.3](#)), право детета да буде саслушано ([Одељак 2.4](#)), и право на слободу окупљања и удруживања ([Одељак 2.5](#)).

2.1. Слобода мисли, савести и вероисповести

Кључне тачке

- ЕКЉП и Повеља о основним правима ЕУ гарантују слободу мисли, савести и вероисповести, укључујући право на промену вероисповести или уверења и слободу испољавања вере или уверења у богослужењу, учењу, пракси и обредима.

Према закону ЕУ, члан 10 **Повеље о основним правима ЕУ** гарантује слободу мисли, савести и вероисповести. Ово право укључује слободу промене вероисповести или уверења и слободу, било сам или у заједници с другима, јавно или приватно, испољавања своје вере или уверења у богослужењу, учењу, пракси и обредима. Право на приговор савести је такође признато у складу с националним законом (члан 10 (2) повеље).

Према закону СЕ, члан 9 **ЕКЉП** пружа право на слободу мисли, савести и вероисповести. Три димензије права на слободу вероисповести су издвојене из судске праксе ЕСЉП: унутрашња димензија; слобода промене вере или уверења; и слобода испољавања своје вере или уверења. Прве две димензије су апсолутне и државе их не смеју ограничавати ни под којим околностима.⁶⁵ Слобода испољавања вере или уверења може бити ограничена ако су таква ограничења прописана законом, имају легитиман циљ и неопходна су у демократском друштву (члан 9 (2) ЕКЉП).

У својој судској пракси, ЕСЉП се бавио слободом мисли, савести и вероисповести деце, углавном у вези с правом на образовање и државним школским системом.

⁶⁵ ЕСЉП, *Дарби против Шведске*, бр. 11581/85, 23. октобар 1990.

Пример: *Случајеви Догру против Француске и Керванци против Француске*⁶⁶ односе се на искључење две девојчице из прве године француске државне средње школе, узраста 11 и 12 година, као резултат њиховог одбијања да скину мараме током часова физичког васпитања. ЕСЉП је приметио да је сврха ограничења права подносилаца представке да испољавају своја верска убеђења била да се придржавају захтева секуларизма у државним школама. Према националним властима, ношење вела, попут исламске мараме, било је неспојиво с часовима спорта из здравствених и безбедносних разлога. ЕСЉП је ово сматрао разумним, пошто је школа уравнотежила верска убеђења подносилаца представке са захтевима заштите права и слобода других и јавног реда. Сходно томе, закључио је да је мешање у слободу ученика да испољавају своју веру оправдано и сразмерно циљу који се тежи. Стога није утврдио кршење члана 9 ЕКЉП.

Пример: Предмет *Грзелак против Пољске*⁶⁷ тиче се пропуста да се ученику ослобођеном од верске наставе дају часови етике и пратеће оцене. Током читавог школовања на основном и средњем нивоу (између седам и 18 година), подносилац представке није похађао верску наставу, у складу с жељама својих родитеља, који су се изјаснили као агностици. Пошто је премало ђака било заинтересовано, никада није организован ниједан час етике, а он је добијао школске извештаје и сведочанства који су садржали праву линију уместо ознаке за „религија/етика“. Према Европском суду за људска права, одсуство ознаке „религија/етика“ у школским извештајима дечака спада у оквире негативног аспекта слободе мисли, савести и вероисповести, јер би извештаји могли да упућују на његово непостојање верске припадности. То је дакле представљало облик неоправдане стигматизације. Разлика у опхођењу између неверника који су желели да прате етичку наставу и ученика који су пратили веронауку стога није била објективно и разумно оправдана, нити је постојао разуман однос пропорционалности између употребљених средстава и циља којем се тежи. По овом питању је прекорачено поље слободне процене државе, пошто је прекршена сама суштина права подносиоца представке

66 ЕСЉП, *Догру против Француске*, бр. 27058/05, 4. децембар 2008; ЕСЉП, *Керванци против Француске*, бр. 31645/04, 4. децембар 2008.

67 ЕСЉП, *Грзелак против Пољске*, бр. 7710/02, 15. јун 2010.

да не испољава своју веру или уверења, што је кршење члана 14 ЕКЉП у вези с чланом 9 ЕКЉП.

2.2. Права родитеља и слобода вероисповести њихове деце

Кључне тачке

- Родитељи имају право да обезбеде да образовање и настава њихове деце буде у складу с њиховим верским, филозофским и педагошким убеђењима.
- Родитељи имају право и дужност да усмеравају своју децу у остваривању права детета на слободу мисли, савести и вероисповести на начин који је у складу с развојним способностима детета.

Права родитеља у контексту слободе вероисповести њихове деце у европском закону су различито обрађена у односу на ЦРЦ.

Према закону ЕУ, мора се поштовати право родитеља да обезбеде да образовање и настава њихове деце буде у складу с њиховим верским, филозофским и педагошким уверењима (члан 14 (3) [Повеље о основним правима](#)).

Према закону СЕ, нарочито члан 2 [Протокола бр. 1 ЕКЉП](#), државе морају узети у обзир родитељска (верска) уверења у образовању и настави. Према ЕСЉП, ова обавеза је широка, јер се не односи само на садржај и спровођење школских програма, већ и на обављање свих функција које држава преузима.⁶⁸ Ово укључује организацију и финансирање јавног образовања, постављање и планирање наставног плана и програма, доношење информација или знања укључених у наставни план и програм на објективан, критички и плуралистички начин (дакле забрањујући држави да спроводи индоктринацију која можда не поштује родитеље. верска и филозофска убеђења), као и организација школског окружења,

68 Погледајте релевантну судску праксу ЕСЉП: ЕСЉП, *Кјелдсен, Буск Мадсен и Педерсен против Данске*, бр. 5095/71, 5920/72 и 5926/72, 7. децембар 1976; ЕСЉП, *Валсамис против Грчке*, бр. 21787/93, 18. децембар 1996; ЕСЉП, *Фолгеро и остали против Норвешке* [ВВ], бр. 15472/02, 29. јун 2007; ЕСЉП, *Хасан и Ејлем Зенгин против Турске*, бр. 1448/04, 9. октобар 2007; ЕСЉП, *Лауци и остали против Италије* [ВВ], бр. 30814/06, 18. март 2011.

укључујући присуство верских симбола, попут распећа у државним школама. ЕСЉП је такође разматрао случајеве у којима би интереси детета могли доћи у сукоб с верским интересима њихових родитеља у контексту образовања.

Пример: Предмет *Лауци и остали против Италије*⁶⁹ тиче се излагања распећа у учионицама државних школа. Једна мајка се пожалила да присуство распећа у учионицама државне школе коју похађају њена деца нарушава принцип секуларизма према којем је она настојала да образује своју децу. Велико веће ЕСЉП (ВВ) утврдило је да је на држави, у оквиру својих функција у вези с образовањем и наставом, да одлучи да ли распећа треба да буду присутна у учионицама у државним школама, и да то спада у делокруг друге реченице члана 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП. Суд је тврдио да у принципу ова одлука спада у оквире слободне процене тужене државе и да не постоји европски консензус о присуству верских симбола у државним школама. Истина је да присуство распећа у учионицама државних школа – знак који се несумњиво односи на хришћанство – даје видљиву важност већинској религији у једној земљи у школском окружењу. Међутим, ово само по себи није довољно да означи процес индоктринације од стране тужене државе. По мишљењу ЕСЉП, распеће на зиду је у суштини пасиван симбол за који се не може сматрати да има утицај на ученике упоредив с утицајем говора или учешћа у верским активностима. Сходно томе, ВВ је закључило да су, доношењем одлуке да се распећа задрже у учионицама државних школа које су похађала деца подносиоца представке, органи власти поступили у границама свог поља слободне процене и на тај начин поштовали право родитеља да обезбеде образовање и наставу у складу са сопственим верским и филозофским убеђењима.

Пример: Случај *Османоглу и Коцабаш против Швајцарске*⁷⁰ односи се на родитеље муслимане који су кажњени због одбијања да дозволе својим ћеркама да учествују на обавезним часовима мешовитог пливања у њиховој основној школи. Подносиоци представке су се жалили да је то представљало повреду њиховог права да испољавају своју веру према члану 9 (Швајцарска није ратификовала Протокол бр. 1 уз

69 ЕСЉП, *Лауци и остали против Италије* [ВВ], бр. 30814/06, 18. март 2011.

70 ЕСЉП, *Османоглу и Коцабаш против Швајцарске*, бр. 29086/12, 10. јануар 2017.

ЕКЉП). ЕСЉП је узео у обзир чињеницу да су власти понудиле веома флексибилне аранжмане како би умањили утицај присуства деце у школи на верска убеђења њихових родитеља; између осталог, ћеркама је било дозвољено да носе буркини, а могле су да се скину и истуширају без присуства дечака. Новчане казне, којима су претходиле опомене, нису изгледале несразмерне и постојала је приступачна процедура за подносиоце представке да се њихов захтев за изузеће испита. Из тога следи да органи власти нису прекорачили значајну слободу процене која им је дата у овом случају.⁷¹

Пример: У предмету *Ставропулос и остали против Грчке*,⁷² родитељи подносиоци представке и њихова ћерка су тврдили да је регистрација рођења детета представљала повреду њиховог права на слободу вероисповести. Руком писана белешка (с речју „именовање“) уметнута је поред имена детета у документу, а одељак који се односи на крштење остављен је празан. Суд се сложио с подносиоцима представке да је белешка имала посебну конотацију; наиме да ћерка није била крштена. Укључивање таквих података у извод из матичне књиге рођених, јавну и често коришћену исправу, изложило је носиоца ризику од дискриминаторних ситуација у опхођењу с органима управе. Штавише, у предметном случају уметање руком писане белешке није било прописано законом; стога није било потребно испитати да ли је интервенција имала легитиман циљ и да ли је „неопходно у демократском друштву“, како би се утврдило кршење члана 9 ЕКЉП.

Према међународном праву, члан 14 (2) ЦРЦ захтева од држава чланица да поштују права и дужности родитеља да дају упутства свом детету у остваривању његовог/њеног права на слободу мисли, савести и вероисповести на начин који је у складу с развојним способностима детета. Формулација члана 14 (2) ЦРЦ је у складу с општом концепцијом ЦРЦ о родитељским одговорностима: да се родитељске одговорности морају извршавати у складу с развојним капацитетима детета (члан 5 ЦРЦ) и на основу најбољих интереса детета (члан 18 (1) ЦРЦ). Члан 14 (3) Повеље о основним правима ЕУ такође признаје право родитеља да обезбеде

71 Погледати и ЕСЉП, *Папагеоргиу и остали против Грчке*, бр. 4762/18 и 6140/18, 31. октобар 2019; ЕСЉП, *Перови против Русије*, бр. 47429/09, 20. октобар 2020.

72 ЕСЉП, *Ставропулос и остали против Грчке*, бр. 52484/18, 25. јун 2020.

образовање и подучавање своје деце у складу са својим верским, филозофским и педагошким убеђењима.

2.3. Слобода изражавања и информисања

Кључна тачка

- Повеља о основним правима ЕУ и ЕКЉП гарантују право на слободу изражавања, што укључује слободу мишљења и примања и преношења информација и идеја без мешања јавних власти.

Према закону ЕУ, право на слободу изражавања укључује слободу мишљења и примања и преношења информација и идеја без мешања јавних власти и без обзира на границе (члан 11 [Повеље о основним правима ЕУ](#)).

Према закону СЕ, слобода изражавања је загарантована чланом 10 [ЕКЉП](#) и може бити ограничен само када је то прописано законом, у циљу остваривања једног од легитимних циљева наведених у члану 10 (2) и неопходних у демократском друштву.

У својој судској пракси, ЕСЉП је нагласио да „[с]лобода изражавања представља један од суштинских темеља [демократског] друштва, један од основних услова за његов напредак и развој сваког човека [...] примењује се не само на „информације“ или „идеје“ које су благонаклоно примљене или које се сматрају неувредљивим или незаинтересованим, већ и на оне које вређају, шокирају или узнемиравају државу или било који део становништва”.⁷³

Пример: У предмету *Хендисајд против Велике Британије*,⁷⁴ ЕСЉП је утврдио да је забрана коју су власти наметнуле на књигу под називом *Мала црвена школска књига* била у складу с изузетком

⁷³ Погледати, на пример, ЕСЉП, *Хендисајд против Велике Британије*, бр. 5493/72, 7. децембар 1976, став 49.

⁷⁴ *Ibid.*

наведеним у члану 10 (2) ЕКЉП о заштити морала. Предмет се бави правом на добијање информација које одговарају узрасту и зрелости детета – аспект права на слободу изражавања који је посебно релевантан за децу. Књига, која је преведена с данског, написана је за децу школског узраста и доводи у питање низ друштвених норми, укључујући сексуалност и дрогу. Млади би могли да тумаче поједине одломке књиге у критичној фази свог развоја као охрабрење да се упусте у преурађене активности које су по њих штетне или чак да изврше одређена кривична дела. Према томе, према ЕСЉП, надлежне енглеске судије „имале су право, по свом нахођењу, да у релевантно време мисле да би књига имала погубне последице по морал многе деце и адолесцената који би је читали“.

Други случајеви деце према члану 10 ЕКЉП тичу се права деце која су смештена на збрињавање на приступ информацијама.

Пример: Предмет *Гаскин против Велике Британије*⁷⁵ односи се на особу која је била смештена у збрињавање већи део свог детињства, током којег је локална власт водила поверљиву евиденцију. Међу њима су били различити извештаји лекара, школских наставника, полицајаца и службеника за условну слободу, социјалних радника, здравствених посетилаца, хранитеља и особља школа. Када је подносилац представке тражио приступ тој евиденцији у сврху покретања поступка за телесне повреде против локалних власти, приступ му је одбијен. Поверљивост такве евиденције била је загарантована у јавном интересу за правилно функционисање службе за бригу о деци, што би било угрожено ако сарадници евиденције не желе да буду искрени у својим извештајима у будућности. ЕСЉП је прихватио да су особе које су као деца биле на државном старању имале витални интерес „да добију информације неопходне да знају и разумеју своје детињство и рани развој“.⁷⁶ Иако треба гарантовати поверљивост јавних евиденција, систем попут британског, који је учинио приступ документима зависним од пристанка сарадника, у принципу би могао да буде компатибилан с чланом 8 ЕКЉП ако су интереси појединца који тражи приступ ако су записи били обезбеђени када је сарадник евиденције био недоступан или је непрописно одбио сагласност.

⁷⁵ ЕСЉП, *Гаскин против Велике Британије*, бр. 10454/83, 7. јули 1989.

⁷⁶ *Ibid*, став 49.

У таквом случају, независни орган би на крају требало да одлучи да ли приступ треба да буде одобрен. Такав поступак није био доступан подносиоцу представке у овом случају и Суд је утврдио повреду права подносиоца представке према члану 8 ЕКЉП. ЕСЉП, међутим, није утврдио кршење члана 10 ЕКЉП, понављајући да право на слободу примања информација забрањује влади да ограничи лицу да прима информације које други желе или би могли бити вољни да пренесу, али не обавезује државу да појединцу пренесе дотичну информацију.

ЦРЦ према члану 13 (1) признаје право детета на слободу изражавања, што укључује слободу да тражи, прима и преноси информације и идеје свих врста, без обзира на границе, усмено, писмено или штампано, у облику уметности, или путем било ког другог медија по избору детета.

2.4. Право на саслушање

Кључне тачке

- ЦРЦ признаје право детета да слободно изражава своје ставове у свим стварима које на њега утичу као један од својих општих принципа.
- Према Повељи о основним правима ЕУ, деца имају право да слободно изразе своје ставове и да се њихови ставови узму у обзир о питањима која их се тичу у складу с њиховим узрастом и зрелошћу.
- Према ЕКЉП, да ли национални суд мора да саслуша дете мора да се процени у светлу специфичних околности сваког случаја и зависи од узраста и зрелости детета.

Према закону ЕУ, члан 24 (1) **Повеље о основним правима ЕУ** каже да деца имају право да слободно изразе своје ставове и да се њихови ставови узму у обзир о питањима која их се тичу у складу с њиховим узрастом и зрелошћу. Ова одредба је опште примењива и није ограничена на посебне поступке. СПЕУ је често тумачио значење ове одредбе у вези с **Бриселском уредбом IIa**.

Пример: *Џосеба Антони Агвире Зарага против Симоне Пелц*⁷⁷ односи се на пресељење малолетног детета из Шпаније у Немачку, кршењем одлука о старатељству. СПЕУ је упитан да ли немачки суд (тј. суд земље у коју је дете пребачено) може да се супротстави налогу за извршење шпанског суда (земља порекла) на основу тога што дете није саслушано, чиме је прекршио члан 42 (2) (а) Уредбе бр. 2201/2003 (Брисел IIa) и члан 24 Повеље о основним правима ЕУ. Дете се противило повратку када је изнела своје ставове у поступку пред немачким судом. СПЕУ је образложио да саслушање детета није апсолутно право, али да ако суд одлучи да је то неопходно, мора детету понудити праву и делотворну прилику да изрази своје ставове. Такође је сматрао да право детета да буде саслушано, као што је предвиђено повељом и Бриселском уредбом IIa, захтева правне процедуре и услове који омогућавају деци да слободно изразе своје ставове, да им буду доступни, а суд да добије те ставове. Суд такође треба да предузме све одговарајуће мере да организује таква саслушања, с обзиром на најбољи интерес деце и околности сваког појединачног случаја. Ако дете има пребивалиште у другој држави чланици, саслушање детета може, као што је наведено у уводној изјави 20 Бриселске уредбе IIa, да се одржи у складу с аранжманима наведеним у Уредби Савета (ЕЗ) бр. 1206/2001 од 28. маја 2001. о сарадњи између судова држава чланица у извођењу доказа у грађанским или привредним стварима. Међутим, према пресуди СПЕУ, власти земље у коју је дете пребачено (Немачка) нису могле да се супротставе повратку детета на основу повреде права на саслушање у земљи порекла (Шпанија).

Право да буде саслушано огледа се у разним законским актима. Према члану 21 Бриселске уредбе IIa (преиначене), деца која су способна да формирају своје ставове имају право да им се пружи истинска и ефективна прилика да изразе своје ставове, било директно или преко представника или одговарајућег тела.⁷⁸ Њиховим ставовима треба дати одговарајућу тежину у складу с њиховим годинама и зрелашћу. Ово право

77 СПЕУ, Ц-491/10 ППУ, *Џосеба Антони Агвире Зарага против Симоне Пелц*, 22. децембар 2010; видети такође *Одељак 5.4*, у којем се разматрају додатни детаљи ове пресуде и функционисање Бриселске уредбе IIa (преиначене).

78 ЕУ, Савет Европске уније, *Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце (преиначена)*, СЛ 2019 Л 178/1.

се примењује не само у питањима родитељске одговорности, већ и у поступцима враћања по основу [Хашке Конвенције из 1980.](#) о грађанским аспектима међународне отмице деце.⁷⁹

Према [Директиви о процедуралним заштитним мерама](#) ЕУ, државе чланице морају осигурати да деца имају право да буду присутна на суђењу и морају предузети све неопходне мере како би им омогућило да ефикасно учествују у суђењу, укључујући пружање прилике да се саслушају и изразе своје ставове.⁸⁰ Такође, [Директива о сузбијању сексуалног злостављања деце](#) такође успоставља низ процедуралних гаранција како би се осигурало да је дете жртва заштићено током интервјуа у кривичном поступку.⁸¹

Према закону СЕ, ЕСЉП не тумачи право на поштовање приватног и породичног живота (члан 8 ЕКЉП) јер се увек захтева да дете буде саслушано на суду.⁸² Као опште правило, на националним је судовима да процене доказе пред собом, укључујући средства која се користе за утврђивање релевантних чињеница. Домаћи судови нису увек обавезни да саслушају дете на суду по питању приступа родитељу који нема право на старатељство. Ово питање се мора проценити у светлу специфичних околности сваког случаја, узимајући у обзир старост и зрелост детета. Штавише, ЕСЉП ће често обезбедити, у складу с процедуралним делом члана 8, да су власти предузеле одговарајуће кораке како би своје одлуке пропратиле неопходним заштитним мерама.

79 Видети и члан 26 Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце (преиначена), СЛ 2019 Л 178/1.

80 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), [Директива \(ЕУ\) 2016/800/ЕУ](#) од 11. маја 2016. о процедуралним мерама заштите деце осумњичене или оптужене у кривичном поступку, СЛ 2016 Л 132/1, члан 16.

81 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива \(ЕУ\) 2011/93/ЕУ](#) од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и деце порнографије, и замењује Оквирну одлуку Савета 2004/68/ЈХА, СЛ 2011 Л 335/1, члан 20.

82 Видети и ЕСЉП, [Н. Ц. и остали против Грузије](#), бр. 71776/12, 2. фебруар 2016; ЕСЉП, [Иглесијас Касарубиос и Канталопедра Иглесиас против Шпаније](#), бр. 23298/12, 11. октобар 2016; ЕСЉП, [Ц против Хрватске](#), бр. 80117/17, 8. октобар 2020; ЕСЉП, [М.Н. и остали против Белгије](#), бр. 3599/18, 5. март 2020; ЕСЉП, [Петров и ИКС. против Русије](#), бр. 23608/16, 23. октобар 2018.

Пример: Предмет *М. и М. против Хрватске*⁸³ тиче се спора око старатељства, укључујући наводе о злостављању деце од стране оца. ЕСЉП је био посебно запањен чињеницом да дете, у релевантном периоду од 13 и по година, још увек није саслушано у поступку за старатељство, који је до сада трајао више од четири године, па јој стога није дата прилика да изрази своје ставове пред судовима о томе с којим родитељем је желела да живи. Не би се могло рећи да су деца способна да формирају своје ставове била довољно укључена у процес доношења одлука ако им није пружена могућност да буду саслушана и тако изразе своје ставове. Ограничена аутономија у случајевима деце, која се постепено повећава с њиховом зрелашћу, остварује се кроз њихово право да буду консултовани и саслушани. У специфичним околностима предмета, непоштовање жеље прве подносиоце представке у вези с којим родитељем жели да живи, прекршило је њено право на поштовање приватног и породичног живота према члану 8.

Пример: У предмету *Сахин против Немачке*⁸⁴ мајка је забранила сваки контакт између подносиоца представке и његове четворогодишње ћерке. Немачки регионални суд одлучио је да би давање оцу приступа његовој ћерки било штетно за дете због озбиљних тензија између родитеља. То је учинио а да дете није саслушано да ли жели да настави да се виђа с оцем. По питању саслушања детета на суду, ЕСЉП се позвао на објашњење вештака пред регионалним судом у Немачкој. Након неколико сусрета с дететом, њеном мајком и подносиоцем представке, вештак је сматрао да је процес испитивања детета могао да носи ризик за њу, што се није могло избећи посебним договорима на суду. ЕСЉП је утврдио да, у овим околностима, процедурални захтеви имплицитни у члану 8 ЕКЉП – саслушање детета на суду – не представљају обавезу директног испитивања детета о њеном односу с оцем.

Бројни обавезујући инструменти СЕ и меког права садрже одредбе које се односе на право детета да буде саслушано у различитим контекстима.

83 ЕСЉП, *М. и М. против Хрватске*, бр. 10161/13, 3. септембар 2015.

84 ЕСЉП, *Сахин против Немачке* [ВВ], бр. 30943/96, 8. јул 2003, став 73. О специфичном аспекту да национални судови морају да процене доказе које су прибавили, као и о релевантности доказа које оптужени желе да изведу, видети и ЕСЉП, *Видал против Белгије*, бр. 12351/86, 22. април 1992, став 33.

Европска конвенција о остваривању права детета бави се правом деце да слободно изразе своје ставове.⁸⁵ Конвенција даје деци посебна процесна права у породичним поступцима пред судским органом, посебно у поступцима који укључују вршење родитељских обавеза, као што су боравак и приступ деци. Члан 3 конвенције даје деци право да буду информисана и да изразе своје ставове у поступку као процесно право. У члану 4, детету се даје право да поднесе захтев за именоване посебног заступника у поступку пред судским органом који утиче на њега. У складу с чланом 6, власти морају да обезбеде да дете добије све релевантне информације, да се лично консултују с њом или њим, ако је потребно, и да дозволе детету да изрази своје ставове. Једнако, *Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери деце* стављају нагласак на поштовање права деце да буду саслушана у свим поступцима који их укључују или утичу на њих.⁸⁶

Конвенција Ланзароте, у члану 9, говори о учешћу деце у развоју и спровођењу државних политика, програма или других иницијатива које се тичу борбе против сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања деце. Члан 14 (1) исте конвенције предвиђа да помоћ жртвама мора узети у обзир ставове, потребе и бриге детета.⁸⁷

Препорука Савета Европе о учешћу деце и младих млађих од 18 година односи се на њихово право да буду саслушани у свим окружењима, укључујући у школама, заједницама и породици, као и на националном и европском нивоу.⁸⁸ Такође садржи смернице за државе чланице када спроводе препоруку, као што је заштита права деце и младих на учешће, промовисање учешћа и информисање деце и младих о томе, као и стварање простора за учешће. *Алат за процену учешћа деце Савета Европе* пружа специфичне и мерљиве индикаторе за мерење напретка у спровођењу ове препоруке.⁸⁹

85 Савет Европе (1996), *Европска конвенција о остваривању права детета*, ЦЕТС бр. 160, 25. јануар 1996.

86 Видети такође Савет Европе, Комитет министара Савета Европе (2010), *Смернице Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери деце*, 17. новембар 2010.

87 Савет Европе (2007), *Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, ЦЕТС бр. 201, 25. октобар 2007.

88 Савет Европе, Комитет министара (2012), *Препорука Преп (2012)2 за учешће деце и младих млађих од 18 година*, 28. март 2012.

89 Савет Европе, Одељење за права детета и Одељење за младе (2016), *Алат за процену учешћа деце*, март 2016.

Према међународном праву, члан 12 (1) ЦРЦ потврђује да дете које је способно да формира своје ставове има право да те ставове слободно изражава у свим стварима које се тичу ње или њега. Ставовима детета треба дати одговарајућу тежину у складу с њеним или његовим годинама и зрелашћу. Члан 12 (2) ЦРЦ даље прописује да се детету мора пружити могућност да буде саслушано у сваком судском и административном поступку који се ње или њега тиче, било директно, било преко представника или одговарајућег органа, на начин у складу с процедуралним правилима националног закона.

2.5. Право на слободу окупљања и удруживања

Кључне тачке

- И Повеља о основним правима ЕУ и ЕКЉП гарантују слободу мирног окупљања и удруживања.
- ЕСЉП је експлицитно потврдио право деце да присуствују јавним скуповима.

Према закону ЕУ, члан 12 **Повеље о основним правима ЕУ** предвиђа да свако има право на слободу мирног окупљања и удруживања на свим нивоима, посебно у политичким, синдикалним и грађанским питањима. То подразумева право сваког да формира синдикат и да се учлани у синдикат ради заштите својих интереса.

Према закону ЕУ, члан 11 (1) **ЕКЉП** гарантује право на слободу окупљања и удруживања подложно ограничењима из члана 11 (2).

ЕСЉП је експлицитно потврдио право деце да присуствују скуповима у јавном простору. Као што је суд приметити у предмету *Хришћанско-демократска народна партија против Молдавије*⁹⁰ било би у супротности са слободом окупљања родитеља и деце спречити их да присуствују догађајима, посебно да протестују против владине политике о школовању.

90 ЕСЉП, *Хришћанско-демократска народна партија против Молдавије*, бр. 28793/02, 14. фебруар 2006.

Према међународном праву, деца појединачно, као и дечје организације, могу се ослонити на заштиту коју нуди члан 15 ЦРЦ, који садржи право на слободу удруживања и мирног окупљања. На основу ове одредбе, различита удружења у којима су деца ангажована добијају међународна заштиту.

3

Равноправност и недискриминација

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, наслов III (Једнакост), укључујући чланове 20 (једнакост пред законом), 21 (недискриминација) и 23 (једнакост између мушкараца и жена)</p> <p>УФЕУ, члан 19</p> <p>Директива о једнакости при запошљавању (2000/78/ЕЗ)</p> <p>Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ)</p> <p>Директива 2006/54/ЕЗ (преиначена) о спровођењу принципа једнаких могућности и једнаког третмана мушкараца и жена у питањима запошљавања и занимања</p> <p>Директива Савета 2004/113/ЕЗ спровођење принципа једнаког третмана мушкараца и жена у приступу и снабдевању робама и услугама</p> <p>Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ)</p>	<p>Равноправност и недискриминација</p> <p>Недискриминација по основу расе и етничког порекла</p>	<p>ЕКЉП, члан 14</p> <p>Протокол бр. 12 уз ЕКЉП, члан 1 (недискриминација)</p> <p>ЕСП (преиначено), члан Е (недискриминација)</p> <p>Оквирна конвенција за заштиту националних мањина (ОКНМ), члан 4</p> <p>Конвенција Ланзароте, члан 2</p> <p>ЕКЉП, Члан 14 заједно с чланом 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП</p> <p>ОКНМ, чланови 4 и 12</p> <p>ЕСЉП, Д.Х. и остали против Чешке Републике [ВВ], бр. 57325/00, 2007. (смештај ромске деце у специјалне школе)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
		<p>ЕСЉП, <i>Оршуш и остали против Хрватске</i>, бр. 15766/03, 2010. (настава само за Роме у основним школама)</p> <p>ЕСЉП, <i>Катан и остали против Молдавије и Русије</i>, бр. 43370/04 и др, 2012. (смернице сепаратистичких власти)</p> <p>ЕСЉП, <i>Адам и остали против Румуније</i>, бр. 81114/17 и др, 2020. (додатни испити за етничку групу)</p> <p>ЕКСП, <i>Европски центар за права Рома (ЕЦПР) против Ирске</i>, жалба бр. 100/2013, 2015.</p>
<p>Повеља о основним правима, члан 21</p> <p>УФЕУ, члан 45</p> <p>Директива о држављанству (2004/38/ЕЗ)</p> <p>Директива о дугорочном боравку (2003/109/ЕС)</p> <p>Директива о спајању породице (2003/86/ЕЗ)</p> <p>Директива о јединственој дозволи (2011/98/ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-200/02, Кункиан Катерине Зу и Ман Лавете Чен против државног секретара Министарства унутрашњих послова, 2004. (боравишна права родитеља из треће земље)</p>	<p>Недискриминација по основу националности и имиграционог статуса</p>	<p>ЕКЉП, члан 14 заједно с чланом 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП</p> <p>ОКНМ, чланови 4 и 12</p> <p>ЕСЉП, <i>Пономарјови против Бугарске</i>, бр. 5335/05, 2011. (школске накнаде за привремене становнике)</p>
<p>Повеља о основним правима, члан 21</p> <p>Директива о једнакости при запошљавању (2000/78/ЕЗ)</p> <p>СПЕУ, Ц-303/06, <i>С. Колеман против Атрица Лоа и Стива Лоа</i> [ВВ], 2008.</p>	<p>Недискриминација по основу инвалидитета</p>	<p>ЕКЉП, члан 14; Протокол бр. 12 уз ЕКЉП, члан 1 (недискриминација)</p> <p>ЕСП, члан 17 (2)</p> <p>ЕСЉП, <i>Чам против Турске</i>, бр. 51500/08, 2016. (одбијање уписа у музичку школу због оштећења вида)</p> <p>ЕСЉП, <i>Г.Л. против Италије</i>, бр. 59751/15, 2020. (пропуст да се обезбеди специјализована подршка за учење за аутистичног ученика)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, члан 21</p> <p>Директива о правима жртава (2012/29/ЕУ)</p> <p>Директива о једнакости при запошљавању (2000/78/ЕЗ)</p> <p>СПЕУ, Ц-303/06, <i>С. Колеман против Атриџа Лоа и Стива Лоа</i> [ВВ], 2008.</p>	<p>Недискриминација по другим заштићеним основама</p>	<p>Конвенција Ланзароте, члан 2</p> <p>ЕКЉП, члан 14</p> <p>Протокол бр. 12 уз ЕКЉП, члан 1 (недискриминација)</p> <p>ЕСЉП, <i>Бајев и остали против Русије</i>, бр. 67667/09, 2017. (произвољно законодавство против хомосексуализма)</p> <p>ЕСЉП, <i>П.В. против Шпаније</i>, бр. 35159/09, 2010. (ограничење контакта због емоционалне нестабилности услед промене пола)</p> <p>ЕСЉП, <i>Д.Г. против Ирске</i>, бр. 39474/98, 2002. (пропуст да се обезбеди притворски објекат који одговара узрасту за младог преступника)</p> <p>ЕСЉП, <i>Боумар против Белгије</i>, бр. 9106/80, 1988. (пропуст да се обезбеди притворски објекат који одговара узрасту за младог преступника)</p> <p>ЕСЉП, <i>Фабрис против Француске</i> [ВВ], бр. 16574/08, 2013. (наследна права за децу рођену ван брака)</p> <p>ЕСЉП, <i>Мазурек против Француске</i>, бр. 34406/97, 2000. (наследна права за децу рођену ван брака)</p>

Забрана дискриминације је основни принцип сваког демократског друштва. Институције ЕУ усвојиле су низ директива за борбу против дискриминације, које су релевантне и за децу. ЕСЉП је развио значајан корпус судске праксе о забрани дискриминације према члану 14 ЕКЉП, у вези с другим члановима Конвенције и, у ограниченијој мери, према члану 1 Протокола бр. 12.

ЕКСП разматра функцију члана Е ЕСП о недискриминацији да буде слична оној из члана 14 ЕКЉП: не постоји независно и мора се комбиновати с једном од суштинских одредаба ЕСП.⁹¹

Ово поглавље се бави принципима једнакости и недискриминације, с фокусом на оним основама на којима је развијена судска пракса за децу. Почиње с општим информацијама о европском закону о забрани дискриминације (Одељак 3.1), а затим се фокусира на једнакост и недискриминацију деце по основу етничког порекла (Одељак 3.2), националности и имиграционог статуса (Одељак 3.3), инвалидитета (Одељак 3.4), и друге заштићене основе, укључујући пол, родни идентитет и сексуалну оријентацију, језик и лични идентитет (Одељак 3.5).

91 ЕКСП, *Синдикат агрегата високог образовања (SAGES- Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur) против Француске*, жалба бр. 26/2004, 15. јун 2005, став 34.

3.1. Европски закон о забрани дискриминације

Кључне тачке

- Дискриминација по основу пола, расе, боје, етничког или друштвеног порекла, генетских карактеристика, језика, вере или уверења, политичког или било ког другог мишљења, припадности националној мањини, имовине, рођења, инвалидитета, старости или сексуалне оријентације је генерално забрањена у Европи.⁹²
- У ЕУ, Повеља о основним правима забрањује сваку дискриминацију по било ком основу као што су пол, раса, боја, етничко или социјално порекло, генетске карактеристике, језик, вера или уверење, политичко или било које друго мишљење, припадност националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, старост или сексуална оријентација. У оквиру примене уговора и без прејудуцирања било које њихове посебне одредбе, забрањена је и свака дискриминација по основу националности.
- Секундарни закон ЕУ забрањује дискриминацију по основу пола (директиве о родној равноправности); по основу етничког или расног порекла у неколико домена живота (Директива о расној једнакости); и у запошљавању и занимању по основу старости, инвалидитета, сексуалне оријентације, вере или уверења (Директива о једнакости при запошљавању).
- Члан 14 ЕКЉП забрањује дискриминацију у вези с коришћењем другог права загарантованог конвенцијом. Према Протоколу бр. 12, забрана дискриминације постала је самостално право.
- Бројни инструменти СЕ наглашавају потребу да се обезбеди недискриминација у односу на одређене околности или групе.

Према закону ЕУ, забрана дискриминације у члану 21 **Повеље о основним правима** ЕУ је самостални принцип који се такође примењује на ситуације које нису обухваћене ниједном другом одредбом повеље. Основе по којима је дискриминација изричито забрањена у овој одредби су пол, раса, боја коже, етничко или социјално порекло, генетске карактеристике, језик, вера или уверење, политичко или било које друго мишљење, припадност националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, године и сексуална оријентација. Члан 2 УФЕУ односи се на недискриминацију,

⁹² За преглед европског закона о забрани дискриминације, сачињен од директива ЕУ о недискриминацији и члана 14 и Протокол 12 уз ЕКЉП, погледајте: FRA и ЕСЉП (2018), *Приручник о европском праву против дискриминације*, фебруар 2018.

једнакост, правду људског достојанства и толеранцију између мушкараца и жена као заједничке вредности свих држава чланица. Члан 19 УФЕУ покрива основу пола, расног или етничког порекла, вере или уверења, инвалидитета, старости и сексуалне оријентације. Недискриминација је самостални принцип који се такође примењује на ситуације које нису обухваћене ниједном другом одредбом повеље. Основе по којима је дискриминација изричито забрањена у овој одредби су пол, раса, боја коже, етничко или социјално порекло, генетске карактеристике, језик, вера или уверење, политичко или било које друго мишљење, припадност националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, године и сексуална оријентација. Члан 19 УФЕУ покрива основу пола, расног или етничког порекла, вере или уверења, инвалидитета, старости и сексуалне оријентације.

Неколико директива ЕУ забрањује дискриминацију у областима запошљавања, система социјалне заштите и приступа добрима и услугама, што је све потенцијално релевантно за децу. Директива Савета 2000/78/ЕЗ, која успоставља општи оквир за једнак третман при запошљавању и занимању (Директива о једнакости при запошљавању),⁹³ забрањује дискриминацију по основу вере или уверења, инвалидитета, старости и сексуалне оријентације. Директива Савета 2000/43/ЕС, спровођење принципа једнаког третмана међу особама без обзира на расно или етничко порекло (Директива о расној једнакости), забрањује дискриминацију по основу расе или етничке припадности не само у контексту запошљавања и приступа добрима и услугама, већ и у односу на добробит система (укључујући социјалну заштиту, социјално осигурање и здравствену заштиту) и образовање.⁹⁴ Даље директиве спроводе принцип једнаког третмана мушкараца и жена у питањима запошљавања и занимања

93 ЕУ, Савет Европске уније (2000), Директива Савета 2000/78/ЕЗ од 27. новембра 2000. о успостављању општег оквира за једнак третман при запошљавању и занимању, СЛ 2000 Л 303.

94 ЕУ, Савет Европске уније (2000), Директива Савета 2000/43/ЕЗ од 29. јуна 2000. о примени принципа једнаког третмана међу особама без обзира на расно или етничко порекло, СЛ 2000 Л 180.

или samozapošљавања (Директиве 2006/54/ЕЗ⁹⁵ и 2010/41/ЕУ⁹⁶) и у приступу и снабдевању робом и услугама (Директива о родним добрима и услугама).⁹⁷ Директива Савета 79/7/ЕЕЗ о прогресивној примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена примењује се у области социјалне сигурности.⁹⁸ Директива о једнаком третману коју је Комисија предложила 2008. има за циљ да попуни празнине у законодавству о једнакости.⁹⁹

Према ЕКЉП, члан 14 гарантује једнакост у „уживању [...] права и слободе“ утврђене у ЕКЉП. ЕСЉП је стога надлежан само за испитивање притужби на дискриминацију које спадају у оквир једног од права заштићених по ЕКЉП. Протокол бр. 12 (до сада га је ратификовало 20 држава чланица) забрањује дискриминацију у вези с „уживањем било ког права утврђеног законом“ и „од стране било којег јавног органа“ и стога има шири опсег од члана 14, који се односи само на права загарантована Конвенцијом.

Одредбе садржане у оба инструмента обухватају неисцрпну листу основа по којима је дискриминација забрањена: пол, раса, боја коже, језик, вера, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с националном мањином, имовина, рођење или други статус. Када ЕСЉП утврди да се особе на сличним позицијама третирају различито, испитаће да ли се то може објективно и разумно оправдати.¹⁰⁰

95 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2006), Директива 2006/54/ЕЗ од 05. јула 2006. о примени принципа једнаких могућности и једнаког третмана мушкараца и жена у питањима запошљавања и занимања (преиначена), СЛ 2006 Л 204.

96 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2010), Директива 2010/41/ЕУ од 7. јула 2010. о примени принципа једнаког третмана између мушкараца и жена ангажованих у делатности у својству samozaposlenih и стављању ван снаге Директиве Савета 86/613/ЕЕЗ, СЛ 2010 Л 180.

97 ЕУ, Савет Европске уније (2004), Директива Савета 2004/113/ЕЗ од 13. децембра 2004. о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у приступу и снабдевању робом и услугама, СЛ 2004 Л 373.

98 ЕУ, Савет Европске уније (1978), Директива 79/7/ЕЕЗ од 19. децембра 1978. о прогресивној примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у питањима социјалне сигурности, СЛ 1979 Л 6.

99 ЕУ, Савет Европске уније (2008), Предлог директиве Савета о примени принципа једнаког третмана лица без обзира на веру или уверење, инвалидитет, године или сексуалну оријентацију {СЕЦ(2008) 2180} {СЕЦ(2008) 2181}, ЦОМ(2008) 426, 2. јули 2008.

100 За преглед судске праксе ЕСЉП, погледајте FRA и ЕСЉП (2018), Приручник о европском праву против дискриминације, фебруар 2018.

Члан Е ЕСП такође укључује неисцрпну листу основа по којима је дискриминација забрањена: раса, боја коже, пол, језик, вера, политичко или друго мишљење, национално порекло или социјално порекло, здравље, повезаност с националном мањином или рођење. Додатак ЕСП, релевантан за овај члан, појашњава да различит третман заснован на објективном и разумном оправдању укључује захтев одређеног узраста или способности за приступ неким облицима образовања.¹⁰¹

Према члану 4 Оквирне конвенције за заштиту националних мањина (ОКНМ)¹⁰² државе потписнице гарантују припадницима националних мањина право на једнакост пред законом и једнаку законску заштиту и забрањују дискриминацију по основу припадности националној мањини. Такође се обавезују да усвоје, тамо где је потребно, адекватне мере за унапређење, у свим областима економског, друштвеног, политичког и културног живота, пуне и ефективне равноправности припадника националне мањине и оних који припадају већини.

Европска комисија против расизма и нетолеранције је јединствено тело за праћење људских права, специјализовано за питања која се односе на борбу против расизма, дискриминације, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције у Европи.¹⁰³ У оквиру свог рада на праћењу земље, комисија испитује ситуацију у вези с манифестацијама расизма и нетолеранције у свакој од држава чланица СЕ.

Члан 2 Конвенције Ланзароте гарантује да ће примена њених одредаба, посебно уживање мера заштите права жртава сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања, бити обезбеђена без дискриминације по било ком основу.

Уздржавање од дискриминаторног третмана понекад није довољно за постизање једнаког третмана. У неким ситуацијама се могу предузети мере како би се надокнадиле постојеће и трајне неједнакости. У контексту УН, оне се називају „специјалне мере“, док се право ЕУ односи на „специфичне мере“ или „позитивне мере“. ЕСЉП говори о „позитивним

101 Савет Европе (1996), Европска социјална повеља (преиначена), извештај с објашњењем, став 136.

102 Савет Европе (1995), Оквирна конвенција за заштиту националних мањина, ЦЕТС бр. 157, 1. фебруар 1995.

103 Видети више на [Интернет страници Европске комисије против расизма и нетолеранције](#).

обавезама“. Предузимајући такве посебне мере, владе су у стању да обезбеде „садржајну једнакост“, то јест, једнако уживање у могућности-ма приступа бенефицијама доступним у друштву, а не пуку „формалну једнакост“. Када владе, послодавци и пружаоци услуга не размотре прикладност предузимања посебних мера, они повећавају ризик да њихова правила и праксе могу довести до индиректне дискриминације.

Следећи одељци анализирају специфичне основе дискриминације које су се показале од посебног значаја за децу.

3.2. Недискриминација по основу расе или етничког порекла

Кључне тачке

- Раса и етничко порекло су забрањене основе дискриминације у Европи.
- ЕУ има посебан правни инструмент (Директива о расној једнакости) који забрањује директну и индиректну дискриминацију, као и узнемиравање, у свим областима живота.

Према праву ЕУ, Директива о расној једнакости забрањује дискриминацију по основу расе или етничке припадности не само у контексту запошљавања, већ и у пружању добара и услуга, систему социјалне заштите, образовању и социјалној сигурности. Роми, као посебно значајна и рањива етничка група, директно спадају у делокруг ове директиве. Кључни елемент покрета за борбу против дискриминације Рома било је усвајање специфичног оквира за интеграцију Рома у ЕУ за националне стратегије 2011. године.¹⁰⁴ Уследио је други документ ЕУ, донет 2020. **Стратешки оквир за равноправност, инклузију и учешће Рома за 2020–2030.**¹⁰⁵ Ромска деца су посебно погођена директном и индиректном дискриминацијом, као и узнемиравањем, у образовању, приступу запошљавању и становању, здравственој заштити, подизању свести и приступу правди.

104 ЕУ, Европска комисија (2011), *Оквир ЕУ за националне стратегије интеграције Рома до 2020*, ЦОМ(2011) 173 коначна верзија, 5. април 2011.

105 ЕУ, Европска комисија (2020), *Унија једнакости: Стратешки оквир ЕУ за Роме за једнакост, инклузију и учешће*, ЦОМ(2020) 620 коначна верзија, 10. октобар 2020.

Постизање пуне равноправности у пракси може у одређеним околностима да захтева позитивне акције специфичне за Роме, посебно у ове четири кључне области.¹⁰⁶

Према закону СЕ, ЕСЉП је донео одлуку у неколико значајних случајева о различитом третману ромске деце у образовном систему. Ови случајеви су анализирани према члану 14 заједно с чланом 2 **Протокола 1 уз ЕКЉП**. ЕСЉП је сматрао да превелика заступљеност или сегрегација ромске деце у специјалним школама или одељењима може бити објективно оправдана само успостављањем одговарајућих мера заштите за упућивање деце у ове школе или одељења, као што су тестови који су посебно осмишљени и осетљиви на потребе ромске деце; одговарајућа евалуација и праћење напретка тако да се интеграција у редовну наставу одвија чим се отклоне потешкоће у учењу; и позитивне мере за решавање потешкоћа у учењу. У недостатку ефикасних мера против сегрегације, продужење образовне сегрегације ромске деце у редовним школама с редовним програмом стога не би могло бити оправдано.¹⁰⁷ Поред тога, Комитет министара СЕ препоручује да се историја Рома и/или путника укључи у школске програме и наставне материјале.¹⁰⁸

Пример: У предмету *Д.Х. и остали против Чешке Републике*,¹⁰⁹ ЕСЉП је утврдио да је несразмерно велики број ромске деце неоправдано смештен у специјалне школе за децу с тешкоћама у учењу. Суд је био забринут због базичнијег наставног плана и програма који се нуди у овим школама и сегрегације коју је систем проузроковао. Ромска деца су тако добила образовање које је погоршало њихове потешкоће и компромитовало њихов каснији лични развој уместо да им помогне да се интегришу у редовни образовни систем и развију

106 ЕУ, Европска комисија (2014), *Заједнички извештај о примени Директиве Савета 2000/43/ЕЗ од 29. јуна 2000. о примени принципа једнаког третмана међу особама без обзира на расно или етничко порекло и Директиве Савета 2000/78/ЕЗ од 27. новембра 2000. о успостављању општег оквира за једнак третман при запошљавању и занимању*, извештај Комисије Европском парламенту и Савету, ЦОМ(2014) 2 коначна верзија, 17. јануар 2014.

107 ЕСЉП, *Лавида и остали против Грчке*, бр. 7973/10, 30. мај 2013.

108 Савет Европе, Комитет министара (2020), *Препорука ЦМ/Преп(2020)2 државама чланицама о укључивању историје Рома и/или путника у школске програме и наставне материјале*, 1. јул 2020.

109 ЕСЉП, *Д.Х. и остали против Чешке Републике* [ВВ], бр. 57325/00, 13. новембар 2007. ставови 206–210.

вештине које би олакшале живот већинском становништву. Сходно томе, ЕСЉП је утврдио кршење члана 14 ЕКЉП у вези с чланом 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП.

Пример: У предмету *Оршуш и остали против Хрватске*,¹¹⁰ ЕСЉП је испитао постојање одељења само за Роме у редовним основним школама. У принципу, привремено смештање деце у посебно одељење због неадекватног познавања језика наставе није дискриминаторно као такво. Овакав распоред се може посматрати као прилагођавање образовног система посебним потребама деце с језичким тешкоћама. Међутим, чим овај распоред несразмерно или искључиво утиче на припаднике одређене етничке групе, морају се успоставити заштитне мере. За почетно смештање у одвојена одељења, ЕСЉП је приметио да овај распоред није био део опште праксе за решавање проблема деце с неадекватним знањем језика и да није спроведено никакво посебно тестирање знања језика код деце. Што се тиче наставног плана и програма који им је понуђен, некој деци није понуђен никакав посебан програм (тј. посебни часови језика) како би стекли неопходне језичке вештине у најкраћем могућем року. Није постојао ни премештај ни процедура праћења која би обезбедила тренутни и аутоматски прелазак у мешовита одељења чим ромска деца стекну одговарајуће знање језика. Сходно томе, суд је утврдио да је ово кршење члана 14 ЕКЉП у вези с чланом 2 Протокола бр. 1.

ЕСЉП је такође пресудио и друге случајеве који се тичу дискриминације деце у школским установама.

Пример: У предмету *Катан и остали против Молдавије и Русије*,¹¹¹ Европски суд за људска права је размотрио језичку политику коју су у школе увеле сепаратистичке власти у Придњестровља, а која је била усмерена на русификацију. Након принудног затварања и премештања школа на молдавском језику (које користе латиницу), родитељи су морали да изаберу или да пошаљу своју децу у школе у којима се учило на вештачкој комбинацији молдавског језика и ћириличног писма, уз израду наставног материјала у совјетско време,

110 ЕСЉП, *Оршуш и остали против Хрватске* [ВВ], бр. 15766/03, 16. март 2010, став 157.

111 ЕСЉП, *Катан и остали против Молдавије и Русије* [ВВ], бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, 19. октобар 2012.

или да шаљу своју децу у школе које су биле слабије опремљене и лоше лоциране, где су на путу ка њима били изложени малтретирању и застрашивању. Присилно затварање школа и накнадно узнемиравање сматрани су неоправданим мешањем у право деце на образовање, што представља кршење члана 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП.¹¹²

Пример: У предмету *Адам и остали против Румуније*,¹¹³ студенти етнички Мађари, који су похађали школу на свом матерњем језику у Румунији, жалили су се да су морали да полагају два додатна испита на свом матерњем језику током истог, прилично кратког периода предвиђеног за матурске испите широм земље. На самом почетку, ЕСЉП је нагласио да релевантни инструменти СЕ изричито признају да заштита и подстицање мањинских језика не би требало да буде на штету званичних језика и потребе за њиховим учењем. Штавише, два додатна испита која су апликанти морали да положе била су директна и неизбежна последица њиховог свесног и добровољног избора да студирају на другом језику и тога што им је држава понудила такву могућност. ЕСЉП се уверио да подносиоци представке нису стављени у другачију ситуацију која је била довољно значајна за сврхе члана 1 Протокола бр. 12. Кршење Конвенције није утврђено.

ЕКСП сматра да, иако образовна политика ромске деце може бити праћена флексибилним структурама како би се задовољила различитост групе и може узети у обзир чињеницу да неке групе воде путујући или полупутујући начин живота, не би требало да постоје посебне школе за ромску децу.¹¹⁴

Пример: *Предмет Европског центра за права Рома (ЕЦПР) против Ирске*¹¹⁵ тиче се усклађености Ирске с ЕСП у погледу смештаја путника, посебно у погледу услова становања и деложација путника и, што се тиче деце путника, такође у погледу социјалне, правне и економске заштите. ЕЦПР је навео да је влада прекршила члан 17.

112 *Ibid*, ставови 141-144.

113 ЕСЉП, *Адам и остали против Румуније*, бр. 81114/17, 13. октобар 2020.

114 ЕСЉП, *Закључци 2003 – Бугарска – члан 17 (2)*, 2003/деф/БГР/17/2/ЕН, 30. јун 2003.

115 ЕЦПР, *Европски центар за права Рома (ЕЦПР) против Ирске*, бр. 100/2013, 1. децембар 2015.

ускрађивањем права деци путника на социјалну, правну и економску заштиту, посебно у погледу школовања.

По члану 4 (2) и (3) **ОКНМ**, посебне мере усвојене за унапређење ефективне равноправности припадника националних мањина неће се сматрати дискриминаторним. У складу с чланом 12 (3) ОКНМ, државе чланице се изричито обавезују да ће промовисати једнаке могућности за приступ образовању на свим нивоима за припаднике националних мањина. Саветодавни комитет ОКНМ редовно је испитивао једнак приступ образовању ромске деце у складу с овом одредбом.¹¹⁶

3.3. Недискриминација по основу националности и имиграционог статуса

Кључне тачке

- Европски закон забрањује дискриминацију по основу националности.
- Према закону ЕУ, дискриминација по основу држављанства је забрањена у контексту слободног кретања лица према члану 45 УФЕУ (слобода кретања и боравка). У оквиру примене закона ЕУ свака дискриминација по основу држављанства забрањена је чланом 21 (2) Повеље о основним правима ЕУ. ЕКЉП гарантује уживање права свим лицима под јурисдикцијом државе чланице.

Према закону ЕУ, дискриминација по основу држављанства је забрањена у оквиру примене уговора (члан 18 УФЕУ; члан 21 (2) Повеље о основним правима). Ови чланови су релевантни за све грађане ЕУ у вези с одредбом о европском држављанству, као и за дуготрајне становнике који имају држављанство ван ЕУ. Штавише, закон ЕУ забрањује дискриминацију по основу националности, посебно у контексту слободног кретања

116 Види Савет Европе, Саветодавни комитет за ОКНМ (2006), *Коментар о образовању према Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина (2006)*, АЦФЦ/25ДОЦ(2006)002.

људи (Директива о држављанству¹¹⁷; члан 45 УФЕУ).¹¹⁸ Држављани трећих земаља, односно лица која су држављани државе која није чланица ЕУ, уживају право на једнак третман у углавном истим областима као и они обухваћени директивама о забрани дискриминације када се квалификују као дуготрајни становници. За квалификовање за статус дуготрајних становника, [Директива о држављанима трећих земаља](#) захтева, између осталих услова, период од пет година законитог боравака.¹¹⁹ Поред тога, Директива 2003/86/ЕЗ о праву на спајање породице ([Директива о спајању породице](#))¹²⁰ омогућава држављанима трећих земаља који законито бораве у држави чланици да им се придруже чланови породице, под одређеним условима (видети такође [Поглавље 9.5](#)).¹²¹ Штавише, [Директива о јединственој дозволи](#) обезбеђује право на једнак третман држављанима трећих земаља под одређеним условима.¹²²

Пример: Предмет *Чен*¹²³ тиче се питања да ли је дете држављанина на треће земље имало право да борави у једној држави чланици ЕУ када је рођено у другој држави чланици и имало држављанство те друге државе. Њена мајка, од које је зависила, била је држављанка треће земље. СПЕУ је утврдио да, када држава чланица наметне услове појединцима који траже држављанство, а они су испуњени, нема могућности за другу државу чланицу да оспори то право када мајка и дете поднесу захтев за боравак. СПЕУ је потврдио да држава чланица не може одбити право на боравак родитељу који је старатељ

117 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2004), [Директива 2004/38/ЕЗ од 29. априла 2004. о праву грађана уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица](#), СЛ 2004 Л 158.

118 Агенција за основна права (2018), [Остварење права грађана ЕУ: Национални судови који спроводе слободу кретања и сродна права](#), Луксембург, Канцеларија за публикације.

119 ЕУ, Савет Европске уније (2003), [Директива 2003/109/ЕЗ од 23. јануара 2004. о статусу држављана трећих земаља који имају дуготрајни боравак](#), СЛ 2004 Л 16.

120 ЕУ, Савет Европске уније (2003), [Директива 2003/86/ЕЗ од 23. јануара 2003. о праву на спајање породице](#), СЛ 2003 Л 251.

121 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/98/ЕУ \(Директива о јединственој дозволи\) од 13. децембра 2011. о праву држављана трећих земаља на јединствену процедуру подношења захтева за боравак и рад на територији државе чланице и о заједничком скупу права за раднике трећих земаља који законито бораве у држави чланици](#), СЛ 2011 Л 343/1.

122 *Ibid*, члан 12.

123 СПЕУ, Ц-200/02, [Кункиан Катерине Зу и Ман Лавете Чен против државног секретара Министарства унутрашњих послова](#), 19. октобар 2004.

детета које је држављанин ЕУ, јер би то лишило право на боравак детета било каквог корисног ефекта.

Према закону ЕУ, ЕКЉП гарантује уживање права свима онима који живе под јурисдикцијом државе чланице, без обзира да ли су држављани или не, укључујући и оне који живе ван националне територије, у областима под ефективном контролом државе чланице. Што се тиче образовања, ЕСЉП сматра да различито поступање на основу националности и имиграционог статуса може представљати дискриминацију.

Пример: *Пономарјови против Бугарске*¹²⁴ тиче се питања да страни држављани који немају дозволу сталног боравка морају да плаћају школарину за своје средње образовање. У принципу, нормално широко поље процене у случајевима општих мера економске или социјалне стратегије требало је да буде условљено у области образовања, из два разлога: (а) право на образовање ужива директну заштиту према ЕКЉП и (б) образовање је веома посебна врста јавне службе која служи широким друштвеним функцијама. Према ЕСЉП, маргина процене расте с нивоом образовања. Дакле, док је (вишу) школарину за основну школу за странце тешко оправдати, она може бити у потпуности оправдана на нивоу универзитета. С обзиром на значај средњег образовања за лични развој, друштвену и професионалну интеграцију, за тај ниво образовања примењује се строжа контрола пропорционалности различитог третмана. Суд је појаснио да није заузео никакав став о томе да ли држава има право да лиши све ирегуларне мигранте образовне погодности које пружа држављанима и одређеним ограниченим категоријама странаца. Процењујући посебне околности случаја подносилаца представке, утврдио је да се не примењују „разматрања у вези с потребом да се заустави или преокрене ток илегалне имиграције“. Подносиоци представке нису покушали да злоупотребе бугарски образовни систем, пошто су у Бугарску дошли као веома млади након удаје своје мајке за Бугарина, тако да нису имали избора осим да иду у школу у Бугарској. Сходно томе, дошло је до кршења члана 14 ЕКЉП у вези с чланом 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП.

124 ЕСЉП, *Пономарјови против Бугарске*, бр. 5335/05, 21. јун 2011, став 60.

3.4. Недискриминација по основу инвалидитета

Кључне тачке

- Свака дискриминација по основу инвалидитета забрањена је европским законом (члан 21 Повеље о основним правима; члан 14 ЕКЉП; члан 1 Протокола бр. 12 ЕКЉП).
- Дискриминација заснована на инвалидитету према закону ЕУ и СЕ такође укључује случајеве „дискриминације због удруживања“ (на пример, ако је дете дискриминисано зато што његови родитељи имају инвалидитет)

Инвалидитет је један од основа дискриминације који је изричито забрањен чланом 21 Повеље о основним правима ЕУ. ЕУ је ратификовала [Конвенцију УН о правима особа с инвалидитетом](#) (КПОИ)¹²⁵ и развијена је [Стратегија за права особа с инвалидитетом 2021–2030](#).¹²⁶ КПОИ је сада референтна тачка за тумачење закона ЕУ која се односи на дискриминацију по основу инвалидитета.¹²⁷ Према закону ЕУ, признато је да државе имају обавезу да обезбеде разумно прилагођавање како би особама с инвалидитетом омогућиле да у потпуности остваре своја права.¹²⁸

Барем за инвалидитет, али не ограничавајући се на њега, СПЕУ је прихватио да закон ЕУ штити и од „дискриминације путем удруживања“, тј. дискриминације особе која је повезана с другом која има заштићену

125 Ово је први пут у историји да је ЕУ постала чланица међународног споразума о људским правима. Уједињене нације, [Конвенција о правима особа с инвалидитетом](#), 13. децембар 2006.

126 ЕУ, Европска комисија (2021), [Унија једнакости: Стратегија за права особа с инвалидитетом 2021–2030](#), ЦОМ(2021) 101 коначна верзија.

127 СПЕУ, Ц-312/11, [Европска комисија против Републике Италије](#), 4. јул 2013; СПЕУ, Ц-363/12, [З. против Државног одељења и Управног одбора локалне школе](#) [ВВ], 18. март 2014; СПЕУ, Ц-356/12, [Волфганг Глацел против Слободне државе Баварске](#), 22. мај 2014; СПЕУ, Ц-395/15, [Мухамед Дауди против Bootes Plus SL и осталих](#), 1. децембар 2016; СПЕУ, Ц-406/15, [Петја Милкова против извршног директора Агенције за приватизацију и по-стприватизациону контролу](#), 9. март 2017.

128 Видите, на пример, ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), [Директива 2012/29/ЕУ од 25. октобра 2012. о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава злочина](#) (Директива о правима жртава), СЛ 2012 Л 315/57, чл. 3 и 22.

карактеристику, као што је мајка детета с сметњама у развоју, или дискриминације особе због инвалидитета њеног детета.¹²⁹

Пример: У предмету *С. Колеман против Атрица Лоа и Стива Лоа*¹³⁰ СПЕУ је приметио да Директива о једнакости при запошљавању укључује одређене одредбе које су осмишљене да се посебно прилагоде потребама особа с инвалидитетом. Ово, међутим, не доводи до закључка да се принцип једнаког третмана садржан у директиви мора стриктно тумачити као забрана само директне дискриминације по основу инвалидитета и која се односи искључиво на особе с инвалидитетом. Према СПЕУ, директива се не односи на одређену категорију лица, већ на саму природу дискриминације. Тумачење које ограничава њену примену на особе с инвалидитетом лишило би директиву важног елемента њене делотворности и смањило заштиту коју треба да гарантује. СПЕУ је закључио да се директива мора тумачити у смислу да забрана директне дискриминације која је њоме утврђена није ограничена на особе с инвалидитетом. Сходно томе, када је послодавац према запосленом који није имао инвалидитет у сличној ситуацији поступао неповољније у односу на другог запосленог, по основу инвалидитета детета бившег запосленог, о чијој је нези првенствено бринуо тај запослени, такав третман је био у супротности са забраном директне дискриминације прописане директивом.

Према ЕКЉП, постоји све већи број судске праксе која се бави случајевима дискриминације у приступу образовању деце са сметњама у развоју.¹³¹ У својој ранијој судској пракси по овом питању, органи ЕКЉП су нагласили потребу да се деца с инвалидитетом, кад год је то могуће, образују с другом децом њиховог узраста.¹³² У новијим случајевима, ЕСЉП је нагласио важност разумног прилагођавања у образовању.

¹²⁹ СПЕУ, Ц-303/06, *С. Колеман против Атрица Лоа и Стива Лоа* [ВВ], 17. јул 2008.

¹³⁰ СПЕУ, Ц-303/06, *С. Колеман против Атрица Лоа и Стива Лоа* [ВВ], 17. јул 2008.

¹³¹ Савет Европе, ЕСЉП (2021), *Водич за члан 2 Протокола бр. 1 Европске конвенције о људским правима – Право на образовање*, 31. август 2021.

¹³² ЕСЉП, *Клеркс против Холандије*, бр. 25212/94, 4. јул 1995; ЕСЉП, *Мекинтајер против Велике Британије*, бр. 29046/95, 21. октобар 1998.

Пример: У предмету *Чам против Турске*,¹³³ музичка академија је одбила да упише студенткињу квалификовану за пријем због њеног оштећења вида. ЕСЉП је приметио да дискриминација по основу инвалидитета такође обухвата одбијање да се обезбеди разумно прилагођавање како би се особама с инвалидитетом олакшао приступ образовању (на пример, прилагођавање наставних метода како би оне биле доступне слепим ученицима).¹³⁴ У овом случају, надлежни државни органи нису се потрудили да идентификују потребе подносиоца представке и нису објаснили како или зашто би њено слепило могло да омета њен приступ музичком образовању. Према томе, подносиоцу представке је ускраћена, без објективног и разумног оправдања, бенефиција образовања на музичкој академији искључиво због њеног оштећења вида, што је кршење члана 14 у вези с чланом 2 Протокола бр. 1.

У предмету *Г.Л. против Италије*¹³⁵ аутистична ученица је била лишена законом прописане специјализоване подршке у учењу у прве две године основне школе. Власти нису настојале да утврде њене стварне потребе или да јој пружи прилагођену подршку како би јој омогућиле да настави своје основно образовање у условима који би, колико је то могуће, били еквивалентни онима у којима друга деца похађају исту школу. ЕСЉП је даље приметио да је дискриминација коју је претрпела подносиатељка представке утолико озбиљнија што се догодила у контексту основног образовања, које је чинило основу образовања деце и друштвене интеграције, дајући деци прво искуство заједничког живота у заједници. ЕСЉП је сматрао да је дошло до повреде члана 14 у вези с чланом 2 Протокола бр. 1.

ЕСЉП је такође испитао случајеве у којима је инвалидитет родитеља утицао на њихова родитељска права или контакте с децом,¹³⁶ и када је родитељ дискриминисан због удруживања, услед инвалидитета његовог детета.¹³⁷

133 ЕСЉП, *Чам против Турске*, бр. 51500/08, 23. фебруар 2016.

134 За право аутистичне деце на образовање, видети ЕСЉП, *Дупин против Француске*, бр. 2282/17, 18. децембар 2018.

135 ЕСЉП, *Г.Л. против Италије*, бр. 59751/15, 10. септембар 2020.

136 Видети ЕСЉП, *Ћинта против Румуније*, бр. 3891/19, 18. фебруар 2020; ЕСЉП, *Кочеров и Сергејева против Русије*, бр. 16899/13, 29. март 2016.

137 ЕСЉП, *Губерина против Хрватске*, бр. 23682/13, 22. март 2016.

Према ЕКСП, прихватљиво је да се у примени члана 17 (2) ЕСП направи разлика између деце са сметњама у развоју и без њих. Ипак, требало би да буде норма да се деца са сметњама у развоју интегришу у редовне школе, у којима је уређено да се задовоље њихове посебне потребе, а специјализоване школе би требало да буду изузетак.¹³⁸ Поред тога, деца која похађају школе за специјално образовање које су у складу с чланом 17 (2) ЕСП морају добити довољне инструкције и обуку, тако да пропорционално еквивалентан број деце у специјализованим школама и редовним школама заврши своје школовање.¹³⁹ Државе морају да уложе довољно напора да промовишу укључивање деце с менталним сметњама у редовно основно и средње образовање.¹⁴⁰

КПОИ поново наводи неке од принципа ЦРЦ, као што су најбољи интереси детета као примарна брига и право да буде саслушано (члан 7 (2) и (3)). Она обавезује државе потписнице „да предузму све неопходне мере да обезбеде да деца у потпуности уживају сва људска права и основне слободе на равноправној основи с другом децом“ (члан 7 (1)). Комитет ЦРЦ сматра да је уживање у пуном и пристојном животу у условима који обезбеђују достојанство, промовишу самопоуздање и омогућавају активно учешће у заједници водећи принцип за примену Конвенције у односу на децу са сметњама у развоју.¹⁴¹

138 ЕКСП, *Међународно удружење аутизам Европа (МУИЕ) против Француске*, жалба бр. 13/2002, 4. новембар 2003.

139 ЕКСП, *Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске*, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008.

140 ЕКСП, *Међународна федерација за људска права (МФЛП) и Инклузија Европа против Белгије*, жалба бр. 141/2017, 9. октобар 2020; видети и ЕКСП, *ЦЗМИ против Белгије*, жалба бр. 109/2014, 4. јул 2018.

141 Уједињене нације, Комитет за права детета (2006), *Општи коментар бр. 9 – Права деце са сметњама у развоју*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/9, 27. фебруар 2007, став 11.

3.5. Недискриминација по другим заштићеним основама

Кључне тачке

- Према европским законима, дискриминација по основу сексуалне оријентације, родног идентитета и полних карактеристика је забрањена. Дискриминација по основу сексуалне оријентације је такође експлицитно забрањена у свим недавним конвенцијама и стандардима СЕ који штите права детета.
- Према законодавству ЕУ о недискриминацији, заштита од дискриминације на основу узраста је ограничена.
- ЕСЉП је сматрао да је старост основ за дискриминацију и бавио се и другим основама дискриминације као што су језик, припадност или дискриминација деце рођене ван брака.

Члан 21 [Повеље о основним правима ЕУ](#) забрањује дискриминацију по другим основама посебно релевантним за децу, као што су старост, пол, генетске карактеристике, језик или сексуална оријентација.

Према закону ЕУ, заштита од дискриминације за лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, интерсексуалне и квир (ЛГБТИК) особе спада у различите правне оквире у зависности од тога да ли је дискриминација по основу сексуалне оријентације, за шта је релевантан правни оквир против дискриминације, или пола, укључујући промену пола, за шта је релевантан правни оквир за родну равноправност. Сексуална оријентација, родни идентитет/изражавање и полне карактеристике спадају у забрањене основе дискриминације. ЕСП је одлучио да забрана дискриминације на основу пола може укључивати и случајеве промене пола.¹⁴²

Деца се могу идентификовати као лезбејка, геј, бисексуална, трансродна, небинарна, интерсексуална или квир¹⁴³ или припадају „дугиним породицама“, које укључују ЛГБТИК родитеље. ЕУ је усвојила [Стратегију равноправности ЛГБТИК](#), која признаје дискриминацију с којом се суочавају ЛГБТИК

¹⁴² Видети на пример, СПЕУ, Ц-13/94, *П. против С. и Окружног већа Корнвола*, 30. април 1996; СПЕУ, Ц-117/01, *К. Б. против Националне здравствене службе за пензије*, 7. јануар 2004.

¹⁴³ ЕУ, Европска комисија (2020), *Унија једнакости: Стратегија равноправности ЛГБТИК особа 2020–2025*, ЦОМ(2020) 698 коначна верзија, 12. новембар 2020.

деца или деца у дугиним породицама.¹⁴⁴ Због разлика у националном законодавству између држава чланица, породични статус се не може увек признати у другој држави чланици.¹⁴⁵ Од раног детињства, ЛГБТИК деца, млади и дугине породице могу бити изложени стигматизацији и дискриминацији. Ово утиче на њихов образовни учинак и изгледе за запошљавање, као и на њихов свакодневни живот, благостање и ментално здравље.¹⁴⁶

Документ ЕУ [Директива о правима жртава](#) захтева да жртве злочина из мржње, укључујући ЛГБТИК децу, добију одговарајуће информације, подршку и заштиту и буду у могућности да учествују у кривичном поступку.¹⁴⁷ Она предвиђа да жртве злочина треба да буду препознате и третиране с пуно поштовања, на осетљив и професионалан начин без дискриминације на основу, између осталог, сексуалне оријентације, родног идентитета и родног изражавања.

Дискриминација по основу сексуалне оријентације забрањена је конвенцијама и стандардима СЕ који штите права детета. Члан 2 Конвенције [Ланзароте](#), на пример, изричито наводи да све жртве сексуалног насиља треба да уживају заштиту конвенције без дискриминације по било ком основу, укључујући сексуалну оријентацију. У [Смерницама за правосуђе по мери деце](#) такође се напомиње, као основни принцип, да права деце треба да буду обезбеђена без дискриминације по било ком основу као што су, између осталог, пол, сексуална оријентација и родни идентитет.

Иако нису експлицитно поменути у ЕКЉП, сексуална оријентација и родни идентитет су заштићене карактеристике укључене међу „други статус“ према релевантним одредбама ЕКЉП.¹⁴⁸ ЕСЉП је такође препознао улогу коју школе и образовне власти могу да имају у заштити деце од хомофобије.¹⁴⁹

144 *Ibid.*

145 ЕУ, Европски парламент (2021), *Препреке слободном кретању дугиних породица у ЕУ*, ПЕ 671.505, март 2021.

146 Види такође ЕУ, Агенција за основна права (2020), *Дуг пут до ЛГБТИ равноправности*, 14. мај 2020.

147 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), *Директива 2012/29/ЕУ од 25. октобра 2012. о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава злочина и замени Оквирне одлуке Савета 2001/220/ЈХА, СЛ 2012 Л 315/57, члан 22.*

148 Видети на пример ЕСЉП, *Ц. и остали против Аустрије* [ВВ], бр. 19010/07, 19. фебруар 2013.

149 ЕСЉП, *Бајев и остали против Русије*, бр. 67667/09, 20. јун 2017, став 82; видети такође ЕСЉП, *Вејделанд и остали против Шведске*, бр. 1813/07, 9. фебруар 2012.

Пример: У предмету *Бајев против Русије*,¹⁵⁰ троје активиста за права хомосексуалаца поднела су жалбу на руско законодавство које забрањује „промоцију хомосексуалности међу малолетницима“, познато и као „закон о геј пропаганди“. У низу законских аката, „промовисање нетрадиционалних сексуалних односа“ међу децом проглашено је кривичним делом за које је прописана новчана казна. Суд је утврдио да, иако су предметни закони првенствено усмерени на заштиту деце, границе тих закона нису биле јасно дефинисане и њихова примена је била произвољна. Штавише, сама сврха закона и начин на који су формулисани и примењени у случају подносилаца представке били су дискриминаторни и уопште нису служили легитимном јавном интересу. Заиста, усвајањем оваквих закона власти су појачале стигму и предрасуде и подстакле хомофобију, што је било неспојиво с вредностима демократског друштва.¹⁵¹

Пример: Предмет *А.М. и остали против Русије*¹⁵² тиче се ограничавања родитељских права подносиоце представке и ускраћивања контакта с њеном децом без потребне контроле јер је у то време пролазила кроз родну транзицију. Суд није нашао доказе о било каквој потенцијалној штети за децу од транзиције и сматрао је да домаћи судови нису довољно испитали посебне околности породице. Штавише, одлука је била јасно заснована на родном идентитету подносиоца представке и стога је била дискриминаторна, у супротности с чланом 8 ЕКЉП гледано самостално и у вези с чланом 14 ЕКЉП.

Дискриминација по основу старости је још једна врста дискриминације с којом се деца могу суочити. Према законодавству ЕУ о недискриминацији, заштита од дискриминације на основу старости је ограничена. Старост је тренутно заштићена само у контексту приступа запослењу и занимању.

Директива о једнакости при запошљавању примењује се на децу која имају законско право на рад. Док **Конвенција о минималној старосној доби за пријем у радни однос**,¹⁵³ Међународне организације рада (МОР),

150 ЕСЉП, *Бајев и остали против Русије*, бр. 67667/09, 20. јун 2017.

151 Види такође Савет Европе, Комитет министара (2010), **Препорука државама чланицама о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета**, ЦМ/Рец(2010)5.

152 ЕСЉП, *А.М. и остали против Русије*, бр. 47220/19, 6. јул 2021.

153 МОР (1973), **Конвенција о минималној старосној доби за пријем у радни однос**, бр. 138.

ратификована од стране свих држава чланица ЕУ, утврђује минималну старост од петнаест година, разлике у погледу минималне старости и даље постоје међу државама чланицама ЕУ.¹⁵⁴ Члан 6 Директиве о једнакости при запошљавању омогућава државама чланицама да оправдају разлике у третману на основу старости. Ове разлике не представљају дискриминацију ако су објективно и разумно оправдане легитимним циљем и ако су средства за постизање тог циља одговарајућа и неопходна. Што се тиче деце и младих, такве разлике у третману могу, на пример, да обухватају постављање посебних услова за приступ стручној обуци, запошљавању и занимању, како би се унапредила њихова професионална интеграција или обезбедила њихова заштита.

Члан 14 ЕКЉП и члан 1 Протокола 12 уз ЕКЉП не спомињу изричито „старост“ на листи основа по којима је дискриминација забрањена. ЕСЉП је, међутим, испитао питања старосне дискриминације у вези с различитим правима заштићеним Европском конвенцијом о људским правима, и на тај начин признао старост као „други статус“. У предмету *Д.Г. против Ирске*¹⁵⁵ и *Бомар против Белгије*,¹⁵⁶ на пример, ЕСЉП је утврдио да постоји разлика у третману одраслих и деце у одговарајућим правосудним системима земаља у погледу притвора, што је релевантно за примену ЕКЉП. Ова разлика у третману произилази из казнене сврхе притвора за одрасле и његове превентивне сврхе у односу на децу. Стога је суд прихватио „старост“ као објективно и разумно оправдање за било какву различитост третмана.

ЕСЉП се бавио дискриминацијом деце у различитим ситуацијама осим оних које су већ поменуле, као што су дискриминација по основу језика,¹⁵⁷ или дискриминација деце рођене ван брака.¹⁵⁸

154 Европска мрежа правних експерата у области недискриминације, О’Демпси, Д. и Беале, А. (2011), *Старост и запослење*, Европска комисија, Генерални директорат за правосуђе, Луксембург, Канцеларија за публикације.

155 ЕСЉП, *Д.Г. против Ирске*, бр. 39474/98, 16. мај 2002.

156 ЕСЉП, *Бомар против Белгије*, бр. 9106/80, 29. фебруар 1988.

157 ЕСЉП, *У вези с одређеним аспектима закона о употреби језика у образовању у Белгији против Белгије*, бр. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64, 23. јули 1968.

158 ЕСЉП, *Фабрис против Француске* [ВВ], бр. 16574/08, 7. фебруар 2013; ЕСЉП, *Волтер и Сафрет против Немачке*, бр. 59752/13 и 66277/13, 14. децембар 2017; ЕСЉП, *Мажурек против Француске*, бр. 34406/97, 1. фебруар 2000.

Пример: У предмету *Фабрис против Француске*,¹⁵⁹ подносилац представке се жалио да није могао да има користи од закона који је уведен 2001. године којим се деци „рођеној у прељуби“ додељују идентична наследна права као законитој деци, што је закон усвојен након пресуде Европског суда за људска права у предмету *Мажурек против Француске*¹⁶⁰ у 2000. години. Суд је сматрао да легитимни циљ заштите наследних права полубрата и полусестре подносиоца представке није превагнуо над његовим захтевом на део имовине његове мајке. У овом случају, разлика у третману је била дискриминаторна, јер није имала објективно и разумно оправдање. Суд је утврдио да је то било у супротности с чланом 14 ЕКЉП који је посматран у вези с чланом 1 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП.¹⁶¹

Члан 2 ЦРЦ забрањује дискриминацију деце на непотпуној листи основа, посебно наводећи „рођење“ као једну од њих. Члан 2 предвиђа да:

1. Државе потписнице ће поштовати и обезбеђивати права наведена у овој конвенцији за свако дете у оквиру њихове јурисдикције без дискриминације било које врсте, без обзира на расу, боју, пол, језик, веру, политичко или друго мишљење, национално, етничко или социјално порекло, имовину, инвалидитет, рођење или други статус.

2. Државе потписнице ће предузети све одговарајуће мере да обезбеде да дете буде заштићено од свих облика дискриминације или кажњавања на основу статуса, активности, изражених мишљења или уверења родитеља, законских старатеља или чланова породице детета.

159 ЕСЉП, *Мажурек против Француске*, бр. 34406/97, 1. фебруар 2000; ЕСЉП, *Фабрис против Француске* [ВВ], бр. 16574/08, 7. фебруар 2013.

160 ЕСЉП, *Мажурек против Француске*, бр. 34406/97, 1. фебруар 2000.

161 ЕСЉП, *Фабрис против Француске* [ВВ], бр. 16574/08, 7. фебруар 2013.

4

Питања личног идентитета

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, члан 7 (право на поштовање породичног живота)	Регистрација рођења и право на име	ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота) ОКНМ, члан 11 (право коришћења презимена на оригиналном језику) Европска конвенција о усвајању деце (преиначена), члан 11 (3) (задржавање оригиналног имена усвојеног детета) ЕСЉП, <i>Јохансон против Финске</i> , бр. 10163/02, 2007. (одбијање регистрације имена које је раније дато другим лицима)
Повеља о основним правима, члан 7 (право на поштовање породичног живота)	Право на лични идентитет	ЕКЉП, члан 6 (правично суђење) и 8 (право на поштовање приватног и породичног живота) Европска конвенција о усвајању деце (преиначена), члан 22 (3) ЕСЉП, <i>Микулић против Хрватске</i> , бр. 53176/99, 2002. ЕСЉП, <i>Мизи против Малте</i> , бр. 26111/02, 2006. (немогућност оспоравања очинства)

ЕУ	Покривена питања	СЕ
		<p>ЕСЉП, <i>Менесон против Француске</i>, бр. 65192/11, 2014. (сурогатно мајчинство с биолошким оцем као намераваним оцем)</p> <p>ЕСЉП, <i>Валдис Фјолнисдотир и остали против Исланда</i>, бр. 71552/17, 2021.</p>
<p>УЕУ, члан 9</p> <p>УФЕУ, члан 20</p> <p>СПЕУ, Ц-34/09, <i>Герардо Руиз Замбрано против Националне службе за запошљавање (НСЗ)</i>, 2011. (боравишна права држављана трећих земаља с малолетном децом држављанима ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-221/17, <i>Тјебес и други против министра спољних послова</i>, 2019.</p> <p>СПЕУ, Ц-165/14, <i>Алфредо Рендон Марин против Управе Естада</i>, 2016.</p> <p>Директива о слободном кретању (2004/38/ЕЗ)</p>	<p>Држављанство</p>	<p>ЕКЉП, члан 8</p> <p>Европска конвенција о држављанству</p> <p>Конвенција о избегавању апатридије у вези с државном сукцесијом</p> <p>Европска конвенција о усвајању деце (преиначена), члан 12</p> <p>ЕСЉП, <i>Ђеновезе против Малте</i>, бр. 53124/09, 2011. (арбитражно ускраћивање држављанства детету рођеном ван брака)</p>

Питања личног идентитета генерално нису обрађена на нивоу ЕУ, с обзиром на ограничену надлежност ЕУ у тој области. Међутим, СПЕУ је донео одлуку о праву да се име које је признато у једној држави чланици ЕУ призна и у другим државама из перспективе принципа слободе кретања. Аспекти држављанства и пребивалишта су такође решени у светлу члана 20 УФЕУ. СЕ је, посебно кроз судску праксу ЕСЉП, тумачио и развијао примену неколико основних права у области личног идентитета. Фокус следећих одељака је стога на закону СЕ.

Ово поглавље се не односи на одређено основно право. Уместо тога, оно пружа пресек питања основних права која се односе на идентитет, као што су регистрација рођења и право на име (Одељак 4.1); право да се зна своје порекло (Одељак 4.2); и право на држављанство (Одељак 4.3). Неколико повезаних питања обрађено је у другим поглављима, посебно у вези са сексуалним злостављањем (Поглавље 7.1.3) или заштитом података (Поглавље 10). Нека од ових права, као што је право на име,

углавном су тражена као родитељска права, али би се приступ лако могао пренети на саму децу, с обзиром на импликације по њихова сопствена права.

4.1. Регистрација рођења и право на име

Кључна тачка

- Одбијање да се региструје име као неприкладно за дете иако га породица прихвата може покренути питање према члану 8 ЕКЉП (право на поштовање приватног и породичног живота).

За разлику од споразума УН (нпр. члан 24 (2) [Међународног пакта о грађанским и политичким правима](#);¹⁶² члан 7 (1) ЦРЦ и члан 18 КПОИ), европски инструменти о људским правима не предвиђају изричито право на регистрацију рођења одмах по рођењу или право на име од рођења.

Према закону ЕУ, члан 7 [Повеље о основним правима ЕУ](#) предвиђа право на приватни и породични живот. Према меморандуму с објашњењима уз повељу, „права загарантована чланом 7 одговарају онима загарантованим чланом 8 ЕКЉП“. Право на име је СПЕУ разматрао из перспективе слободе кретања. Суд ЕУ сматра да право на слободу кретања не дозвољава држави чланици ЕУ да одбије да призна презиме детета које је регистровано у другој држави чланици чији је дете држављанин или у којој је дете рођено и боравило.¹⁶³

Према закону СЕ, одбијање регистрације рођења деце може покренути питање према члану 8 ЕКЉП. ЕСЉП је утврдио да име као „средство за идентификацију особа у њиховим породицама и заједници“ спада у делокруг права на поштовање приватног и породичног живота како је

¹⁶² Уједињене нације (1996), [Међународни пакт о грађанским и политичким правима](#), усвојен је и отворен за потписивање, ратификацију и приступање резолуцијом Генералне скупштине 2200А (XXI) од 16. децембра 1966, а ступио је на снагу 23. марта 1976, у складу с чланом 49.

¹⁶³ Видети СПЕУ, Ц-148/02, [Карлос Гарсиа Авело против државе Белгије](#), 2. октобар 2003; СПЕУ, Ц-353/06, [Стефан Грункин и Дороти Регина Пол](#) [ВВ], 14. октобар 2008.

садржано у члану 8 ЕКЉП.¹⁶⁴ Родитељи бирају име¹⁶⁵ и презиме¹⁶⁶ свог детета као део њиховог приватног живота. Суд је сматрао да одбијање државних органа да региструју изабрано име на основу вероватне штете или предрасуде коју би име могло да нанесе детету не крши члан 8 ЕКЉП.¹⁶⁷ Међутим, одбијање да се региструје име које није неприкладно за дете и које је већ прихваћено може бити у супротности с чланом 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Јохансон против Финске*,¹⁶⁸ власти су одбиле да региструју име „Акл Мик“, јер правопис није био у складу с финском праксом именованја. ЕСЉП је прихватио да се мора посветити дужна пажња најбољим интересима детета и да је очување националне праксе давања имена у јавном интересу. Међутим, утврдио је да је име прихваћено за званичну регистрацију у другим случајевима и да се стога не може сматрати неприкладним за дете. Будући да је име већ постало прихваћено у Финској и није се тврдило да је ово име негативно утицало на културни и језички идентитет државе, ЕСЉП је закључио да разматрања јавног интереса не претежу над интересом да се дете региструје под изабраним именом. Суд је стога утврдио да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП.

ЕСЉП је такође утврдио да правило које наводи да презиме мужа треба дати законитој деци у тренутку регистрације рођења само по себи не крши ЕКЉП. Међутим, утврђено је да је немогућност одступања од овог општег правила претерано крута и дискриминаторна за жене, те стога представља кршење члана 14, узетог у вези с чланом 8 ЕКЉП.¹⁶⁹

Члан 11 **ОКНМ** прописује да сваки припадник националне мањине има право да користи своје презиме (патроним) и име на свом мањинском језику, као и право да му то буде званично признато, иако под модалитетима предвиђеним у правном систему.

164 ЕСЉП, *Гуљо шротив Француске*, бр. 22500/93, 24. октобар 1993, став 21.

165 ЕСЉП, *Јохансон против Финске*, бр. 10163/02, 6. септембар 2007, став 28; ЕСЉП, *Гуљо шротив Француске*, бр. 22500/93, 24. октобар 1993, став 22.

166 ЕСЉП, *Кузан и Фазо шротив Италије*, бр. 77/07, 7. јануар 2014, став 56.

167 ЕСЉП, *Гуљо шротив Француске*, бр. 22500/93, 24. октобар 1993, став 27.

168 ЕСЉП, *Јохансон против Финске*, бр. 10163/02, 6. септембар 2007.

169 ЕСЉП, *Кузан и Фазо шротив Италије*, бр. 77/07, 7. јануар 2014, став 67.

Члан 11 (3) [Ревидиране Европске конвенције о усвајању деце](#) (Конвенција о усвајању) предвиђа могућност државама потписницама да задрже оригинално презиме усвојеног детета.¹⁷⁰ Ово је изузетак од општег принципа да је правни однос између усвојеног детета и његове изворне породице прекинут.

4.2. Право да се зна своје порекло

Кључне тачке

- Право да се зна своје порекло спада у делокруг приватног живота детета.
- Утврђивање очинства захтева пажљиво балансирање интереса детета да сазна своје порекло с интересом претпостављеног или наводног оца, и с општим интересом.
- Усвојено дете има право на приступ информацијама о свом пореклу. Биолошким родитељима може бити одобрено законско право да не откривају свој идентитет, али то не представља апсолутни вето.

Према закону СЕ, према ЕСЉП, члан 8 [ЕКЉП](#) укључује право на идентитет и лични развој. Детаљи о идентитету особе и интерес „за добијање информација неопходних за откривање истине о важним аспектима нечијег личног идентитета, као што је идентитет нечијих родитеља“¹⁷¹ сматра се релевантним за лични развој. Рођење и околности рођења део су приватног живота детета. „[И]нформације о веома личним аспектима [нечијег] детињства, развоја и историје“ могу представљати „главни извор информација о [нечијим] прошлим и годинама формирања“¹⁷² тако да недостатак приступа детета тим информацијама покреће питање према члану 8 ЕКЉП.

Према међународном праву, члан 8 [ЦРЦ](#) обезбеђује висок и прилично детаљан ниво заштите права на очување идентитета детета. Она штити од незаконитог мешања у очување идентитета, укључујући држављанство,

170 Савет Европе (2008), [Европска конвенција о усвајању деце \(преиначена\)](#), ЦЕТС бр. 202, 27. новембар 2008.

171 ЕСЉП, *Одиевр шротив Француске* [ВВ], бр. 42326/98, 13. фебруар 2003, став 29.

172 ЕСЉП, *Гаскин против Велике Британије*, бр. 10454/83, 7. јул 1989, став 36.

име и породичне односе, како је признато законом. Такође гарантује „одговарајућу помоћ и заштиту“ када је дете незаконито лишено неких или свих елемената свог идентитета, у циљу што бржег поновног успостављања тог идентитета.

4.2.1. Утврђивање очинства

Према закону СЕ, деца су се жалила ЕСЉП на немогућност утврђивања идентитета својих природних очева. ЕСЉП је сматрао да је утврђивање правног односа између детета и наводног природног оца део делокруга приватног живота (члан 8 ЕКЉП). Фундаментални аспект нечијег идентитета јесте то ко су му родитељи.¹⁷³ Међутим, интерес детета за утврђивање очинства мора бити у равнотежи с интересима претпостављеног оца, као и с општим интересом. Заиста, интерес детета да има правну сигурност око своје везе с оцем не надмашује интерес оца да побија законску претпоставку очинства.

Пример: У предмету *Микулић против Хрватске*,¹⁷⁴ подносиатеља представке је рођена ван брака и покренула је поступак за утврђивање очинства против свог претпостављеног оца. Тужени је у неколико наврата одбио да се појави на ДНК тестирању по налогу суда, што је довело до непотребног одуговлачења поступка за утврђивање очинства за око пет година. ЕСЉП је сматрао да ако према домаћем закону наводни очеви не могу бити приморани да се подвргну медицинском тестирању, државе морају да обезбеде алтернативна средства која омогућавају брзу идентификацију природних очева од стране независног органа. Утврдио је кршење члана 8 ЕКЉП у случају подносиатељке представке.

Ако претпостављени отац одбије да се подвргне генетском тестирању, национални судови, у оквиру свог дискреционог права, могу утврдити очинство на основу других доказа и фактора, дајући предност праву детета на поштовање његовог приватног живота и његовом праву да зна своје порекло.¹⁷⁵ У случају када је дете адолесцент одбило да се подвргне генетском тестирању јер је желело да задржи презиме мужа своје мајке,

¹⁷³ ЕСЉП, *Менесон против Француске*, бр. 65192/11, 26. јун 2014, став 96.

¹⁷⁴ ЕСЉП, *Микулић против Хрватске*, бр. 53176/99, 7. фебруар 2002, ставови 64–65.

¹⁷⁵ ЕСЉП, *Канон против Француске*, бр. 22037/13, 2. јун 2015.

домаћи судови су ипак признали очинство у корист биолошког оца, налазећи да је најбољи интерес детета првенствено у сазнању истине о свом пореклу. ЕСЉП је сходно томе утврдио да домаћи судови нису прекорачили своје поље процене признавањем биолошког оца и одбацивањем легитимизације детета као сина мужа његове мајке. Према томе, није дошло до кршења члана 8.¹⁷⁶

Пример: У предмету *Мици против Малте*,¹⁷⁷ претпостављени отац није могао да негира очинство детета које му је родила супруга јер је протекао законом прописан рок од шест месеци. ЕСЉП је испитао случај према члановима 6 (право на правично суђење) и 8 (поштовање приватног и породичног живота) ЕКЉП. Напомиње да увођење временског рока у којем претпостављени отац мора да предузме мере да се одрекне детета има за циљ да обезбеди правну сигурност и заштити интерес детета да зна свој идентитет. Ови циљеви, међутим, не претежу над правом оца да има могућност да негира очинство. Практична немогућност негирања очинства од рођења је у овом случају претпоставила оца што је њега оптеретило и прекршило његово право на приступ суду и правично суђење, како је садржано у члану 6 ЕКЉП. Такође се несразмерно мешао у његова права према члану 8 ЕКЉП.¹⁷⁸

Интереси детета које тражи да утврди очинство и интереси биолошког оца понекад се могу поклопити. Ово се догодило у ситуацији када отац, због недостатка правног капацитета, није могао да покрене поступак на домаћем нивоу за утврђивање сродства са својим дететом. ЕСЉП је утврдио да није у најбољем интересу детета рођеног ван брака то што његов биолошки отац није био у могућности да покрене поступак за утврђивање очинства, те да је стога дете у потпуности зависило од дискреционог права државних органа да би било утврђено сродство.¹⁷⁹

Власти могу имати позитивну обавезу да интервенишу у поступку за утврђивање очинства у најбољем интересу детета ако законски заступник

176 ЕСЉП, *Манде против Француске*, бр. 30955/12, 14. јануар 2016.

177 ЕСЉП, *Мици против Малте*, бр. 26111/02, 12. јануар 2006.

178 *Ibid*, ставови 112–114.

179 ЕСЉП, *Крушкових против Хрватске*, бр. 46185/08, 21. јун 2011, ставови 38–41.

(у овом случају мајка) детета није у могућности да правилно заступа дете, на пример због тешког инвалидитета.¹⁸⁰

Што се тиче конкретног случаја признавања сродства између планираних родитеља и деце рођене сурогат мајчинством, суд је у принципу прихватио да државе имају широко поље процене, будући да не постоји европски консензус о дозвољавању или признавању сродства у аранжманима сурогат мајчинства. Чињеница, међутим, да је сродство основни аспект дечјег идентитета смањује ту маргину процене.

Пример: Предмет *Менесон против Француске*¹⁸¹ односи се на одбијање француских власти да упишу децу рођену сурогат мајчинством у Сједињеним Државама у француски регистар рођених из разлога јавне политике. ЕСЉП није утврдио повреду права подносилаца представке на поштовање породичног живота, закључивши да они ни на који начин нису били спречени да уживају у породичном животу у Француској и да административне препреке с којима су се можда суочили нису биле непремостиве. У погледу права на поштовање приватног живота деце, суд је придавао велики значај њиховом најбољем интересу. Посебно је наглашено да је мушкарац који је требало да буде уписан као отац деце на уверењу био и њихов биолошки отац. Порицање правног сродства детета када је утврђено биолошко сродство и када дотични родитељ у потпуности признаје родитељство, не може се сматрати у складу с најбољим интересима деце. Суд је стога утврдио кршење члана 8 ЕКЉП у вези с притужбом деце на „приватни живот“.¹⁸²

Након пресуде *Менесон*, француски закон је измењен, омогућавајући деци рођеној кроз аранжман сурогат материнства у иностранству да добију извод из матичне књиге рођених у којем се наводи име планираног оца ако је он и биолошки отац.¹⁸³ У фебруару 2018. године, француски суд за преиспитивање грађанских пресуда одобрио је захтев за

180 ЕСЉП, *А.М.М. против Румуније*, бр. 2151/10, 14. фебруар 2012, ставови 58–65.

181 ЕСЉП, *Менесон против Француске*, бр. 65192/11, 26. јун 2014.

182 ЕСЉП, *Менесон против Француске*, бр. 65192/11, 26. јун 2014, став 100; видети и ЕСЉП, *Лабаси против Француске*, бр. 65941/11, 26. јун 2014, став 79; ЕСЉП, *Ц. и Е. против Француске*, бр. 1462/18 и 17348/18, 12. децембар 2019.

183 ЕСЉП, *Менесон против Француске*, бр. 65192/11, 26. јун 2014.

преиспитивање жалбе господина и госпође Менесон, што је довело до новог низа поступака пред Касационим судом.¹⁸⁴ У току тог поступка, Касациони суд је поднео први захтев ЕСЉП за саветодавно мишљење у складу с Протоколом 16 уз ЕКЉП. У свом саветодавном мишљењу, ЕСЉП је сматрао да право на поштовање приватног живота детета рођеног сурогат мајчинством не захтева признавање законског односа родитељ-дете с намераваном мајком да би попримило облик уписа у матичне књиге рођених, венчаних и смрти по појединостима из матичне књиге рођених, правно утврђених у иностранству. Други начин, као што је усвајање детета од стране предвиђене мајке, може се користити под условом да процедура прописана домаћим законом обезбеди да се може спровести брзо и ефикасно, у складу с најбољим интересима детета.¹⁸⁵

Пример: У предмету *Валдис Фјолнисдотир против Исланда*,¹⁸⁶ први и други подносилац представке, истополни брачни пар, били су намеравани родитељи трећег подносиоца представке, детета рођеног гестацијским сурогат мајчинством у Сједињеним Државама које није имало биолошке везе с њима. Исландске власти су првобитно одбиле да упишу дете у национални регистар и преузеле су законско старатељство над њим, пре него што су га ставиле на старатељство прва два подносиоца представке. Након ступања на снагу новог закона, трећи подносилац представке је уписан у национални регистар, али прва два подносиоца нису уписана као његови родитељи. Признајући да је, захваљујући њиховој непрекидној бризи о детету, међу подносиоцима представке постојао породични живот, ЕСЉП је закључио да је држава деловала у оквиру свог поља слободне процене. Конкретно, стварно уживање у породичном животу троје подносилаца представке није прекинуто; напротив, држава је предузела кораке да обезбеди да они наставе да воде породични живот кроз аранжман хранитељства и додељивањем држављанства трећем подносиоцу. Штавише, било је могуће да један од прва два подносиоца представке поднесе захтев за усвајање трећег подносиоца. Непризнавање формалне родитељске везе је тако успоставило правичну

184 ЕСЉП (2019), *Саветодавно мишљење у вези с признавањем у домаћем закону законског односа родитељ-дете између детета рођеног кроз договор о гестацијском сурогат мајчинству у иностранству и намераване мајке коју је затражио француски касациони суд*, бр. П16-2018-001, 10. април 2019.

185 *Ibid.*

186 ЕСЉП, *Валдис Фјолнисдотир и остали против Исланда*, бр. 71552/17, 18. мај 2021.

равнотежу између права подносилаца представке на поштовање породичног живота и општих интереса које је држава настојала да заштити забраном сурогат мајчинства.

ЕСЉП је такође сматрао да државе не могу бити обавезне да дозволе деци рођеној од сурогат мајке да уђу на њихову територију, а да национални органи немају претходну прилику да изврше одређене правне провере.¹⁸⁷

4.2.2. Утврђивање нечијег порекла: усвојење

Право детета да зна своје порекло добија на значају у контексту усвајања. Материјалне гаранције у вези с усвојењем, ван права да се зна своје порекло, обрађују се у [Одељку 6.3](#).

Према закону СЕ, члан 22 (3) [Европске конвенције о усвајању деце \(преиначена\)](#) даје усвојеном детету право на приступ информацијама које држе органи о пореклу детета. Такође дозвољава државама чланицама да родитељима дају законско право да не откривају свој идентитет, све док то не представља апсолутни вето. Надлежни орган мора бити у могућности да утврди да ли има предност над правом родитеља и може да открије идентификационе информације у светлу околности и одговарајућих права која су у питању. У случају потпуног усвојења, усвојено дете мора барем да буде у могућности да добије документ који потврђује датум и место његовог рођења.¹⁸⁸

Према међународном праву, [Хашка конвенција о међудржавном усвојењу](#) предвиђа могућност да усвојено дете приступи информацијама о идентитету својих родитеља „под одговарајућим смерницама“, али оставља свакој држави потписници да то дозволи или не.¹⁸⁹

187 ЕСЉП, *Д против Француске*, бр. 11288/18, 16. јули 2020, ЕСЉП, *Парадизо и Кампанели против Италије*, бр. 25358/12, 27. јануар 2015.

188 Савет Европе (2008), *Европска конвенција о усвајању деце (преиначена)*, ЦЕТС бр. 202, 2008, члан 22.

189 Хашка конференција о међународном приватном праву (1993), *Конвенција о заштити деце и сарадњи у погледу међународног усвојења*, 29. мај 1993, чл. 30 (2).

4.3. Држављанство

Кључне тачке

- Право на боравак у ЕУ деце која су држављани ЕУ не би требало да буде лишено било каквог корисног ефекта одбијањем права боравка њиховом родитељу(има).
- ЕКЉП не гарантује право на држављанство, али произвољно одбијање држављанства може потпасти под члан 8 ЕКЉП (право на поштовање приватног и породичног живота) због утицаја на приватни живот појединца.

Према закону ЕУ, члан 9 УЕУ и члан 20 УФЕУ дају статус држављанства Уније свакој особи која има држављанство државе чланице. СПЕУ је пресудио о ефикасности права на боравак деце која имају држављанство ЕУ, али не и држављанство државе чланице ЕУ у којој бораве. У питању је било одбијање права на боравак у ЕУ родитељу који је старатељ детета с држављанством ЕУ. СПЕУ је сматрао да ускраћивање права на боравак родитељу који је примарни старатељ детета лишава право детета на боравак било каквог корисног ефекта. Дакле, родитељ који је примарни старатељ има право да борави с дететом у држави домаћину.¹⁹⁰ Статус држављанства ЕУ подразумева одређена права која су такође укључена у подзаконске акте, као нпр. **Директива ЕУ о слободном кретању**¹⁹¹ у вези с остваривањем основних права на слободно кретање грађана ЕУ и њихових породица, права секундарних корисника као што су издржавана малолетна деца и право на спајање породице. Ови аспекти су детаљније обрађени у **Одељку 9.5**.

190 СПЕУ, Ц-200/02, *Кункиан Катерине Зу и Ман Лавете Чен против државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 19. октобар 2004, ставови 45–46.

191 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2004), *Директива 2004/38/ЕЗ од 29. априла 2004. о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица* о измени Уредбе (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидању Директива 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90/364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ, СЛ 2004 Л 158.

Пример: Предмет *Замбрано*¹⁹² односи се на двоје деце рођене током процеса азила (пре него што је њихов захтев за азил одбијен) од родитеља у Белгији који су постали белгијски држављани. Родитељи су затражили боравишну дозволу на основу Директиве о слободном кретању ЕУ као старији сродници од којих деца зависе. Њихов захтев је одбијен. СПЕУ је пресудио да, ако су издржавана малолетна деца држављана треће земље држављани ЕУ, државама чланицама је онемогућено да том држављанину треће земље одбију радну дозволу и право на боравак у држави чланици пребивалишта и држављанства те деце, јер такве одлуке лишвају ту децу истинског уживања суштине права везаних за статус држављана ЕУ.

Пример: У предмету *Тјебес и остали*,¹⁹³ СПЕУ је одредио да право ЕУ не искључује губитак држављанства државе чланице и, сходно томе, губитак држављанства ЕУ, када је истинска веза између дотичне особе и те државе чланице трајно прекинута. Случај се односио на холандски закон који предвиђа аутоматски губитак држављанства за холандске држављане који су боравили ван Холандије више од десет година. Деца денатурализованих појединаца такође би изгубила холандско држављанство по правилу од десет година. Према предмету *Ротман*,¹⁹⁴ СПЕУ је утврдио да одлука о одузимању држављанства мора бити у складу с принципом пропорционалности. СПЕУ је сматрао да националне власти треба да спроведу индивидуално испитивање како би утврдиле да ли би последица губитка држављанства државе чланице ЕУ, која подразумева губитак држављанства ЕУ, могла несразмерно да утиче на нормалан развој породице и професионални живот дотичне особа. Поред тога, мора бити доступан правни лек за враћање држављанства ако се сматра да је мера несразмерна.

Пример: Предмет *Алфредо Рендон Марин против управе Естада*¹⁹⁵ односи се на два држављана земаља које нису чланице ЕУ којима су власти државе чланице домаћина одбиле боравишну дозволу и којима је, на основу њихове казнене евиденције, уручен налог за депортацију. То је било држављанство малолетне деце о којој су искључиво

192 СПЕУ, Ц-34/09, *Герардо Руиз Замбрано против Националне службе за запошљавање*, 8. март 2011.

193 СПЕУ, Ц-221/17, *Тјебес и други против министра спољних послова*, 12. март 2019.

194 СПЕУ, Ц-135/08, *Јанко Ротман против слободне државе Бајерн*, 2. март 2010.

195 СПЕУ, Ц-165/14, *Алфредо Рендон Марин против Управе Естада*, 13. септембар 2016.

бринули и која су имала држављанство Уније. СПЕУ је пресудио да се члан 20 УФЕУ мора тумачити тако да искључује национално законодавство које захтева да се држављанину треће земље који је родитељ малолетне деце која су држављани Уније, о којима се искључиво стара та особа, аутоматски одбија издавање боравишне дозволе само због тога што држављанин треће земље има кривични досије, при чему то одбијање има за последицу да та деца морају да напусте територију ЕУ.¹⁹⁶

Према закону СЕ, ЕКЉП не гарантује право на држављанство.¹⁹⁷ Међутим, произвољно одбијање држављанства може бити обухваћено чланом 8 ЕКЉП због свог утицаја на приватни живот појединца, који обухвата аспекте друштвеног идентитета детета¹⁹⁸.

Пример: У предмету *Ђеновезе против Малте*, малтешко држављанство је ускраћено за дете рођено ван брака ван Малте од мајке која није Малтежанка и оца Малтежанина који је судски признат. Одбијање држављанства као такво није прекршило члан 8 ЕКЉП. Међутим, произвољно ускраћивање држављанства на основу ванбрачног рођења покренуло је питање дискриминације. Арбитрарно различито поступање по овом основу захтева озбиљне разлоге као оправдање. У недостатку таквих разлога, утврђено је кршење члана 8 заједно с чланом 14 ЕКЉП.¹⁹⁹

Кључна брига у одредбама уговора о праву на стицање држављанства је избегавање апатридије. [Европска конвенција о држављанству](#) садржи детаљне одредбе о законитом стицању држављанства деце и ограничава могућност да деца изгубе држављанство.²⁰⁰ Документ СЕ [Конвенција о избегавању апатридије у вези с државном сукцесијом](#) садржи обавезу избегавања апатридије при рођењу (члан 10) и предвиђа право на

196 Видети и СПЕУ, Ц-304/14, *Државни секретар Министарства унутрашњих послова против ЦС*, 13. септембар 2016; СПЕУ, Ц-133/15, *Х. Ц. Чавез-Вилхез против Управног одбора Банке социјалног осигурања пре коначне одлуке потражити Централни одбор за жалбе*, 10. мај 2017; СПЕУ, Ц-82/16, *К.А. и остали против Белгијске државе*, 8. мај 2018.

197 ЕСЉП, *Сливенко и остали шротив Латвије* [ВВ], бр. 48321/99, 9. октобар 2003, став 77.

198 ЕСЉП, *Ђеновезе против Малте*, бр. 53124/09, 11. октобар 2011, став 33.

199 *Ibid*, ставови 43–49.

200 Савет Европе, [Европска конвенција о држављанству](#), ЦЕТС бр. 166, 1997, чл. 6 и 7.

држављанство државе сукцесора у случају апатридије (члан 2).²⁰¹ Члан 12 преиначене Европске конвенције о усвојењу такође одражава забринутост за избегавање апатридије; државе морају да олакшају стицање свог држављанства детету које је усвојио један од њихових држављана, а губитак држављанства као последица усвајања условљен је поседовањем или стицањем другог држављанства.

Према међународном праву, члан 7 ЦРЦ гарантује право на стицање држављанства, као и члан 24 (3) Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

201 Савет Европе, Конвенција о избегавању апатридије у вези са сукцесијом државе, ЦЕТС бр. 200, 19. мај 2006.

5

Породични живот

ЕУ	Покривена питања	СЕ
Повеља о основним правима, члан 7 (право на поштовање породичног живота)	Право на поштовање породичног живота	ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање породичног живота) ЕСЉП, <i>В.Д. и остали против Русије</i> , бр. 72931/10, 2019.
Повеља о основним правима, члан 24 (права детета) Уредба о издржавању (4/2009) Директива о равнотежи између посла и приватног живота (2019/1158) СПЕУ, Ц-129/18, <i>СМ против службеника за одобрење уласка, Одсек за визе УК</i> , 2019. (дете стављено под алжирску кафалу)	Право на бригу родитеља	ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање породичног живота) ЕСЉП, <i>Петров и ИКС. против Русије</i> бр. 23608/16, 2018. ЕСЉП, <i>Вундерлих против Немачке</i> , бр. 18925/15, 10. јануар 2019.
Повеља о основним правима, члан 24 (3) (право на одржавање контакта с оба родитеља) Директива о процедуралним заштитним мерама (2016/800) Бриселска уредба IIа (преиначена) (2019/1111) Директива о посредовању (2008/52/ЕЗ) СПЕУ, Ц-436/13, <i>Е. против Б.</i> , 2014. (приступ оца детету)	Право на одржавање контакта	ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање породичног живота) Конвенција о контактима у вези с децом, члан 1 Европска конвенција о остваривању права детета, члан 6 ЕСЉП, <i>Шнајдер против Немачке</i> , бр. 17080/07, 2011. (контакт између детета и незаконски признатог биолошког оца)

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>СПЕУ, Ц-497/10 ППУ, <i>Барбара Мекреди против Ричарда Шафа</i>, 2010. (беба и стално боравиште)</p> <p>СПЕУ, Ц-335/17, <i>Нели Валчева против Ђорђоса Бабанаракиса</i>, 2018. (право на одржавање контакта с бабом и дедом)</p> <p>Директива о приступу правосуђу (2003/8/ЕЗ) (приступ правди у прекограничним споровима)</p>		<p>ЕСЉП, <i>Левин против Шведске</i>, бр. 35141/06, 2012. (ограничење права на контакт)</p> <p>ЕСЉП, <i>А.И. против Италије</i>, бр. 70896/17, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Мустафа и Армаган Акин против Турске</i>, бр. 4694/03, 2010. (контакт између браће и сестара након доделе старатељства)</p> <p>ЕСЉП, <i>Војнити против Мађарске</i>, бр. 29617/07, 2013. (ограничење приступа на основу верских убеђења)</p> <p>ЕСЉП, <i>А.М. и остали против Русије</i>, бр. 47220/19, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Терна против Италије</i>, бр. 21052/18, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Богоносови против Русије</i>, бр. 38201/16, 2019.</p> <p>ЕСЉП, <i>М.С. против Украјине</i>, бр. 2091/13, 2017.</p> <p>ЕСЉП, <i>Корошенко против Русије</i>, бр. 41418/04, 30. јун 2015.</p> <p>ЕСЉП, <i>Хорих против Пољске</i>, бр. 13621/08, 2012.</p> <p>ЕСЉП, <i>Хаџиева против Бугарске</i>, бр. 45285/12, 2018.</p>
<p>Повеља о основним правима, члан 24 (права детета)</p> <p>Бриселска уредба IIa (преиначена) (2019/1111)</p> <p>СПЕУ, <i>Цосеба Андони Агвире Зарага против Симоне Пелц</i>, 2010. (право на саслушање, међународна отмица деце)</p> <p>СПЕУ, Ц-111/17 ППУ, <i>ОЛ против ПО</i>, 8. јун 2017.</p> <p>СПЕУ, Ц-262/21 ППУ, <i>А. против Б</i>, 2. август 2021.</p> <p>СПЕУ, Ц-211/10 ППУ, <i>Дорис Повсе против Маро Алпаго</i>, 2010. (потврда о извршењу)</p>	<p>Отмица детета</p>	<p>Европска конвенција о признавању и извршењу одлука које се односе на старатељство над децом и о враћању старатељства над децом</p> <p>Конвенција о контактима у вези с децом</p> <p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање породичног живота)</p> <p>ЕСЉП, <i>Нојлингер и Шурук против Швајцарске [ВВ]</i>, бр. 41615/07, 2010. (узимање детета од стране мајке)</p> <p>ЕСЉП, <i>Р.С. против Пољске</i>, бр. 63777/09, 2015.</p> <p>ЕСЉП, <i>И.С. и О.С. против Русије</i>, бр. 17665/17, 2021.</p>

Европски закон – и ЕУ и СЕ – предвиђа право на поштовање породичног живота (члан 7 документа [Повеље о основним правима ЕУ](#); члан 8 ЕКЉП). Надлежност ЕУ у питањима породичног живота односи се на прекограничне спорове, укључујући признавање и извршење пресуда широм држава чланица. СПЕУ се бави питањима као што су најбољи интереси детета и право на породични живот како је дефинисано у [Бриселској уредби IIa \(преиначеној\)](#). Судска пракса Европског суда за људска права у вези с породичним животом признаје међузависна права, као што су право на породични живот и право детета да се примарно разматрају његови најбољи интереси. Признаје да су дечја права понекад у сукобу. Право детета на поштовање породичног живота, на пример, може бити ограничено да би се обезбедио његов најбољи интерес. Штавише, Савет Европе је усвојио разне друге инструменте који се баве питањима везаним за контакт, старатељство и остваривање дечјих права.

Ово поглавље испитује право детета на поштовање породичног живота и сродна права, посебно садржај и обим ових права, као и повезане законске обавезе и њихову интеракцију с другим правима. Специфични аспекти који се разматрају укључују право на поштовање породичног живота ([Поглавље 5.1](#)), право детета да се о њему старају родитељи ([Поглавље 5.2](#)), право на одржавање контакта ([Поглавље 5.3](#)) и отмица детета ([Поглавље 5.4](#)).

5.1. Право на поштовање породичног живота

Кључне тачке

- Према законима ЕУ и СЕ, државе имају позитивну обавезу да обезбеде да деца ефикасно уживају право на поштовање породичног живота.
- Судски и управни органи треба да узму у обзир најбољи интерес детета у било којој одлуци која се односи на поштовање породичног живота.

Право детета да ужива поштовање свог породичног живота укључује низ комбинованих права, као што су: право да се о њему старају родитељи ([Одељак 5.2](#)); право на одржавање контакта с оба родитеља ([Одељак 5.3](#));

право да се не одваја од родитеља осим ако је то у најбољем интересу детета (Одељак 5.4 и Поглавље 6); и право на спајање породице (Поглавље 9).

И према праву ЕУ и према праву СЕ, право на поштовање породичног живота подлеже бројним ограничењима. Ова ограничења, као што објашњење уз [Повељу о основним правима ЕУ](#)²⁰² појашњава, иста су као и за одговарајућу одредбу ЕКЉП, конкретно члан 8 (2), односно: у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економског благостања земље, ради спречавања нереда или злочина, за заштиту здравља или морала или за заштиту права и слобода других.²⁰³

Повеља ЕУ о основним правима захтева да у свим радњама које се односе на децу, било да их предузимају јавне власти или приватне институције, најбољи интерес детета мора да буде примарни фактор (члан 24 (2)).²⁰⁴ Иако обавеза поштовања најбољег интереса детета није изричито прописана у ЕКЉП, ЕСЉП ту обавезу укључује у своје судско право.²⁰⁵

ЕСЉП је одлучио да члан 8 ЕКЉП такође штити породични живот када се ради о деци и њиховој хранитељској породици.²⁰⁶ *В.Д. и остали против Русије*²⁰⁷ дечак с тешким инвалидитетом који је девет година био на бризи своје хранитељице на крају је враћен да живи с својом биолошком породицом, док је хранитељској мајци и браћи и сестрама ускраћен сваки контакт. У ситуацији када је особа која се дуго бринула о детету и с њим успоставила блиску личну везу, била потпуно и аутоматски искључена из живота детета и није могла да оствари права контакта ни под којим околностима, без обзира на најбољи интерес детета, суд је утврдио кршење члана 8 ЕКЉП.

202 ЕУ, Европски парламент, Савет Европске уније, Европска комисија (2007), [Објашњења која се односе на Повељу о основним правима](#), СЛ 2007 Ц 303/17, видети објашњење у вези с чл. 7.

203 Савет Европе (1950), [Конвенција за заштиту људских права и основних слобода](#), ЦЕТС бр. 5, 4. новембар 1950, чл. 8.

204 Видети на пример СПЕУ, Ц-400/10 ППУ, [Ц. МкБ против Л.Е.](#), 5. октобар 2010.

205 Видети на пример, ЕСЉП, [Игњаколо-Зениде против Румуније](#), бр. 31679/96, 25. јануар 2000.

206 ЕСЉП, [Штранд Лобен и остали против Норвешке](#) [ВВ], бр. 37283/13, 10. септембар 2019.

207 ЕСЉП, [В.Д. и остали против Русије](#), бр. 72931/10, 9. април 2019.

5.2. Право детета да се о њему старају родитељи

Кључне тачке

- Закон ЕУ регулише процедуралне аспекте права детета да се о њему старају његови/њени родитељи.
- Према ЕКЉП, државе имају негативне и позитивне обавезе да поштују права деце и родитеља на породични живот.

Право деце да знају идентитет својих родитеља и право да се о њима брине две су кључне компоненте права деце на поштовање породичног живота. Они су у великој мери међузависни: право деце да познају своје родитеље обезбеђује се кроз родитељску бригу. Понекад су, међутим, ова права различита – на пример, за децу која су усвојена или рођена као резултат медицински потпомогнутог зачећа. Овде је право ближе повезано с правом детета на идентитет, изражено познавањем његовог/њеног биолошког порекла, и стога се разматра у [Поглављу 4](#). Фокус овог одељка је на другом праву: праву детета да се о њему старају његови/њени родитељи.

Према закону ЕУ, не постоје одредбе које се односе на материјални обим права родитеља на бригу, а правни инструменти ЕУ баве се прекограничним аспектима, као што су признавање и извршење пресуда широм држава чланица. Уредба Савета (ЕЗ) бр. 4/2009 о надлежности, важећем закону, признавању и извршењу одлука и сарадњи у питањима која се односе на издржавање ([Уредба о издржавању](#)), на пример, покрива апликације за прекогранично издржавање које произилазе из породичних односа.²⁰⁸ Њом се успостављају заједничка правила за ЕУ, с циљем да се обезбеди наплата потраживања за издржавање чак и када се дужник или поверилац налази у другој држави чланици.

208 ЕУ, Савет Европске уније (2008), [Уредба Савета \(ЕЗ\) бр. 4/2009 од 18. децембра 2008. о надлежности, важећем закону, признавању и извршењу одлука и сарадњи у питањима која се односе на издржавање](#), СЛ 2008 Л 7 (Уредба о издржавању).

Право на бригу о родитељима ојачано је 2019. године [Директивом о равнотежи између посла и живота](#),²⁰⁹ која обезбеђује минималне стандарде за индивидуална права у вези с одсуством за оца, родитељским одсуством и одсуством за неговатеља, као и флексибилне радне аранжмане за раднике који су родитељи или старатељи.

Према закону СЕ, ЕСЉП је у бројним случајевима сматрао да узајамно уживање родитеља и детета у заједници представља основни елемент породичног живота. Домаће мере које ово спречавају представљају мешање у право које члан 8 [ЕКЉП](#) штити.²¹⁰ У случајевима ове врсте, ЕСЉП испитује да ли су, у светлу предмета у целини, разлози за било коју меру која ограничава уживање међусобне блискости родитеља и детета релевантни и довољни. Разматрање онога што је у најбољем интересу детета је кључно у сваком предмету ове врсте.

Релевантне националне власти, које имају корист од директног контакта с свим лицима која су укључена у такве спорове, уживају поље процене у зависности од конкретног случаја и тежине различитих интереса у питању. Та маргина ће бити прилично широка у случајевима старатељства и ужа у погледу даљих ограничења, као што су ограничења која ове власти стављају на права на контакт с родитељима.

ЕСЉП је такође нагласио да у овој врсти предмета процес доношења одлука мора бити правичан и такав да обезбеди дужно поштовање интереса које штити члан 8.

Пример: У предмету *Петров и ИКС. против Русије*,²¹¹ мајка детета се одселила од оца (првог подносиоца представке), водећи дете (другог подносиоца представке) са собом. На крају је добила налог за пребивалиште детета. ЕСЉП је приметио да никада није тражено стручно мишљење о важним питањима као што су однос детета са сваким од његових родитеља, родитељске способности сваког родитеља или да ли је било могуће интервјуисати дете на суду, с обзиром на узраст

209 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2019), [Директива \(ЕУ\) 2019/1158 од 20. јуна 2019. о равнотежи између пословног и приватног живота за родитеље и старатеље и стављању ван снаге Директиве савета 2010/18/ЕУ](#), СЛ 2019 Л 188/79.

210 Погледати, на пример, ЕСЉП, *К. и Т. против Финске* [ВВ], бр. 25702/94, 12. јул 2001, став 168.

211 ЕСЉП, *Петров и ИКС. против Русије* бр. 23608/16, 23. октобар 2018.

и зрелост детета. Домаћи судови су одбили да испитају очеву молбу за издавање налога за пребивалиште у његову корист и да уведу у доказе одређене документе које је он поднео, а органи за бригу о деци дали су супротне препоруке. У целини, ЕСЉП је утврдио да домаћи судови нису довољно детаљно испитали случај; процес доношења одлука је био мањкав и стога није дозволио утврђивање најбољег интереса детета, што је кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Вундерлих против Немачке*,²¹² брачни пар је желео да школује своје четворо деце код куће, иако то није било дозвољено домаћим законом. Породични суд је накнадно одузео њихово право да деци одређују место становања и право да одлучују о школским стварима. Деца су одведена из дома подносилаца представке и смештена у дечји дом, где је процењено њихово учење. Они су враћени подносиоцима представке након три недеље, када су ови пристали да дозволе деци да похађају школу.

Немачки систем обавезног похађања школе био је заснован на разматрањима која су била у складу са судском праксом ЕСЉП и која је спадала у поље слободне процене тужене државе. Спровођење обавезног похађања школе, како би се спречила социјална изолација деце подносилаца представке и обезбедила њихова интеграција у друштво, је стога било релевантан разлог за оправдање делимичног повлачења родитељског овлашћења подносилаца представке. Иако је тачно да је процена учења деце показала да имају довољно знања, социјалне вештине и однос пун љубави са својим родитељима, ова информација није била доступна канцеларији за заштиту младих или судовима када су доносили одлуке, управо зато што су подносиоци представке одбили те тестове пре него што су деца била збринута. Суд је у овом контексту нагласио да чак и погрешне пресуде или процене стручњака нису саме по себи учиниле мере бриге о деци некомпатибилним са захтевима из члана 8. Стварно размештање деце није трајало дуже него што је било потребно, било је у њиховом најбољем интересу и није спроведено на начин који је био посебно оштар или изузетан. Процес доношења одлука, посматран у целини, пружио је подносиоцима представке потребну заштиту њихових интереса. Није утврђено кршење члана 8 ЕКЉП.

212 ЕСЉП, *Вундерлих против Немачке*, бр. 18925/15, 10. јануар 2019.

Према међународном праву, члан 5 ЦРЦ предвиђа да ће „Државе потписнице поштовати одговорности, права и дужности родитеља, [...] да обезбеде, на начин у складу с развојним капацитетима детета, одговарајуће смернице и упутства у остваривању признатих права детета у овој Конвенцији”. Штавише, члан 9 ЦРЦ каже да дете не сме бити одвојено од својих родитеља против његове/њене воље и да се свим странама мора дати прилика да учествују у сваком поступку који се односи на ову ситуацију. [Смернице УН за алтернативно збрињавање деце](#) додатно поткрепљују права деце у овим околностима и одговарајуће дужности држава.²¹³

5.3. Право на одржавање контакта

Кључне тачке

- Право детета да одржава контакт с оба родитеља мора се поштовати у свим облицима раздвајања од родитеља. Ово може укључивати право на одржавање контакта с баком и дедом и браћом и сестрама.
- Процес обезбеђивања права детета да одржи контакт с родитељима и спајање породице захтева уважавање најбољег интереса детета као примарно, дајући одговарајућу тежину ставовима детета у складу с његовим/њеним узрастом и зрелости.

Обим права на одржавање контакта с родитељима разликује се у зависности од контекста. У случају одлуке родитеља да се раздвоје један од другог, делокруг је шири и обично ограничен само најбољим интересима детета. У контексту државно санкционисаног раздвајања које је резултат, на пример, протеривања или затварања родитеља, државни органи делују у циљу унапређења заштићеног интереса и морају успоставити правичну равнотежу између интереса страна и обавезе да обезбеде најбоље интересе детета. Право деце да одржавају контакт с оба родитеља примењиво је у оба случаја. Обим права на одржавање контакта сада се такође мора посматрати као проширење, у одређеним околностима, на бабе, деде и браћу и сестре.

213 Уједињене нације, Савет за људска права (2009), [Смернице УН за алтернативно збрињавање деце](#), УН док. А/ХРЦ/11/Л.13, 15. јун 2009.

Према закону ЕУ, члан 24 (3) **Повеља о основним правима** изричито признаје право сваког детета да одржава контакт с *оба* родитеља. Одредба појашњава садржај права, посебно значење контакта, који мора: да се дешава на редовној основи; да дозволи развој личног односа; и да буде у виду директног контакта. Међутим, постоји упозорење: право сваког детета да одржава контакт са својим родитељима изричито је ограничено најбољим интересима детета. Ова одредба је, као што каже објашњење уз повељу, садржана у члану 9 ЦРЦ.

Директива о процедуралним заштитним мерама прописује право притворене деце да одржавају контакте са својим родитељима, породицом и пријатељима путем посета и преписке, осим ако се не захтевају изузетно ограничења у најбољем интересу детета.²¹⁴

У складу с надлежностима ЕУ (види **Поглавље 1**), посебан фокус је стављен на правосудну сарадњу (с циљем стварања подручја слободе, безбедности и правде у којем је осигурано слободно кретање лица). Два инструмента ЕУ су релевантна: **Бриселска уредба IIa (преиначена)**,²¹⁵ и **Директива о посредовању**.²¹⁶ Из перспективе права, Бриселска уредба IIa (преиначена) је значајна. Прво, односи се на све одлуке о родитељској одговорности, без обзира на брачни статус. Друго, правила која се односе на надлежност (одређена највећим делом уобичајеним боравиштем детета) су изричито заснована на најбољим интересима детета; и треће, посебно се води рачуна о поштовању ставова деце.²¹⁷

Јуриспруденција СПЕУ²¹⁸ првенствено има за циљ, у случајевима незаконитог одвођења детета након одлуке коју је једнострано донео један од родитеља, да подржи основно право детета да редовно одржава

214 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), **Директива (ЕУ) 2016/800 о процесним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку**, СЛ 2016 Л 132/1.

215 ЕУ, Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце (преиначена), СЛ 2019 Л 178/1 (**Бриселска уредба IIa (преиначена)**).

216 ЕУ, Европски парламент, Савет Европске уније (2008), **Директива 2008/52/ЕЗ о одређеним аспектима посредовања у грађанским и привредним стварима**, СЛ 2008 Л 136/3 (**Директива о посредовању**), 21. мај 2008.

217 Видети, на пример, **Уредбу Савета (ЕЗ) 2019/1111**, преамбула (ставови 7, 19, 20, 28 и 57) и чланови 7, 21, 26, 39 (2) и 47 (3)(а)(б).

218 Видети, на пример: СПЕУ, Ц-497/10 ППУ, **Барбара Меркреди против Ричарда Шафа**, 22. децембар 2010.

лични однос и директан контакт с оба родитеља (члан 24 (3) Повеље о основним правима), јер суд тврди да је ово право суштински повезано с најбољим интересима сваког детета. По мишљењу СПЕУ, мера која спречава дете да редовно одржава лични однос и директан контакт с оба родитеља може се оправдати само другим интересом детета од таквог значаја да има приоритет над интересом који лежи у основи тог основног права.²¹⁹ Ово укључује привремене, укључујући заштитне, мере према члану 15 Бриселске уредбе IIa (преиначене). Суд је одлучио да уравнотежена и разумна процена свих укључених интереса, која мора бити заснована на објективним разматрањима у односу на стварну личност детета и његово или њено друштвено окружење, у принципу мора бити извршена у поступку у складу с одредбама Бриселске уредбе IIa (преиначене).

Пример: Предмет *Е. против Б.*²²⁰ односи се на поступак између господина Е. (оца) и госпође Б. (мајке), у вези с јурисдикцијом судова Велике Британије да саслушају и утврде уобичајено место становања њиховог детета, С, и права приступа оца. Родитељи су потписали споразум пред шпанским судом којим је мајка имала старатељство, а приступ је одобрен оцу. Након тога, мајка је тражила да се смање права на приступ која су оцу дата тим споразумом. Отац је поднео захтев Вишем суду тражећи примену шпанског споразума. Мајка је изложила да је укинула надлежност шпанског суда и тражила да се укинута надлежност пренесе на судове Енглеске и Велса. По очевој жалби, Апелациони суд је упутио неколико питања СПЕУ у вези с тумачењем члана 12 (3) Бриселске уредбе IIa.

СПЕУ је сматрао да када је суд покренуо поступак у складу с чланом 12 (3) Бриселске уредбе IIa, најбољи интереси детета могу бити заштићени само преиспитивањем, у сваком конкретном случају, питања да ли је пророгација надлежности која се тражи у складу с најбољим интересима детета. Пророгација надлежности важи само у односу на конкретан поступак који се одузима суду чија се надлежност пророгира. Након коначног окончања поступка из којег

219 СПЕУ, Ц-403/09 ППУ, *Јасна Дечичек против Мауриција Сгеље*, 23. децембар 2009, ставови 59, 60.

220 СПЕУ, Ц-436/13, *Е. против Б.*, 1. октобар 2014.

произилази пророгација надлежности, та надлежност престаје, у корист суда који има општу надлежност према члану 8 (1) Бриселске уредбе IIa.

Што се тиче родитељске одговорности, Бриселска уредба IIa (преиначена) постоји заједно с [Хашком конвенцијом о надлежности, меродавном праву, признавању, спровођењу и сарадњи у погледу родитељске одговорности и мера за заштиту деце](#).²²¹ У складу с чланом 97 Бриселске уредбе IIa (преиначене), ова уредба има предност у односу на Хашку конвенцију: (а) ако дотично дете има своје стално боравиште на територији државе чланице или (б) што се тиче признавања и извршења пресуде донете у суду државе чланице на територији друге државе чланице, чак и ако дотично дете има своје стално боравиште на територији треће државе која је уговорна страна Хашке конвенције. Стога је кључно питање према Бриселској уредби IIa (преиначеној) одређивање сталног боравишта детета.

Пример: У предмету *Меркреди против Шафа*,²²² Апелациони суд Енглеске и Велса упутио је СПЕУ предмет у вези с пресељењем двомесечног детета из Велике Британије на француско острво Реунион. СПЕУ је пресудио да концепт сталног боравишта, у смислу чланова 8 и 10 Бриселске уредбе IIa, одговара месту које одражава одређени степен интеграције детета у друштвено и породично окружење. Када се ситуација односи на новорођенче које је са својом мајком боравило само неколико дана у држави чланице – осим у држави његовог/њеног уобичајеног боравишта – у коју је пресељено, фактори који се морају узети у обзир обухватају: прво, трајање, редовност, услове и разлоге за боравак на територији те државе чланице ЕУ и за пресељење мајке у ту државу; и друго, с посебним освртом на узраст детета, географско и породично порекло мајке и породичне и друштвене везе које мајка и дете имају с том државом чланицом.

221 Светска организација за прекограничну сарадњу у грађанским и привредним стварима, Хашка конференција о међународном приватном праву (1996), [Конвенција о надлежности, применљивом праву, признавању, извршењу и сарадњи у погледу родитељске одговорности и мера за заштиту деце](#), 19. октобар 1996.

222 СПЕУ, Ц-497/10 ППУ, *Барбара Меркреди против Ричарда Шафа*, 22. децембар 2010.

Такође су од посебног значаја за уживање права на одржавање контакта с оба родитеља у прекограничним споровима инструменти који се одnose на регулисање приступа правди који појашњавају начин решавања сложених спорова, као што је Директива Савета 2002/3/ЕЗ ([Директива о приступу правосуђу](#)), који успоставља минимална заједничка правила која се односе на правну помоћ „како би се побољшао приступ правди у прекограничним споровима“.²²³

Суд је такође донео одлуку о правима бабе и деде на приступ својим унуцима.

Пример: У предмету *Нели Велчева против Ђорђос Бабанаракис*,²²⁴ баба (с мајчине стране) је тражила приступ свом унуку након што је грчки суд поништио брак његових родитеља, који је старатељство над дететом доделио његовом оцу. СПЕУ је пресудио да се право деце да одржавају контакте с оба родитеља мора опширно тумачити, а да се „право на приступ“ мора тумачити као да укључује права бабе и деде на приступ њиховим унуцима.

Према закону СЕ, право сваког детета да одржава контакт с оба родитеља имплицитно је у члану 8 ЕКЉП. ЕСЉП је у бројним случајевима потврдио да „заједничко уживање родитеља и детета у заједници представља основни елемент породичног живота“²²⁵. Међутим, такође је наглашено да ово право може бити ограничено најбољим интересима детета (видети [Одељак 5.4.](#) и [Поглавље 6](#)). Ово право је у средишту судског одлучивања о старатељству и контакту с децом.

У низу предмета, ЕСЉП се експлицитно или имплицитно позивао на најбољи интерес детета у контексту контаката између родитеља и деце.

223 ЕУ, Савет Европске уније (2003), [Директива Савета 2003/8/ЕЗ од 27. јануара 2003. о побољшању приступа правди у прекограничним споровима успостављањем минималних заједничких правила која се односе на правну помоћ за такве спорове](#), СЛ 2003 Л 026 (Директива о приступу правосуђу), 31. јануар 2003.

224 СПЕУ, Ц 335/17, *Нели Велчева против Ђорђос Бабанаракис*, 31. мај 2018.

225 ЕСЉП, *К. и Т. против Финске* [ВВ], бр. 25702/94, 12. јул 2001, став 151.

Пример: У предмету *Шнајдер против Немачке*,²²⁶ подносилац представке је имао везу с удатом женом и тврдио је да је биолошки отац њеног сина, чији је законски признати отац био мајчин муж. Подносилац представке је тврдио да је одлука домаћих судова да одбаци његову молбу за контакт с дететом и информације о развоју детета на основу тога што он није ни законски отац детета нити је имао однос с дететом прекршила његова права из члана 8 ЕКЉП. Приликом утврђивања повреде, ЕСЉП се фокусирао на пропуст домаћих судова да размотри питање да ли би, у конкретним околностима случаја, контакт између детета и подносиоца представке био у најбољем интересу детета.²²⁷ Што се тиче захтева подносиоца представке за информације о личном развоју детета, суд је сматрао да домаћи судови нису дали довољно разлога да оправдају своје мешање у смислу члана 8 (2) и да, према томе, мешање није било „неопходно у демократском друштву“.

Пример: У предмету *Левин против Шведске*²²⁸ подносилац представке, мајка троје деце на алтернативном ванпородичном збрињавању, тврдила је да су ограничења њеног права да одржи контакт с децом повредила њено право на поштовање породичног живота. ЕСЉП се фокусирао на циљ ограничења контакта, односно на заштиту најбољег интереса деце. У том конкретном случају, деца су била занемарена док се о њима старала подносиатељка представке, а контакт с њом је открио јаке негативне реакције деце. Сматрајући да није дошло до кршења члана 8 ЕКЉП, суд је утврдио да је мешање у права подносиатељке представке било „пропорционално легитимном циљу коме се тежи [најбољи интерес деце] и унутар маргина домаћих власти“.

Пример: У предмету *А.И. против Италије*,²²⁹ подносиатељка представке, која је била нигеријског порекла и жртва трговине људима, жалила се на своју немогућност да оствари своја права на контакт с своје двоје деце због забране контакта коју је наметнуо домаћи суд

226 ЕСЉП, *Шнајдер против Немачке*, бр. 17080/07, 15. септембар 2011.

227 Видети такође ЕСЉП, *Анајо против Немачке*, бр. 20578/07, 21. децембар 2010, ставови 67 и 71.

228 ЕСЉП, *Левин против Шведске*, бр. 35141/06, 15. март 2012, ставови 57 69; ЕСЉП, *К. и Т. против Финске* [ВВ], бр. 25702/94, 12. јул 2001, став 151.

229 ЕСЉП, *А.И. против Италије*, бр. 70896/17, 1. април 2021.

у својој одлуци којом се деца проглашавају подобнима за усвајање. Домаћи судови су проценили родитељске вештине подносиоце представке не узимајући у обзир њену рањивост као жртве трговине људима, порекло или другачији модел привржености родитељ-дете у њеној култури, иако је тај фактор био јасно истакнут у доступном извештају вештака. Суд је утврдио да је, у току поступка који је довео до прекида контакта између подносиоца представке и њене деце, придата недовољна тежина омогућавању да подносилац представке и деца имају породични живот. Дакле, поступак није био праћен заштитним мерама сразмерним озбиљности мешања и интересима који су у питању и стога је био у супротности с чланом 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Мустафа и Армаган Акин против Турске*,²³⁰ подносиоци представке – отац и син – су тврдили да су услови налога за старатељство које је издао домаћи суд прекршили њихова права по члану 8 ЕКЉП јер су спречили сина да ступи у контакт са својом сестром, која је била под старатељством њихове мајке. Штавише, отац није могао да има контакт с обоје своје деце заједно јер се контакт његовог сина с мајком поклопио с његовим контактом с његовом ћерком. ЕСЉП је сматрао да одлука домаћег суда којом се двоје браће и сестара раздваја представља повреду права подносиоца представке на поштовање њиховог породичног живота, јер не само да је спречила двоје браће и сестара да се виђају, већ је и онемогућила њиховом оцу да истовремено ужива у друштву своје деце.²³¹

У контексту доношења одлука о притвору и контактима, ЕСЉП такође забрањује дискриминацију која је неспојива с чланом 14 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Војнити против Мађарске*,²³² подносилац представке је тврдио да му је био ускраћен приступ свом сину због његових верских убеђења. Утврдивши кршење члана 14 у вези с чланом 8 ЕКЉП, ЕСЉП је приметио да нема доказа да су верска убеђења подносиоца представке укључивала опасне праксе или да су његовог

230 ЕСЉП, *Мустафа и Армаган Акин против Турске*, бр. 4694/03, 6. април 2010.

231 Видети такође ЕСЉП, *Вујица против Хрватске*, бр. 29617/12, 8. октобар 2015.

232 ЕСЉП, *Војнити против Мађарске*, бр. 29617/07, 12. фебруар 2013; видети такође ЕСЉП, *П.В. против Шпаније*, бр. 35159/09, 30. новембар 2010.

сина изложили физичкој или психичкој повреди.²³³ Одлуке домаћих судова о одузимању права приступа подносиоцу представке онемогућиле су сваки облик контакта и успостављање било каквог даљег породичног живота, упркос чињеници да је потпуни прекид контакта могао бити оправдан само у изузетним околностима. ЕСЉП је стога сматрао да није постојао разуман однос пропорционалности између потпуне забране права приступа подносиоцу представке и циља којем се тежи, односно заштите најбољег интереса детета.

Пример: Предмет *А.М. и остали против Русије*²³⁴ тиче се ограничавања родитељских права подносиоца представке и ускраћивања контакта с њеном децом без потребне контроле јер је у то време пролазила кроз родну транзицију. Суд није нашао доказе о било каквој потенцијалној штети за децу од транзиције и сматрао је да домаћи судови нису довољно испитали посебне околности породице. Штавише, одлука је била јасно заснована на родном идентитету подносиоца представке и стога је била дискриминаторна, у супротности с чланом 8 ЕКЉП гледано самостално и у вези с чланом 14 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Терна против Италије*,²³⁵ подносиоца представке се жалила на премештање и стављање на чување своје унуче (која је живела с њом од рођења) и на њену немогућност да оствари своје право на приступ које су јој одобрили домаћи судови. Сматрала је да је ситуација настала услед стигматизације породице детета у вези с њиховим ромским етничким пореклом. ЕСЉП је утврдио кршење члана 8 ЕКЉП због недостатка адекватних и довољних напора домаћих власти да обезбеде поштовање права подносиоца представке на посете. С друге стране, да би оправдали њено узимање на старање, домаћи судови су користили аргументе који се тичу најбољег интереса детета, а не етничког порекла детета и њене породице. Дакле, није дошло до кршења члана 14 у вези с чланом 8 ЕКЉП.

233 ЕСЉП, *Војнити против Мађарске*, бр. 29617/07, 12. фебруар 2013, став 38.

234 ЕСЉП, *А.М. и остали против Русије*, бр. 47220/19, 6. јул 2021.

235 ЕСЉП, *Терна против Италије*, бр. 21052/18, 14. јануар 2021.

Штавише, право детета да одржава контакт с оба родитеља је изричито наведено у документу СЕ [Конвенција о контактима у вези с децом](#).²³⁶ Члан 4 (1) ове конвенције каже да „дете и његови или њени родитељи имају право да стекну и одржавају редован контакт једни с другима“. Општи принципи који се примењују у судској пракси о контакту истичу право детета да буде информисано, консултовано и да изрази своје ставове, као и да се тим ставовима придаје одговарајућа тежина.

Члан 6 документа СЕ [Конвенције о остваривању права детета](#)²³⁷ даље идентификује услове за судско доношење одлука, укључујући законске обавезе да се: размотри да ли правосудни орган има довољно информација да утврди најбољи интерес детета; обезбеди право детета на информације о процесу и исходима; и отвори сигуран простор за погођену децу да слободно изразе своје ставове на начин који одговара узрасту/зрелости.

Поштовање породичног живота у односу на бабе и деде и њихове унуке првенствено подразумева право на одржавање нормалних односа баба и деда-унук/а кроз контакт међу њима, иако се ти контакти обично одвијају уз сагласност особе која има родитељску одговорност.²³⁸ У предмету *Богоноскови против Русије*,²³⁹ у којој је деда желео да одржи везе са својом унуком након њеног усвајања од стране друге породице, а у предмету *М.С. против Украјине*,²⁴⁰ ЕСЉП је нагласио важност контакта с бабом и дедом, посебно када је дете непрекидно живело не само с оба родитеља већ и с бабом и дедом.

Могу се појавити ситуације у којима су деца одвојена од родитеља, на пример, као резултат затварања родитеља.²⁴¹ ЕСЉП је закључио да је

236 Савет Европе (2003), [Конвенција о контактима у вези с децом](#), ЦЕТС бр. 192, 15. мај 2003. Видети такође Светска организација за прекограничну сарадњу у грађанским и привредним стварима, Хашка конференција о међународном приватном праву (1996), [Конвенција о надлежности, применљивом праву, признавању, извршењу и сарадњи у погледу родитељске одговорности и мера за заштиту деце](#), 19. октобар 1996.

237 Савет Европе (1996), [Европска конвенција о остваривању права детета](#), ЦЕТС бр. 160, 25. јануар 1996.

238 ЕСЉП, *Митови против Бивше Југословенске Републике Македоније*, бр. 53565/13, 16. април 2015.

239 ЕСЉП, *Богоноскови против Русије*, бр. 38201/16, 5. март 2019.

240 ЕСЉП, *М.С. против Украјине*, бр. 2091/13, 11. јул 2017.

241 Видети такође Савет Европе, Комитет министара (2018), [Препорука ЦМ/Преп\(2018\)5 о деци са затвореним родитељима](#), 4. април 2018.

у предмету *Корошенко против Русије*²⁴² мешање у приватни и породични живот подносиоца представке које је резултат реткости овлашћених посета било несразмерно циљевима његове казне. Штавише, у предмету *Хорих против Пољске*,²⁴³ ЕСЉП је приметио да „посете деце [...] у затвору захтевају посебне аранжмане и могу бити подвргнуте посебним условима у зависности од њиховог узраста, могућих ефеката на њихово емоционално стање или добробит и личне прилике посећене особе“. Суд је даље рекао да „позитивне обавезе државе према члану 8, [...] укључују обавезу да обезбеди одговарајуће услове за примање посета његове деце, са што је могуће мање стреса за посетиоце, с обзиром на практичне последице лишавања слободе“.

Пример: У предмету *Хаџиева против Бугарске*,²⁴⁴ 14-годишња подносиатељка представке је остављена сама када су њени родитељи ухапшени. Према релевантним домаћим законским одредбама, власти су имале одговорност, изгледа од тренутка када су родитељи подносиатељке представке приведени, или да им омогуће да организују старање за њу или да по сопственој иницијативи испитају њену ситуацију; од њих се такође захтевало да подносиатељци представке пруже помоћ, подршку и услуге по потреби, у њеном дому, хранитељској породици или специјализованој установи. Надлежни органи нису урадили ништа од овога. Стога, у почетном дводневном периоду, власти нису испоштовале своју позитивну обавезу према члану 8 да обезбеде да подносиатељка представке буде заштићена и обезбеђена у одсуству њених родитеља.

Право деце да одржавају контакт са својим родитељима је појачано одабраним одредбама Савета Европе [Смернице о правосуђу по мери деце](#).²⁴⁵ Смернице изричито потврђују право деце лишене слободе „да одржавају редовне значајне контакте с родитељима [и] породицом“ (члан 21 (а)) (видети такође [Поглавље 11](#)). Штавише, препорука [СЕ ЦМ/Преп\(2018\)5 о деци са затвореним родитељима](#)²⁴⁶ пружа смернице о томе

242 ЕСЉП, *Корошенко против Русије*, бр. 41418/04, 30. јун 2015.

243 ЕСЉП, *Хорих против Пољске*, бр. 13621/08, 17. април 2012.

244 ЕСЉП, *Хаџиева против Бугарске*, бр. 45285/12, 1. фебруар 2018.

245 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010.

246 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Преп. (2018)5 за децу чији су родитељи у затвору*, 4. април 2018.

како да се реши потреба за очувањем и помоћи у развоју позитивних односа дете-родитељ када је родитељ у притвору.

Према међународном праву, ЦРЦ се позива на право детета да одржава контакт с оба родитеља у свом члану 9 (3): „Државе уговорнице ће поштовати право детета које је одвојено од једног или оба родитеља да редовно одржава личне односе и директан контакт с оба родитеља, осим ако је то у супротности с најбољим интересима детета.”

5.4. Незаконито одвођење деце преко граница — отмица деце

Кључне тачке

- Закон ЕУ изричито захтева да се дете саслуша током поступка који се односи на његов/њен повратак након незаконитог удаљења или задржавања.
- Бриселска уредба IIa (преиначена) допуњује одређене одредбе Хашке конвенције, док пропис има предност над правилима конвенције у односима између држава чланица.
- ЕСЉП за незаконита одвођења у супротности с аранжманима о старатељству захтева приступ заснован на правима детета: Члан 8 ЕКЉП (право на поштовање приватног и породичног живота) мора се тумачити у вези с Хашком конвенцијом и ЦРЦ.

Отмица детета односи се на ситуацију у којој је дете одведено или задржано преко државних граница кршењем постојећих аранжмана о старатељству (члан 3 Хашке конвенције о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце²⁴⁷ (Хашка конвенција)). Према Хашкој конвенцији, незаконито одведена или задржана деца морају се брзо вратити у земљу сталног боравка (члан 11 (1)). О основаности спора о старатељству утврђују судови земље сталног боравка. Судови земље из које је дете удаљено треба да наложе враћање у року од шест недеља од датума подношења захтева за враћање (члан 11). Хашка конвенција је заснована

²⁴⁷ Светска организација за прекограничну сарадњу у грађанским и привредним питањима (1980), *Хашка конвенција о грађанским аспектима међународне отмице деце*, 25. октобар 1980.

на принципу најбољег интереса детета. У контексту ове конвенције, у случајевима незаконитог одузимања детета, претходно стање треба да се врати што је пре могуће како би се избегло правно консолидовање незаконитих ситуација. Питања старатељства и приступа треба да утврђују судови који имају надлежност у месту сталног боравишта детета, а не они у земљи у коју је дете незаконито одведено. Постоји неколико ограничених изузетака од механизма враћања, утврђених у члановима 12, 13 и 20 Хашке конвенције. Члан 13 обухвата одредбе које су изазвале већину судских спорова, како на домаћем тако и на међународном нивоу. Њиме се утврђује да земља у коју је дете пребачено може да одбије да врати дете, где би га повратак изложио озбиљном ризику од повреде или би га на други начин довео у неподношљиву ситуацију (члан 13 (б)). Повратак се такође може одбити ако се дете противи враћању или ако је достигло ниво зрелости да изрази своје ставове (члан 13 (2)).

Према закону ЕУ, правни инструмент који регулише отмицу деце између држава ЕУ је **Бриселска уредба IIa (преиначена)**,²⁴⁸ која се заснива на одредбама Хашке конвенције. Она допуњује и има предност над Хашком конвенцијом у случајевима отмица унутар ЕУ (члан 9б). Иако Хашка конвенција остаје главни међународни инструмент за отмицу деце, у одређеним аспектима Бриселска уредба IIa (преиначена) „поштрава“ правила надлежности у корист судова порекла/сталног боравишта. Слично Хашкој конвенцији, судови државе у којој је дете имало стално боравање непосредно пре његовог непрописног удаљења или задржавања задржавају надлежност у случајевима отмице детета. Уредба задржава исте изузетке у погледу повратка као и они који су укључени у Конвенцију о отмици деце. Преиначена уредба, уведена 2019. године, укинула је потребу за егзекватуром,²⁴⁹ што је укључивало кашњење у извршењу налога. Такође укључује специфична правила и јасне рокове који регулишу потребу за „брзим судским поступком“, што је важно средство за убрзавање случајева отмице деце.²⁵⁰

248 Савет Европске уније, **Уредба Савета (ЕЗ) 2019/1111** о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце (преиначена), СЛ 2019 Л 178/1.

249 Поступак познат као егзекватура односи се на процес извршења грађанских пресуда, који често укључује скупе, мукотрпне и технички захтевне ревизије меритума од стране домаћих судова.

250 Члан 24 **Бриселске уредбе IIa (преиначене)**.

Бриселска уредба IIa (преиначена), за разлику од Хашке конвенције, задржава надлежност за суђење основаности спора око старатељства с државом сталног боравишта, чак и када је налог о невраћању издат у складу с чланом 13 (б) Хашке конвенције (члан 29 Бриселске уредбе IIa (преиначене). Промена надлежности у државу у коју је дете пребачено може се десити само у две ситуације, у складу с чланом 10 Бриселске уредбе IIa (преиначене). Прва ситуација предвиђа да су судови државе уточишта надлежни ако је дете стекло стално боравиште у тој држави и свако лице које има право на старатељство је пристало на удаљење или задржавање.²⁵¹ Друга ситуација настаје када је дете: стекло стално боравиште у држави у коју је пресељено; протекло је годину дана од када је заостали родитељ знао или је требало да зна где се дете налази; дете је смештено у ново окружење; и испуњен је најмање један од пет додатних услова наведених у члану 9 (б) Бриселске уредбе IIa (преиначене).²⁵²

Као и сви други правни инструменти ЕУ, Бриселска уредба IIa (преиначена) мора се тумачити у складу с одредбама **Повеље о основним правима**, нарочито члана 24. СПЕУ је имао прилику да појасни тумачење члана 24 у контексту отмице деце у складу с Бриселском уредбом IIa (пре иначења). Као што се каже у **Одељку 2.4**, у **Предмету Агвире Зарага**, СПЕУ је одлучио да право детета да буде саслушано, садржано у члану 24 повеље, захтева да им законске процедуре и услови који омогућавају деци да слободно изразе своје ставове буду доступни и да те ставове прибавља суд.²⁵³ Међутим, према СПЕУ, само судови у месту сталног боравишта детета треба да испитају законитост својих пресуда у светлу Повеље ЕУ о основним правима и Бриселске уредбе IIa (преиначене). Према принципу међусобног поверења, правни системи држава чланица треба да обезбеде ефикасну и еквивалентну заштиту основних права. Стога, заинтересоване стране морају да поднесу сваки приговор заснован на људским правима пред судовима који су надлежни за меритум спора о старатељству у складу с уредбом. СПЕУ је пресудио да суд државе чланице у коју је дете незаконито пребачено не може да се супротстави извршењу оверене пресуде којом је

251 Члан 9 (а) Бриселске уредбе IIa (преиначене).

252 Члан 9 (б) Бриселске уредбе IIa (преиначене).

253 СПЕУ, Ц-491/10 ППУ, *Џосеба Адони Агвире Зарага против Симоне Пелци*, 22. децембар 2010. О аспектима који се тичу учешћа деце у овом случају, видети такође анализу у **Одељку 2.4**.

наложено враћање детета, јер је оцена да ли је дошло до повреде ових одредаба искључиво у оквиру јурисдикција државе из које је дете одведено.

Пример: Предмет *Повсе против Алпаго*²⁵⁴ тиче се незаконитог одвођења девојчице у Аустрију од стране њене мајке. Аустријски судови су одбацили очеву молбу за повратак његове ћерке у Италију на основу тога што постоји озбиљан ризик од повреде детета. У међувремену, на захтев оца, италијански суд је одлучио да је задржао надлежност да суди у меритуму спора о старатељству и издао налог за враћање детета у Италију и потврду о извршењу на основу члана 42 Бриселске уредбе IIа. Аустријски суд је случај уступио СПЕУ након жалбе мајке на захтев за извршење потврде и наредбе за враћање детета у Италију. СПЕУ је пресудио да након издавања потврде о извршењу нема могућности противљења повратку у земљу у коју је дете пребачено (у овом случају Аустрија), јер је тако оверена пресуда аутоматски извршна. Надаље, СПЕУ је одлучио да су, у овом случају, само италијански судови били надлежни да одлучују о озбиљном ризику по најбоље интересе детета који представља повратак. Под претпоставком да су ови судови сматрали да је такав ризик оправдан, задржали су искључиву надлежност да суспендују сопствени налог за извршење.²⁵⁵

Преиначење Брисела IIа је проширило и разјаснило обавезу држава чланица да дају деци прилику да буду саслушана. Преиначење уводи обавезу да се детету пружи истинска и ефикасна прилика да изрази своје ставове и да власти процене најбоље интересе детета, придајући одговарајућу тежину њиховим ставовима у складу с њиховим узрастом и зрелошћу.²⁵⁶ Поред тога, прецизира да дете има право да изрази своје ставове у поступку повратка.²⁵⁷

²⁵⁴ СПЕУ, Ц-211/10 ППУ, *Дорис Повсе против Маро Алпаго*, 1. јул 2010.

²⁵⁵ Представка заснована на истим чињеницама је касније поднета ЕСЉП и проглашена неприхватљивом. Видети ЕСЉП, *Повсе против Аустрије*, Одлука о неприхватљивости, бр. 3890/11, 18. јун 2013.

²⁵⁶ ЕУ, Савет Европске уније (2019), *Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце (преиначена)*, СЛ 2019 Л 178/1, члан 21.

²⁵⁷ *Ibid*, члан 26.

Ризик од озбиљне, евентуално непоправљиве штете у односу између детета и родитеља један је од основа за подношење захтева ЕСП за хитну прелиминарну одлуку.²⁵⁸ Суд је по овом основу примењивао претходни поступак у бројним случајевима, понекад и *ex officio*.²⁵⁹

Пример: Предмет *ОЛ против ПО*²⁶⁰ односи се на захтев за повратак детета из Грчке, државе чланице у којој је дете рођено и живело са својом мајком, у Италију, где је пар имао стални боравак пре рођења детета. Суд је одлучио да ако је дете рођено и живело је с мајком непрекидно неколико месеци, у складу са заједничким жељама њених родитеља, у држави чланици која није она у којој су ти родитељи имали уобичајено пребивалиште пре њеног рођења, почетна намера родитеља да се мајка, заједно с дететом, врати у потоњу државу чланицу не може довести до закључка да је то дете тамо стално боравило. Дакле, одбијање мајке да се врати с дететом у Италију не може се сматрати „непрописним одвођењем или задржавањем“ детета.

Пример: Предмет *А против Б*²⁶¹ тиче се спора између два држављана Ирана који живе у Шведској и последичног одвођења њиховог детета у Финску од стране мајке у оквиру добровољног повратка у складу с Даблинском процедуром (Уредба бр. 604/2014). Суд је пресудио да је ситуација у којој је један родитељ, без пристанка другог родитеља, наведен да одведе своје дете у другу државу чланицу, у складу с Даблинском процедуром, а затим одлучи да остане у тој држави чланици након што је прва држава чланица поништила одлуку о трансферу, али без одлуке власти да мајку и дете врате или да им дају боравак, не може се сматрати незаконитим пресељењем или задржавањем.

Према закону СЕ, Европска конвенција о признавању и извршењу одлука у вези са старатељством над децом и о враћању старатељства²⁶² и

258 ЕУ, Пословник о раду Суда правде, СЛ 2012 Л 265, члан 107; ЕУ, Протокол (бр. 3) о Статуту Суда правде Европске уније, СЛ 2016 Ц 115, члан 23а.

259 СЛУЕ, Ц-491/10 ППУ, *Џосеба Антони Агвире Зарага против Симоне Пелци*, 22. децембар 2010., СЛУЕ, Ц-85/18 ППУ, *ЦВ против ДУ*, 10. април 2018.

260 СЛУЕ, Ц-111/17 ППУ, *ОЛ. против ПО*, 8. јун 2017.

261 СЛУЕ, Ц-262/21 ППУ, *А. против Б*, 2. август 2021.

262 Савет Европе (1980), *Европска конвенција о признавању и извршењу одлука у вези са старатељством над децом и о враћању старатељства над децом*, ЦЕТС бр. 105, 20. мај 1980.

Конвенција о контакту у вези с децом²⁶³ укључују заштитне мере за спречавање незаконитог одвођења деце и обезбеђивање повратка деце.²⁶⁴

ЕСЉП се често бави случајевима отмице деце и у таквим случајевима се генерално руководи одредбама Хашке конвенције када тумачи члан 8 ЕКЉП. Међутим, ЕСЉП неизбежно спроводи анализу најбољег интереса детета у овим случајевима.

Пример: Предмет *Нојлингер и Шурук против Швајцарске*²⁶⁵ је иницирала мајка, која је свог сина одвела из Израела у Швајцарску кршећи постојеће аранжмане о старатељству. На молбу оца по Хашкој конвенцији, швајцарске власти су наредиле да се дете врати у Израел. По мишљењу домаћих судова и експерата, повратак детета у Израел могао би се предвидети само ако би био у пратњи мајке. Предметна мера остала је у границама слободне процене која је у таквим стварима дата националним властима. Ипак, такође је било неопходно узети у обзир било какав развој догађаја од пресуде Савезног суда којом је наложено враћање детета како би се проценила усклађеност с чланом 8 ЕКЉП. Дете је било швајцарски држављанин и добро се настанило у земљи, где је непрекидно живео око четири године. Иако је био у годинама у којима је још увек имао значајну способност прилагођавања, поновно пресељење би вероватно имало озбиљне последице по њега и морало се одмерити у односу на било какву корист коју би од тога могао да добије. Уведена су ограничења на право оца на приступ пре одвођења детета. Отац се од тада два пута женио и сада је поново био отац, али није плаћао издржавање за своју ћерку.

ЕСЉП је сумњао да би такве околности биле погодне за добробит и развој детета. Што се мајке тиче, суд је сматрао да би њен повратак у Израел могао да је изложи ризику од кривичних санкција, као што је затворска казна. Било је јасно да таква ситуација не би била у најбољем интересу детета, с обзиром да је његова мајка вероватно била једина особа с којом

263 Савет Европе (2003), *Конвенција о контакту у вези с децом*, ЦЕТС бр. 192, 15. мај 2003.

264 *Ibid*, члан. 10 (б) и 16; Савет Европе (1980), *Европска конвенција о признавању и извршењу одлука у вези са старатељством над децом и о враћању старатељства над децом*, ЦЕТС бр. 105, 20. мај 1980, члан 8.

265 ЕСЉП, *Нојлингер и Шурук против Швајцарске* [ВВ], бр. 41615/07, 6. јул 2010.

је био у сродству. Према томе, мајчино одбијање да се врати у Израел није било потпуно неоправдано. Штавише, отац никада није живео сам с дететом и није га видео од када је дете отишло с две године. ЕСЉП стога није био убеђен да би било у најбољем интересу детета да се врати у Израел. Што се мајке тиче, повратак у Израел значио би несразмерно мешање у њено право на поштовање њеног породичног живота. Сходно томе, дошло би до кршења члана 8 ЕКЉП у односу на оба подносиоца представке ако би се извршила одлука којом се налаже повратак другог подносиоца представке у Израел.

Надлежност у предметима старатељства остаје на судовима у којима је дете имало стално боравиште осим ако нису испуњени посебни услови који дозвољавају промену надлежности.

Пример: Предмет *Р.С. против Пољске*²⁶⁶ односи се на пољску породицу која живи у Швајцарској. Мајка је одвела децу на одмор у Пољску, али је тамо поднела захтев за развод и успешно поднела захтев за привремено старатељство. Подносилац представке – отац, који живи у Швајцарској – није био ни обавештен ни позван на судско рочиште у вези с одлуком о привременом старатељству, а пољски судови су одбили његов захтев да се деца врате у Швајцарску, на основу тога што је пристао да мајка одведе децу у Пољску. Према одредбама Хашке конвенције, незаконитост одвођења и задржавања произилази из радњи које ометају нормално вршење родитељских права према закону државе у којој су деца раније имала своје стално боравиште, у овом случају Швајцарске. Сходно томе, Суд је утврдио да Пољска није успела да обезбеди подносиоцу представке право на поштовање његовог породичног живота, кршећи члан 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *И.С. против Русије*,²⁶⁷ Русиња се удала за Украјинца и настанила се у Украјини. Након рођења њихове ћерке, мајка је напустила мужа и њихову ћерку. Неколико година касније, након војног сукоба у Украјини, мајка је одвела дете у Русију без пристанка оца. Отац је потом успешно поднео захтев за повратак детета упркос аргументу мајке да би повратак детета представљао „озбиљан

²⁶⁶ ЕСЉП, *Р.С. против Пољске*, бр. 63777/09, 21. јул 2015.

²⁶⁷ ЕСЉП, *И.С. и О.С. против Русије*, бр. 17665/17, 15. јун 2021.

ризик“ у смислу члана 13 (б) Хашке конвенције с обзиром на текући војни сукоб у месту њеног сталног боравишта. ЕСЉП је сматрао да руски судови нису заиста узели у обзир навод о „озбиљном ризику“, који би могао да представља изузетак од повратка детета, и да њихове одлуке којима се одбијају приговори мајке нису биле довољно образложене, кршећи члан 8 ЕКЉП.

Члан 11 Хашке конвенције предвиђа рок од шест недеља да суд који се бави случајем отмице заврши случај. Као што је ЕСЉП нагласио у бројним случајевима,²⁶⁸ у стварима које се односе на спајање деце с родитељима, адекватност мере се оцењује и по брзини њеног спровођења, а такви случајеви захтевају хитно решавање, јер проток времена може имати непоправљиве последице по односе између деце и родитеља који не живи с њима.

268 Видети ЕСЉП, *Симојс Балбино против Португала*, бр. 26956/14, 29. јануар 2019; ЕСЉП, *Мансур против Словачке*, бр. 60399/15, 21. новембар 2017; ЕСЉП, *Хохолм против Словачке*, бр. 35632/13, 13. јануар 2015. ЕСЉП, *М.А. против Аустрије*, бр. 4097/13, 15. јануар 2015; ЕСЉП, *Аџић против Хрватске*, бр. 22643/14, 15. март 2015; ЕСЉП, *К.Ј. против Пољске*, бр. 30813/14, 1. март 2016.

6

Алтернативно збрињавање за породично збрињавање и усвајање

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, чланови 7 (породични живот) и 24 (права детета)</p> <p>Бриселска уредба IIa (преиначена) (2019/1111/ЕУ)</p>	<p>Алтернативно збрињавање за породично збрињавање</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота)</p> <p>ЕСП (преиначено), члан 17 (право деце и младих на социјалну, правну и економску заштиту)</p> <p>ЕСЉП, <i>И.И. против Русије</i>, бр. 68868/14, 2020.</p> <p>ЕСЉП, <i>Валова и Вала против Чешке Републике</i>, бр. 23848/04, 2006. (заштитни смештај због неадекватног смештаја)</p> <p>ЕСЉП, <i>Парадизо и Кампонели против Италије</i>, бр. 25358/12, 2017. (пресељење детета рођеног гестацијским сурогат мајчинством)</p> <p>ЕСЉП, <i>Б. против Румуније (бр. 2)</i>, бр. 1285/03, 2013. (учешће родитеља у доношењу одлука)</p> <p>ЕСЉП, <i>Б.Б. и Ф.Б. против Немачке</i>, бр. 18734/09 и 9424/11, 2013. (процедуралне грешке у процесу доношења одлука)</p> <p>ЕСЉП, <i>Т. против Чешке Републике</i>, бр. 19315/11, 2014. (важност контакта)</p> <p>ЕСЉП, <i>Јансен против Норвешке</i>, бр. 2822/16, 2018.</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, члан 24 (права детета)</p>	<p>Усвајање</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота)</p> <p>Европска конвенција о усвајању деце (преиначена)</p> <p>ЕСЉП, <i>Штранд Лобен и остали против Норвешке</i> [ВВ], бр. 37283/13, 2019.</p> <p>ЕСЉП, <i>С.С. против Словеније</i>, бр. 40938/16, 30. октобар 2018.</p> <p>ЕСЉП, <i>Кјорнс против Француске</i>, 35991/04, 2008. (пристанак родитеља на усвојење)</p> <p>ЕСЉП, <i>Швицгелб против Швајцарске</i>, бр. 25762/07, 10. јун 2010.</p> <p>ЕСЉП, <i>Е.Б. против Француске</i> [ВВ], бр. 43546/02, 2008. (подобност ЛГБТИК жене за усвајање)</p> <p>ЕСЉП, <i>Гас и Дубои против Француске</i>, бр. 25951/07, 2012. (подобност ЛГБТ пара за усвајање)</p> <p>ЕСЉП, <i>ИКС и остали против Аустрије</i> [ВВ], бр. 19010/07, 2013.</p> <p>ЕСЉП, <i>А.Х. и остали против Русије</i>, бр. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 и 42403/13, 2017.</p> <p>ЕСЉП, <i>Харуи против Француске</i>, бр. 43631/09, 2012. (кафала и усвојење)</p>

Свако дете има право на поштовање породичног живота, признато чланом 7 [Повеље о основним правима ЕУ](#) и чланом 8 [ЕКЉП](#) (видети [Поглавље 5](#)). Закони ЕУ и СЕ одражавају важност породичних односа за дете, а то укључује и право детета да не буде лишено контакта с својим родитељима, осим када је то у супротности с најбољим интересима детета.²⁶⁹ Тешко је пронаћи равнотежу између обезбеђивања да дете остане с својом породицом – како би се поштовао породични

²⁶⁹ ЕУ (2012), [Повеља о основним правима Европске уније](#), ОЈ 2012 Ц 326, члан 24 (3).

живот – и обезбеђивања да се дете заштити од повреда. Када је дете удаљено из породице, оно се може смештати у хранитељство или на смештај. Породични живот се не завршава овим раздвајањем и захтева да се контакт настави као подршка спајању породице ако је то у најбољем интересу детета. У одређеним околностима, доћи ће до трајног удаљења из породице путем усвајања. Међутим, законска коначност усвајања захтева да се поштују строги захтеви.

Ово поглавље се позива на европски закон о алтернативној бризи. Закон ЕУ, углавном кроз [Бриселску уредбу IIa \(преиначену\)](#) бави се прекограничним процедуралним аспектима који се односе на смештај деце у алтернативно збрињавање. Ову уредбу треба тумачити у складу с Повељом о основним правима ЕУ, посебно чланом 24. ЕСЉП је такође развио обимну судску праксу која се бави и материјалним и процедуралним питањима смештаја деце у алтернативну негу. Поглавље такође укључује питања везана за истополне родитеље и уговоре о сурогат мајчинству.

[Одељак 6.1](#) почиње увођењем неких од општих принципа који регулишу положај деце лишене породичног збрињавања, [Одељак 6.2](#) наводи закон који се односи на одвођење детета у алтернативно збрињавање и [Одељак 6.3](#) разматра европске стандарде о усвајању.

6.1. Алтернативно збрињавање: општи принципи

Кључне тачке

- Алтернативно збрињавање је генерално привремена заштитна мера.
- Међународно право потврђује да старатељству породице треба дати предност у односу на стамбено збрињавање.
- Деца имају право на информације и да изразе своје мишљење о њиховом смештају у алтернативно збрињавање.

ЕУ, СЕ и међународно право пружају смернице о правима детета у погледу алтернативног збрињавања.²⁷⁰

Као што одређује ЦРЦ деца имају право да се о њима старају родитељи (члан 7) и да буду смештена у алтернативно збрињавање у виду привремене или трајне мере када би то било у њиховом најбољем интересу (члан 20). Алтернативно збрињавање је заштитна мера која обезбеђује привремену безбедност детета и олакшава њихов повратак породици где је то могуће.²⁷¹ У идеалном случају, то је стога привремено решење. Понекад је то заштитна мера до поновног спајања породице, на пример за децу мигранте без пратње или раздвојену децу с њиховим породицама.²⁷² Понекад је то заштитна мера у очекивању развоја породичног живота, на пример, побољшања здравља родитеља или пружања подршке родитељима. Дете смештено у алтернативно збрињавање има право да буде обавештено о својим правима и могућностима, као и право „да буде консултовано и да се његова/њена мишљења прописно узму у обзир у складу с његовим/њеним развојним капацитетима“.²⁷³

Међународно право, укључујући Конвенцију о правима особа с инвалидитетом, потврђује да је породично збрињавање (као што је хранитељство) оптимални облик алтернативног збрињавања за обезбеђивање заштите и развоја деце. Ово је такође истакнуто у [Смерницама за алтернативно](#)

270 Видети такође Савет Европе, Комитет министара (2011), [Препорука ЦМ/Преп \(2011\)12 о дечјим правима и социјалним услугама по мери деце и породица](#), 16. новембар 2011; Савет Европе, Комитет министара (2005), [Препорука Преп\(2005\)5 о правима деце која живе у установама за стамбено збрињавање](#), 16. март 2005; Савет Европе, Комитет министара (2010), [Препорука ЦМ/Преп\(2010\)2 о деинституционализацији и животу деце са сметњама у развоју у заједници](#), 3. фебруар 2010; Савет Европе (2009), [Деца и млади на старању](#), 2009.

271 Уједињене нације, Генерална скупштина (2010), [Смернице за алтернативно збрињавање деце](#), А/РЕЗ/64/142, 24. фебруар 2010, ставови 48–51; Уједињене нације, Одбор за права детета (2013), [Општи коментар бр. 14 \(2013\) о праву детета да се његов или њен најбољи интерес узме као примарна пажња](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/14, 29. мај 2013, ставови 58–70.

272 Уједињене нације, Генерална скупштина (1989), [Конвенција о правима детета](#), 20. новембар 1989, члан 22; Уједињене нације, Одбор за права детета (2005), [Општи коментар бр. 6 \(2005\): Лечење деце без пратње и раздвојене деце ван земље порекла](#), ЦРЦ/ГЦ/2005/6, 1. септембар 2005, ставови 81–83.

273 Уједињене нације, Генерална скупштина (2010), [Смернице за алтернативно збрињавање деце](#), 24. фебруар 2010, А/РЕЗ/64/142, став 6.

збрињавање деце УН.²⁷⁴ У вези с децом с сметњама у развоју, КПОИ наводи да ће „Државе чланице, када ужа породица није у могућности да брине о детету с сметњама у развоју, предузети све напоре да обезбеде алтернативно збрињавање у оквиру шире породице, а ако то не успе, унутар заједнице у породично окружење”.²⁷⁵ Збрињавање које није засновано на породици (нпр. стамбено збрињавање) „треба да буде ограничено на случајеве када је такво окружење посебно прикладно, неопходно и конструктивно за појединачно дете о коме је реч и у његовом/њеном најбољем интересу”.²⁷⁶ У складу с овим приступом, Препорука СЕ ЦМ/Преп(2010)2 о деинституционализацији и животу деце с сметњама у развоју у заједници позива државе чланице да предузму одговарајуће законодавне, административне и друге мере да замене институционалну бригу услугама у заједници у разумном временском оквиру и кроз свеобухватан приступ.

Право детета на старатеља или заступника је кључно за обезбеђивање његових или њених ширих права.²⁷⁷ Најчешћи је мандат законског старатеља да штити најбоље интересе детета, обезбеди његово опште благостање и врши правно заступање, допуњујући њихову ограничену пословну способност.²⁷⁸ Седам правних инструмената ЕУ захтева од држава чланица да именују старатеља за децу у различитим контекстима,

274 Уједињене нације, Генерална скупштина (2010), *Смернице за алтернативно збрињавање деце*, А/РЕЗ/64/142, 24. фебруар 2010, ставови 20–22; Уједињене нације, Комитет за права детета (2006), *Општи коментар бр. 7 (2005): Остваривање права детета у раном детињству*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/7/Рев.136 (6), 20. септембар 2006, став 18. Уједињене Нације (2006), *Конвенција о правима особа с инвалидитетом*, 13. децембар 2006, члан 23 (5) (видети и члан 7).

275 Уједињене нације (2006), *Конвенција о правима особа с инвалидитетом*, 13. децембар 2006, члан 23 (5).

276 Уједињене нације, Генерална скупштина (2010), *Смернице за алтернативно збрињавање деце*, 24. фебруар 2010, А/РЕЗ/64/142, став 21.

277 FRA (2014), *Старатељство над децом лишеном родитељске бриге: Приручник за јачање система старатељства како би се задовољиле специфичне потребе деце жртва трговине људима*, 30. јун 2014, ст. 31.

278 *Ibid*, став 15.

од којих су неки директно повезани с децом без родитељске бриге.²⁷⁹ На нивоу СЕ, [Конвенција о борби против трговине људима](#)²⁸⁰ и [Препорука ЦМ/Преп\(2019\)11 о ефективном старатељству за децу без пратње и децу раздвојену у миграцији](#) о ефективном старатељству за децу без пратње и децу раздвојену у миграцији дају смернице о аспектима старатељства и правног заступања.

Према закону ЕУ, СПЕУ је одлучио да се [Бриселска уредба IIa \(преиначена\)](#) односи на одлуке о смештају детета на алтернативно збрињавање. Уредба, како је наведено у [Поглављу 5](#), у свој приступ уврштава принципе права детета. Овде су „основи за непризнавање пресуда које се односе на родитељску одговорност“, као што је изражено у члану 39 Бриселске уредбе IIa (преиначене), информативне. Члан 39 каже да ће се одбити признање одлуке ако је одлука донета без саслушања детета које је способно да формира сопствено мишљење. Ово се неће применити ако се поступак тичао само имовине детета или је постојао озбиљан основ, с посебним освртом на хитност случаја.

279 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/36/ЕУ](#) од 5. априла 2011. о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава и замени Оквирне одлуке Савета 2002/629/ЈХА, СЛ 2011 Л 101 (Директива против трговине људима); ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/93/ЕУ](#) од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и експлоатације деце и деце порнографије и замени Оквирне одлуке Савета 2004/68/ЈХА, СЛ 2011 Л 335; ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), [Директива 2012/29/ЕУ](#) од 25. октобра 2012. о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава криминала и замени Оквирне одлуке Савета 2001/220/ЈХА, СЛ 2012 Л 315 (Директива о правима жртава); ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011) [Директива 2011/95/ЕУ](#) од 13. децембра 2011. о стандардима за квалификацију држављана трећих земаља или лица без држављанства као корисника међународне заштите, за јединствен статус за избеглице или за лица која испуњавају услове за супсидијарну заштиту и за садржај дате заштите (преиначена), СЛ 2011 Л 337 (Директива о квалификацијама (преиначена)); ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Директива 2013/33/ЕУ](#) од 26. јуна 2013. о утврђивању стандарда за пријем подносилаца захтева за међународну заштиту (преиначена), СЛ 2013 Л 180 (Директива о условима пријема (преиначена)); ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Директива 2013/32/ЕУ](#) од 26. јуна 2013. о заједничким процедурама за давање и повлачење међународне заштите (преиначена), СЛ 2013 Л 180 (Директива о поступцима азила (преиначена)); ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Уредба \(ЕУ\) бр. 604/2013](#) од 26. јуна 2013. којом се утврђују критеријуми и механизми за одређивање државе чланице одговорне за испитивање захтева за међународну заштиту који је у једној од држава чланица поднео држављанин треће земље или лице без држављанства, СЛ 2013 Л 180.

280 Савет Европе (2005), [Конвенција о борби против трговине људима](#), ЦЕТС бр. 197, 2005, чл. 10 (4); видети такође Савет Европе, Комитет министара (2019), [Препорука ЦМ/Преп\(2019\)11 о ефективном старатељству за децу без пратње и децу раздвојену у контексту миграције](#), 11. децембар 2019.

Према уредби, надлежност се утврђује на основу уобичајеног бора-вишта детета, с неколико ограничених изузетака, укључујући најбољи интерес детета и евентуално избор суда (члан 10 Бриселске уредбе IIa (преиначене)).

Према закону Савета Европе, ЕСЉП сматра да, када породица не може да обезбеди детету неопходну негу и заштиту, може бити потребан премештај у алтернативно збрињавање. ЕСЉП је објаснио да у већини случајева смештање детета у алтернативно збрињавање треба да буде привремена мера и да се дете на крају мора поново спојити с својом породицом ради испуњења права на поштовање приватног и породичног живота из члана 8 ЕКЉП.²⁸¹

Члан 17 ЕСП захтева да државе „предузму све одговарајуће и неопходне мере за пружање заштите и посебне помоћи државе деци и младима који су привремено или дефинитивно лишени подршке породице“.²⁸² ЕКСП наводи да је рутинско смештање мале деце у центре за децу, посебно оне која су најугроженија, као што су Роми и деца с сметњама у развоју и пропуст да се успоставе ванинституционални и породични алтернативни облици збрињавања, кршење члана 17 ЕСП.²⁸³

281 ЕСЉП, *К.А. против Финске*, бр. 27751/95, 14. јануар 2003. Комитет министара Савета Европе је подржао овај приступ у својој препоруци о правима деце која живе у резиденцијалним установама, усвојеној 16. марта 2005.

282 Савет Европе (1996), *Европска социјална повеља (преиначена)*, ЦЕТС бр. 163, 3. мај 1996, члан 17 (1) (ц).

283 ЕКСП, *Европски центар за права Рома (ЕЦПР) и Центар за заступање менталних инвалидности (ЦЗМИ) против Чешке Републике*, жалба бр. 157/2017, 17. јун 2020.

6.2. Смештање деце у алтернативно збрињавање

Кључне тачке

- Према праву СЕ и ЕУ, процес доношења одлука мора садржати процедуралне гаранције.
- Према закону СЕ, смештање детета у алтернативно збрињавање је дозвољено само ако је то предвиђено законом, ако има легитиман циљ и ако је неопходно у демократском друштву. Надлежни орган мора навести релевантне и довољне разлоге.

Према закону ЕУ, Бриселска уредба IIa (преиначена) утврђује да, када суд или надлежни орган државе чланице разматра смештај детета у другу државу чланицу, треба да прибави сагласност надлежног органа државе чланице у коју би дете било смештено пре него што нареди или организује смештај.²⁸⁴ Штавише, у складу с судском праксом СПЕУ, државе чланице треба да успоставе јасна правила и процедуре за добијање сагласности у складу с овом уредбом, како би се осигурала правна сигурност и брзина. Чињеница да установа у коју ће дете бити смештено даје сагласност није довољна.²⁸⁵

Према закону СЕ,²⁸⁶ смештај детета у алтернативно збрињавање је компатибилан само с чланом 8 ЕКЉП када је у складу с законом, тежи легитимном циљу (као што је заштита најбољих интереса детета) и сматра се неопходним у демократском друштву. Овај последњи аспект захтева да судови дају разлоге који су релевантни и довољни да подрже средства која се користе за постизање жељеног циља.

284 ЕУ, Савет Европске уније (2019), *Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце*, уводна изјава 83 и чл. 82.

285 СПЕУ, Ц-92/12 ППУ, *Здравствена служба „Executive“ против С.Ц. и А.Ц.*, 26. април 2012.

286 Смештање деце у алтернативно збрињавање је такође била тема политичке дебате у СЕ већ дуги низ година. Видети на пример *Резолуцију Комитета министара (77) 33 о смештају деце*, усвојену 3. новембра 1977.

Пример: У предмету *И.И. против Русије*,²⁸⁷ подносиатеља представке је лишена родитељског права, а њено двоје најмлађе деце је стављено у јавно збрињавање, јер је била зависник од дрога и незапослена. ЕСЉП је сматрао да је уклањање деце и првобитно смештање у јавно збрињавање на почетку кривичног поступка против подносиоца представке било оправдано, али не и далекосежна мера лишења родитељског права. Домаћи судови нису пружили никакав конкретан доказ да је подносиатеља представке оставила своју децу без надзора, да није бринула о њима или да их је на било који други начин занемарила, а камоли да им је угрозила здравље или живот. Домаћи органи нису разматрали мање драстичну меру, као што је ограничење, а не лишење родитељског права, нити су је упозорили на могуће последице њеног наводног немарног понашања. ЕСЉП је закључио да домаће власти нису успеле да убедљиво покажу да је, упркос доступности мање радикалних решења, спорна мера представљала најприкладнију опцију која одговара најбољем интересу деце, што је кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Валова против Чешке Републике*,²⁸⁸ подносиоци представке су се жалили на смештај њихових петоро деце у два одвојена дечја дома због њихове лоше стамбене ситуације. Налози за збрињавање су на крају поништени када се побољшала економска и стамбена ситуација родитеља. ЕСЉП је утврдио да је основни разлог за одлуку о смештају деце на збрињавање био недостатак одговарајућег смештаја и као таква се могла користити мање драстична мера за решавање њихове ситуације. Према чешком закону, постојала је могућност да се прате животни и хигијенски услови породице и да се саветује како да побољшају своју ситуацију, али ова опција није коришћена. Иако су наведени разлози за смештај деце на збрињавање били релевантни, они нису били довољни, а власти нису уложиле довољно напора да помогну подносиоцима представке да превазиђу своје тешкоће кроз алтернативне мере. Закључујући да је дошло до кршења члана 8 ЕКЉП, ЕСЉП је такође узео у обзир закључке Комитета за права детета УН, који је приметио да принцип примарног разматрања најбољег интереса детета још увек није

287 ЕСЉП, *И.И. против Русије*, бр. 68868/14, 25. фебруар 2020.

288 ЕСЉП, *Валова и остали против Чешке Републике*, бр. 23848/04, 26. октобар 2006.

адекватно дефинисан и исказан у свим чешким законима, судским одлукама или политикама које се тичу деце.²⁸⁹

Пример: У предмету *Парадизо и Кампанели против Италије*,²⁹⁰ пар је затражио регистрацију извода из матичне књиге рођених детета рођеног кроз аранжман сурогат материнства у Русији. Пошто није дан од подносилаца представке није имао биолошке везе с дететом, а сматрало се да су дете довели у Италију илегално, дете је смештено у хранитељски дом ради усвајања. За власти, примарна брига је била да се стави тачка на илегалну ситуацију. Иако дете није било подносилац представке у предмету, његови најбољи интереси и начин на који су им се домаћи судови обратили били су релевантни. ЕСЉП је прихватио да су италијански судови, пошто су проценили да дете неће претрпети озбиљну или непоправљиву штету од раздвајања, успоставили правичну равнотежу између различитих интереса који су у питању, остајући у оквиру широког поља слободне процене које им је на располагању, и утврдили да нема кршења члана 8 ЕКЉП.

ЕСЉП захтева према члану 8 ЕКЉП да се доношење одлука у вези с поштовањем породичног живота мора придржавати одређених процедуралних гаранција. Навео је да процес доношења одлука (управни и судски поступак) који доводи до мера мешања у породични живот мора бити правичан и мора да обезбеди дужно поштовање интереса заштићених чланом 8. Оно што се разматра у складу с чланом 8 је да ли су „родитељи били укључени у процес доношења одлука [...] у довољној мери да им пружи [а] потребну заштиту њихових интереса“.²⁹¹ То укључује њихово информисање о дешавањима, осигуравање да могу да учествују у одлукама које се о њима доносе²⁹² и, у одређеним околностима, саслушање дотичне деце.²⁹³

289 Видети такође ЕСЉП, *Савини против Украјине*, број 39948/06, 18. децембар 2008.

290 ЕСЉП, *Парадизо и Кампанели против Италије*, бр. 25358/12, 24. јануар 2017.

291 ЕСЉП, *В. против Велике Британије*, бр. 9749/82, 8. јул 1987, став 64.

292 ЕСЉП, *Мекмајкл против Велике Британије*, бр. 16424/90, 24. фебруар 1995.

293 ЕСЉП, *Б. против Румуније (бр. 2)*, бр. 1285/03, 19. фебруар 2013; ЕСЉП, *Б.Б. и Ф.Б. против Немачке*, бр. 18734/09 и 9424/11, 14. март 2013.

Пример: У предмету *Б. против Румуније (бр. 2)*,²⁹⁴ подносиоци представке је дијагностификована параноидна шизофренија и полиција је неколико пута одводила у психијатријске установе на лечење. Њена деца више нису живела с њом и смештена су у дом за збрињавање због болести мајке. ЕСЉП је морао да испита да ли је, имајући у виду озбиљну природу одлука које треба да се донесу у вези с збрињавањем деце, процес доношења одлука, посматран у целини, родитељима у довољној мери обезбедио потребну заштиту њихових интересовања. С тим у вези, суд је приметио да подносиоци представке, која је боловала од тешког менталног поремећаја, није одређен ни адвокат ни старатељ *ad litem* да је заступа током поступка, тако да јој је било немогуће да учествује у процесу доношења одлука у вези с њеном малолетном децом. Поред тога, ситуацију подносиоци представке и ситуацију њене деце суд је испитао само два пута у периоду од 12 година пре него што су оба детета постала пунолетна, и није било доказа о редовном контакту између социјалних радника и подносиоци представке, који би иначе могао да обезбеди одговарајућа средства за представљање њених ставова пред властима. У светлу ових чињеница, суд је закључио да процес доношења одлуке о смештају њене деце на збрињавање није на адекватан начин заштитио њене интересе и да је стога дошло до повреде њених права према члану 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Б.Б. и Ф.Б. против Немачке*,²⁹⁵ након навода дванаестогодишње ћерке подносиоци представке да је отац више пута тукао њу и њеног осмогодишњег брата, родитељска права у односу на двоје деце пренета су на Канцеларију за младе, а деца су смештена у дом за децу. Окружни суд је донео потпуни налог о преношењу родитељских овлашћења с подносиоци представке на Канцеларију за младе, доневши одлуку на основу директних доказа деце. Отприлике годину дана касније, на првом следећем сусрету с родитељима, ћерка је признала да је лагала да је претучена, а деца су на крају враћена родитељима.

Разматрајући притужбу подносиоци представке да су власти пропустиле да адекватно испитају релевантне чињенице, ЕСЉП је нагласио

294 ЕСЉП, *Б. против Румуније (бр. 2)*, бр. 1285/03, 19. фебруар 2013.

295 ЕСЉП, *Б.Б. и Ф.Б. против Немачке*, бр. 18734/09 и 9424/11, 14. март 2013.

да погрешне процене професионалаца не значе нужно да би предузете мере биле некомпатибилне с чланом 8 ЕКЉП. Одлука о смештају могла се проценити само у светлу ситуације која је представљена домаћим властима у то време. По оцени ЕСЉП, чињеница да се Окружни суд ослањао само на изјаве деце, док су подносиоци представке поднели изјаве медицинских радника који нису приметили никакве знаке злостављања, у комбинацији с чињеницом да Апелациони суд није поново прегледао децу, била је значајна. Како су деца била у сигурном смештају у време одржавања претреса, није било потребе за журбом, а судови су могли самовољно да покрену истрагу о чињеницама, што нису урадили. Укратко, немачки судови нису дали довољно разлога за своју одлуку да повуку родитељска овлашћења подносилаца представке, што је кршење члана 8 ЕКЉП.

Чак и када су смештена у алтернативно збрињавање, деца задржавају право да одржавају контакт с родитељима. Ово право је признато по ЕКЉП,²⁹⁶ пошто ЕСЉП сматра да је међусобни контакт између родитеља и деце основни део породичног живота према члану 8. С обзиром да би смештај у алтернативно збрињавање обично требало да буде привремена мера, одржавање породичних односа је од суштинског значаја да би се обезбедио успешан повратак детета његовој/њеној породици.²⁹⁷ Према ЕКЉП, позитивне обавезе произилазе из ових принципа, као што илуструју следећи случајеви.

Пример: У предмету *Т. против Чешке Републике*,²⁹⁸ ЕСЉП је разматрао да ли су права оца и ћерке (подносилаца представке) била повређена смештањем детета на збрињавање и пропустом власти да подрже контакт између њих. Дете је смештено у специјализовану установу након смрти њене мајке и након што су очеви захтеви за старатељство над ћерком одбијени услед забринутости због његове личности. Даљи захтеви да годишњи одмор проведе с ћерком су одбијени, а терапијски центар је закључио да посете детету нису биле корисне јер га се плашила, након чега је сваки контакт прекинут. Касније су судови одлучили да се контакт између два подносиоца представке одвија само писменим путем, у складу с жељама детета.

296 ЕСЉП, *Олсон против Шведске (бр. 1)*, бр. 10465/83, 24. март 1988.

297 ЕСЉП, *Ериксон против Шведске*, бр. 11373/85, 22. јун 1989.

298 ЕСЉП, *Т. против Чешке Републике*, бр. 19315/11, 17. јул 2014.

ЕСЉП је, *inter alia*, нагласио интересе детета у одржавању веза са својом породицом, осим у посебно екстремним случајевима када то не би било у најбољем интересу детета. Приликом испитивања одлуке о смештају детета у збрињавање, ЕСЉП је с одобравањем приметио да су домаћи органи пажљиво размотрили своју одлуку, која је донета након саслушања стручних психолошких и психијатријских мишљења, као и узимајући у обзир жеље детета. Према томе, није дошло до кршења члана 8 ЕКЉП у вези с одлуком да се дете стави у збрињавање. Међутим, суд је даље утврдио да је члан 8 прекршен као резултат ограничења наметнутих контакту између подносилаца представке, посебно због недостатка надзора над одлукама установе за смештај детета да ускрате контакт, с обзиром да су ове одлуке на крају смањиле шансе за спајање породице.

Пример: У предмету *Јансен против Норвешке*,²⁹⁹ подносиатељка представке је била Ромкиња. Њена ћерка је била одведена у хитно хранитељство на тајну адресу када је имала око годину дана и подносиатељи представке је био дозвољен један сат надгледаног контакта недељно због ризика да би дете могло бити отето. Контакти су затим сведени на четири посете годишње пре него што су потпуно обустављени, јер је Виши суд сматрао да постоји ризик од отмице током контакт сесија и ризик да адреса и идентитет хранитељске породице постану познати породици подносиатељке представке. ЕСЉП је сматрао да потенцијалне негативне дугорочне последице по ћерку, од губитка и контакта с мајком, као и позитивна обавеза да се предузму мере за олакшавање спајања породице што је пре разумно изводљиво, нису биле довољно одмерене у вршењу балансирања, што је довело до кршења члана 8 ЕКЉП.

299 ЕСЉП, *Јансен против Норвешке*, бр. 2822/16, 6. септембар 2018.

6.3. Усвајање

Кључне тачке

- Усвојење обезбеђује алтернативно збрињавање за децу која не могу да остану у својим биолошким породицама.
- Најбољи интереси детета морају бити најважнији фактор приликом усвајања.
- Према закону ЕУ и СЕ, процес усвајања мора да се придржава одређених критеријума како би се осигурало да је то у најбољем интересу детета.

Према закону ЕУ, права и повезане законске обавезе из члана 24 **Повеље о основним правима ЕУ** примењују се на усвајање у мери у којој то решава ЕУ.

Према закону СЕ, право на поштовање породичног живота као што је изражено у члану 8 **ЕКЉП** применљиво је и на њега се ослања у случајевима усвајања. Штавише, усвајање је регулисано **Европском конвенцијом о усвајању деце (преиначеном)**,³⁰⁰ која позива на приступ усвојењу заснован на правима детета. Конвенција каже, на пример, да „надлежни орган неће одобрити усвојење осим ако се увери да ће усвојење бити у најбољем интересу детета”.³⁰¹ Конвенција такође захтева да надлежни орган не одобри усвајање без „пристанка детета за које се по закону сматра да довољно разуме”.³⁰² Дете за које се сматра да ово не разуме ће се, „колико је могуће, консултовати, и његови ставови и жеље ће се узети у обзир у односу на степен његове или њене зрелости”.³⁰³ ЕСЉП је нагласио да најбољи интереси детета могу имати предност над интересима родитеља приликом усвајања. Сходно томе, мора се спровести баланс између интереса детета и интереса његове биолошке породице, узимајући у обзир сваку могућност да се дете поново споји са својом биолошком породицом. Суд захтева да процедуре које се односе на усвојење буду праћене заштитним мерама сразмерним тежини уплитања и озбиљности

300 Савет Европе (2008), **Европска конвенција о усвајању деце (преиначена)**, ЦЕТС бр. 202, 27. новембар 2008.

301 *Ibid*, члан 4 (1).

302 *Ibid*, члан 5 (1) б.

303 *Ibid*, члан 6.

интереса који су у питању.³⁰⁴ Према ЕСЉП, свака радикална мера као што је поништавање усвојења мора бити поткрепљена релевантним и довољним разлозима и не треба је предвиђати ако би била против интереса усвојеног детета.³⁰⁵

Пример: У предмету *Штранд Лобен и остали против Норвешке*,³⁰⁶ након што је родила сина, прва подносиатељка представке је прихватила препоруку органа за заштиту деце да остане у породичном центру ради евалуације. Три недеље касније, када је одлучила да напусти центар, надлежни су дете одвели на хитно принудно збрињавање и хитно га сместили у хранитељски дом, јер су били забринути за исхрану детета. Дете је остало на хранитељству три године док органи социјалне заштите нису овластили хранитеље да га усвоје. ЕСЉП је потврдио да је заштита биолошких породичних веза од суштинског значаја, осим када се породица покаже посебно неподобном.³⁰⁷ У овом случају домаће власти нису покушале да изведу истинско балансирање између интереса детета и интереса његове биолошке породице. Суд је утврдио да процес доношења одлуке који је довео до оспорене одлуке којом се одобрава његово усвајање није спроведен на начин да се обезбеди да су сви ставови и интереси подносиоца представке прописно узети у обзир. Дакле, предметни поступак није био праћен заштитним мерама које су биле сразмерне тежини интервенције и озбиљности интереса који су у питању, што је кршење члана 8 ЕКЉП.³⁰⁸

Пример: У предмету *Абди Ибрахим против Норвешке*,³⁰⁹ подносиатељка представке, млада Сомалијка муслиманске вероисповести, тражила је да њен син буде смештен у сомалску или муслиманску хранитељску породицу, што се показало немогућим, па је он смештен у хришћанску породицу. Када су власти накнадно дозволиле да га

304 ЕСЉП, *Штранд Лобен и остали против Норвешке* [ВВ], бр. 37283/13, 10. септембар 2019; ЕСЉП, *Узбајков против Русије*, бр. 71160/13, 5. мај 2020.

305 ЕСЉП, *Зајец против Румуније*, бр. 44958/05, 24. март 2015.

306 ЕСЉП, *Штранд Лобен и остали против Норвешке* [ВВ], бр. 37283/13, 10. септембар 2019.

307 *Ibid*, став 207.

308 Видети и ЕСЉП, *Сур против Естоније*, бр. 41736/18, 20. октобар 2020; ЕСЉП, *Ј.И. против Русије*, бр. 68868/14, 25. фебруар 2020; ЕСЉП, *Педерсен и остали против Норвешке*, бр. 39710/15, 10. март 2020.

309 ЕСЉП, *Абди Ибрахим против Норвешке* [ВВ], бр. 15379/16, 10. децембар 2021.

усвоји хранитељска породица, подносиатељка представке није тражила повратак детета, већ је тражила наставак њиховог контакта како би њен син могао да задржи своје културне и верске корене. Домаћи судови су се позвали на члан 20 (3) ЦРЦ, према којем, приликом процене могућих решења за дете које је привремено или трајно лишено свог породичног окружења, мора да се обрати дужна пажња на пожељност континуитета у васпитању детета и етничко, верско, културно и језичко порекло детета. Суд је прихватио да овај стандард одговара и да је у складу с захтевима Конвенције. Међутим, аранжмани који су направљени након почетног смештаја детета у хранитељство у погледу могућности подносиатељке представке да има редован контакт с њим, што је кулминирало одлуком да се дозволи његово усвојење, нису узели у обзир интерес подносиатељке представке да се дозволи детету да задржи бар неке везе са својим културним и верским пореклом. Разлози наведени у прилог оспореној одлуци нису били довољни да покажу да су околности случаја биле толико изузетне да оправдавају потпун и дефинитиван прекид веза између подносиатељке представке и њеног сина, или да је одлука у том смислу била мотивисана најважнијим захтевом који се односи на најбољи интерес детета. Утврђена је повреда члана 8, према члану 9 ЕКЉП.

Пример: У предмету *С.С. против Словеније*,³¹⁰ подносиатељка представке, која болује од параноидне шизофреније, лишена је родитељског права на основу своје немогућности да се брине о свом детету. Напустила је дете отприлике месец дана након рођења. Дете је стављено на хранитељство и на крају усвојено. Не налазећи реалну могућност да она настави да брине о детету, и узимајући у обзир негативан утицај који су контакти имали на њу и недостатак било какве емоционалне везе између њих, домаћи судови су сматрали да је у најбољем интересу детета да подносиатељци захтева одузму родитељско право. Штавише, дете је живело са својом усвојитељском породицом од детињства и успоставило је јаке везе. Пошто је било мало или нимало изгледа за поновно уједињење биолошке породице, интерес детета за потпуну интеграцију у своју фактичку породицу био је посебно тежак када се процењује у односу на жељу подносиатељке представке да задржи правне везе с њом. Штавише, спорна мера није спречила подносиатељку представке да има лични однос

310 ЕСЉП, *С.С. против Словеније*, бр. 40938/16, 30. октобар 2018.

с дететом, јер је у принципу и упркос усвојењу могла да одржава контакт с дететом. Суд није утврдио кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Кернс против Француске*,³¹¹ ЕСЉП је утврдио да је у складу с Европском конвенцијом о људским правима да Иркиња, која је своје дете дала на усвајање у Француску, не може да опозове свој формални пристанак на усвојење након истека двомесечног периода. Француски закон је настојао да успостави правичну равнотежу и обезбеди пропорционалност између сукобљених интереса биолошке мајке, детета и усвојитељске породице. У овом процесу, најбољи интереси детета су морали бити најважнији. Према доказима који су предочени суду, у најбољем је интересу детета било да што пре ужива у стабилним односима у новој породици и предузети су сви неопходни кораци како би се осигурало да подносиатељка представке разуме прецизне импликације свог поступка.

ЕСЉП такође потврђује да се доношење одлука о усвојењу мора одвијати на начин који је у складу са забраном дискриминације утврђеном чланом 14 ЕКЉП. Конкретно, ЕСЉП је размотрио да ли је искључење подносиатељке представке из испуњавања услова за усвајање на основу дискриминаторних разлога као што су сексуална оријентација, националност или старост компатибилно с чланом 14, у вези с чланом 8. Чинећи то, поново је потврдио да је обавеза предузимања пропорционалних радњи у циљу заштите најбољег интереса детета од централног значаја.

Пример: У предмету *Швицгебел против Швајцарске*,³¹² подносиатељка представке, сама четрдесетседмогодишња жена, није могла да усвоји друго дете с обзиром на разлику у годинама између ње и детета које је желела да усвоји. Подносиатељка представке је тврдила да је жртва дискриминације на основу старости. ЕСЉП је сматрао да је ускраћивање дозволе за пријем детета у циљу усвајања у случају подносиатељке представке тежило легитимном циљу заштите добробити и права детета. С обзиром на недостатак европског консензуса у погледу права на усвајање као самохрани родитељ, доња и горња старосна граница за усвојитеље и разлика у годинама између усвојитеља и детета, као и широко поље слободне процене државе у овој области,

311 ЕСЉП, *Кернс против Француске*, бр. 35991/04, 10. јануар 2008.

312 ЕСЉП, *Швицгебел против Швајцарске*, бр. 25762/07, 10. јун 2010.

такође као потреба да се заштите најбољи интереси деце, одбијање да се одобри смештање другог детета није било у супротности с принципом пропорционалности. Суд је стога закључио да се оправдање које је дала влада чини објективним и разумним и да разлика у третману на коју се жали није била дискриминаторна у смислу члана 14 ЕКЉП.

Пример: Случај *Е.Б. против Француске*³¹³ односи се на одбијање националних власти да дају одобрење за усвајање подносиатељици представке, лезбејки која живи са својом партнерком и која је тражила да усвоји као сама особа. ЕСЉП је поновио да члан 8 ЕКЉП сам по себи не даје право на оснивање породице или усвајање. Међутим, притужба због дискриминације могла би спадати у шири обим одређеног права, чак и ако се предметно питање не односи на одређено право које даје ЕКЉП. С обзиром на то да је француски закон дозвољавао самцима да усвајају, такво право се не може ускратити појединцу на дискриминаторним основама. Како су утврдили домаћи судови, подносилац представке је представио несумњиве личне квалитете и склоност за подизање деце, што је свакако било у најбољем интересу детета, и кључни је појам у релевантним међународним инструментима. Суд је закључио да је сексуална оријентација подносиатељке представке играла одлучујућу улогу у одбијању власти да јој дозволе да усвоји, што представља дискриминаторски третман у поређењу с другим самим особама које су имале право на усвајање према националном закону.

Пример: Предмет *Гас и Дубоа против Француске*³¹⁴ тиче се питања да ли истополни парови треба да имају једнако право на усвајање од другог родитеља као хетеросексуални парови. Подносиоци представке су били истополни пар који је ступио у грађанско партнерство. Подносиоци представке су тврдили да су били дискриминисани у поређењу с венчаним и невенчаним хетеросексуалним паровима. Што се тиче поређења с невенчаним паровима супротног пола, ЕСЉП је сматрао да ће упоредивим хетеросексуалним паровима у грађанском партнерству такође бити одбијен захтев за једноставно усвојење према одредбама француског закона. ЕСЉП је стога закључио да није било разлике у третману на основу сексуалне оријентације, а самим тим ни кршења права подносилаца представке из Конвенције.

313 ЕСЉП, *Е.Б. против Француске* [ВВ], бр. 43546/02, 22. јануар 2008.

314 ЕСЉП, *Гас и Дубоа против Француске*, бр. 25951/07, 15. март 2012.

Пример: Предмет *ИКС и остали против Аустрије*³¹⁵ односи се на сличну ситуацију, али према аустријском закону усвојење од другог родитеља за невенчане хетеросексуалне парове било је дозвољено. ЕСЉП је закључио да је у таквим околностима постојала разлика у поступању према подносиоцима представке на основу њихове сексуалне оријентације и да влада није изнела довољно значајне и убедљиве разлоге, што је кршење члана 14 у вези с чланом 8 ЕКЉП.

Пример: Случај *А.Х. и остали против Русије*³¹⁶ односио се на руски закон који забрањује усвајање руске деце од стране држављана Сједињених Америчких Држава. Утврђено је да је општа забрана, која се ретроактивно и неселективно примењивала на све будуће усвојитеље из Сједињених Држава, без обзира на фазу поступка усвајања и њихове индивидуалне околности, кршила члан 14 у вези с чланом 8 ЕКЉП.

Што се тиче доношења одлука о усвајању, ЕСЉП такође усмерава пажњу на предности поштовања духа и сврхе међународног права.

Пример: У предмету *Харуџ против Француске*,³¹⁷ Француске власти су одбиле захтев подносиоце представке за потпуно усвајање алжирске девојчице која је била напуштена по рођењу и стављена на старање подносиоце представке под *кафалом* – старатељством према исламском закону. Разлози за такво одбијање били су чињеница да француски грађански законик не дозвољава усвајање детета чије би усвајање било забрањено по закону његове/њене земље порекла (што је случај за алжирски закон), и чињеница да је кафала већ дала родитељска овлашћења подносиоцима представке која јој дозвољавају да доноси одлуке у најбољем интересу детета. Накнадна жалба је одбијена на основу тога што је домаћи закон био у складу с Хашком конвенцијом о заштити деце и сарадњи у погледу међународног усвојења и да је члан 20 ЦРЦ признао да је кафала једнака усвајању у очувању најбољег интереса детета.

315 ЕСЉП, *ИКС и остали против Аустрије* [ВВ], бр. 19010/07, 19. фебруар 2013.

316 ЕСЉП, *А.Х. и остали против Русије*, бр. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 и 42403/13, 17. јануар 2017.

317 ЕСЉП, *Харуџ против Француске*, бр. 43631/09, 4. октобар 2012.

Разматрајући притужбу подносиољке представке, ЕСЉП је подсетио на принцип да, када се успостави породична веза, држава мора да делује на начин који је срачунат да омогући развој те везе и успостави правне гаранције које омогућавају интеграцију детета у породицу, као и потребу да се ЕКЉП тумачи у складу с општим принципима међународног права. Кафала је призната према француском закону и подносиоцу представке је било дозвољено да врши родитељски ауторитет и доноси одлуке у интересу детета. Њој је, на пример, било отворено да састави тестамент у корист детета, превазилазећи тешкоће које проистичу из ограничења на усвајање. Као закључак, постепеним укидањем забране усвојења на овај начин, тужена држава, која је настојала да подстакне интеграцију деце страног порекла, а да их не одсече одмах од правила њихове земље порекла, показала је поштовање културног плурализма и поставила правичну равнотежу између јавног интереса и интереса подносиоца представке. ЕСЉП стога није утврдио повреду права подносиољке представке.

По међународном праву, најбољи интереси детета морају бити најважнији фактор у предметима усвајања. Осим принципа најбољег интереса, други општи принципи [Конвенције о правима детета](#) такође усмеравају и информишу њену примену у контексту усвајања: недискриминација, право на живот, опстанак и развој и поштовање ставова деце.³¹⁸ Од посебног значаја је [Општи коментар бр. 14](#) Комитета за права детета УН о праву детета да се његов или њен најбољи интерес узима у примарна брига.³¹⁹ Слично томе, један од циљева [Хашке конвенције о заштити деце и сарадњи у погледу међународног усвојења](#) јесте „успостављање заштитних механизма како би се осигурало да се међудржавна усвојења одвијају у најбољем интересу детета и уз поштовање његових или њених основних права признатих у међународном праву“.³²⁰

318 УН Конвенција о правима детета, чланови 2, 3, 6 и 12. Видети такође УН, Комитет за права детета (2010), Смернице специфичне за Уговор у вези с обликом и садржајем периодичних извештаја које државе потписнице подносе у складу с чланом 44, став 1 (б) Конвенције о правима детета, УН док. ЦРЦ/Ц/58/ рев.2, 23. новембар 2010, ставови 23–27.

319 УН, Одбор за права детета (2013), [Општи коментар бр. 14 \(2013\) о праву детета да се његов или њен најбољи интерес узме као примарна брига \(члан 3, став 1\)](#), ЦРЦ /Ц/ГЦ/14, 29. мај 2013.

320 Хашка конференција о међународном приватном праву (1993), [Хашка конвенција о заштити деце и сарадњи у погледу међународног усвојења](#), 29. мај 1993, чл. 1(а).

7

Заштита деце од насиља и експлоатације

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Директива о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и деце порнографије (2011/93/ЕУ) УФЕУ, чланови 82 и 83</p> <p>Директива о електронској трговини (2000/31/ЕЗ)</p> <p>Директива о приватности и електронским комуникацијама (2002/58/ЕЗ)</p> <p>Директива о аудиовизуелним медијским услугама (2018/1808/ЕУ)</p> <p>Уредба о привременом одступању од одређених одредаба Директиве 2002/58/ЕЗ у вези с коришћењем технологија од стране провајдера међуљудских комуникационих услуга независних од броја за обраду личних и других података у сврху борбе против сексуалног злостављања деце на мрежи (2021/1232/ЕУ)</p>	<p>Насиље у школама, на мрежи, код куће и у другим окружењима</p>	<p>ЕКЉП, чланови 2 (право на живот), 3 (нечовечно и понижавајуће поступање) и 8 (физички интегритет)</p> <p>Протокол бр. 1 уз ЕКЉП, члан 2 (право на образовање)</p> <p>ЕСП (преиначено), члан 7 (право на посебну заштиту од физичких и моралних опасности) и 17 (право на заштиту)</p> <p>Конвенција Ланзароте</p> <p>Истамбулска конвенција</p> <p>ЕСЉП, <i>Кајак против Турске</i>, бр. 60444/08, 2012. (убод ножем у близини школе)</p> <p>ЕСЉП, <i>Окиф против Ирске</i> [ВВ], бр. 35810/09, 2014. (сексуално злостављање у школи)</p> <p>ЕСЉП, <i>ИКС и остали против Бугарске</i>, бр. 22457/16, 2021. (истрага о наводима о сексуалном злостављању у сиротишту)</p> <p>ЕСЉП, <i>Кампбел и Косанс против Велике Британије</i>, бр. 7511/76 и 7743/76, 25. фебруар 1982.</p> <p>ЕСЉП, <i>Ф.О. против Хрватске</i>, бр. 29555/13, 2021. (вербално злостављање у школи)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
		<p>ЕСЉП, <i>М.Ц. против Бугарске</i>, бр. 39272/98, 2003.</p> <p>ЕСЉП, <i>Р.Б. против Естоније</i>, бр. 22597/16, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>А.Ш. против Турске</i>, бр. 58271/10, 2016.</p> <p>ЕСЉП, <i>А.Р. и Л.Р. против Швајцарске</i>, бр. 22338/15, 2017. (сексуално образовање у државној школи)</p> <p>ЕСЉП, <i>Курт против Аустрије</i> [ВВ], бр. 62903/15, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Контрова против Словачке</i>, бр. 7510/04, 2007.</p> <p>ЕСЉП, <i>Таллис против Италије</i>, бр. 41237/14, 2017.</p> <p>ЕСЉП, <i>Костело-Робертс против Велике Британије</i>, бр. 13134/87, 1993.</p>
<p>Повеља о основним правима, чланови 5 (2) (принудни или обавезни рад) и 5 (3) (забрана трговине људима)</p> <p>Директива о младим радницима (94/33/ЕЗ)</p> <p>Директива против трговине људима (2011/36/ЕУ)</p> <p>Директива о држављанима трећих земаља (2004/81/ЕЗ)</p> <p>Директива о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и деце порнографије (2011/93/ЕУ)</p>	<p>Сексуална експлоатација</p>	<p>КЉП, чланови 4 (слобода од ropcтвa, принудног и обавезног рада) и 8 (право на поштовање приватног живота)</p> <p>ЕСП (преиначено), члан 7 (10) (заштита деце од физичких и моралних опасности)</p> <p>Конвенција о борби против трговине људима</p> <p>Конвенција о сајбер криминалу</p> <p>Конвенција Ланзароте</p> <p>ЕСЉП, <i>Ц.Н. и В. против Француске</i>, бр. 67724/09, 2012. (кметство)</p> <p>ЕСЉП, <i>Ранцев против Кипра и Русије</i>, бр. 25965/04, 2010. (пропуст да се истражи наводна трговина људима)</p> <p>ЕСЉП, <i>В.Ц.Л. и А.Н. против Велике Британије</i>, бр. 77587/12 и 74603/12, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Содерман против Шведске</i> [ВВ], бр. 5786/08, 2013. (тајно снимање детета)</p> <p>ЕСЉП, <i>Н.Ц. против Турске</i>, бр. 40591/11, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>К.У. против Финске</i>, бр. 2871/02, 2008.</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
	Високоризичне групе	<p>ЕСЉП, <i>Центар за правне ресурсе у име Валентина Кампеану против Румуније</i> [ВВ], бр. 47848/08, 2014. (смрт тешко инвалидног младића у државној установи)</p> <p>ЕСЉП, <i>Ненчева и остали против Бугарске</i>, бр. 48609/06, 2013. (смрт деце у државној установи)</p> <p>ЕСЉП, <i>И.Ц. против Румуније</i>, бр. 36934/08, 2016.</p> <p>ЕСЉП, <i>В.Ц. против Италије</i>, бр. 54227/14, 2018. (зависна деца)</p>
Одлука Комисије у вези с увођењем додатних резервисаних бројева који почињу с 116 (2007/698/ЕЗ)	Нестала деца	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног живота)</p> <p>ЕСЉП, <i>Зорица Јовановић против Србије</i>, бр. 21794/08, 2013. (право на информације)</p> <p>ЕСЉП, <i>Љубинка Мик и Светлана Јовановић против Србије</i>, бр. 9291/14 и 63798/14, 2021.</p>

Насиље над децом обухвата све облике физичког или психичког насиља, повреде или злостављања, занемаривања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући сексуално злостављање.³²¹ То се може десити у различитим окружењима као што је школа, код куће или на улици, али и онлајн путем коришћења мобилних телефона или других електронских уређаја повезаних на интернет. Насиље на мрежи обухвата не само власништво, производњу и дељење материјала о сексуалном злостављању деце, већ и стицање поверења ради злостављања, узнемиравање на мрежи, виктимизацију и малтретирање путем интернета. Према међународном праву, државе морају предузети мере како би осигурале да деца имају адекватну заштиту и да се њихова права на физички интегритет и достојанство ефикасно поштују. Обавеза државе да штити може имати различите облике, у зависности од специфичног ризика од насиља којем је дете изложено и од починиоца насиља. Дакле, обавезе државе су очигледније тамо где су деца под влашћу и контролом државе, на пример тамо где су смештена у јавне установе. Обавеза државе да заштити може бити тежа у случајевима када су деца изложена насиљу од стране приватних актера, укључујући чланове њихових

321 Видети пуну дефиницију у члану 19 (1) ЦРЦ.

породица. Међутим, дужности државе укључују и превентивне мере, а не само мере заштите или помоћи након насиља. Кризне и ванредне ситуације, као што је пандемија болести корона вируса 2019 (КОВИД-19), могу повећати рањивост деце на насиље, укључујући сексуално злостављање и експлоатацију, што треба да се реши.³²²

Једна од надлежности ЕУ у овој области односи се на прекограничне злочине, укључујући трговину људима и сексуалну експлоатацију жена и деце (члан 83 УФЕУ). Стога су донете посебне законске мере у вези с материјалом за сексуално злостављање деце и трговином људима. ЕУ је такође усвојила закон који од држава чланица захтева да криминализују неколико облика сексуалног злостављања, сексуалне експлоатације и радњи које привлаче децу у сексуалне сврхе, укључујући онлајн стицање поверења ради злостављања. На нивоу СЕ, ЕСЉП је, кроз своју судску праксу према члановима 2, 3 и 8, разрадио обавезе држава у вези с широким спектром аката који представљају насиље над децом. ЕКСП је такође била активна на терену, како кроз своју процедуру извештавања, тако и кроз механизам за колективне жалбе. Штавише, посебне конвенције СЕ, пре свега [Конвенција Ланзароте СЕ](#),³²³ на снази су, с надзорним органима задуженим за надзор над њиховом имплементацијом. Конвенција Ланзароте је најсвеобухватнији међународни правни инструмент о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања с далеким дометом (ратификовало ју је свих четрдесет седам држава чланица СЕ и Тунис).

Ово поглавље анализира специфичне аспекте насиља над децом и одговор међународне заједнице. [Одељак 7.1](#) разматра насиље у кући, школи, на мрежи или у другим окружењима и фокусира се на питања као што су злостављање у школи, сексуално злостављање, насиље у породици и занемаривање деце. [Одељак 7.2](#) разматра случајеве експлоатације деце који имају изражену прекограничну димензију, укључујући трговину људима (у сврху принудног рада или сексуалне експлоатације), и кривична дела у вези с материјалом о сексуалном злостављању деце. [Одељак 7.3](#)

322 Светска здравствена организација (2020), „КОВИД-19: Заштита деце од насиља, злостављања и занемаривања у дому“; ЕУ, Европска комисија (2021), Стратегија ЕУ о правима детета и Европска гаранција за дете; Агенција за основна права ЕУ (2021), *Пандемија коронавируса и основна права: годину дана у прегледу*, 10. јун 2021; Савет Европе (2021), „Пандемија КОВИД-19 и деца: изазови, одговори и импликације политике“, 12. март 2021.

323 Савет Европе (2007), *Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, ЦЕТС бр. 201, 25. октобар 2007.

бави се ризичним групама. Најзад, Одељак 7.4 бави се питањем нестале деце.

7.1. Насиље код куће, у школама, на мрежи или у другим окружењима

Кључне тачке

- Државе имају обавезу да обезбеде да деца буду ефикасно заштићена од свих облика насиља и штете у свим окружењима, укључујући насиље које се дешава на мрежи.
- Државе имају обавезу да обезбеде адекватан правни оквир за заштиту деце.
- Државе морају да спроведу ефикасне истраге о разложним наводима о злостављању деце, насиљу над децом и повређивању деце.

Према закону ЕУ,³²⁴ главни правни инструмент у овој области, донесен на основу чланова 82 и 83 УФЕУ, јесте **Директива 2011/93/ЕУ** о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије.³²⁵

Према закону СЕ, ЕСЉП и ЕКСП развили су значајан корпус судске праксе у вези с заштитом деце од насиља у свим окружењима. Поред тога, посебне конвенције Савета Европе (нпр. **Конвенција Ланзароте**) пружају детаљне гаранције за заштиту деце од специфичних облика насиља.

7.1.1. Обим одговорности државе

Према закону СЕ, ЕСЉП је анализирао насиље над децом према различитим одредбама ЕКЉП, пре свега по члановима 2, 3 и 8. Суд је идентификовао јасне дужности које имају државе кад год су деца смештена у институције под њиховом надлежношћу.³²⁶ Слично томе, ако одређе-

324 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), **Директива 2011/93/ЕУ од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије**, СЛ 2011 Л 335/1.

325 *Ibid.*

326 ЕСЉП, **Ненчева и остали против Бугарске**, бр. 48609/06, 18. јун 2013.

но понашање или ситуација достигне ниво озбиљности након којег се квалификује као нехумано или понижавајуће поступање према члану 3, држава има позитивне обавезе да заштити децу од злостављања, укључујући третман приватних лица. Ситуације као што су дуготрајно занемаривање од стране родитеља,³²⁷ стално сексуално злостављање од стране наставника,³²⁸ силовање³²⁹ или телесне казне³³⁰ јесу оне за које је утврђено да спадају у делокруг члана 3 ЕКЉП.

У случају смрти, држава се може сматрати одговорном према члану 2 ЕКЉП, чак и ако је смрт узроковала приватна особа, а не државни агент. Позитивне обавезе држава се разликују од случаја до случаја, а основна дужност је да обезбеде *ефикасну* заштиту деце од насиља. У случајевима озбиљних облика злостављања, позитивне обавезе укључују обавезу да се донесу делотворне одредбе кривичног закона које подржавају машине за спровођење закона.³³¹ Државе такође морају усвојити посебне мере и заштитне мере за заштиту деце.³³²

ЕКЉП се у неколико наврата суочила с случајевима насиља над децом које су спроводила приватна лица у школама, приватним домовима или другим установама које су водили недржавни актери, где је било упитно да ли може да настане одговорност државе. У таквим случајевима, ЕСЉП је пресудио да се држава не може ослободити дужности заштите деце делегирањем управљања важним јавним услугама – као што је образовање – приватним лицима.³³³ У случајевима који се односе на утврђивање одговорности државе, ЕСЉП је генерално разликовао општу обавезу државе да заштити, када ризик није био јасно идентификован,

327 ЕСЉП, *3 и остали против Велике Британије* [ВВ], бр. 29392/95, 10. мај 2001.

328 ЕСЉП, *Окиф против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014.

329 ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембар 2003; ЕСЉП, *М.Г.Ц. против Румуније*, бр. 61495/11, 15. март 2016, став 58.

330 ЕСЉП, *Турер против Велике Британије*, бр. 5856/72, 25. април 1978; ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембар 2003, став 150; ЕСЉП, *Окиф против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014, став 146.

331 ЕСЉП, *Турер против Велике Британије*, бр. 5856/72, 25. април 1978; ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембар 2003, став 150; ЕСЉП, *Окиф против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014, став 146.

332 ЕСЉП, *Окиф против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014, став 148; видети такође ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, ЕКЉП 2003-XII, став 153.

333 ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембар 2003, став 150; ЕСЉП, *Костело-Робертс против Велике Британије*, бр. 13134/87, 25. март 1993, став 27.

и специфичну обавезу заштите, у случајевима када је ризик био јасно идентификован. У првом случају, ЕСЉП је анализирао да ли је одсуство државне интервенције довело до стварног ризика од насиља за дете жртву.

Пример: Предмет *Кајак против Турске*³³⁴ односи се на смртно убадање петнаестогодишњег дечака од стране другог тинејџера, у близини школе. ЕСЉП је утврдио да школе имају обавезу да штите уписане од свих облика насиља. У овом конкретном случају, ЕСЉП је пресудио да је Турска одговорна према члану 2 ЕКЉП јер није заштитила право на живот сина и брата подносилаца представке, пошто у то време није постојао ефикасан систем надзора. У недостатку таквог система, било је могуће да тинејџер из кухиње школе узме нож којим је убо жртву.

Пример: Предмет *Окиф против Ирске*³³⁵ тиче се дела злостављања почињених 1970-их у једној ирској националној школи. У то време, националне школе у Ирској биле су признате и финансиране од стране државе, док су управљање и администрација били поверени цркви. Подносилац представке, у то време ученица, била је присиљена на приближно двадесет чинова сексуалног злостављања од стране једног од наставника школе. Она се државним органима жалила на ова дела тек 1998. године, након што је сазнала за друге радње сексуалног злостављања које је починио исти наставник. ЕСЉП је морао да утврди да ли се држава може сматрати одговорном за дела злостављања која у то време нису пријављена властима. Суд је прво утврдио да дела злостављања којима је подносиатељка представке била изложена спадају у делокруг члана 3 ЕКЉП. Затим је, на основу различитих извештаја, ЕСЉП утврдио да је држава требало да буде свесна потенцијалних ризика од сексуалног злостављања у школама. У то време није постојала адекватна процедура која би омогућила детету или родитељу да се директно жали држави због дела злостављања. Такође нису постојали механизми надзора над децом од стране наставника. ЕСЉП је стога закључио да Ирска није испунила своје позитивне обавезе према члану 3 ЕКЉП, јер није обезбедила ефикасан механизам заштите за дела злостављања деце у школама.

334 ЕСЉП, *Кајак против Турске*, бр. 60444/08, 10. јул 2012.

335 ЕСЉП, *Окиф против Ирске* [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014.

У складу с ЕСЉП, државе такође морају спровести ефикасне истраге о наводима о злостављању или губитку живота, без обзира на то да ли су дела починили државни агенти³³⁶ или приватна лица. Истрага је ефикасна ако, по пријему притужби жртава или њихових наследника, државе успоставе процедуру која може да доведе до идентификације и кажњавања одговорних за дела насиља у супротности с члановима 2 или 3 ЕКЉП.

Према ЕСП, права деце на заштиту од злостављања и малтретирања углавном потпадају под чланове 7 и 17, који захтевају од држава да штите децу од свих облика лошег поступања. ЕКСП је протумачио члан 17 тако да захтева законску забрану сваког облика насиља над децом у свим окружењима (кући, школама и институцијама). ЕКСП је у својој судској пракси утврдио кршење члана 17 ЕСП³³⁷ где државама недостаје законодавство које предвиђа „изричиту и свеобухватну забрану свих облика физичког кажњавања деце која би могла да утичу на њихов физички интегритет, достојанство, развој или психичко благостање“.³³⁸

Према Конвенцији Ланзароте, државе су дужне да криминализују различите облике сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце.³³⁹ Ова конвенција такође захтева од држава да предузму законодавне и друге мере за спречавање сексуалног злостављања деце, организовањем кампања за подизање свести, обуком стручног особља, информисањем деце о ризицима од злостављања и пружањем специјалистичке помоћи појединцима који ризикују да почине злочине злостављања деце. Комитет Ланзароте прати примену Конвенције и издаје извештаје,

336 ЕСЉП, *Асенов и остали против Бугарске*, бр. 24760/94, 28. октобар 1998.

337 ЕСЉП, *Удружење за заштиту све деце (APPROACH) против Чешке Републике*, жалба бр. 96/2013, 29. мај 2015.

338 ЕСЉП, *Удружење за заштиту све деце (APPROACH) против Словеније*, жалба бр. 95/2013, 27. мај 2015, став 51.

339 Савет Европе (2007), *Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, ЦЕТС бр. 201, 2007.

мишљења и декларације.³⁴⁰ У предмету *ИКС и остали против Бугарске*, ЕСЉП је нагласио да се члан 3 ЕКЉП мора тумачити у светлу других применљивих међународних инструмената, а посебно Конвенције Ланзароте у погледу истраге и процедуралних захтева.³⁴¹ Штавише, чланови 4. и 5. **СЕ Истанбулске конвенције**³⁴² захтевају од држава да донесу посебне законодавне мере и да истраже акте насиља над женама и девојчицама. Према члану 22. државе су дужне да обезбеде специјалистичке услуге подршке женама и деци жртвама насиља у породици. Група експерата за борбу против жена и насиља у породици прати спровођење конвенције.³⁴³

Пример: Предмет *ИКС и остали против Бугарске*³⁴⁴ тиче се навода троје бугарске деце да су била сексуално злостављана у сиротишту у Бугарској пре усвајања у Италији. С обзиром на задовољавајући законодавни и регулаторни оквир за спречавање сексуалног злостављања деце и недостатак доказа да је било који од органа власти био упознат с наводном злостављањем, ЕСЉП није утврдио кршење материјалног дела члана 3. Међутим, суд је сматрао да Бугарска није искористила све разумне истражне мере и мере међународне сарадње док је испитивала наводну злоупотребу. Посебно, власти никада нису покушале да медицински прегледају подносиоце представке или да интервјуишу њих или другу децу коју су они именовали. Штавише, бугарске власти никада нису разматрале истражне мере тајније природе, као што су надзор периметра сиротишта, прислушкивање телефона или пресретање телефонских и електронских порука, или коришћење тајних агената, који су изричито поменути у Конвенцији Ланзароте и широко коришћени широм Европе у таквим

340 Видети на пример Савет Европе, Комитет Ланзароте (2019), *Декларација Комитета Ланзароте о заштити деце ван кућног збрињавања од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, 21. октобар 2019; Комитет Ланзароте (2018), *Други извештај о примени: Заштита деце од сексуалног злостављања у кругу поверења: Стратегије*, 31. јануар 2018; Комитет Ланзароте (2017), *Интерпретативно мишљење о применљивости конвенције Ланзароте на сексуалне преступе над децом кроз коришћење информационих и комуникационих технологија (ИКТ)*, 12. мај 2017; Комитет Ланзароте (2015), *Први извештај о примени: Заштита деце од сексуалног злостављања у кругу поверења: Оквир*, 4. децембар 2015.

341 ЕСЉП, *ИКС и остали против Бугарске*, бр. 22457/16, 2. фебруар 2021.

342 Савет Европе (2003), *Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, ЦЕТС бр. 210, 2011.

343 Савет Европе, група експерата за акцију против жена и насиља у породици (ГРЕВИО) (2020), *1. општи извештај о ГРЕВИО активности*, април 2020.

344 Видети и ЕСЉП, *ИКС и остали против Бугарске*, бр. 22457/16, 2. фебруар 2021.

случајевима. ЕСЉП је закључио да они нису предузели све разумне мере да расветле чињенице и да нису предузели потпуну и пажљиву анализу доказа који су им предочени, кршећи своју процесну обавезу према члану 3 ЕКЉП.

Према међународном праву ЦРЦ је кључни правни инструмент за осигурање дечје заштите на државном нивоу. У складу с чланом 19 државе уговорнице имају обавезу да предузму законодавне, административне, друштвене и образовне мере за заштиту деце од свих облика насиља, укључујући телесно кажњавање. Комитет УН за права детета издао је значајан број општих коментара и препорука којима се тумаче обавезе држава према Конвенцији о правима детета. На пример, Општи коментар бр. 13 описује мере за заштиту деце од свих облика насиља,³⁴⁵ а бр. 8 позива државе да предузму одговарајуће мере против свих облика телесног кажњавања.³⁴⁶

7.1.2. Злостављање у школи

Према закону СЕ, ЕСЉП је анализирао жалбе о злостављању у школи као облику дисциплинске мере углавном према члану 3 ЕКЉП. Тамо где мере телесног кажњавања не достигну праг тежине захтеван према члану 3, оне ипак могу потпасти под члан 8 као део права на физички и морални интегритет.

Случај *Кампбел и Косанс против УК* тицао се физичког кажњавања деце у образовању које подржава држава³⁴⁷ а следио је *Костело-Робертс против УК*³⁴⁸ у вези с телесним кажњавањем деце у приватним школама. Ни у једном случају ЕСЉП није утврдио кршење члана 3 ЕКЉП. Међутим, од *Костело-Робертс* дошло је до промене друштвених ставова и правних стандарда у погледу примене дисциплинских мера према деци,

345 Уједињене Нације, Комитет за права детета (2011), *Општи коментар бр. 13 (2011): Право детета на слободу од свих облика насиља*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/13, 18. април 2011.

346 Уједињене Нације, Комитет за права детета (2007), *Општи коментар бр. 8 (2006): Право детета на заштиту од телесног кажњавања и других окрутних или понижавајућих облика кажњавања* (чланови 19; 28, ст. 2; и 37, између осталог), ЦРЦ/Ц/ГЦ/8, 2. март 2007.

347 ЕСЉП, *Кампбел и Косанс против Велике Британије*, бр. 7511/76 и 7743/76, 25. фебруар 1982.

348 ЕСЉП, *Костело-Робертс против Велике Британије*, бр. 13134/87, 25. март 1993.

наглашавајући потребу да се деца заштите од било ког облика насиља и злостављања.³⁴⁹

Пример: Предмет *Ф.О. против Хрватске*³⁵⁰ тиче се наводног узнемиравања ученика од стране наставника у јавној школи и пропуста државних органа да ефикасно одговоре на његову тврдњу. Наставник је подносиоца представке назвао „мороном, идиотом, будалом, горштакoм“. ЕСЉП је утврдио да, иако су почетне увреде наставника на рачун подносиоца представке имале за циљ да дисциплинују њега и његове другове из разреда, две касније прилике нису могле да се посматрају као ништа друго него вербално злостављање које се своди на понижавање, омаловажавање и исмевање. ЕСЉП је нагласио да се од наставника очекује да схвате да вербална провокација и злостављање могу дубоко утицати на ученике, посебно оне који су осетљиви. Штавише, наставник треба да буде свестан да сваки облик насиља, укључујући вербално злостављање, према ученицима, колико год био благ, није прихватљив у образовном окружењу и да треба да комуницира с ученицима уз дужно поштовање њиховог достојанства и моралног интегритета. Суд је даље нагласио да су домаће власти морале да успоставе одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере како би недвосмислено забрањиле сваки облик насиља или злостављања деце у сваком тренутку и у свим околностима, и на тај начин осигурале нулту толеранцију на било какво насиље или злоупотребе у образовним установама. Ово укључује потребу да се осигура одговорност путем одговарајућих кривичних, грађанских, административних и професионалних начина. У конкретном случају, суд је утврдио да је једина мера коју су предузеле домаћи органи била усмени укор школског психолога, који није решио проблем који је представљало понашање наставника. ЕСЉП је стога утврдио да је дошло до повреде члана 8 ЕКЉП.

7.1.3. Сексуално злостављање

Сексуално злостављање деце може имати различите облике, укључујући узнемиравање, стицање поверења преко интернета ради злостављања,

349 ЕСЉП, *Ф.О. против Хрватске*, бр. 29555/13, 22. април 2021. Такође погледајте ЕСЉП, *В.К. против Хрватске*, број 68059/13, 7. март 2017.

350 ЕСЉП, *Ф.О. против Хрватске*, бр. 29555/13, 22. април 2021.

додиривање, инцест или силовање. Може се одвијати у различитим окружењима, укључујући кућу, школу, установе за бригу и цркве, као и на мрежи уз коришћење интернета и дигиталних технологија. Деца су посебно подложна сексуалном злостављању, јер се често налазе под ауторитетом и контролом одраслих и имају мањи приступ механизмима за притужбе. Трговина људима и кривична дела у вези с материјалом за сексуалну експлоатацију деце обрађују се у [Одељцима 7.2.2 и 7.2.3](#).³⁵¹

Према закону ЕУ, Директива 2011/93/ЕУ настоји да усклади минималне кривичне санкције за различита кривична дела сексуалног злостављања деце између држава чланица, што у великој мери одражава приступ Конвенције Ланзароте.³⁵² Према члану 3 државе чланице морају кажњавати различите облике сексуалног злостављања путем кривичног закона, кривична дела, укључујући навођење деце да буду сведоци сексуалних активности или сексуалног злостављања, укључивање у сексуалне активности с децом и регрутовање и/или принуду деце да учествују у порнографским представама. Директива предвиђа повећане казне ако дела почине особе у положају од поверења, а према посебно угроженој деци и/или употребом принуде. Надаље, државе чланице морају осигурати да се кривично гоњење осумњичених за злостављање деце одвија аутоматски и да се особе осуђене за злочине сексуалног злостављања спрече да обављају било какве професионалне активности које укључују директан или редован контакт с децом. Директива такође укључује одредбе о поступцима по мери деце и обезбеђује заштиту деце жртава у судовима.

Члан 10 ове директиве захтева од држава чланица да обезбеде да свако ко је осуђен за кривична дела као што су сексуално злостављање деце, експлоатација и порнографија буде дисквалификован из обављања активности које укључују директан и редован контакт с децом. [Оквирна одлука 2009/315/ЈХА](#)³⁵³ регулисање размене информација о кривичној евиденцији између држава чланица олакшава примену директиве

351 Погледајте Међуагенцијску радну групу (2016), *Терминолошке смернице за заштиту деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, 28. јануар 2016.

352 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Директива 2011/93/ЕУ* од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије, СЛ 2011 Л 335/1.

353 ЕУ, Савет Европске уније (2009), *Оквирна одлука 2009/315/ЈХА од 26 фебруара 2009.* о организацији и садржају размене информација издвојених из казнене евиденције између држава чланица, СЛ 2009 Л 93, стр. 23–32.

дозвољавајући дељење информација о кривичним евиденцијама појединаца осуђених за кривична дела сексуалног злостављања деце.³⁵⁴

У вези с онлајн садржајем, посебна пажња се мора посветити материјалу о сексуалном злостављању деце који се шири на мрежи. Директива о борби против сексуалног злостављања деце обавезује власти држава чланица да уклоне веб странице које садрже или шире материјале о сексуалном злостављању деце, и када су хостоване на њиховој територији, и ван ње.³⁵⁵ Документ [Директива о електронској трговини](#)³⁵⁶ утврђује постојећа правила одговорности за онлајн посреднике. У складу с чланом 3 дозвољава механизме обавештења и уклањања незаконитог садржаја, ако је ова радња неопходна за „јавну политику, посебно за спречавање, истрагу, откривање и кривично гоњење кривичних дела, укључујући заштиту малолетника и борбу против било каквог подстицања на мржњу на основу расе, пола, вере или националности и повреде људског достојанства појединаца“.

Привремени пропис³⁵⁷ усвојен 2021. године о обради личних и других података у циљу борбе против сексуалног злостављања деце предвиђа привремено одступање од појединих одредаба Директиве о приватности и електронским комуникацијама.³⁵⁸ Ово осигурава да одређени провајдери онлајн услуга могу наставити са својим добровољним акцијама

354 ЕУ, Европска комисија (2020), *Стратегија ЕУ за ефикаснију борбу против сексуалног злостављања деце*, ЦОМ(2020) 607 коначна верзија, 24. јул 2020.

355 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Директива 2011/93/ЕУ од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и деце порнографије и замени Оквирне одлуке Савета 2004/68/ЈХА*, СЛ 2011 Л 335, 17. децембар 2011, члан 25.

356 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2000), *Директива 2000/31/ЕЗ о одређеним правним аспектима услуга информационог друштва, посебно електронске трговине, на унутрашњем тржишту* (Директива о електронској трговини), СЛ 2000 Л 178, 17. јул 2000.

357 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2021), *Уредба (ЕУ) 2021/1232 од 14. јула 2021. о привременом одступању од одређених одредаба Директиве 2002/58/ЕЗ у вези с коришћењем технологија од стране провајдера међуљудских комуникационих услуга независних од броја за обраду личних и других података у сврху борбе против сексуалног злостављања деце на мрежи*, ПЕ/38/2021/РЕВ/1, 30. јул 2021.

358 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2002), *Директива 2002/58/ЕЗ од 12 јула 2002. о обрађивању личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација* (Директива о приватности и електронским комуникацијама), СЛ 2002 Л 201, 31. јул 2002.

откривања и пријављивања сексуалног злостављања деце на мрежи. Ово одступање ће трајати три године.³⁵⁹

Ревидирана [Директива о аудиовизуелним медијским услугама](#) је увела нова правила, према члану 6а, којима се од држава чланица захтева да обезбеде да аудио-визуелни медији које пружају медијске услуге под њиховом јурисдикцијом, а који могу да угрозе физички, ментални или морални развој деце, буду обезбеђени на начин који не дозвољава деци да их нормално чују или виде, кроз мере пропорционалне потенцијалној штети од програма. Најштетнији садржаји, као што су неоправдано насиље и порнографија, морају бити подвргнути најстрожим мерама. Штавише, овај члан захтева од држава чланица да обезбеде да пружаоци медијских услуга обезбеде довољно информација гледаоцима о садржају који може да угрози физички, ментални или морални развој деце, кроз систем који описује потенцијално штетну природу садржаја аудио-визуелних медијских услуга.³⁶⁰

Надаље, Комисија је у децембру 2020. године предложила Закон о дигиталним услугама, који представља свеобухватну реформу обавеза у онлајн простору и укључује заштиту деце и других рањивих група.³⁶¹

Према закону СЕ, ЕСЉП је испитао случајеве сексуалног злостављања у складу с члановима 3 и 8 ЕКЉП. Жалбе се углавном односе на неуспех држава да предузму одговарајуће мере да заштите децу од злостављања. У контексту члана 3 ЕСЉП је такође испитао да ли су државе спровеле ефикасне истраге о наводима о сексуалном злостављању. Тврдње о злостављању деце у складу с чланом 8 односе се на утицај таквих дела на физички или психички интегритет жртве и на право на поштовање породичног живота. Понекад је разлика између обавеза држава према члановима 3 и 8 прилично замагљена, при чему ЕСЉП користи

359 ЕУ, Европска комисија (2020), *Стратегија ЕУ за ефикаснију борбу против сексуалног злостављања деце*, ЦОМ(2020) 607 коначна верзија, 24. јул 2020.

360 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2018), *Директива (ЕУ) 2018/1808* од 14. новембра 2018. о изменама и допунама Директиве 2010/13/ЕУ о координацији одређених одредаба прописаних законом, уредбом или административном акцијом у државама чланицама у вези с пружањем аудиовизуелних медијских услуга, СЛ 2018 Л 303/69, 28. новембар 2018.

361 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2020), *Предлог уредбе о јединственом тржишту дигиталних услуга (Закон о дигиталним услугама) и изменама и допунама Директиве 2000/31/ЕЗ*, ЦОМ/2020/825 коначна верзија, 15. децембар 2020.

слично резонување за утврђивање кршења оба члана. Међутим, треба напоменути да су случајеви из члана 8 били чешћи у ситуацијама које се тичу неоправданог удаљења/збрињавања и утицаја навода о злостављању деце на породицу.³⁶² Ове ситуације се анализирају у [Поглављу 5](#).

Пример: У предмету *М.Ц. против Бугарске*³⁶³ подносиатеља пред-ставке, четрнаестогодишња девојчица, тврдила је да су је две особе силовале након што је изашла једне вечери. Њена жалба домаћим властима је одбачена углавном зато што није пронађен никакав облик физичког насиља. ЕСЉП је приметио да наводи о силовању потпадају под члан 3 ЕКЉП и да је тужена држава морала да спроведе ефикасну истрагу о таквим наводима. У закључку да бугарске власти нису спровеле такву истрагу, ЕСЉП се позвао на доказе да су власти генерално одбациле случајеве у којима жртва није могла да покаже физичко противљење чину силовања. Суд је утврдио да такав стандард доказа није у складу с чињеничним стањем у вези с жртвама силовања и да је стога био у стању да учини истрагу власти неефикасном, у супротности с чланом 3 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Р.Б. против Естоније*,³⁶⁴ четворогодишња девојчица, која је свог оца оптужила за сексуално злостављање, снимљена је у два видео интервјуа. Ни у једном од њих није обавештена о свом праву да не сведочи против члана породице или о обавези да говори истину, иако су правила домаћег кривичног поступка захтевала таква упутства. У каснијим судским поступцима, Врховни суд је сматрао да је пропуст да се подносилац представке правилно обавести пре интервјуа био од такве важности да је њено сведочење, које је било одлучујући доказ у предмету, учинило неприхватљивим. Отац је после тога ослобођен. ЕСЉП је нагласио да се истраге и кривични поступци морају спроводити на начин који штити најбоље интересе и права деце, а таква заштита захтева усвајање мера прилагођених деци и заштитних мера за децу жртве у кривичном поступку. Посебно је било од суштинског значаја да се обезбеде сведочења деце током

362 Савет Европе (2021), *Поштовање људских права и владавине права при коришћењу аутоматизоване технологије за откривање онлајн сексуалног искоришћавања и злостављања деце*, Извештај независних стручњака, јун 2021.

363 ЕСЉП, *М.Ц. против Бугарске*, бр. 39272/98, 4. децембар 2003.

364 ЕСЉП, *Р.Б. против Румуније*, бр. 22597/16, 22. јун 2021.

претпретресне истраге и током суђења. Према *Смерницама Комитета министара СЕ о правосуђу по мери деце*, тамо где се примењују мање строга правила о давању доказа или друге мере прилагођене деци, такве мере не би требало саме по себи да умање вредност која се даје сведочењу или доказу детета, не доводећи у питање права одбране. Међутим, утврђено је да је сведочење подносиоца представке неприхватљиво управо због стриктне примене процедуралних правила, која нису правила разлику између одраслих и деце, па стога нису предвиђала изузетке или прилагођавања за децу сведоке. Сходно томе, ЕСЉП је закључио да је било значајних недостатака у процедуралном одговору домаћих власти на навод подносиоце представке о сексуалном злостављању од стране њеног оца, који није у довољној мери узео у обзир њену посебну рањивост и одговарајуће потребе као малог детета, кршећи позитивне обавезе тужене државе према члановима 3 и 8 ЕКЉП.³⁶⁵

Пример: Предмет *А.Ш. против Турске*³⁶⁶ односио се на сексуални напад и физичко насиље којем је подносилац представке био изложен док је био у истражном притвору као дете. ЕСЉП је закључио да, иако турски кривични закон инкриминише нападе на физички интегритет лица оне врсте на коју се приговара, у овом случају, захтевајући од подносиоца представке да поднесе званичну жалбу као предуслов за покретање кривичног поступка, не узимајући у обзир његову посебну рањивост, учинила је неефикасним мере правног спровођења које су осмишљене да заштите појединце од третмана супротно члану 3 ЕКЉП.

Документ *Конвенција Ланзароте* детаљно регулише право деце на заштиту од сексуалног злостављања. Ова конвенција, усвојена у оквиру СЕ, такође је отворена за ратификацију од стране држава ван Европе. Овај обавезујући инструмент је подржан мноштвом правно необавезујућих инструмената који имају за циљ да додатно обезбеде да државе донесу

365 Видети такође ЕСЉП, *А и Б против Хрватске*, број 7144/15, 20. јун 2019.

366 ЕСЉП, *А.Ш. против Турске*, бр. 58271/10, 13. септембар 2016.

ефикасне мере против сексуалног злостављања деце.³⁶⁷ Како Комитет Ланзароте појашњава, Ланзароте конвенција такође захтева од држава да заштите децу од сексуалног злостављања у дигиталном окружењу.³⁶⁸ Комитет Ланзароте је 2019. усвојио мишљење о члану 20 Конвенције Ланзароте у вези са сексуално сугестивним или експлицитним сликама и/или видео снимцима које су деца сама направила. У мишљењу се идентификују ситуације које не представљају кривична дела и оне које захтевају кривично гоњење као крајње средство.³⁶⁹ Сексуално сугестивне или експлицитне слике и/или видео снимци које стварају деца у посебно рањивој ситуацији треба сматрати резултатом злостављања/експлоатације.³⁷⁰ Видите *Одељак 7.2.3* за више информација о материјалу о сексуалној експлоатацији деце.

Ланзароте конвенција такође се бави спречавањем сексуалног злостављања деце кроз, између осталог, образовање за децу: свака држава потписница треба да предузме неопходне законодавне или друге мере како би обезбедила да деца током основног и средњег образовања добијају информације о ризицима од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања, као и о средствима за заштиту, прилагођеним њиховим способностима развоја.

Пример: Предмет *А.Р. и Л.Р. против Швајцарске*³⁷¹ односи се на одбијање основне школе да удовољи захтеву прве подносиоцеке представке да се њена ћерка, која је тада имала седам година и која се спрема да пређе у другу годину основне школе, ослободи наставе

367 Примери укључују Савет Европе, Парламентарну скупштину (1996), *Резолуција 1099 (1996) о сексуалном искоришћавању деце*, 25. септембар 1996; Савет Европе, Парламентарна скупштина (2000), *Резолуција 1212 (2000) о силовању у оружаним сукобима*, 3. април 2000; Савет Европе, Парламентарна скупштина (2002), *Резолуција 1307 (2002) о сексуалном искоришћавању деце: Нулта толеранција*, 27. септембар 2002.

368 Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), *Интерпретативно мишљење о применљивости конвенције Ланзароте на сексуалне преступе над децом кроз коришћење информацио-них и комуникационих технологија (ИКТ)*, 12. мај 2017.

369 Савет Европе, Комитет Ланзароте (2019), *Мишљење о сексуално сугестивним или експлицитним сликама и/или видео снимцима које деца праве, деле и примају*, 6. јун 2019.

370 Савет Европе, Комитет Ланзароте (2019), *Мишљење о сексуално сугестивним или експлицитним сликама и/или видео снимцима које деца праве, деле и примају*, 6. јун 2019; Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), *Мишљење тумачења о применљивости Ланзароте конвенције на сексуалне деликте над децом олакшане коришћењем информацио-них и комуникационих технологија (ИКТ)*, 12. мај 2017.

371 ЕСЉП, *А.Р. и Л.Р. против Швајцарске*, бр. 22338/15, 19. децембар 2017.

о сексуалном васпитању, која је била обавезна за децу узраста од четири до осам година. ЕСЉП је приметио да сексуално образовање у вртићу и у првим годинама основне школе није било систематично; наставници су само морали да реагују на питања и поступке деце. Одбијање да се ученик основне школе изузме од сексуалног васпитања спада у оквиру слободне процене државе и стога није представљало кршење члана 8 ЕКЉП. Сходно томе, жалба је проглашена неприхватљивом.

7.1.4. Насиље у породици и занемаривање деце

Многи случајеви насиља у породици укључују наводе о сексуалном злостављању. У том смислу, обавезе држава према међународном праву сличне су онима наведеним у [Одељку 7.1.3.](#)

Према закону СЕ, случајеве насиља у породици обично подносе жене саме или заједно са својом децом, жалећи се да држава није на адекватан начин испунила своју обавезу према члановима 2, 3 и 8 ЕКЉП да их заштити од повреде. Државе морају да испоштују своју позитивну обавезу да предузму ефикасне мере против насиља у породици и спроведу ефикасну истрагу о спорним наводима о насиљу у породици или занемаривању деце.

Пример: Предмет *Курт против Аустрије*³⁷² се тиче убиства сина подносиоце представке у школи од стране њеног супруга. Жалила се да власти нису успеле да заштите њену породицу од њеног насилног мужа, који је већ био осуђен за насиље у породици над њом и забрањен му је приступ њиховој кући. ЕСЉП је подсетио да су, у контексту насиља у породици, обавезе државних органа прво захтевале хитан одговор на наводе о насиљу у породици. Друго, власти су морале да утврде да ли је постојао стварни и непосредан ризик по живот једне или више идентификованих жртава насиља у породици, узимајући у обзир посебан контекст случајева насиља у породици и имајући у виду да су насиље над децом која припадају заједничком домаћинству извршиоци могли користити као крајњи облик

372 ЕСЉП, *Курт против Аустрије* [ВВ], бр. 62903/15, 15. јун 2021.

казне према свом партнеру. Процена ризика је морала бити аутономна, проактивна и свеобухватна; власти не треба да се ослањају само на жртвину перцепцију ризика, већ да је допуњују сопственом проценом, прикупљањем и проценом информација о свим релевантним факторима ризика и елементима случаја. Треће, ако је резултат те процене постојање таквог ризика, покренута је обавеза власти да предузму адекватне превентивне оперативне мере сразмерне нивоу процењеног ризика.

У случају подносиољке представке, власти су одмах реаговале на њене наводе о насиљу у породици, узеле доказе и издале налоге забране и заштите, без икаквих одлагања или неактивности. Њихова процена ризика, иако није следила било какву стандардизовану процедуру, испунила је захтеве да буде аутономна, проактивна и свеобухватна и није идентификовала никакав стварни и непосредан ризик од напада на животе деце под *Осман тестом*³⁷³ како се примењује у контексту насиља у породици. Сходно томе, није било обавезе надлежних органа да предузму даље превентивне оперативне мере посебно у вези с децом подносиољке представке, било у приватним или јавним просторима, као што је издавање наредбе о забрани приласка школи његове деце. Према томе, ЕСЉП није утврдио кршење члана 2 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Контрова против Словачке*,³⁷⁴ подносиољку представке је у неколико наврата физички напао њен супруг. Она се жалила полицији, али је касније повукла пријаву. Њен муж је потом запретио да ће убити њихову децу. Овај инцидент полицији је пријавио рођак. Ипак, неколико дана након инцидента, муж подносиољке представке је убио себе и њихово двоје деце. ЕСЉП је сматрао да позитивне обавезе државе настају у сфери члана 2 ЕКЉП кад год власти знају или треба да знају за постојање стварног и непосредног ризика по живот идентификоване особе. У овом случају, словачке власти су требале знати за такав ризик на основу већ постојеће

373 У предмету *Осман против Велике Британије* (1998), суд је поставио двосмерни тест да би се утврдило када настаје позитивна обавеза предузимања оперативних мера за заштиту појединца чији је живот угрожен од кривичних дела другог лица. Османов тест је касније примењен у различитим околностима. За свеобухватнији преглед различитих ситуација, погледајте ЕСЉП, *Бљакај и остали против Хрватске*, бр. 74448/12, ставови 107–111, 18. септембар 2014.

374 ЕСЉП, *Контрова против Словачке*, бр. 7510/04, 31. мај 2007.

комуникације између подносиоце представке и полиције. Позитивне обавезе полиције требало је да подразумевају регистровање кривичне пријаве подносиоце представке, покретање кривичне истраге и покретање кривичног поступка, вођење одговарајуће евиденције о хитним позивима и предузимање радњи у вези с наводима да је супруг подносиоце представке имао пушку. Полиција, међутим, није испунила своје обавезе и директна последица тих пропуста била је смрт деце подносиоце представке, што је кршење члана 2 ЕКЉП.

Пример: Предмет *Таллис против Италије*³⁷⁵ односило се на неколико епизода насиља над подносиоце представке и њеном децом од стране њеног супруга. Након прве две епизоде, подносиоце представке је поднела притужбу против њега и затражила мере заштите. Полиција ју је први пут испитала седам месеци након њене пријаве. У међувремену, трећа епизода насиља резултирала је смрћу сина пара и повредама подносиоце представке. ЕСЉП је приметио следеће пропусте власти: (а) нису спровели никакву истрагу седам месеци након жалбе подносиоце представке, нити су предузели било какве мере да је заштите за то време; (б) муж је осуђен за тешку телесну повреду три године након што је подносиоце представке поднела тужбу и тек након што је убио њиховог сина и покушао да убије подносиоце представке; и (ц) полиција је остала неактивна шест месеци након што је тужилац затражио да се одмах предузме радња по захтеву подносиоце представке за заштиту. Суд је утврдио кршење члана 2 јер није заштитио животе подносиоце представке и њеног сина, кршење члана 3 због пропуста да заштити подносиоце представке од насиља у породици и кршење члана 14, читано у вези с члановима 2 и 3.³⁷⁶

Предмети занемаривања деце, било у државним институцијама или код куће, такође су покренути у оквиру ЕКЉП. Обавезе надлежних органа у ситуацијама родитељског занемаривања детета су сличне онима у претходно приказаним предметима. С једне стране, држава треба да успостави ефикасне механизме за заштиту деце, док с друге стране државни органи морају да предузму мере за заштиту деце у случајевима

375 ЕСЉП, *Таллис против Италије*, бр. 41237/14, 18. септембар 2017.

376 Видети и ЕСЉП, *Association Innocence en Danger u Association Enfance et Partage nromus Француске*, бр. 15343/15 и 16806/15, 4. јун 2020.

када је пријављено занемаривање деце, или када постоји довољно доказа о занемаривању деце, било у домовима или у приватним институцијама.³⁷⁷ Случајеви занемаривања у државним институцијама намећу директне обавезе надлежнима да заштите децу тако што ће им обезбедити адекватну (медицинску) негу, адекватне објекте за смештај и/или особље обучено да се бави потребама деце.³⁷⁸

Документ [Истанбулска конвенција](#) је први правно обавезујући међународни инструмент о спречавању и борби против насиља над женама и девојчицама на међународном нивоу, који су потписале све државе чланице ЕУ и сама ЕУ,³⁷⁹ и укључује неколико референци на децу.³⁸⁰ Прво, према члану 3 (ф), девојке млађе од осамнаест година треба да се сматрају „женама“, стога се на њих примењују све одредбе конвенције. Друго, према члану 2 (2), државе чланице се подстичу да примењују конвенцију на све жртве насиља у породици, што може укључивати и децу. У ствари, у већини случајева деца су сведоци насиља у породици и озбиљно су погођена породичним насиљем у кући.³⁸¹ Најзад, одредбе конвенције које се односе на децу укључују обавезе држава да предузму мере за решавање потреба деце жртава, подизање свести међу децом и заштиту деце сведока.

У истом смислу, према члану 17 [ЕСП](#), државе су дужне да забране све облике насиља над децом и да донесу адекватне одредбе кривичног и грађанског права.

Питањима насиља у породици и занемаривања деце бавили су се различити правно необавезујући инструменти СЕ.³⁸²

377 ЕСЉП, [3 и остали против Велике Британије](#) [ВВ], бр. 29392/95, 10. мај 2001.

378 ЕСЉП, [Ненчева и остали против Бугарске](#), бр. 48609/06, 18. јун 2013.

379 Савет Европе, Канцеларија за уговоре, [Шема потписивања и ратификације Уговора бр. 210](#), статус на дан 15. октобар 2021.

380 Савет Европе (2011), [Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици](#), ЦЕТС бр. 210, 2011.

381 FRA (2014), [Насиље над женама: анкета спроведена широм ЕУ, главни резултати](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 5. март 2014, стр. 134–135. Видети такође УНИЦЕФ (2006), [Иза затворених врата: утицај домаћег насиља на децу](#), 2006.

382 Примери укључују: Савет Европе, Комитет министара (1985), [Препорука бр. Р \(85\) 4 о насиљу у породици](#), 26. март 1985.; Савет Европе, Комитет министара (1990), [Препорука бр. Р \(90\) 2 о социјалним мерама у вези с насиљем у породици](#), 15. јануар 1990; Савет Европе, Парламентарна скупштина (1998), [Препорука 1371 \(1998\) о злостављању и занемаривању деце](#), 23. априла 1998.

7.2. Искоришћавање деце

Кључна тачка

- Државни органи су дужни да ефикасно сарађују у заштити деце од принудног рада, трговине и материјала за сексуалну експлоатацију деце, укључујући и спровођење истрага.

7.2.1. Присилни рад

Према закону ЕУ, ропство, кметство, принудни или обавезни рад забрањени су према (члану 5 (2) [Повеље о основним правима ЕУ](#)). Запошљавање деце је генерално забрањено чланом 32 повеље, који прецизира да минимално старосно доба за пријем у радни однос не може бити ниже од минималне старосне границе за напуштање школе, не доводећи у питање правила која могу бити повољнија за младе, и осим ограничених одступања. Минимална старосна граница за напуштање школе варира широм ЕУ, углавном између петнаест и осамнаест година.³⁸³ [Директива 94/33/ЕЗ](#) је главни правни инструмент који забрањује рад деце.³⁸⁴ Државама чланицама је дозвољено да одреде минимално старосно доба за запошљавање испод минималне старосне границе за напуштање школе само у изузетним околностима (члан 4 (2)) и морају осигурати да млади људи примљени на посао имају одговарајуће радне услове (члан 6 и 7). Штавише, деца се могу запослити само за одређене активности, као што су лаки кућни послови или друштвене и културне активности (чланови 2 (2) и 5). Директива такође наводи посебне мере заштите које треба предузети у случајевима дечјег рада (Одељак III).

У многим случајевима, случајеви присилног рада деце укључују децу жртве трговине људима.³⁸⁵ [Директива 2011/36/ЕУ](#) о спречавању и борби против трговине људима признаје принудни рад као облик експлоатације

383 ЕУ, Европска комисија, Еуридика (2018), *Обавезно образовање у Европи – 2018/19*, Чињенице и бројке о Еуридици, 2018.

384 ЕУ, Савет Европске уније (1994), [Директива 94/33/ЕЗ од 22 јуна 1994. о заштити младих на раду](#), СЛ 1994 Л 216.

385 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава](#), СЛ 2011 Л 101/1, 15. априла 2011, уводна изјава 11.

деце (члан 2 (3)).³⁸⁶ Деца којима се тргује у сврху принудног рада заштићена су директивом на исти начин као и жртве трговине људима у друге сврхе (као што је сексуална експлоатација, видети [Одељак 7.1.3](#)).³⁸⁷

Према закону СЕ, члан 4 ЕКЉП апсолутно забрањује све облике ропства, кметства, принудног и обавезног рада. ЕСЉП дефинише „принудни или обавезни рад“ као „рад или услугу која се тражи од било које особе под претњом било какве казне против воље дотичне особе и за коју се поменућа особа није добровољно понудила“.³⁸⁸ Кметство укључује, поред тога, „обавезу да ‘кмет’ живи на туђем имању и немогућност да се његово стање промени“.³⁸⁹ Кметство је стога отежани облик принудног рада.

У случајевима који се тичу навода о принудном раду, ЕСЉП прво утврђује да ли наводи спадају у делокруг члана 4 ЕКЉП.³⁹⁰ Затим анализира да ли су државе испоштовале своје позитивне обавезе да успоставе законодавни и административни оквир који забрањује, кажњава и ефикасно процесуира случајеве принудног или обавезног рада, кметства и ропства.³⁹¹ Што се тиче процедуралног аспекта члана 4, ЕСЉП испитује да ли су домаћи органи спровели ефикасну истрагу о спорним наводима о принудном раду или кметству.³⁹²

Пример: Предмет *Ц.Н. и В. против Француске*³⁹³ тиче се тврдњи о принудном раду две сестре бурундијског порекла. Након смрти родитеља, одведене су код тетке и њене породице у Француску. Биле су смештене четири године у подруму куће у наводно веома лошим условима. Старија сестра није ишла у школу и све време је проводила радећи кућне послове и бринући се о сину инвалиду своје тетке. Млађа сестра је похађала школу и радила за тетку и њену породицу

386 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Директива 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава*, СЛ 2011 Л 101/1, 15. априла 2011.

387 Видети FRA (2015ц), *Тешка радна експлоатација: радници који се крећу унутар или у Европску унију, обавезе држава и права жртава*, 2. јун 2015, стр. 40–41.

388 ЕСЉП, *Силиадин против Француске*, бр. 73316/01, 26. јули 2005, став 116.

389 *Ibid*, став 123.

390 ЕСЉП, *Ц.Н. и В. против Француске*, бр. 67724/09, 11. октобар 2012, став 70.

391 *Ibid*, став 104ф.

392 ЕСЉП, *Ц.Н. против Велике Британије*, бр. 4239/08, 13. новембар 2012, ставови 70–82.

393 ЕСЉП, *Ц.Н. и В. против Француске*, бр. 67724/09, 11. октобар 2012.

након школе и након времена добијеног да уради домаћи задатак. Обе сестре су поднеле жалбу ЕСЉП да су држане у кметству и подвргнуте принудном раду. ЕСЉП је утврдио да је прва подносиатеља представке заиста била подвргнута принудном раду јер је морала да ради седам дана у недељи без накнаде и празника. Штавише, држана је у кметству јер је имала осећај да је њена ситуација трајна, без вероватноће да ће се променити. ЕСЉП је даље утврдио да држава није испунила своје позитивне обавезе, будући да постојећи правни оквир није пружао ефикасну заштиту жртвама обавезног рада. Што се тиче процедуралне обавезе истраге, ЕСЉП је сматрао да су испуњени услови из члана 4 ЕКЉП, пошто су власти спровеле брзу независну истрагу која може да доведе до идентификације и кажњавања одговорних. ЕСЉП је одбацио наводе друге подносиатељке представке о принудном раду, уз образложење да је могла да иде у школу и да је имала времена да уради домаћи задатак.

ЕСП гарантује право деце на заштиту од физичких и моралних опасности унутар и ван радног окружења (члан 7 (10)). ЕКСП је препознала да се кућна/радна експлоатација деце, укључујући трговину у сврху радне експлоатације, мора забранити на државном нивоу.³⁹⁴ Државе чланице ЕСП морају да обезбеде не само да имају неопходно законодавство за спречавање експлоатације и заштиту деце и младих, већ и да је ово законодавство делотворно у пракси.³⁹⁵

МОР окупља владе, послодавце и раднике из сто осамдесет седам држава чланица како би поставили стандарде рада, развили политике и осмислили програме који промовишу достојанствен рад. Две конвенције МОР о дечјем раду, [Конвенција бр. 138 о минималном узрасту](#)³⁹⁶ и [Конвенција бр. 182 о најгорим облицима дечјег рада](#),³⁹⁷ утврђују минимално старосно доба за ступање у одређене врсте запослења, заштитне мере које морају постојати и мере за забрану и елиминацију најгорих облика дечјег рада.

394 ЕКСП (2004), [Закључци 2004 – Бугарска – члан 7 \(10\)](#), 2004/деф/БГР/7/10/ЕН, 31. мај 2004.

395 ЕКСП (2006), [Закључци 2006 – Албанија – члан 7 \(10\)](#), 2006/деф/АЛБ/7/10/ЕН, 30. јун 2006; ЕКСП (2006), [Закључци 2006 – Бугарска – члан 7 \(10\)](#), 2006/деф/БГР/7/10/ЕН, 30. јун 2006; ЕЦСР (2020), [Закључци 2019 – Ирска](#), март 2020.

396 МРО (1973), [Конвенција о минималном узрасту](#), Ц138, 1973; МРО (1973), [Препорука за минимални узраст](#), Р 146, 1973.

397 МРО (1999), [Конвенција о најгорим облицима дечјег рада](#), Ц182, 1999; МРО (1999), [Препорука о најгорим облицима дечјег рада](#), Р190, 1999.

7.2.2. Трговина децом

Према закону ЕУ, члан 83 УФЕУ идентификује трговину људима као област у којој Парламент ЕУ и Савет имају законодавна овлашћења. Члан 5 (3) Повеље ЕУ о основним правима садржи изричиту забрану трговине људима. Овде се вреднује допринос ЕУ, јер је ово подручје с прекограничним димензијама

Директива 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава је први инструмент који су донели Европски парламент и Савет на основу члана 83 УФЕУ.³⁹⁸ Према члану 2 (1) ове директиве, трговина људима се дефинише као „регрутовање, превоз, трансфер, скривање или пријем лица, укључујући размену или пренос контроле над тим лицима, уз претњу или употребу силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе моћи или угроженог положаја или давања или примања плаћања или бенефиција да би се постигао пристанак особе која има контролу над другом особом, у сврху експлоатације“. Сврха директиве је да постави минимална правила за дефинисање и санкционисање кривичних дела у вези с трговином људима (члан 1). Директива је у целини релевантна за децу, а такође укључује неколико одредаба специфичних за децу које се односе на помоћ и подршку деци жртвама трговине људима и заштиту у кривичним истрагама (чланови 13–16).³⁹⁹ Конкретне мере подршке се предузимају у складу са специјалистичком проценом сваке појединачне жртве (члан 14 (1)). Државе треба да именују старатеља који ће заступати најбоље интересе детета (члан 14 (2)) и пружати подршку породици детета (члан 14 (3)). Током кривичног поступка, деца имају право на заступника, бесплатно правно саветовање и право да буду саслушана у адекватним просторијама и од стране обучених стручњака (чл. 15 (1)–(3)). Даље мере заштите укључују могућност одржавања саслушања без присуства јавности и могућност да се дете чује индиректно путем комуникационих технологија (члан 15 (5)).⁴⁰⁰

398 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Директива 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава*, СЛ 2011 Л 101/1, 15. април 2011.

399 Одредбе детаљније дате у FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом*, 17. децембар 2020.

400 Видети FRA (2015б), *Правосуђе по мери деце. Перспективе и искуства професионалаца о учешћу деце у грађанским и кривичним судским поступцима у 10 држава чланица ЕУ*, 5. мај 2015, стр. 79.

[Директива 2004/81/ЕЗ](#) је такође релевантна за децу жртве трговине људима ако, као дерогацију, државе чланице одлуче да примењују ову директиву на децу под условима утврђеним националним законом.⁴⁰¹ Према овом инструменту, жртвама трговине људима могу се издати боравајне дозволе од стране држава чланица, под условом да сарађују у кривичној истрази.⁴⁰²

На нивоу политике, Европска комисија је у априлу 2021. усвојила нову стратегију с низом мера за спречавање трговине људима, заштиту жртава и промовисање кривичног гоњења.⁴⁰³ Агенција ЕУ за спровођење закона (Еуропол) и Европска агенција за сарадњу у области кривичног правосуђа (Eurojust) играју важну улогу у обезбеђивању сарадње између држава чланица у идентификацији и кривичном гоњењу организованих мрежа трговине људима. Релевантне одредбе за заштиту деце жртава на нивоу ЕУ обрађене су у [Одељку 11.3](#) овог приручника.

Према закону СЕ, ЕКЉП се не односи конкретно на трговину људима. Ипак, ЕСЉП тумачи члан 4 ЕКЉП тако да укључује забрану трговине људима.⁴⁰⁴ Суд је усвојио исту дефиницију трговине људима као што је наведено у члану 3 (а) Протокола како би спречио, сузбио и казнио трговину људима, посебно женама и децом, допуњујући [Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала \(Протокол из Палерма\)](#) и члан 4 (а) документа Савета Европе [Конвенција о борби против трговине људима](#).⁴⁰⁵ ЕСЉП прво идентификује да ли одређена ситуација укључује веродостојну тврдњу о трговини људима и стога потпада под делокруг члана 4. Ако укључује, анализа ЕСЉП ће пратити обрасце описане [Одељку 7.2.1](#): Суд испитује да ли правни оквир тужене државе нуди ефикасну заштиту од трговине људима, да ли је држава испунила своје позитивне обавезе у конкретним околностима случаја и да ли су

401 ЕУ, Савет Европске уније (2004), [Директива 2004/81/ЕЗ о боравајној дозволи издатој држављанима трећих земаља који су жртве трговине људима или који су били предмет радње за омогућавање нерегуларне имиграције, који сарађују с надлежним органима](#), СЛ 2004 Л 261, 29. април 2004, стр. 19–23.

402 *Ibid*, члан 3.

403 ЕУ, Европска комисија (2021), [Борба против трговине људима: Нова стратегија 2021–2025](#), 21. април 2021.

404 ЕСЉП, [Ранцев против Кипра и Русује](#), бр. 25965/04, 7. јануар 2010, став 282.

405 Уједињене нације, Генерална скупштина (2000), [Протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом](#), Њујорк, 15. новембар 2000; Савет Европе (2005), [Конвенција о борби против трговине људима](#), ЦЕТС бр. 197, 2005.

власти спровеле ефикасну истрагу о спорним наводима о трговини људима. Суд је такође користио своју судску праксу према члановима 3 и 8 у вези с актима насиља, пошто су деца посебно рањива, како би утврдио да ли су мере које држава примењује да их заштити од дела које спадају у делокруг члана 4 ефикасне, укључују ли разумне кораке за спречавање радњи о којима су власти знале, или су морале да знају, те да ли ефикасно одвраћају.⁴⁰⁶

Пример: Предмет *Ранцев против Русије и Кипра*⁴⁰⁷ је поднео отац младе Рускиње која је умрла под сумњивим околностима на Кипру. На Кипар је ушла с визом кабаре уметника. Након што је изгледало као покушај бекства, умрла је павши с балкона стана који је припадао познаницима њеног послодавца. Њен отац је поднео тужбу и против Русије и Кипра, у суштини тврдећи да власти нису на одговарајући начин истражиле смрт његове ћерке. ЕСЉП је по први пут утврдио да трговина људима потпада под делокруг члана 4 ЕКЉП. Иако је Кипар имао адекватан правни оквир за борбу против трговине људима, прекршен је члан 4, пошто административна пракса да се од послодаваца захтева да издају финансијске гаранције за играче кабареа није нудила ефикасну заштиту од трговине људима и експлоатације. Даље, у посебним околностима случаја, кипарске власти требало је да знају да је ћерка подносиоца представке била у опасности од трговине људима. Суд је одлучио да полиција није предузела мере да заштити госпођицу Ранцеву од експлоатације. Најзад, утврдио је кршење члана 4 од стране Русије, пошто руске власти нису на одговарајући начин истражиле наводе о трговини људима.⁴⁰⁸

Пример: Предмет *В.Ц.Л. и А.Н. против Велике Британије*⁴⁰⁹ односио се на двоје вијетнамске деце за које су полицајци открили да раде на фармама канабиса, након чега су ухапшена и оптужена за кривична дела у вези с дрогом. Подносиоци представке нису одмах упућени на процену као потенцијалне жртве трговине људима, али је касније надлежни орган утврдио да су обоје били жртве трговине људима.

406 ЕСЉП, *В.Ц.Л. и А.Н. против Велике Британије*, бр. 77587/12 и 74603/12, 16. фебруар 2021; види такође ЕСЉП, *С.М. против Хрватске*, бр. 60561/14, 25. јун 2020.

407 ЕСЉП, *Ранцев против Кипра и Русије*, бр. 25965/04, 7. јануар 2010.

408 Такође погледајте ЕСЉП, *С.М. против Хрватске*, број 60561/14, 25. јун 2020.

409 ЕСЉП, *В.Ц.Л. и А.Н. против Велике Британије*, бр. 77587/12 и 74603/12, 16. фебруар 2021.

Тужилаштво се није сложило с том оценом и наставило је кривично гоњење. Оба подносиоца представке су се изјаснила кривим за оптужбе и осуђени су. Ово је био први пут да је суд разматрао однос између члана 4 ЕКЉП и кривичног гоњења жртава и потенцијалних жртава трговине људима. Ниједна општа забрана кривичног гоњења жртава трговине људима не може се тумачити из међународних стандарда за борбу против трговине људима, нити се кривично гоњење деце жртава трговине људима може спречити у свим околностима. Ипак, кривично гоњење (потенцијалних) жртава трговине људима може, у одређеним околностима, бити у супротности с обавезом државе да предузме оперативне мере да их заштити тамо где су власти биле свесне, или су морале да знају, за околности које су довеле до веродостојне сумње да је неко лице било предмет трговине људима. Да би кривично гоњење (потенцијалне) жртве показало поштовање слобода загарантованих чланом 4, рана идентификација жртава била је од највеће важности. Чим су власти сазнале, или су морале да знају, за околности које доводе до веродостојне сумње да је особа за коју се сумња да је починила кривично дело могла бити предмет трговине или експлоатације, требало је да ту особу одмах процене обучена и квалификована лица, на основу критеријума идентификованих у међународним стандардима, имајући посебно у виду чињеницу да претња силом и/или принуда није била потребна тамо где је лице било дете. Штавише, ЕСЉП је нагласио да се свака одлука о томе да ли ће се или не кривично гонити потенцијална жртва треба, колико је то могуће, донети тек након што квалификована особа изврши процену трговине људима, посебно ако је потенцијална жртва дете. ЕСЉП је закључио да су разлози тужилаштва приликом доношења одлуке о кривичном гоњењу потпуно неадекватни и у супротности с дефиницијом трговине људима у међународном праву. Заједно с тим, пропуст власти да спроведу благовремену процену да ли су подносиоци представке заиста били предмет трговине људима или не, представљао је кршење њихових позитивних обавеза према члану 4 ЕКЉП. ЕСЉП је такође сматрао да је горенаведено прекршај права подносиоца представке на правично суђење, загарантовано чланом 6 ЕКЉП.

ЕКСП сматра да трговина људима представља тешко кршење људских права и људског достојанства, што представља нови облик ropства.⁴¹⁰ У складу с чланом 7 (10), државе морају донети законе којима ће то инкриминисати.⁴¹¹ Ово законодавство мора бити подржано адекватним надзорним механизмом, санкцијама и акционим планом за борбу против трговине децом и сексуалне експлоатације.⁴¹²

На нивоу уговора, Конвенција о борби против трговине људима СЕ је кључни инструмент који се бави трговином људима.⁴¹³ Конвенција допуњује Директиву ЕУ 2011/36/ЕУ и кључна је у борби против трговине људима у државама чланицама конвенције, било да су чланице ЕУ или не, на основу заједничких стандарда и обавеза. Спровођење Конвенције прати група независних стручњака (Група експерата за борбу против трговине људима (ГЕПТЉ)), који периодично процењују ситуацију у свакој земљи и објављују извештаје.⁴¹⁴ На основу ових извештаја, Комитет потписница Конвенције, политички стуб механизма за праћење у складу с Конвенцијом, усваја препоруке државама чланицама у вези с мерама које треба предузети за спровођење закључака ГЕПТЉ и прати напредак.

7.2.3. Сексуална експлоатација

Према закону ЕУ, Директива 2011/93/ЕУ⁴¹⁵ је главни правни инструмент који се бави сексуалном експлоатацијом деце и деčјом порнографијом.⁴¹⁶

410 ЕКСП, *Федерација католичких породичних удружења у Европи (ФКПУЕ) против Ирске*, бр. 89/2013, 12. септембар 2014, став 56.

411 ЕКСП (2016), *Закључак 2015 – Килар*, стр. 15, јануара 2016. у: ЕКСП (2016), *Закључци 2015 – чланови 7, 8, 16, 17, 19, 27 и 31 Повеље*, јануар 2016, стр. 260.

412 ЕКСП, *Федерација католичких породичних удружења у Европи (ФКПУЕ) против Ирске*, бр. 89/2013, 12. септембар 2014, став 57.

413 Савет Европе (2005), *Конвенција о борби против трговине људима*, ЦЕТС бр. 197, 2005.

414 Видети Савет Европе, ГЕПТЉ (2019), *9. општи извештај о активностима ГЕПТЉ*, 2019.

415 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Директива 2011/93/ЕУ о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и деčје порнографије*, СЛ 2011 Л 335/1, 13. децембар 2011, ставови 1–14.

416 Овај приручник користи термин „деčја порнографија“ само када се односи на правне текстове. Међутим, након 2016. и документа *Луксембуршке смернице преферирано термин* уместо тога је „материјал за сексуалну експлоатацију деце“ или „материјал за сексуално злостављање деце“; Међуагенцијска радна група (2016.), *Терминолошке смернице за заштиту деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, 28. јануар 2016.

Члан 4 опширно се бави експлоатацијом, укључујући регрутовање, при-сиљавање и приморавање деце да учествују у порнографским представама или дечјој проституцији и стицање профита од њих, присуствовање порнографским представама које укључују децу и укључивање у сексуалне активности с дететом примораним на проституцију. Дефинише дечју порнографију као: „(i) сваки материјал који визуелно приказује дете које се бави стварним или симулираним сексуално експлицитним понашањем; (ii) сваки приказ полних органа детета у првенствено сексуалне сврхе; (iii) сваки материјал који визуелно приказује било коју особу која изгледа као дете која се бави стварним или симулираним сексуално експлицитним понашањем или било који приказ полних органа било које особе која изгледа као дете, првенствено у сексуалне сврхе; или (iv) реалистичне слике детета које се бави сексуално експлицитним понашањем или реалистичне слике полних органа детета, првенствено у сексуалне сврхе.”⁴¹⁷ Члан 5 Директиве уводи обавезу за државе чланице ЕУ да предузму све неопходне мере да обезбеде да је намерна производња, стицање, поседовање, дистрибуција, ширење, пренос, понуда, снабдевање или стављање на располагање дечје порнографије, као и свесно добијање приступа овој врсти садржаја кажњива.

Према закону СЕ, ЕСЉП је у неколико наврата анализирао случајеве у вези с кривичним делима у вези са сексуалном експлоатацијом деце према члановима 3 и 8 ЕКЉП.

Пример: Предмет *Содерман против Шведске* покренула је девојка чији је очух покушао да је сними док се туширала.⁴¹⁸ Она је навела да шведски законодавни оквир није адекватно заштитио њен приватни живот. ЕСЉП је сматрао да држава има позитивне обавезе да успостави законодавни оквир који нуди адекватну заштиту жртвама као што је подносиатељка представке. Пошто се овај случај односио само на покушај снимања подносиатељке представке, ЕСЉП је сматрао да такав законодавни оквир не мора нужно да укључује кривичне санкције. Правни лекови који су понуђени жртви – грађански или кривични – морали су бити ефикасни. У погледу чињеница случаја, ЕСЉП је закључио да подносиатељка представке није имала користи

⁴¹⁷ *Ibid*, члан 2 (ц).

⁴¹⁸ ЕСЉП, *Содерман против Шведске* [ВВ], бр. 5786/08, 12. новембар 2013.

од делотворних кривичних или грађанских правних лекова против покушаја њеног очуха да је сниму, што је кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: Предмет *Н.Ц. против Турске*⁴¹⁹ односила се на 12-годишњу девојчицу која је била приморана да ради као проститутка. Истрага је убрзо отворена након жалбе подносиоце представке, а већина починилаца осуђена је на затворске казне. Ипак, у тако озбиљном случају, у вези са сексуалним искоришћавањем девојке, ЕСЉП није могао да се ограничи на тај општи налаз у процени да ли је тужена држава испунила своје обавезе према члановима 3 и 8. Суд је утврдио да је недостатак помоћи подносиоци представке, пропуст да јој се пружи заштита од починилаца, непотребна реконструкција инцидента силовања, поновљени лекарски прегледи, пропуст да се обезбеди мирно и безбедно окружење на рочиштима, оцена пристанка жртве, прекомерна дужина поступка и, на крају, чињеница да су две оптужбе застареле, укупно представљало случај озбиљне секундарне виктимизације. Понашање националних власти није било у складу с обавезом заштите детета које је било жртва сексуалне експлоатације и злостављања. Пре свега је била одговорност судија поротног суда да обезбеде да поштовање личног интегритета подносиоце представке буде адекватно заштићено на суђењу. Интимна природа предмета и старост подносиоце представке били су тачке посебне осетљивости, што је неизбежно захтевало одговарајући осетљив приступ органа власти у вођењу предметног кривичног поступка. Према томе, суд је утврдио кршење чланова 3 и 8 ЕКЉП.

Члан 9 документа СЕ [Конвенција о сајбер криминалу](#)⁴²⁰ захтева од држава чланица да криминализују дело нуђења, стављања на располагање, дистрибуције, преношења, набављања или поседовања порнографије или производње такве дечје порнографије или производње таквог материјала путем компјутерског система. Важан услов је да ово дело мора бити намерно. [Извештај с објашњењима](#) уз Конвенцију наводи да је термин „порнографски материјал” „регулисан националним стандардима који се односе на класификацију материјала као опсцених, несагласних с јавним моралом или сличне тежине дела. Према томе, за материјал који има уметничке, медицинске, научне или сличне вредности може се

419 ЕСЉП, *Н.Ц. против Турске*, бр. 40591/11, 9. фебруар 2021.

420 Савет Европе (2004), [Конвенција о сајбер криминалу](#), ЦЕТС бр. 185, 1. јул 2004.

сматрати да није порнографски.⁴²¹ Комитет министара СЕ је такође усвојио смернице о правима детета у дигиталном окружењу, које укључују низ мера усмерених посебно на заштиту деце од сексуалне експлоатације и злостављања на мрежи.⁴²²

Надаље, у складу с члановима 21 до 23 [Конвенције Ланзароте](#), државе су обавезне да предузму законодавне мере да криминализују различите облике дечје порнографије. Према члану 21, регрутовање, принуда и учешће у активностима дечје порнографије треба да буду криминализовани. У складу с чланом 22, навођење деце да буду сведоци сексуалног чина (злостављања) исто тако мора бити криминализовано. Најзад, члан 23 захтева да се донесе кривично законодавство у вези с радњама навођења деце у сексуалне сврхе путем информационих и комуникационих технологија. Комитет Ланзароте је охрабрио државе потписнице конвенције да размотре проширење криминализације наговарања на слушајеве када сексуално злостављање није резултат личног састанка, већ почињено путем интернета.⁴²³ Ланзароте конвенција предвиђа да државе имају обавезу да обезбеде одговарајуће одговоре на технолошки развој и користе све релевантне алате, мере и стратегије за ефикасно спречавање и борбу против сексуалних деликата над децом, укључујући и онлајн окружење.⁴²⁴

Пример: У предмету *К.У. против Финске*,⁴²⁵ постављен је оглас на интернет сајт за упознавање на име 12-годишњег дечака без његовог знања. У њему су се помињале његове године, број телефона и физички опис и садржала се веза до веб странице која садржи његову слику. Реклама је била сексуалне природе, што је сугерисало да је дечак тражио интимну везу с дечаком његових година или старијим, чиме је постао мета педофила. Интернет провајдер није могао да

421 Савет Европе (2001), *Извештај с објашњењима уз Конвенцију о сајбер криминалу*, став. 99.

422 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу*, Препорука ЦМ/Преп(2018)7, 4. јул 2018.

423 Савет Европе, Комитет Ланзароте (2015), *Мишљење о члану 23 Ланзароте конвенције и њеном објашњењу: навођење деце у сексуалне сврхе путем информационе и комуникационе технологије (стицање поверења ради злостављања)*, 17. јун 2015.

424 Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), *Интерпретативно мишљење о применљивости конвенције Ланзароте на сексуалне преступе над децом кроз коришћење информационих и комуникационих технологија (ИКТ)*, 12. мај 2017.

425 ЕСЉП, *К.У. против Финске*, бр. 2871/02, 2. децембар 2008.

открије идентитет особе која је поставила оглас због закона на снази. ЕСЉП је сматрао да позитивна обавеза према члану 8 ЕКЉП не само да се кривична дела криминализују, већ и да се делотворно истражују и кривично гоне, добија још већи значај када је угрожено физичко и морално благостање детета. У овом случају, суд је утврдио да је излагањем као мета педофилских приступа на интернету угрожено физичко и морално благостање детета. Сходно томе, дошло је до кршења члана 8 ЕКЉП.

7.3. Високо ризичне групе

Кључна тачка

- Нека деца су посебно рањива, на пример деца која припадају етничким мањинама, деца с сметњама у развоју, ЛГБТИК деца или деца која пате од зависности.

Према закону СЕ, предмети ЕСЉП који се посебно баве насиљем над децом мањина – ван контекста трговине људима и принудног рада – прилично су ретки. Они се углавном тичу сегрегације у школама и дискриминације, што је анализирано у [Одељку 3.2.](#)

Пример: У предмету *Центра за правне ресурсе у име Валентина Кампеану против Румуније*, невадина организација је поднела пријаву у име младог ромског дечака који је преминуо у државној институцији.⁴²⁶ Био је ХИВ позитиван и имао је тешку интелектуалну ометеност. Услови у установи у којој је живео били су ужасни: није било грејања, није било постељине и одеће, није било подршке особља итд. У одсуству било ког блиског рођака жртве, невадина организација је у његово име навела повреду права утврђених члановима 2, 3, 5, 8, 13 и 14 ЕКЉП. Суд је одлучио да је, у изузетним околностима случаја (екстремна рањивост и недостатак било каквог познатог блиског сродства младих Рома), невадина организација имала статус да заступа преминулог подносиоца представке. У меритуму, ЕСЉП је утврдио повреду материјалног дела члана 2. Домаће

426 ЕСЉП, *Центар за правне ресурсе у име Валентина Кампеану против Румуније* [ВВ], бр. 47848/08, 17. јул 2014.

власти су проглашене одговорним за смрт г. Кампеану пошто су га сместили у институцију у којој је умро због недостатка адекватне исхране, смештаја и медицинске неге. ЕСЉП је такође утврдио кршење члана 2 због чињенице да румунске власти нису спровеле ефикасну истрагу о смрти господина Кампеану.

Што се тиче деце која живе у институцијама, документ СЕ [Препорука Преп\(2005\)5](#) прописује да смештај детета не треба да буде заснован на дискриминаторним основама.⁴²⁷ Предмети Европског суда за људска права у вези с децом с сметњама у развоју покренули су неколико питања, укључујући позитивне обавезе државе да заштити њихове животе и физички интегритет.

Пример: Предмет *Ненчева и други против Бугарске*⁴²⁸ односи се на смрт 15-оро деце и младих одраслих у дому за особе с менталним и психичким инвалидитетом. ЕСЉП је сматрао да су услови живота деце у установи под искључивом контролом државе били ужасни: недостајали су им храна, лекови, одећа и грејање. Надлежни органи су у неколико наврата били упозорени на ову ситуацију и због тога су били свесни или је требало да буду свесни опасности од смрти. ЕСЉП је утврдио повреду материјалног дела члана 2 ЕКЉП, пошто власти нису предузеле никакве мере да заштите животе деце стављене под њихову контролу. Штавише, бугарске власти нису спровеле ефикасну истрагу о смрти деце. У конкретним околностима случаја, требало је да покрену кривичну истрагу по службеној дужности. Њихова истрага је оцењена као неефикасна из неколико разлога: почела је две године након смрти деце, трајала је неразумно дуго, није обухватила смрт све деце и није разјаснила све релевантне факторе у овој ствари. Сходно томе, суд је такође утврдио повреду процедуралног дела члана 2 ЕКЉП.⁴²⁹

Пример: Предмет *И.Ц. против Румуније*⁴³⁰ тиче се притужбе на неадекватност истраге о наводу 14-годишње девојчице о силовању. Суд

427 Савет Европе, Комитет министара (2005), [Препорука Преп \(2005\)5 о правима деце која живе у резиденцијалним установама](#), 16. март 2005.

428 ЕСЉП, *Ненчева и остали против Бугарске*, бр. 48609/06, 18. јун 2013.

429 Такође погледајте ЕСЉП, *Л.Р. против Северне Македоније*, број 38067/15, 23. јануар 2020.

430 ЕСЉП, *И.Ц. против Румуније*, бр. 36934/08, 24. август 2016.

је сматрао да су румунске власти ставиле неприкладан нагласак на недостатак доказа да је подносиатеља представке показала отпор током инцидента, заснивајући своје закључке само на изјавама које су дали наводни починиоци да је девојка пристала на полни однос, заједно с тим што њено тело није показивало знаке насиља. Штавише, ни тужиоци ни судије које су одлучивале у предмету нису заузеле приступ осетљив на контекст, пропустивши да узму у обзир њену младост и чињеницу да се наводно силовање, у којем су учествовала три мушкарца, догодило ноћу по хладном времену – све фактори који су повећали њену рањивост. Посебну пажњу требало је усмерити на анализу валидности пристанка подносиатељке представке у светлу њеног благог интелектуалног инвалидитета. У том контексту, природа наводног сексуалног злостављања против ње била је таква да је постојање корисних механизма за откривање и пријављивање било фундаментално за ефективну примену релевантних кривичних закона и њен приступ одговарајућим правним лековима. ЕСЉП је утврдио кршење члана 3 ЕКЉП.

Пример: Предмет *В.Ц. против Италије*⁴³¹ односио се на петнаестогодишњу девојчицу ухапшену на забави на којој су се конзумирали алкохол и дрога. Њени родитељи су изјавили да је њихова ћерка патила од психијатријских поремећаја и да су јој се обраћали да позира за порнографске фотографије. Иако су власти одмах покренуле кривичну истрагу и јавни тужилац је затражио да се подносиатеља представке прими у специјализовану установу, ЕСЉП је критиковао чињеницу да је прошло више од четири месеца пре него што је суд за младе донео своју одлуку и да је након тога социјалним службама требало још четири месеца за спровођење наредбе. У међувремену, подносиатеља представке је била жртва сексуалне експлоатације и групног силовања. По мишљењу Европског суда за људска права, суд за младе и социјална служба у пракси нису одмах предузели никакве заштитне мере, иако су били свесни да је подносиатеља представке физички и психички рањива, као и да је поступак у вези с њеном сексуалном експлоатацијом и наводним групним силовањем био на чекању. Поступајући на овај начин, власти нису извршиле никакву процену ризика с којима се подносиатеља представке суочава, што је кршење чланова 3 и 8 Конвенције.

431 ЕСЉП, *В.Ц. против Италије*, бр. 54227/14, 1. мај 2018.

На међународном нивоу, члан 16 КПОИ захтева од држава чланица да предузму посебне мере за заштиту деце са сметњама у развоју од злостављања и експлоатације.⁴³²

7.4. Нестала деца

Кључна тачка

- Деца жртве присилног нестанка (у међународном праву познатог као „нестанак под присилом“) имају право да сачувају или да поново успоставе свој идентитет.

Према закону ЕУ, Комисија ЕУ је покренула бесплатни број дежурне линије (116000) за несталу децу.⁴³³ Ова служба прима позиве за пријаву нестале деце и прослеђује их полицијским органима, нуди смернице и подржава особе одговорне за нестало дете и подржава истрагу.

Према закону СЕ, присилни нестанак деце је разматран у складу с чланом 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Зорица Јовановић против Србије*,⁴³⁴ новорођенче је наводно умрло у болници убрзо након рођења, али његово тело никада није предато родитељима. Мајка се жалила да јој држава није пружила никакве информације о судбини њеног сина, укључујући узрок његове наводне смрти или време и место његове сахране. ЕСЉП је сматрао да „трајан пропуст државе да [мајци] пружи веродостојне информације о судбини њеног сина“ представља кршење њеног права на поштовање породичног живота.⁴³⁵ Према члану 46 ЕКЉП, суд је наложио Србији да предузме све одговарајуће мере, по могућности путем посебног закона, и у року од годину дана, да успостави

432 Видети и Одељак 3.5.

433 ЕУ, Европска комисија (2007), Одлука 2007/698/ЕЗ о измени Одлуке 2007/116/ЕЗ у вези с увођењем додатних резервисаних бројева, СЛ 2007, Л 284/31, 29. октобар 2007; ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2018), Директива 2018/1972 о успостављању Европског кодекса електронских комуникација (преиначена), СЛ 2018 Л 321/36, 11. децембар 2018, члан 96.

434 ЕСЉП, *Зорица Јовановић против Србије*, бр. 21794/08, 26. март 2013.

435 *Ibid*, став 74.

механизам који има за циљ пружање индивидуалног обештећења свим родитељима у ситуацији као што је подносиатеља представке, или довољно слично као код ње. Скупштина Србије је накнадно донела Закон о спровођењу пресуде Зорице Јовановић у фебруару 2020.

Пример: У каснијем предмету *Мик и Јовановић против Србије*,⁴³⁶ подносиоци представке су се жалили да су српске власти биле сувише споре и на крају неефикасне у поштовању пресуде у предмету Зорица Јовановић. Иако је тај закон донесен 2020. године након значајног кашњења, питања која су захтевала регулисање била су сама по себи веома осетљива и прилично сложена. Штавише, закон, како га је на крају донео парламент, предвиђа и судске и вансудске поступке у вези са ситуацијом с којом се суочавају подносиоци представке и друга лица у истој ситуацији, а имао је за циљ откривање правог статуса новорођених беба за које се сумња да су нестале из породишта у Србији. Конкретно, закон је, *inter alia*, предвиђао систем у којем би домаћи судови имали овлашћење да истражују и прибављају доказе не само на захтев подносиоца представке већ и на сопствену иницијативу како би утврдили све релевантне чињенице, а такође би имао овлашћење да додели надокнаду где је то прикладно. Такође је предвиђена комисија са широким овлашћењима, именована већином од представника регистрованих удружења родитеља која се баве питањем несталих беба. Сходно томе, ЕСЉП је избрисао случај са своје листе предмета.

Члан 25 (1) (б) [Међународне конвенције за заштиту свих лица од присилног нестанка](#)⁴³⁷ прописује да државе морају да спрече и казне „фалсификовање, прикривање или уништавање докумената који потврђују прави идентитет“ деце која су сама или чији су родитељи подвргнути присилном нестанку. Државе такође морају предузети неопходне мере да потраже и идентификују ову децу и да их врате породицама из којих потичу. У светлу права ове деце да сачувају или да поново успоставе свој идентитет, укључујући њихово држављанство, име и породичне односе како је признато законом, државе морају да имају законске процедуре за преиспитивање и поништење сваког усвајања или смештаја

436 ЕСЉП, *Мик и Јовановић против Србије* (дец.), бр. 9291/14 и 63798/14, 23. март 2021.

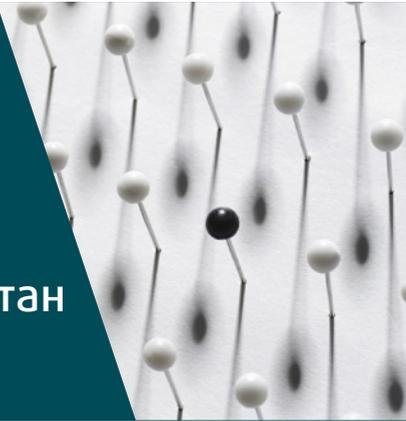
437 Уједињене нације (2006), [Међународна конвенција за заштиту свих лица од присилног нестанка](#), 20. децембар 2006.

деце укључене у присилне нестанке (члан 25 (4)). Конвенција понавља два општа принципа на којима се заснивају права детета: најбољи интерес детета као примарни фактор и право детета да изрази своје ставове (члан 25 (5)). И ако је релативно мали број европских држава ратификовао ову конвенцију, њен значај за европски нормативни оквир не треба одбацити.⁴³⁸

⁴³⁸ Од фебруара 2022, 17 од 27 држава чланица ЕУ је ратификовало ову конвенцију. Поред тога, следеће државе чланице СЕ ратификовале су конвенцију: Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Швајцарска, Јерменија и Албанија.

8

Економска, социјална и културна права и адекватан животни стандард

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, члан 14 (образовање)</p> <p>Директива о јединственој дозволи (2011/98/ЕУ)</p> <p>Директива о дугорочном боравку (2003/109/ЕЗ)</p> <p>Директива о студентима (2014/114/ЕЗ)</p> <p>Директива о слободном кретању (2004/38/ЕЗ)</p> <p>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ)</p> <p>Директива о условима пријема (преиначена) (2013/33/ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-9/74, <i>Донато Касагранде против главног града државе Минхен</i>, 1974.</p> <p>СПЕУ, Ц-413/99, <i>Баумбаст и Р против државног секретара Министарства унутрашњих послова</i>, 2002. (образовање деце миграната)</p>	<p>Право на образовање</p>	<p>ЕКЉП, Протокол бр. 1, члан 2 (право на образовање)</p> <p>ЕСП (преиначено), члан 17 (право на образовање)</p> <p>ОКНМ, чланови 12 (3) и 14</p> <p>Европска конвенција о правном статусу радника миграната</p> <p>ЕСЉП, <i>Пономарјови против Бугарске</i>, бр. 5335/05, 2011. (дискриминација на основу имиграционог статуса)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, члан 35 (приступ здравственој заштити)</p> <p>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ), члан 29 (основне бенефиције за децу мигранте)</p> <p>Директива о условима пријема (преиначена) (2013/33/ЕУ), члан 21, члан 23 (4) и члан 25</p>	<p>Право на здравље</p>	<p>ЕКЉП, чланови 2 (право на живот) и 8 (физички интегритет)</p> <p>Конвенција Овиједо, чланови 6 и 8</p> <p>ЕСП (преиначено), чланови 11 (право на заштиту здравља) и 13 (право на социјалну и медицинску помоћ)</p> <p>Европска конвенција о правном статусу радника миграната</p> <p>ЕСЉП, <i>Ојал против Турске</i>, бр. 4864/05, 2010. (ХИВ инфекција новорођенчета)</p> <p>ЕСЉП, <i>Илија Петров против Бугарске</i>, бр. 19202/03, 2012. (повреда у трафостаници)</p> <p>ЕСЉП, <i>Центар за правне ресурсе у име Валентина Кампеану против Румуније</i> [ВВ], бр. 47848/08, 2014. (смрт у установи)</p> <p>ЕСЉП, <i>Глас против Велике Британије</i>, бр. 61827/00, 2004. (информисани пристанак)</p> <p>ЕСЉП, <i>М.А.К. И Р.К. против Велике Британије</i>, бр. 45901/05 и 40146/06, 2010. (тест без сагласности родитеља)</p> <p>ЕСЉП, <i>Вавричка и остали против Чешке Републике</i>, бр. 47621/13, 2021. (обавезне мере вакцинације)</p> <p>ЕСЉП, <i>Парфит против Велике Британије</i>, бр. 18533/21, 2021. (најбољи интерес детета)</p> <p>ЕКЉП, <i>Међународна федерација лиге за људска права (МФЉП) против Француске</i>, жалба бр. 14/2003, 2004. (медицинска нега за децу мигранте)</p> <p>ЕСЉП, <i>Међународна одбрана деце (МОД) против Белгије</i>, жалба бр. 69/2011, 2012. (деца у ванредном стању)</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, члан 34 (3) (право на социјалну и стамбену помоћ)</p> <p>Директива о расној једнакости (2000/43/ЕК)</p> <p>Директива о спајању породице (2003/86/ЕК)</p> <p>Директива о условима пријема (преиначена) (2013/33/ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-233/18, <i>Зубаир Хакбин против Федералне агенције за прихват тражилаца азила</i>, 2019.</p>	<p>Право на смештај</p>	<p>ЕСП (преиначено), чланови 16 (право породице на социјалну, правну и економску заштиту), 17 (право деце и младих на социјалну, правну и економску заштиту) и 31 (право на смештај)</p> <p>ЕСЉП, <i>Бах против Велике Британије</i>, бр. 56328/07, 2011.</p> <p>ЕСЉП, <i>Винтерстеин и остали против Француске</i>, бр. 27013/07, 2013. (пропуст у обезбеђивању смештаја)</p> <p>ЕСЉП, <i>Кан против Француске</i>, бр. 12267/16, 2019.</p>
<p>Повеља о основним правима, чланови 1, 24 и 34 (социјална сигурност и социјална помоћ)</p> <p>Директива о равнотежи између посла и приватног живота (2019/1158)</p> <p>Директива о дугорочном боравку (2003/109/ЕЗ)</p> <p>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ)</p>	<p>Право на адекватан животни стандард и право на социјалну сигурност</p>	<p>ЕСП (преиначено), чланови 12–14 (право на социјално осигурање, социјалну и медицинску помоћ и коришћење услуга социјалне заштите), 16 (право породице на социјалну, правну и економску заштиту) и 30 (право на заштиту од сиромаштва и искључености)</p> <p>Протокол бр. 1 уз ЕКЉП, члан 1</p> <p>Европска конвенција о правном статусу радника миграната</p> <p>Европска конвенција о социјалном осигурању</p> <p>ЕСЉП, <i>Константин Маркин против Русије [ВВ]</i>, бр. 30078/06, 2012. (родитељско одсуство)</p> <p>ЕСЉП, <i>Јочева и Ганева против Бугарске</i>, бр. 18592/15 и 43863/15, 2021.</p> <p>ЕСЉП, <i>Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (ЕУРОЦЕФ) против Француске</i>, жалба бр. 82/2012, 2013. (укидање породичних додатака за изостанак)</p>

Економска, социјална и културна права, која се у европском контексту чешће називају социо-економским или социјалним правима, укључују права у вези с радом, као и право на образовање, здравље, становање, социјално осигурање и, уопштено говорећи, адекватан животни

стандард. Културна права су остала углавном неразвијена и неразјашњена у академским круговима и судским споровима. О њиховим аспектима говори се у [Одељку 8.2](#) под правом на образовање.

Експлицитни стандарди о економским, социјалним и културним правима у европском контексту углавном се могу наћи у [ЕСП](#) и [Повељи ЕУ о основним правима](#), иако [ЕКЉП](#) и њени протоколи такође укључују неколико релевантних одредаба, на пример забрану принудног рада и право на образовање. Штавише, ЕСЉП је тврдио да „не постоји водонепропусна подела која одваја [сферу] [социјалних и економских права] од области обухваћене Конвенцијом”⁴³⁹ и укључио је економска, социјална и културна права у грађанска права загарантована Европском конвенцијом о људским правима. На тај начин, на пример, приступ здравственој заштити је регулисан под забраном мучења, нехуманог и понижавајућег поступања и кажњавања (члан 3 ЕКЉП).⁴⁴⁰

У ЕУ, [Европски стуб социјалних права](#) (ЕССП), проглашен 2017,⁴⁴¹ и документ Комисије [Акциони план за Европски стуб социјалних права](#),⁴⁴² усвојен 2021. године, изражавају снажну политичку посвећеност Европи с више социјалних права. ЕССП се састоји од 20 принципа неопходних за праведно и добро функционисање тржишта рада и система социјалне заштите. Принцип бр. 11 ЕССП фокусира се на бригу о деци и подршку деци и наглашава да деца имају право на приступачно образовање и бригу доброг квалитета у раном детињству и право на заштиту од сиромаштва. Деца из угрожених средина такође имају право на посебне мере за унапређење једнаких могућности. Савет ЕУ је 2021. усвојио [Европску гаранцију за децу](#) с циљем да се осигура да свако дете у Европи у ризику од сиромаштва или социјалне искључености има приступ најосновнијим правима као што су здравствена заштита и образовање.⁴⁴³

439 ЕСЉП, *Еури против Ирске*, бр. 6289/73, 9. октобар 1979, став 26.

440 Видети на пример, ЕСЉП (2015), *Подаци – Здравствена права затвореника*, фебруар 2015; ЕСЉП (2015), *Подаци – Здравље*, април 2015.

441 ЕУ (2017), „*Европски стуб социјалних права у 20 принципа*”, 16. новембар 2017.

442 ЕУ, Европска комисија (2021), *Акциони план за Европски стуб социјалних права*, ЦОМ(2021) 102 коначна верзија, 2021.

443 ЕУ Савет Европске уније (2021), *Препорука (ЕУ) 2021/1004 од 14. јуна 2021. о успостављању европске гаранције за децу*, СТ/9106/2021/ИНИТ, СЛ 2021 Л 223, стр. 14–23.

Ово поглавље анализира економска, социјална и културна права која су од посебног значаја за децу: право на образовање (Одељак 8.2); право на здравље (Одељак 8.3); право на смештај (Одељак 8.4); и право на адекватан животни стандард и социјалну сигурност (Одељак 8.5).

8.1. Приступ економским, социјалним и културним правима

Кључне тачке

- Обезбеђивање доступности адекватних ресурса је кључно за осигурање заштите социјалних права.
- Суштински елементи социјалних права су доступност, приступачност, прилагодљивост и прихватљивост.

Према закону ЕУ, економска, социјална и културна права су укључена у **Повељу ЕУ о основним правима** на нивоу грађанских и политичких права. Међутим, члан 52 повеље прави разлику између права и принципа, при чему су ова друга ограничена на начин на који су „судски препознатљива“.⁴⁴⁴ Према СПЕУ, нису сва економска, социјална и културна права и принципи садржани у повељи „судски препознатљиви“.⁴⁴⁵

Према закону СЕ, ЕКСП примећује да, када је остваривање права „изузетно сложено и посебно скупо за решавање“, његово прогресивно остваривање се оцењује према три критеријума: прво, да су мере предузете у разумном року за постизање циљева повеље; друго, тај напредак мора бити мерљив; и треће, „у складу с максималном употребом расположивих ресурса“.⁴⁴⁶ ЕКСП је такође подсетила државе на „утицај који ће њи-

444 Видети такође ЕУ, Европска комисија (2020), *Студија изводљивости за Гаранцију за децу, коначни извештај*, март 2020.

445 СПЕУ, *Град Вупертал против Марије Елизабет Бауер и Фолкер Вилмерот против Мартине Бросон*, Ц-569/16 и Ц-570/16, 6. новембар 2018.

446 ЕКСП, *Међународно удружење Аутизам Европе (МУАЕ) против Француске*, жалба бр. 13/2002, 4. новембар 2003, стр. 53; примењено у ЕКСП, *Европска акција за особе с инвалидитетом (ЕАИ) против Француске*, жалба бр. 81/2012, 11. септембар 2013, ст. 94-99.

хови избори имати на групе с повећаном угроженошћу, као и на друге погођене особе“.⁴⁴⁷

ЕКСП, иако у специфичном контексту права на социјално осигурање, тврди да су ретрогресивни кораци „како би се осигурало чување и одрживост постојећег система социјалне сигурности“ дозвољени под условом да не „подривају суштински оквир националног социјалног система безбедности или ускраћују појединцима могућност да уживају заштиту коју нуде од озбиљног друштвеног и економског ризика“.⁴⁴⁸ ЕСЉП такође прихвата могућност ретрогресивних корака, али испитује да ли је избрани метод разуман и погодан за постизање легитимног циља којем се тежи.⁴⁴⁹

У контексту права на образовање, ЕКСП је, у складу с приступом Комитета УН за економска, социјална и културна права, усвојио аналитички оквир доступности, приступачности, прихватљивости и прилагодљивости.⁴⁵⁰ Разлика између доступности и приступачности такође постоји у судској пракси ЕСЉП. Критеријуми или суштински елементи доступности, приступачности, прихватљивости и прилагодљивости воде анализу која следи, у мери у којој је релевантна судска пракса доступна.

447 ЕКСП, *Међународно удружење аутизам Европа (МУИЕ) против Француске*, жалба бр. 13/2002, 4. новембар 2003, стр. 53.

448 ЕКСП, *Општа федерација запослених у Националној електроенергетској корпорацији (ГЕНОП-ДЕИ) и Конфедерације синдиката грчких државних службеника (АДЕДИ) против Грчке*, жалба бр. 65/2011, 23. мај 2012, стр. 47.

449 ЕСЉП, *Марковић и остали против Мађарске*, Одлука о неприхватљивости, бр. 77575/11, 19828/13 и 19829/13, 24. јун 2014, стр. 37 и 39.

450 ЕКСП, *Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске*, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008, став 37.

8.2. Право на образовање

Кључне тачке

- Ограничења доступности образовања морају бити предвидљива, имати легитиман циљ и морају бити оправдана и недискриминаторна.
- Поштовање верских и филозофских уверења родитеља у образовању детета не искључује могућност верског или сексуалног образовања у школама.
- образовање мора бити прилагодљиво потребама све деце, што захтева посебне мере за децу са сметњама у развоју и могућност да деца која припадају мањинама уче и да се подучавају на свом језику.
- Деца имају право на образовање без обзира на њихову националност или миграциони статус.

Према закону ЕУ, члан 14 (2) **Повеље ЕУ о основним правима** гарантује право на образовање, укључујући „могућност бесплатног обавезног образовања“. У свом трећем ставу, члан 14 обезбеђује слободу оснивања образовних установа и право родитеља да обезбеде образовање и наставу своје деце у складу с њиховим верским, филозофским и педагошким убеђењима. ЕССП укључује принцип образовања, обуке и доживотног учења.⁴⁵¹

Према закону СЕ, члан 2 **Протокола бр. 1 уз ЕКЉП** гарантује право на образовање. ЕСЉП је појаснио да овај члан не обавезује државе да учине образовање доступним; он пружа „право приступа образовним институцијама које постоје у датом тренутку“.⁴⁵² Осим тога, право на образовање укључује и „могућност стицања профита из стеченог образовања, односно право на добијање, у складу с правилима која важе у свакој држави, у овом или оном облику, званичног признања завршених студија [...]“.⁴⁵³ Међутим, ово није апсолутно право; ограничења морају бити предвидљива за оне који су заинтересовани и морају тежити легитимном циљу. Дисциплинске мере, укључујући суспензију или искључење из

451 ЕУ (2017), „Европски стуб социјалних права“, 16. новембар 2017.

452 ЕСЉП, предмет „У вези с одређеним аспектима закона о употреби језика у образовању у Белгији“ против Белгије, бр. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64, 23. јул 1968, став 4.

453 *Ibid.*

образовне установе, су дозвољене, под условом да испуњавају услове за дозвољена ограничења.⁴⁵⁴ ЕСЉП процењује да ли ови облици искључења из образовања резултирају ускраћивањем права на образовање узимајући у обзир факторе као што су процедуралне гаранције, трајање искључења, напори за реинтеграцију и адекватност алтернативног образовања које се пружа.⁴⁵⁵ Деца могу бити искључена и с простора образовне установе из здравствених и безбедносних разлога, на пример ако се сумња да су носиоци заразне болести, под условом да одлука о искључењу остаје на снази само док је то неопходно.⁴⁵⁶

У оквиру права на образовање, родитељи имају право на поштовање својих верских и филозофских убеђења. Међутим, „постављање и планирање наставног плана и програма у принципу спада у надлежност” државе.⁴⁵⁷ Држава такође може да интегрише информације или знања верске или филозофске врсте у школски програм, под условом да се „преносе на објективан, критички и плуралистички начин”.⁴⁵⁸ Да би се очувао плурализам и разлике у настави, одређена религија или филозофија морају бити избалансирани нудећи родитељима могућност да делимично или потпуно изузму своју децу од таквог подучавања – као што је могућност да не похађају одређене часове или веронауку у целини.⁴⁵⁹ За начин на који се ЕСЉП бави овим питањем из угла недискриминације, видите [Одељак 2.1.](#) и [Одељак 2.2.](#)⁴⁶⁰

У складу с чланом 17 (2) [преиначене ЕСП](#), државе се обавезују „да предузму све одговарајуће и неопходне мере осмишљене [...] да обезбеде деци и младима бесплатно основно и средње образовање, као и да подстакну редовно похађање школа”.⁴⁶¹ Поред тога, ЕКСП је одлучила да према овој одредби, државе уговорнице треба да обезбеде да деца

454 ЕСЉП, *Ц.П. против Велике Британије*, бр. 300/11, 6. септембар 2016.

455 ЕСЉП, *Али против Велике Британије*, бр. 40385/06, 11. јануар 2011, став 58.

456 ЕСЉП, *Мемлика против Грчке*, бр. 37991/12, 6. октобар 2015.

457 ЕСЉП, *Фолгеро и остали против Норвешке* [ВВ], бр. 15472/02, 29. јун 2007, став 84.

458 *Ibid*, став 84.

459 *Ibid*, ставови 85–102 и супротно мишљење.

460 ЕСЉП, *Грзелак против Пољске*, бр. 7710/02, 15. јун 2010.

461 ЕСП из 1961. не садржи одредбу о праву на образовање.

која су нередовно присутна на њиховој територији такође имају приступ образовању.⁴⁶²

Штавише, образовне институције морају бити доступне свима без дискриминације.⁴⁶³ ЕКСП је сматрала да „интеграција деце са сметњама у развоју у редовне школе [...] треба да буде норма, а настава у специјализованим школама мора бити изузетак“.⁴⁶⁴ Државе не уживају широку слободу процене у погледу избора врсте школе за особе с инвалидитетом; то мора бити редовна школа.⁴⁶⁵ Ситуације које се тичу различитог третмана у образовању по основу националности, имиграционог статуса или етничког порекла обрађују се у [Поглављу 3](#).

Према судској пракси ЕКСП, државе уживају широку слободу процене у одређивању културолошке прикладности образовног материјала који се користи у образовању о сексуалном и репродуктивном здрављу, али морају да обезбеде недискриминаторно образовање о сексуалном и репродуктивном здрављу „које не продужава или појачава друштвену искљученост и ускраћивање људског достојанства“.⁴⁶⁶ Образовни материјали не смеју да „јачају понижавајуће стереотипе“, на пример о особама нехетеросексуалне оријентације.⁴⁶⁷

Конечно, прилагодљивост образовања потребама све деце захтева, на пример, да се за децу са сметњама у развоју која су интегрисана у редовне школе, „све тако уреди како би се задовољиле њихове посебне потребе“⁴⁶⁸ (видети и [Одељак 3.5](#)).

462 ЕКСП, *Лекари света – међународни против Француске*, жалба бр. 67/2011, 11. септембар 2012.

463 О питању деце са сметњама у развоју, види даље [Поглављу 3](#) и [Поглављу 7](#).

464 ЕКСП, *Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске*, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008, став 35.

465 ЕКСП, *Европска акција инвалида (АЕХ) против Француске*, жалба бр. 81/2012, 11. септембар 2013., пар. 78; ЕКСП, *Међународна федерација за људска права (МФЉП) и Инклузија Европа против Белгије*, жалба бр. 141/2017, 9. септембар 2020.

466 ЕКСП, *Међународни центар за правну заштиту људских права (INTERIGHTS) против Хрватске*, жалба бр. 45/2007, 30. март 2009, став 47.

467 *Ibid*, ставови 59 и 61; Видети и ЕСЉП, *Бајев и остали против Русује*, бр. 67667/09, 13. новембар 2017; ЕСЉП, *А.Р. и Л.Р. против Швајцарске*, бр. 22338/15, 2017.

468 ЕКСП, *Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске*, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008, став 35.

Под чланом 12 (3) **ОКНМ**, државе чланице се обавезују да ће промовисати једнаке могућности за приступ образовању на свим нивоима за припаднике националних мањина (видети такође **Поглавље 3**).⁴⁶⁹ За децу која припадају националним мањинама, члан 14 ОКНМ садржи право да уче и да буду подучавани сопственом језику.⁴⁷⁰ ЕСЉП је такође утврдио да право на образовање подразумева право да се образује на (једном од) националних језика.⁴⁷¹

С обзиром на све већи значај дигиталног окружења, у овој области усвојен је низ докумената СЕ који позивају државе да обезбеде да деца имају приступ дигиталном окружењу на начин који је инклузиван и узима у обзир развојне капацитете деце и посебне околности деце у рањивим ситуацијама.⁴⁷² Такође препоручују да образовање о дигиталној писмености буде укључено у наставни план и програм основног образовања од најранијих година, узимајући у обзир развојне капацитете деце.⁴⁷³

8.2.1. Право на образовање деце миграната

Према закону ЕУ, основно право деце на образовање, без обзира на њихов миграциони статус, признато је у готово свим аспектима закона

469 Види даље Савет Европе, Саветодавни комитет за Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина (2006), **Коментар о образовању у оквиру Оквирне конвенције за заштиту националних мањина**, АЦФЦ/25ДОЦ(2006)002, 2. март 2006, део 2.1.

470 За даље појашњење видети Савет Европе, Саветодавни комитет за Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина (2006), **Коментар о образовању у оквиру Оквирне конвенције за заштиту националних мањина**, АЦФЦ/25ДОЦ(2006)002, 2. март 2006, део 2.3, и Тематски коментар бр. 3: Језичка права припадника националних мањина према Оквирној конвенцији, 2012, АЦФЦ/44ДОЦ(2012)001 рев, 5. јул 2012., део VI.

471 ЕСЉП, *Катан и остали против Молдавије и Русије* [ВВ], бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, 19. октобар 2012, став 137.

472 Савет Европе, Комитет министара (2018), **Препорука Преп ЦМ/Рец(2018)7 о смерницама за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу**, 4. јули 2018.

473 Савет Европе, Комитет министара (2019), **Препорука ЦМ/Преп(2019)10 о развоју и промовисању образовања о дигиталном грађанству**, 21. новембар 2019; Савет Европе, Комитет министара (2016), **Препорука ЦМ/Преп(2016)2 о интернету грађана**, 10. фебруар 2016.

о миграцијама ЕУ.⁴⁷⁴ Документ [Директива о јединственој дозволи](#)⁴⁷⁵ предвиђа једнак третман оних који имају боравишну дозволу, и [Директива о дугорочном боравку](#) предвиђа једнак третман држављана трећих земаља који имају дуготрајан боравак.⁴⁷⁶ Међутим, ЕУ нема надлежност да утврђује садржај или обим националних образовних одредаба. Уместо тога, ЕУ штити право деце миграната на приступ образовању на истој или, у зависности од њиховог статуса, сличној основи као и држављанима. Документ [Директива о студентима \(2014/114/ЕЗ\)](#) регулише услове уласка и боравак држављана трећих земаља у периоду дужем од три месеца за потребе студија, размене ученика, неплаћене обуке или добровољног служења.⁴⁷⁷ Општи услови пријема за децу обухватају предочење важеће путне исправе, родитељско одобрење за планирани боравак, здравствено осигурање и, ако држава чланица то захтева, плаћање накнаде за обраду захтева за пријем.⁴⁷⁸ Од ученика се, на пример, тражи да доставе доказе о учешћу у шеми размене ученика коју води организација коју признаје држава чланица.⁴⁷⁹ Неплаћени приправници подлежу пружању доказа које држава чланица тражи да би осигурала да ће током свог боравака имати довољно средстава да покрију своје трошкове издржавања, обуке и повратка.⁴⁸⁰ Приступ економским активностима, укључујући запошљавање, студената високог образовања подлеже ограничењима.⁴⁸¹

474 На пример, ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/95/ЕУ о стандардима за квалификацију држављана трећих земаља или лица без држављанства као корисника међународне заштите, за јединствен статус за избеглице или за лица која испуњавају услове за супсидијарну заштиту, а за садржај додељене заштите \(преиначена\)](#) ([Директива о квалификацијама](#)), СЛ 2011 Л 337/9, чл. 27.

475 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/98/ЕУ о јединственом поступку подношења захтева за јединствену дозволу за боравак и рад држављана трећих земаља на територији државе чланице и о заједничком скупу права за раднике из трећих земаља који законито бораве у држави чланици](#), СЛ 2011 Л 343.

476 ЕУ, Савет Европске уније (2003), [Директива 2003/109/ЕЗ о статусу држављана трећих земаља који имају дуготрајни боравак](#), СЛ 2003 Л 16.

477 ЕУ, Савет Европске уније (2004), [Директива Савета 2004/114/ЕЗ о условима пријема држављана трећих земаља у сврху студија, размене ученика, неплаћене обуке или добровољног служења](#) ([Директива о студентима](#)), СЛ 2004 Л 375/12.

478 *Ibid*, члан, 6.

479 ЕУ, Савет Европске уније (2004), [Директива 2004/114/ЕЗ о условима пријема држављана трећих земаља у сврху студија, размене ученика, неплаћене обуке или добровољног служења](#) ([Директива о студентима](#)), СЛ 2004 Л 375/12, члан 7.

480 *Ibid*, члан 10.

481 *Ibid*, члан 17.

Деца миграната из ЕУ који се преселе у другу државу чланицу ЕУ у складу са законом о слободном кретању имају најповољније право у овом контексту. Они имају право да буду примљени на курсеве општег образовања, приправништва и стручне обуке те државе под истим условима као и држављани.⁴⁸² Ово укључује јавно и приватно, обавезно и необавезно образовање. СПЕУ је ово право увек тумачио широко како би обезбедио једнак приступ образовању, али и ширим друштвеним бенефицијама у вези с образовањем, као и свим погодностима које имају за циљ да олакшају похађање образовања. На пример, у случају *Касагранде*, дете радника миграната из ЕУ је могло да приступи образовној стипендији на основу провере имовинског стања према закону ЕУ о слободном кретању.⁴⁸³

Штавише, законодавство уведено 1970-их захтева од држава чланица да обезбеде допунску наставу језика за децу радника миграната из ЕУ, и на језику државе домаћина и на њиховом матерњем језику, с циљем да се олакша њихова интеграција у држави домаћину и у својој земљи порекла ако се накнадно врате.⁴⁸⁴ Иако се чини да ово нуди прилично великодушну и драгоцену додатну подршку деци након њиховог пријема у школу у држави домаћину, његова примена у различитим земљама је ноторно неуједначена и све непрактичнија с обзиром на низ различитих језика за прилагођавање.⁴⁸⁵

482 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Уредба (ЕУ) 492/2011 о слободи кретања радника унутар Уније*, СЛ 2011 Л 141/1, члан 10; Европски парламент и Савет Европске уније (2004), *Директива 2004/38 о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица* о измени Уредбе (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидању Директива 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90 /364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ (Директива о слободном кретању), СЛ 2004 Л158, чл. 24 (1).

483 СПЕУ, Ц-9/74, *Донато Касагранде против главног града државе Минхен*, 3. јул 1974. Накнадно потврђено у случајевима као што су СПЕУ, Ц-3/90, *М.Ј.Е. Бернини против секретара за образовање и науку*, 26. фебруар 1992.

484 ЕУ, Савет Европске уније (1977), *Директива 77/486/ЕЕЗ о образовању деце радника миграната*, СЛ 1977 Л 199 (Имајте на уму да су деца мигранти из трећих земаља искључена из њеног делокруга).

485 ЕУ, Комисија европских заједница (1984), *Извештаји о примени Директиве 77/486/ЕЕЗ*, ЦОМ(84) 54 коначна верзија и ЦОМ(88) 787 коначна верзија, 10. фебруар 1984.

Пример: Питање у предмету *Баумбаст и Р против државног секретара Министарства унутрашњих послова*⁴⁸⁶ је било да ли две ћерке немачког радника мигранта који се преселио у Велику Британију са својом женом Колумбијком и ћеркама, могу да наставе да похађају тамошњу школу након што је он напустио Велику Британију и отишао у државу која није чланица ЕУ, остављајући своју жену и ћерке. СПЕУ је био суочен с питањем да ли његова супруга и ћерке могу самостално да остану у држави домаћину, без обзира на чињеницу да се г. Баумбаст (од кога је породица добила право на боравак) ефективно одрекао статуса радника мигранта из ЕУ. Одлучујући фактор за СПЕУ био је то што су деца била интегрисана у образовни систем државе домаћина и било би и штетно и несразмерно искоренити их у тако кључној тачки њиховог образовања. Суд је потврдио да је то толики значај постизања континуитета у образовању деце да може ефикасно да „усидри“ пребивалиште (иначе неквалификоване) породице у држави домаћину током трајања студија детета мигранта.

Одлуку *Баумбаст* пратили су наредни случајеви⁴⁸⁷ и она је кодификована у члану 12 (3) *Директиве 2004/38/ЕЗ (Директива о слободном кретању)*.⁴⁸⁸

Деца држављана трећих земаља имају право на приступ само *јавно финансираном* образовању под истим условима као и држављани и искључена су из повезаних бенефиција као што су грантови за издржавање.⁴⁸⁹ Неки имиграциони инструменти ЕУ захтевају од држава чланица да

486 СПЕУ, Ц-413/99, *Баумбаст и Р против државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 17. септембар 2002.

487 СПЕУ, Ц-480/08, *Мариа Теуксеира против лондонске општине Ламбет и државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 23. фебруара 2010; СПЕУ, Ц-310/08, *Лондонска општина Хароу против Нимко Хасан Ибрахима и државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 23. фебруар 2010.

488 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2004), *Директива 2004/38/ЕЗ о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица о измени Уредбе (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидању Директива 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90/364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ*, СЛ 2004 Л 158, чл. 2 (2) (ц) и чл. 12(3).

489 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), *Квалификација избеглице (Директива 2011/95/ЕУ)*, СЛ 2011 Л 337, чл. 11; Савета Европске уније (2003), *Директива о дуготрајним резидентима (Директива 2003/109/ЕЗ)*, СЛ 2003 Л 016, чл. 14; Савета Европске уније (2003), *Директива 2003/86/ЕЗ о праву на спајање породице*, СЛ 2003 Л 251, чл. 14; Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива о условима пријема (2013/33/ЕУ)*, СЛ 2013 Л 180, члан 14(ц).

примене механизме за обезбеђивање дужног признавања и преносивости страних квалификација, чак и у одсуству документованих доказа (члан 28 [Директива о квалификацијама](#)).⁴⁹⁰

Образовна права деце која траже азил су слабија; мора им се одобрити приступ образовном систему државе домаћина под *сличним*, али не нужно под *истим* условима који важе за држављане.⁴⁹¹ Као такво, образовање се може пружати у центрима за смештај, а не у школама, а власти могу да одложе пун приступ школи за децу тражиоца азила до три месеца од датума подношења захтева за азил. Тамо где је приступ образовном систему немогућ због специфичне ситуације детета, државе чланице су дужне да понуде алтернативне аранжмане образовања (члан 14 (3) [Директиве о условима прихватања](#)).⁴⁹²

Према закону СЕ, члан 2 Протокола бр. 1 коришћен је у вези с чланом 14. да би се деци миграната обезбедио приступ образовању (видети такође [Одељак 3.3](#)).

Пример: У предмету *Пономарјови против Бугарске*,⁴⁹³ ЕСЉП је разматрао услов да двоје руске школске деце без сталног боравака плаћају школарину за средњу школу. Суд је закључио да је наметање школарина за средњу школу у њиховом случају било дискриминаторно и стога супротно члану 14 ЕКЉП узетом заједно с чланом 2 Протокола бр. 1 уз ЕКЉП.⁴⁹⁴

ЕСП штити образовна права деце миграната како директно (члан 17 став 2) тако и индиректно, намећући ограничења права на запошљавање деце

490 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/95/ЕУ о стандардима за квалификацију држављана трећих земаља или лица без држављанства као корисника међународне заштите, за јединствен статус за избеглице или за лица која испуњавају услове за супсидијарну заштиту, а за садржај додељене заштите \(преиначена\)](#) ([Директива о квалификацијама](#)), СЛ 2011 Л 337/9.

491 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Директива о условима прихватања \(2013/33/ЕУ\)](#), СЛ 2013 Л 180. (Имајте на уму да под чланом 27 [Директиве о квалификацијама избеглица \(2011/95/ЕУ\)](#) деца избеглица која су стекла право на дужи боравак имају приступ образовању под истим условима као и држављани.)

492 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Директива о условима прихватања \(2013/33/ЕУ\)](#), СЛ 2013 Л 180.

493 ЕСЉП, *Пономарјови против Бугарске*, бр. 5335/05, 21. јун 2011.

494 Видети такође [Одељак 3.3](#).

како би им се омогућило да стекну пуне погодности обавезног образовања (члан 7).⁴⁹⁵

Даље, [Европска конвенција о правном статусу радника миграната](#)⁴⁹⁶ подржава право деце миграната на приступ „на истој основи и под истим условима као и држављанима”, општем образовању и стручном оспособљавању у држави домаћину (члан 14 (1)).

Према међународном праву, право деце миграната на једнак приступ образовању подржава [Међународна конвенција о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица](#) (члан 30).⁴⁹⁷

Члан 28 ЦРЦ предвиђа да сва деца имају право на бесплатно обавезно образовање. Према члану 29 (1) (ц), ово право сеже далеко од једнакости приступа образовању и укључује одредбе које се тичу развоја културног идентитета детета, језика и вредности земље порекла детета.

8.3. Право на здравље

Кључне тачке

- Државе имају позитивну обавезу да предузму мере против здравствених ризика који угрожавају живот и којих су власти свесне или би требало да буду свесне.
- Државни органи морају предузети ефикасну истрагу у случају смрти особе.
- Према ЕСП, деца која бораве нерегуларно у земљи имају право на здравствену заштиту и поред хитне медицинске помоћи.
- Прихватљивост здравствене заштите захтева информисани пристанак или овлашћење.
- Према закону ЕУ и ЕСЦ, уз неколико ограничења, деца мигранти имају право на приступ социјалној помоћи и здравственој заштити.

495 Видети такође ЕКСП, [Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу \(ЕУРОЦЕФ\) против Француске](#), жалба бр. 114/2015, 24. јануар 2018.

496 Савет Европе (1977), [Европска конвенција о правном статусу радника миграната](#), ЦЕТС бр. 93, 24. новембар 1977.

497 Уједињене Нације (1990), [Конвенција о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица](#), 18. децембар 1990.

Према закону ЕУ, члан 35 **Повеље ЕУ о основним правима** гарантује право на приступ здравственој заштити.

Деца миграната из ЕУ могу приступити социјалној и здравственој подршци на истој основи као и држављани, након три месеца боравка у држави домаћину.⁴⁹⁸ Слична права се проширују на децу оних који су стекли дугорочни боравак у држави чланици, иако могу бити ограничена на такозване „основне бенефиције“.⁴⁹⁹ Што се тиче деце избеглица и деце која траже азил, државе чланице морају да обезбеде приступ одговарајућој социјалној помоћи на једнакој основи као и држављани државе домаћина, али, опет, то се може ограничити на „основне бенефиције“ (члан 29 **Директива о квалификацијама**). Законодавство захтева од држава чланица да рањивој деци мигрантима обезбеде приступ довољној здравственој подршци. На пример, деци која су претрпела насиље или тортуру мора се пружити довољна подршка за решавање њихових физичких и менталних потреба (поглавље IV преиначене Директиве о пријему, чланови 21, 23 (4) и 25). Директива о квалификацијама садржи сличне одредбе за угрожену децу мигранте.

Према закону СЕ, **ЕКЉП** не гарантује изричито право на здравствену заштиту или право на здравље. Међутим, ЕСЉП се бавио бројним здравственим случајевима у различитим околностима. Прво, суд испитује здравствена питања која угрожавају живот деце. У њему се идентификују позитивне обавезе државе да предузме превентивне мере против по живот опасних здравствених ризика за које зна или би требало да зна.

Пример: У предмету *Ојал против Турске*, држава није предузела превентивне мере против ширења ХИВ путем трансфузије крви. Као последица тога, новорођенче је заражено вирусом ХИВ-а током трансфузије крви у државној болници. Иако је понуђено одређено обештећење, ЕСЉП је утврдио да, у недостатку пуног медицинског покрића за лечење и лекове током живота дотичног детета, држава није понудила задовољавајућу накнаду и тиме прекршила право

498 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2004), **Директива 2004/38/ЕС о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица**, СЛ 2004 Л 158, 29. април 2004, члан 24.

499 ЕУ, Савет Европске уније (2003), **Директива 2003/109/ЕЗ од 23. јануара 2003. о статусу држављана трећих земаља који имају дуготрајни боравак**, СЛ 2003 Л 16, члан 11 (4).

на живот (члан 2 ЕКЉП).⁵⁰⁰ Поред тога, наложио је турској држави да обезбеди бесплатно и потпуно здравствено осигурање током живота жртве.

Пример: У предмету *Иља Петров против Бугарске*,⁵⁰¹ 12-годишњи дечак је задобио тешке повреде у трафостаници. Трафостаница се налазила у парку на отвореном где су се често састајала деца и млади, а врата нису била закључана. ЕСЉП је сматрао да је рад електричне мреже активност која представља повећани ризик за особе које су у близини инсталација. Држава има обавезу да успостави адекватну регулативу, укључујући систем контроле правилне примене безбедносних правила. Суд је пресудио да пропуст државе да обезбеди да трафостаница буде обезбеђена, иако је знала за безбедносне проблеме, представља повреду права на живот (члан 2 ЕКЉП).⁵⁰²

Штавише, државе имају позитивне обавезе да воде рачуна о третману деце у рањивој ситуацији која су под старањем државних органа (видети такође [Поглавље 6](#) и [Одељак 7.3](#)).

Пример: Предмет *Центар за правне ресурсе у име Валентин Кампеану против Румуније*⁵⁰³ односио се на ХИВ позитивног ромског тинејџера који је имао тешку интелектуалну ометеност и боловао од туберкулозе, упале плућа и хепатитиса и преминуо у доби од 18 година. Целог живота је био на државној бризи. ЕСЉП је утврдио озбиљне недостатке у доношењу одлука у вези с пружањем лекова и неге, као и континуирани пропуст медицинског особља да му пружи одговарајућу негу и лечење. Стога је прекршен члан 2 ЕКЉП.⁵⁰⁴

Што се тиче пристанка за медицински третман без хитног случаја, ЕСЉП је утврдио да је медицински третман без пристанка родитеља у супротности с чланом 8 ЕКЉП.

500 ЕСЉП, *Ојал против Турске*, бр. 4864/05, 23. март 2010, став. 71–72.

501 ЕСЉП, *Иља Петров против Бугарске*, бр. 19202/03, 24. април 2012.

502 *Ibid.*

503 ЕСЉП, *Центар за правне ресурсе у име Валентин Кампеану против Румуније* [ВВ], бр. 47848/08, 17. јул 2014. Видети такође опис ове пресуде ЕСЉП у [Поглављу 7](#).

504 Видети такође и [Поглавље 7](#).

Пример: У предмету *Глас против Велике Британије*,⁵⁰⁵ дијаморфин је даван детету с тешким инвалидитетом, без обзира на снажне приговоре његове мајке. ЕСЉП је утврдио да је одлука болничких власти да занемаре приговор мајке на предложени третман у одсуству одобрења суда резултирала кршењем члана 8 ЕКЉП.⁵⁰⁶

Пример: У предмету *М.А.К. и Р.К. против Велике Британије*,⁵⁰⁷ деветогодишња девојчица је подвргнута тесту крви и фотографисању без сагласности родитеља, упркос изричитим упутствима њеног оца да се не раде даљи тестови док је девојчица сама у болници. У недостатку било какве медицинске хитности, ове медицинске интервенције без пристанка родитеља су сматране кршењем њеног права на физички интегритет према члану 8 ЕКЉП.⁵⁰⁸

Истовремено, ЕСЉП је подржао принцип најбољег интереса детета у здравственој заштити чак и када постоји сукоб с интересима или жељама родитеља, укључујући и у контексту шема вакцинације и одлука о крају живота.

Пример: У предмету *Вавричка и остали против Чешке Републике*,⁵⁰⁹ подносиоци представке су се жалили на последице непоштовања опште законске обавезе у Чешкој да се обезбеди рутинска вакцинација деце против болести које су добро познате медицинској науци. Поштовање обавезе није могло бити физички изнуђено. Међутим, родитељи који се нису повиновали, без оправданог разлога, могли су бити кажњени, а невакцинисана деца нису примана у вртиће (изузетак је направљен за оне који се не могу вакцинисати из здравствених разлога). Суд је утврдио да обавеза вакцинације и њене директне последице представљају мешање у смислу члана 8 ЕКЉП. Међутим, државе су дужне да у центар свих одлука које утичу на њихово здравље и развој ставе најбоље интересе детета, а такође и интересе деце као групе. Што се тиче имунизације, циљ мора бити да свако дете буде заштићено од озбиљних болести, вакцинацијом или

505 ЕСЉП, *Глас против Велике Британије*, бр. 61827/00, 9. март 2004.

506 *Ibid*, став 83.

507 ЕСЉП, *М.А.К. и Р.К. против Велике Британије*, бр. 45901/05 и 40146/06, 23. март 2010.

508 *Ibid*, став 79.

509 ЕСЉП, *Вавричка и остали против Чешке Републике*, бр. 47621/13, 8. април 2021.

индиректно путем имунитета стада. На основу тога, суд је сматрао да је здравствена политика државе била у складу с најбољим интересима детета и, како је предметна обавеза вакцинације такође била разумно пропорционална легитимним циљевима којима се тежи, држава није прекорачила своје поље слободне процене овог случаја или прекршила ЕКЉП.

Пример: У предмету *Парфит против Велике Британије*,⁵¹⁰ петогодишња ћерка подносиоца представке патила је од акутне некротизирајуће енцефалопатије и била је у трајном вегетативном стању без изгледа на побољшање. Високи суд Велике Британије је дао изјаву да не би било противзаконито да болница која брине о ћерки подносиоца представке прекине лечење. Суд, имајући у виду поље слободне процене које се даје властима у таквим случајевима, није утврдио кршење члана 2 ЕКЉП. Домаћи суд је узео у обзир доказе дванаест високо цењених лекара специјалиста. Суд је водио рачуна и пажљиво размотрио жеље подносиоца представке, али је закључио да је режим инвазивне неге њене ћерке континуирано оптерећење, што јој није донело никакву корист. Без обзира на претпоставку да живот треба сачувати, домаћи суд је сматрао да није у најбољем интересу детета да се њен живот продужи. Пријава је проглашена неприхватљивом.⁵¹¹

У складу с члановима 6 и 8 *Конвенције из Овиједа*,⁵¹² када дете није пословно способно да пристане на медицинску интервенцију, та интервенција се може извршити само по овлашћењу његовог заступника, осим у хитним случајевима. Док Конвенција из Овиједа не захтева престанак детета ако оно није правно способно да пристане, она сматра да се мишљење детета мора узети у обзир „као фактор који у све већој мери одлучује, сразмерно његовом или њеном узрасту и степену зрелости“ (члан 6 (2)). Уважавајући потребу да се препозна развојна природа способности доношења одлука деце, укључујући и питања која се тичу њиховог здравља, СЕ припрема водич који садржи принципе и добре праксе

510 ЕСЉП, *Парфит против Велике Британије*, бр. 18533/21, 20. април 2021.

511 Видети и ЕСЉП, *Гард и остали против Велике Британије*, бр. 39793/17, 27. јун 2017.

512 Савет Европе (1997), *Конвенција за заштиту људских права и достојанства људског бића у погледу примене биологије и медицине* (Конвенција о људским правима и биомедицини), ЦЕТС бр. 164, 4. април 1997.

за укључивање деце у доношење медицинских одлука.⁵¹³ Генетско тестирање деце мора бити одложено док не стекну способност доношења одлука, осим ако би то одлагање било штетно за њихово здравље или добробит.⁵¹⁴

Штавише, према члану 11 ЕСП, државе уговорнице су сагласне да предузму одговарајуће мере да обезбеде саветодавне и образовне установе за унапређење здравља и подстицање индивидуалне одговорности у питањима здравља.⁵¹⁵ Медицинска помоћ и нега су загарантовани према члану 13 ЕСП за оне који немају адекватне ресурсе и не могу да обезбеде те ресурсе сопственим напорима или из других извора. Коначно, 2011. године Комитет министара је усвојио *Смернице о здравственој заштити по мери деце*.⁵¹⁶

Као што је наведено у следећим примерима, ЕКСП сматра да деца мигранти која нерегуларно бораве у некој земљи имају право на здравствену заштиту мимо хитне медицинске помоћи. ЕСП укључује многе референце на права деце на социјалну заштиту и здравствене услуге (чланови 11, 12, 13, 14, 16 и 17), које се примењују без обзира на њихов миграциони статус.

Пример: Одлука ЕКСП у предмету *Међународна федерација лиге за људска права (МФЉП) против Француске*⁵¹⁷ тиче се Француске и доношења закона који је окончао изузеће имиграната у ванредној ситуацији с веома ниским приходима од плаћања лечења и наметнуо здравствене накнаде. ЕКСП је пресудио да појединцима који нису пунолетни, укључујући и децу без пратње, мора бити обезбеђена бесплатна медицинска нега.

513 За више информација погледати веб страницу СЕ о водичу.

514 Савет Европе (2018), *Додатни протокол уз Конвенцију о људским правима и биомедицини у вези с генетским тестирањем у здравствене сврхе*, ЦЕТС бр.203, 27. новембар 2018.

515 О образовању о сексуалном и репродуктивном здрављу, такође видети под образовање (Одељак 8.2).

516 Савет Европе, Комитет министара (2011), *Смернице о здравственој заштити по мери деце*, 21. септембар 2011.

517 ЕКСП, *Међународна федерација лиге за људска права (МФЉП) против Француске*, жалба бр. 14/2003, 8. септембар 2004, ставови 35–37.

Пример: У предмету *Међународна одбрана деце (МОД) против Белгије*,⁵¹⁸ ЕКСП је утврдио кршење члана 17 ЕСП због ограничења медицинске помоћи деци мигрантима без докумената. Комитет је потврдио „право малолетника миграната који су незаконито у земљи да добију здравствену заштиту која се протеже изван хитне медицинске помоћи и укључује примарну и секундарну заштиту, као и психолошку помоћ“. Такође је наведено да недостатак прихватних објеката за децу странце која се незаконито налазе у земљи отежава приступ здравственој заштити. Штавише, утврдио је да се узроци лошег здравља могу отклонити само у мери у којој се деци обезбеде смештај и хранитељски домови. Сходно томе, закључио је да је дошло до кршења члана 11 (1) и (3) ЕСП због недостатка смештаја и хранитељских домована.⁵¹⁹

Европска конвенција о правном статусу радника миграната⁵²⁰ слично предвиђа да радници мигранти који су законито запослени на територији друге државе, као и њихове породице, треба да имају једнак приступ социјалној и медицинској помоћи (члан 19). Према међународном праву, свеобухватније одредбе о праву на здравље могу се наћи у члану 12 *Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима*⁵²¹ и у члану 24 ЦРЦ. Ови инструменти наглашавају превенцију и лечење. Комитет УН за права детета наглашава важност приступа највишем достигнутом стандарду здравствене заштите и исхране током раног детињства,⁵²² и приступ за адолесценте сексуалним и репродуктивним информацијама.⁵²³ Такође је појашњено да право деце на здравље подразумева „право на контролу сопственог здравља и тела, укључујући сексуалну

518 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Белгије*, жалба бр. 69/2011, 23. октобар 2012.

519 Видети такође ЕКСП, *Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (EUROCEF) против Француске*, жалба бр. 114/2015, 24. јануар 2018.

520 Савет Европе (1977), *Европска конвенција о правном статусу радника миграната*, ЦЕТС бр. 93, 24. новембар 1977.

521 Уједињене нације, Генерална скупштина (1966), *Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима*, 16. децембар 1966, Уједињене нације, Серие уговора, свеска 993, стр. 3.

522 Уједињене нације, Комитет за права детета (2006), *Општи коментар бр. 7 (2005): Остваривање права детета у раном детињству*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/7/Рев.1, 20. септембар 2006, став. 27.

523 Уједињене нације, Комитет за права детета (2003), *Општи коментар бр. 4: Здравље и развој адолесцената у контексту Конвенције о правима детета*, ЦРЦ/ГЦ/2003/4, 1. јул 2003, став 28.

и репродуктивну слободу да се доносе одговорни избори⁵²⁴. Он подстиче државе да „размотре да дозволе деци да пристану на одређене медицинске третмане и интервенције без дозволе родитеља, неговатеља или старатеља, као што су тестирање на ХИВ и услуге сексуалног и репродуктивног здравља, укључујући образовање и смернице о сексуалном здрављу, контрацепцији и безбедном абортусу⁵²⁵“.

8.4. Право на смештај

Кључне тачке

- Право на адекватан смештај је загарантовано чланом 31 ЕСП.
- Адекватан смештај треба обезбедити деци која нерегуларно бораве у некој земљи, а услови живота у склоништима морају поштовати људско достојанство.
- Према ЕСЉП, неадекватан смештај не оправдава смештај у државне установе за збрињавање.

Према закону ЕУ, члан 34 (3) **Повеље ЕУ о основним правима** садржи упућивање на право на стамбену помоћ у циљу борбе против социјалне искључености и сиромаштва. **Директива о расној једнакости** укључује становање међу робу и услуге доступне јавности којима треба омогућити недискриминаторски приступ и снабдевање.⁵²⁶ Недиференцирани третман у погледу стамбених бенефиција примењује се на држављане трећих земаља који имају дуготрајан боравак. Закон ЕУ има за циљ да осигура да чланови породица држављана трећих земаља неће представљати терет за системе социјалне помоћи држава чланица.⁵²⁷ **Директива о спајању породице** условљава да се у захтевима за спајање породице достави доказ да важећи спонзор спајања породице

524 Уједињене нације, Комитет за права детета (2013), *Општи коментар бр. 15 о праву детета на уживање највишег могућег стандарда здравља* (чл. 24), ЦРЦ/Ц/ГЦ/15, 17. април 2013, став 24.

525 *Ibid*, став 31.

526 ЕУ, Савет Европске уније (2000), *Директива Савета 2000/43/ЕЗ од 29. јуна 2000. о примени принципа једнаког третмана међу особама без обзира на расно или етничко порекло*, СЛ 2000 Л 180, члан 3.

527 Видите детаљније у FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом*, 17. децембар 2020.

(тј. држављанин треће земље коме је дозвољено да борави у периоду од годину дана или више и с разумним изгледима да добије право на стални боравак) има смештај који се сматра нормалним за упоредиву породицу у истом региону. Смештај треба да испуњава опште здравствене и безбедносне стандарде који су на снази у дотичној држави чланици.⁵²⁸

Документ [Директива о условима пријема](#) (члан 24 (2)) обавезује државе чланице да децу тражиоце азила (без пратње) сместе код рођака, у хранитељство или у одговарајући смештај. СПЕУ је одлучио да се материјални услови пријема, укључујући смештај, не могу повући као санкција, јер би то лишило подносиоце захтева њихових основних потреба.

Пример: Предмет *Зубаир Хакбин*⁵²⁹ односио се на прелиминарну референцу у поступку између г. Зубаира Хакбина и Федералне агенције за прихват тражилаца азила, Белгија (Федасил), у вези са захтевом за одштету који је г. Хакбин поднео против Федасил-а, након две одлуке потоњег које су га привремено искључиле из услова материјалне помоћи. Господин Хакбин, авганистанског држављанства, стигао је у Белгију као дете без пратње и поднео захтев за међународну заштиту. Смештен је у прихватни центар где је био умешан у тучу с осталим станарима. Након тог инцидента, директор прихватног центра је одлучио да господина Хакбина искључи из материјалне помоћи на 15 дана. СПЕУ је први пут донео одлуку о обиму права које државама чланицама даје члан 20 (4) Директиве 2013/33/ЕУ о утврђивању стандарда за пријем подносилаца захтева за међународну заштиту. На основу тумачења СПЕУ, држава чланица не може применити санкцију која се састоји у повлачењу, чак и привременом, материјалних услова пријема, који се односе на смештај, храну или одећу, у мери у којој би то имало за последицу лишавање могућности подносиоца захтева да задовољи своје најосновније потребе. Изрицање других санкција мора, под свим околностима, бити у складу с условима који се тичу принципа

528 ЕУ, Савет Европске уније (2003), [Директива 2003/86/ЕЗ од 22. септембра 2003](#) о праву на спајање породице (Директива о спајању породице), СЛ Л 251, 3.10.2003, стр. 12-18, чл. 7 (1) (а).

529 СПЕУ, Ц-233/18, [Зубаир Хакбин против Федералне агенције за прихват тражилаца азила](#), 12. новембар 2019.

пропорционалности и поштовања достојанства. У случају детета без пратње, те санкције морају, у овом светлу, бити одређене узимањем у обзир најбољег интереса детета.

Према закону СЕ, не постоји опште право на стамбено збрињавање према ЕКЉП, али, ако држава одлучи да обезбеди смештај, то мора учинити на недискриминаторски начин.

Пример: У предмету *Бах против Велике Британије*⁵³⁰ подносиоци представке, која је законито боравила у Великој Британији, било је дозвољено да јој се придружи њен син под условом да није користио државне фондове. Убрзо након доласка њеног сина, подносиоци представке је затражила помоћ у проналажењу смештаја. Међутим, пошто је њен син био подвргнут имиграционој контроли, одбијен јој је приоритет на који би јој њен статус ненамерне бескућнице с малолетним дететом обично давао право. Власти су јој на крају помогле да пронађе нови смештај, а касније су јој обезбедиле социјално становање. Подносиоци представке се жалила да је одбијање да јој се додели приоритет било дискриминаторно. ЕСЉП је сматрао да је легитимно поставити критеријуме за доделу ограничених ресурса као што су социјални станови, под условом да такви критеријуми нису произвољни или дискриминаторни. Није било ничег произвољног у ускраћивању приоритета подносиоци представке, која је свог сина довела у земљу потпуно свесна услова који се везују за његову дозволу за улазак. Штавише, подносиоци представке заправо никада није била бескућник и постојале су друге законске обавезе које би захтевале од локалних власти да помогну њој и њеном сину да је претња бескућништвом заиста постојала. Сходно томе, није дошло до повреде члана 14 узетог у вези с чланом 8 ЕКЉП.

ЕСЉП је такође испитао случајеве деложације породица путника с локација за кампер возила.⁵³¹

530 ЕСЉП, *Бах против Велике Британије*, бр. 56328/07, 27. септембар 2011.

531 ЕСЉП, *Конорс против Велике Британије*, бр. 66746/01, 27. мај 2004.

Пример: Предмет *Винтерштајн и остали против Француске*⁵³² односио се на поступак исељења покренут против једног броја путничких породица које су годинама живеле у истом месту. Домаћи судови су издали налоге за деложацију породица, под претњом казне за непоштовање обавеза. Иако наређења нису спроведена, многе породице су се иселиле. Само четири породице су добиле алтернативни смештај у социјалном становању; нису створене такозване породичне локације где је требало да буду смештене преостале породице. У конкретним околностима предмета, принцип пропорционалности захтевао је да се посебна пажња посвети последицама деложације и ризику да породице остану бескућници. Домаће власти у почетку то нису учиниле. Штавише, бројни међународни инструменти и инструменти СЕ наглашавају потребу, у случају принудног исељења Рома или путника, да се обезбеди алтернативни смештај, имајући у виду да они припадају рањивој мањини. Суд је сходно томе утврдио да су права подносилаца представке из члана 8 била прекршена.

ЕСЉП се индиректно позабавио питањем квалитета становања, наводећи да неадекватно становање не оправдава смештај деце у установе за државно збрињавање⁵³³ (видети и [Одељак 5.2.](#) и [Одељак 6.2.](#)). ЕСЉП је такође имао прилике да размотри позитивне обавезе државе, у контексту бриге и услова живота, према страном деци без пратње чак и када су она нередовно присутна у земљи.

Пример: Предмет *Кан против Француске*⁵³⁴ тиче се пропуста француских власти да обезбеде негу страном детету без пратње пре и после разградње импровизованих кампова постављених у јужном делу вресишта Кале („пустара Кале“). Подносилац представке, који је стигао у Француску као једанаестогодишњак, живео је у кампу шест месеци у окружењу које је било очигледно неприкладно за децу, а посебно су га карактерисали нездрави, непоуздани и несигурни услови. Ситуација се погоршала након демонтаже кампа, што је значило рушење колибе у којој је подносилац представке живео

532 ЕСЉП, *Винтерштајн и остали против Француске*, бр. 27013/07, 17. октобар 2013.

533 ЕСЉП, *Валова и остали против Чешке Републике*, бр. 23848/04, 26. октобар 2006, ставови 73–74; ЕСЉП, *Хавелка и остали против Чешке Републике*, бр. 23499/06, 21. јун 2007, ставови 57–59.

534 ЕСЉП, *Кан против Француске*, бр. 12267/16, 28. мај 2019.

и опште погоршање услова живота на лицу места. Иако је подносилац представке био предмет налога за смештај, власти нису предузеле никакве радње да га заштите. Док су се домаће власти суочиле са сложеним задатком да идентификују децу међу свим лицима присутним на локалитету и обезбеде им одговарајућу негу, суд није био уверен да су урадили све што се од њих разумно могло очекивати да испуне своју позитивну обавезу у овом предмету, имајући у виду да је подносилац представке, као мало страно дете без пратње, које се незаконито налази на територији, стога припадао једној од најугроженијих категорија у друштву. Комбинација животног окружења подносиоца представке и неизвршење налога за заштиту представљало је понижавајуће поступање и кршење члана 3 ЕКЉП.

Право на адекватан смештај је загарантовано чланом 31 ЕСП. ЕКСП сматра да „[а]декватан смештај према члану 31 (1) значи стан који је безбедан с санитарне и здравствене тачке гледишта, тј. мора да поседује све основне погодности, као што су вода, грејање, одлагање отпада, санитарне чворове и струју и такође мора да буде структурно безбедан, не пренатрпан и са сигурним закупом подржаним законом”.⁵³⁵ Исељења су дозвољена, ако су оправдана, извршена у условима који поштују достојанство, и ако је доступан алтернативни смештај.⁵³⁶ Услови живота у склоништу „треба да буду такви да омогућавају живот у складу с људским достојанством [...] [и] морају испунити захтеве за безбедност, здравље и хигијену, укључујући основне погодности, односно чисту воду, довољно осветљења и грејања. Основни захтеви привременог смештаја обухватају и безбедност непосредне околине.”⁵³⁷

Што се тиче смештаја за децу странце у ванредној ситуацији, ЕКСП сматра да и пропуст да се обезбеди било који облик смештаја и обезбеђивање неодговарајућег смештаја у хотелима представљају кршење члана 17 (1)

535 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије*, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009, став 43.

536 ЕКСП, *Европски центар за права Рома (ЕЦПР) против Италије*, жалба бр. 27/2004, 7. децембар 2005, став 41; ЕКСП, *Лекари света – међународни против Француске*, жалба бр. 67/2011, 11. септембар 2012, ставови 74–75 и 80.

537 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије*, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009, став 62; ЕКСП, *Европска федерација националних организација које раде с бескућницима (ЕФОБ) против Холандије*, жалба бр. 86/2012, 2. јул 2014.

ЕСП.⁵³⁸ Штавише, према члану 31 (2) ЕСП о спречавању бескућништва, од држава се тражи да обезбеде адекватно склониште деци у ванредној ситуацији без прибегавања притвору.⁵³⁹

8.5. Право на адекватан животни стандард и право на социјалну сигурност

Кључне тачке

- Приступ децем додатку и родитељском одсуству мора бити недискриминаторски.
- Према закону ЕУ, социјално осигурање младих радника у уговорима о шегртовању не би требало да буде толико ниско да их искључује из општег спектра заштите.
- Према ЕСП, укидање породичних додатака у случају изостајања је несразмерно ограничење права породице на економску, социјалну и правну заштиту.

Према закону ЕУ, члан 34 (1) **Повеља о основним правима ЕУ** прописује да „Синдикат признаје и поштује право на бенефиције социјалног осигурања и социјалне услуге“ у случајевима који одговарају традиционалним гранама социјалног осигурања (материнство, болест, незгоде на раду, зависност или старост и губитак запослења). Право се односи на све који легално бораве и крећу се унутар ЕУ. Право на социјалну помоћ признато је како би се осигурала пристојна егзистенција за оне који немају довољно средстава и за борбу против социјалне искључености и сиромаштва. Сви ови аспекти су квалификовани „правилима утврђеним законом Уније и националним законима и праксама“ (члан 34 (1) повеље). Члан 10 (3) **Директиве о равнотежи између посла и живота** предвиђа право на

538 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Белгије*, жалба бр. 69/2011, 23. октобар 2012. ставови 82–83. Видети такође FRA (2010), *Раздвојена деца која траже азил у државама чланицама Европске уније*, 7. децембар 2010, стр. 30.

539 ЕКСП, *Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије*, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009, став 64.

одсуство због очинства, родитељско одсуство и флексибилно радно време.⁵⁴⁰ Члан 11 *Директиве о дугорочном боравку*⁵⁴¹ прописује да дуготрајни становници имају једнак третман с држављанима у погледу социјалне сигурности, социјалне помоћи и социјалне заштите како је дефинисано националним законом. На основу члана 29 *Директиве о квалификацијама*,⁵⁴² корисници међународне заштите примају, у држави чланици која је такву заштиту дала, неопходну социјалну помоћ која се пружа држављанима те државе чланице. Државе чланице морају осигурати да су материјални услови пријема доступни подносиоцима захтева када подносе захтев за међународну заштиту.⁵⁴³

СПЕУ сматра да, када се од сопствених држављана државе чланице тражи само да бораве у држави чланици да би добили додатак за подизање деце, држављани других држава чланица ЕУ не могу бити присиљени да поднесу званичну боравишну дозволу да би имали приступ истим бенефицијама.⁵⁴⁴ Одбијање одсуства с рада ради неге детета одређеним категоријама лица, као што је ангажовање мајки које имају бебу путем сурогат мајчинства, је дискриминаторно.⁵⁴⁵ Исто важи и за мушке државне службенике којима је одбијено одсуство с рада ради неге детета ако њихове супруге не раде или се не баве неком професијом, осим ако супруге због тешке болести или повреде нису у могућности да подмире потребе у вези с васпитањем детета.⁵⁴⁶ Слично томе, државе члани-

540 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2019), *Директива (ЕУ) 2019/1158 Европског парламента и Савета од 20. јуна 2019. о балансу између посла и приватног живота за родитеље и старатеље и стављању ван снаге Директиве Савета 2010/18/ЕУ*, СЛ 2019 Л 188.

541 ЕУ, Савет Европске уније, *Директива Савета 2003/109/ЕЗ од 25. новембра 2003. о статусу држављана трећих земаља који имају дугорочни боравак*, СЛ 2004 Л 16.

542 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2019), *Директива 2011/95/ЕУ Европског парламента и Савета од 13. децембра 2011. о стандардима за квалификацију држављана трећих земаља или лица без држављанства као корисника међународне заштите, за јединствен статус за избеглице или за лица која испуњавају услове за супсидијарну заштиту, а за садржај додељене заштите (преиначена)*, СЛ 2011 Л 337.

543 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива 2013/33/ЕУ Европског парламента и Савета од 26. јуна 2013. о утврђивању стандарда за пријем подносилаца захтева за међународну заштиту (преиначена)*, СЛ 2013 Л 180.

544 СПЕУ, Ц-85/96, *Марија Мартинез Сала против слободне државе Баварске*, 12. мај 1998, ставови 60–65.

545 СПЕУ, Ц-363/12, *3 против Владиног одељења, Управни одбор локалне школе [ВВ]*, 18. март 2014.

546 СПЕУ, Ц-222/14, *Константинос Маустрелис против министра правде, транспарентности и људских права*, 16. јули 2015, став 53.

це морају да успоставе режим одсуства с рада ради неге детета у случају рођења близанаца који обезбеђује да ови родитељи добију третман који одговара њиховим потребама. То се може обезбедити заснивањем дужине одсуства с рада ради неге детета на основу броја рођене деце и предвиђањем других мера, као што су материјална помоћ или финансијска помоћ.⁵⁴⁷

Према закону СЕ, ЕСЉП је у неколико случајева испитао наводну дискриминацију у одобравању одсуства с рада ради неге детета и родитељског додатка.

Пример: У предмету *Константин Маркин против Русије*,⁵⁴⁸ родитељско одсуство је одбијено војнику у руској војсци, док су жене војници имале право на такво одсуство. По мишљењу суда, искључење мушких војних лица из права на одсуство с рада ради неге детета не може бити разумно оправдано. Ни контекст специјалних оружаних снага и тврдње о ризику по оперативну ефикасност, нити аргументи о посебној улози жене у подизању деце или преовлађујућим традицијама у земљи нису оправдали различит третман. Суд је утврдио да је прекршен члан 14 у вези с чланом 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *Јочева и Ганева против Бугарске*,⁵⁴⁹ прва подносиатељка представке се жалила на дискриминацију као самохрана мајка. Одбијена јој је месечна накнада за породице у којима деца имају само једног живог родитеља, јер је отац деце био непознат. ЕСЉП је утврдио да је релевантни закон заснован на застарелом и стереотипном схватању да породице морају имати два законска родитеља. Истовремено, деца чији је отац био непознат објективно су била лишена старања и заштите једног од родитеља на исти начин као и деца чији је један од родитеља преминуо. Суд је закључио да је прва подносиатељка представке претрпела дискриминацију на основу свог породичног статуса и пола и да је дошло до повреде члана 14 узетог у вези с чланом 8 ЕКЉП.

547 СПЕУ, Ц-149/10, *Зои Чаџи против министра финансија*, 16. септембар 2010, ставови 72-75.

548 ЕСЉП, *Константин Маркин против Русије* [ВВ], бр. 30078/06, 22. март 2012.

549 ЕСЉП, *Јочева и Ганева против Бугарске*, бр. 18592/15 и 43863/15, 11. мај 2021.

Опширније одредбе о праву на социјално осигурање, праву на социјалну и медицинску помоћ и праву на коришћење услуга социјалне заштите могу се наћи у члановима 12–14 ЕСП. Члан 16 ЕСП експлицитно помиње социјална и породична давања као начин на који се може промовисати економска, правна и социјална заштита породичног живота. Члан 30 ЕСП предвиђа право на заштиту од сиромаштва и социјалне искључености.⁵⁵⁰ Одређени захтеви за социјално осигурање могу потпасти у делокруг члана 1 Протокола бр. 1 ЕКЉП, под условом да национално законодавство генерише власнички интерес тако што предвиђа исплату по основу права на социјалну помоћ, било да је условљена претходном уплатом доприноса или не.⁵⁵¹

Члан 12 ЕСП захтева од држава да успоставе или одржавају систем социјалне сигурности и да настоје да га постепено подигну на виши ниво.

Члан 16 ЕСП захтева од држава да одговарајућим средствима обезбеде економску, правну и социјалну заштиту породице. Примарна средства треба да буду породични или дечји додаци, обезбеђени као део социјалног осигурања и доступни или универзално или подложни тесту имовинског стања. Ове накнаде морају представљати адекватан додатак доходу за значајан број породица. ЕКСП процењује адекватност породичних (родитељских) накнада у односу на средњи еквивалентни приход (Еуростат).⁵⁵² ЕКСП сматра да одсуство било каквог општег система породичних давања није у складу с ЕСП.⁵⁵³

ЕКСП прихвата, међутим, да исплата дечјих додатака може бити условљена на основу пребивалишта детета.⁵⁵⁴ Сматра да је увођење само врло ограничене заштите од социјалних и економских ризика датих деци (старости од петнаест до осамнаест година) у посебним уговорима о привржности (имали су право само на накнаде за боловање у природи и на покриће за несреће на раду по стопи од 1%) ефективно искључује посебну категорију (деце) радника из „општег спектра заштите коју нуди

550 Савет Европе, Комитет министара (2019), *Декларација Комитета министара о решавању проблема сиромаштва деце*, 11. децембар 2019.

551 ЕСЉП, *Штумер против Аустрије* [ВВ], бр. 37452/02, 7. јул 2011, став 82.

552 ЕКСП (2020), *Закључак 2019 – Аустрија*, март 2020, стр. 21.

553 ЕКСП (2011), *Закључци 2011 – Турска (члан 16)*, 2011/деф/ТУР/16//ЕН, 9. децембар 2011.

554 ЕКСП (2014), *Закључци ХХ-2 (Шпанија)*, новембар 2014, стр. 23.

систем социјалног осигурања у целини“. Тиме се крши обавеза државе да прогресивно подиже систем социјалне сигурности.⁵⁵⁵

Укидање породичних додатака у случајевима изостајања из школе је такође несразмерно ограничење права породице на економску, социјалну и правну заштиту.

Пример: У тужби против Француске, *Европски комитет за приоритетну акцију у дому за дете и породицу (EUROCEF- European Committee for Home-based Priority Action for the Child and the Family)* тврдио је да је суспензија породичних додатака као мера за решавање изостанака из школе кршење права породице на социјалну, правну и економску заштиту према члану 16 ЕСП. Утврдивши да је та мера несразмерна циљу којем се тежи, Комитет је констатовао да „спорна мера обустављања и евентуално укидања породичних додатака чини родитеље искључиво одговорним за постизање циља смањења изостајања и повећава економску и социјалну угроженост породица о којима је реч“.⁵⁵⁶

Европска конвенција о правном статусу радника миграната⁵⁵⁷ предвиђа да радници мигранти који су законито запослени у другој држави, као и њихове породице, треба да имају једнак приступ социјалној сигурности (члан 18) и другим „социјалним услугама“ које олакшавају њихов пријем у држави домаћину (члан 10). Слично, [Европска конвенција о социјалном осигурању](#) штити права избеглица и лица без држављанства на приступ систему социјалне сигурности у држави домаћину (укључујући породичне бенефиције за децу).⁵⁵⁸

555 ЕКСП, *Општа федерација запослених у Националној електроенергетској корпорацији (ГЕНОП-ДЕИ) и Конфедерације синдиката грчких државних службеника (АДЕДИ) против Грчке*, жалба бр. 66/2011, 23. мај 2012, став 48.

556 ЕКСП, *Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (EUROCEF) против Француске*, жалба бр. 82/2012, 19. март 2013, став 42.

557 Савет Европе (1977), *Европска конвенција о правном статусу радника миграната*, ЦЕТС бр. 93, 24. новембар 1977.

558 Савет Европе, *Европска конвенција о социјалном осигурању*, ЦЕТС бр. 78, 14. децембар 1972.

Према међународном праву, право на адекватан животни стандард загарантовано је чланом 11 [Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима](#) и чланом 27 ЦРЦ.

9

Миграција и азил

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>УФЕУ, члан 21</p> <p>Повеља о основним правима, члан 7 (породични живот) и 45 (слобода кретања)</p> <p>Директива о слободном кретању (2004/38/ЕЗ)</p> <p>Директива о поступцима азила (2013/32/ЕУ)</p> <p>Даблинска уредба (бр. 604/2013)</p> <p>Уредба о шенгенском закону о границама (562/2006), анекс VII, 6</p> <p>СПЕУ, Ц-129/18, <i>СМ против службеника за одобрење уласка</i>, 2019.</p> <p>СПЕУ, Ц-91/20, <i>ЛВ против Федеративне Републике Немачке</i>, 9. новембар 2021.</p>	<p>Улазак и боравиште</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (породични живот)</p> <p>ЕСП, члан 19</p>
<p>Директива о поступцима азила (2013/32/ЕУ), члан 25(5)</p>	<p>Утврђивање старости</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (приватни живот)</p> <p>ЕКСП, <i>Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (EUROCEF) против Француске</i>, жалба бр. 114/2015, 2018.</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Директива о спајању породице (2003/86/ЕЗ)</p> <p>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ), члан 31</p> <p>Директива о условима пријема (2013/33/ЕУ)</p> <p>Директива о привременој заштити (2001/55/ЕЗ)</p> <p>Даблинска уредба (бр. 604/2013)</p> <p>СПЕУ, Ц-550/16, <i>А и С против државног секретара за безбедност и правосуђе</i>, 2018.</p>	<p>Спајање породице и раздвојена деца</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота)</p> <p>ЕСЉП, <i>Јонесе против Холандије</i> [ВВ], бр. 12738/10, 2014. (породични живот, најбољи интереси детета)</p> <p>ЕСЉП, <i>Гул против Швајцарске</i>, бр. 23218/94, 1996. (депортација породице)</p> <p>ЕСЉП, <i>Тукабо-Текле и остали против Холандије</i>, бр. 60665/00, 2006.</p>
<p>Директива о условима пријема (2013/33/ЕУ), члан 11</p> <p>Директива о повратку (2008/115/ЕУ), члан 17</p> <p>СПЕУ, Ц-528/15, <i>Полиција Чешке Републике, Регионална полицијска управа регије Усти, Одељење спољне полиције против Салаха Ал Чодора и осталих</i>, 2017.</p>	<p>Притвор деце</p>	<p>ЕКЉП, члан 5 (право на слободу)</p> <p>ЕСЉП, <i>Мубиланзила Маиека и Каники Митунга против Белгије</i>, бр. 13178/03, 2006. (притвор ради протеривања)</p> <p>ЕСЉП, <i>С.Ф. и остали против Бугарске</i>, бр. 8138/16, 2017.</p> <p>ЕСЉП, <i>А.М. и остали против Француске</i> бр. 24587/12, 2016.</p> <p>ЕСЉП, <i>Бистиева и остали против Пољске</i> бр. 75157/14, 2018.</p> <p>ЕСЉП, <i>Р.Р. и остали против Мађарске</i>, бр. 36037/17, 2021. (притвор у транзитној зони)</p> <p>ЕСЉП, <i>Мустахи против Француске</i>, бр. 9347/14, 2020.</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Директива о слободи кретања (2004/38/ЕЗ), Преамбула (став 24), чланови 7, 12, 13 и 28 (3) (б)</p> <p>УФЕУ, члан 20</p> <p>Директива о повратку (2008/115/ЕЗ)</p> <p>Даблинска уредба (604/2013)</p> <p>СПЕУ, Ц-112/20, <i>М.А. против државе Белгије</i>, 2021.</p> <p>СПЕУ, С-441/19, <i>ТК против државног секретара за правосуђе и безбедност</i>, 2021.</p> <p>СПЕУ, Ц-648/11, <i>Краљица, по захтеву МА и осталих против државног секретара Министарства унутрашњих послова</i>, 2013.</p>	Протеривање	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота)</p> <p>ЕСЉП, <i>Унер против Холандије</i>, бр. 46410/99, 2006.</p> <p>ЕСЉП, <i>Таракел против Швајцарске</i> [ВВ], бр. 29217/12, 2014. (депортација деце)</p>
<p>Повеља о основним правима, чланови 47-48 (право на ефикасан правни лек и правично суђење, претпоставка невиности и право на одбрану)</p> <p>Даблинска уредба (604/2013)</p> <p>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ), члан 31</p> <p>Директива о поступцима азила (2013/32/ЕУ), чланови 7 и 25</p> <p>Директива о жртвама (2012/29/ЕУ), члан 8</p>	Приступ правди	<p>ЕКЉП, члан 13 (право на ефикасан правни лек)</p> <p>ЕСП, члан 16</p> <p>Европска конвенција о правном статусу радника миграната, члан 6</p> <p>ЕСЉП, <i>Рахими против Грчке</i>, бр. 8687/08, 2011. (ефикасни правни лекови за оспоравање услова притвора)</p>

ЕУ има јасну надлежност да доноси законе у области миграција и азила и то је у великој мери чинила. Одредбе које се односе на децу мигранте регулишу низ ситуација у вези с миграцијом, укључујући дугорочне миграције везане за посао, азил и супсидијарну заштиту, а такође се баве и ситуацијом миграната у ванредној ситуацији. Поред заштите која се пружа свој деци, укључујући децу мигранте, према члану 24. **Повеље о основним правима ЕУ**, чланови 18 и 19 повеље посебно се баве правом на азил и заштиту, протеривање или екстрадицију. ЕУ је такође обратила пажњу на специфичне потребе деце без пратње, укључујући правне аспекте као што су правно старатељство и правно заступање, процена

старости, тражење и спајање породице, поступци азила, притвор и протеривање, као и аспекти који се односе на животне услове деце, укључујући смештај, здравствену заштиту, образовање и обуку, религију, културне норме и вредности, рекреацију и слободно време и друштвену интеракцију и искуства расизма.⁵⁵⁹ СРЕУ има обимну судску праксу о заштити деце у контексту азила и миграције.

У оквиру система СЕ, четири конвенције посебно подржавају права деце миграната у различитим контекстима: [ЕКЉП](#), [ЕСП](#), [Европска конвенција о правном статусу радника миграната](#) и [Европска конвенција о држављанству](#). Ово поглавље се углавном фокусира на примену одредаба Европске конвенције о људским правима, посебно члана 3 (заштита од нељудског, понижавајућег поступања), члана 5 (лишавање слободе) и члана 8 (право на поштовање приватног и породичног живота), узетих појединачно или у комбинацији с чланом 14 (недискриминација). Ове одредбе се користе да подрже права деце миграната, избеглица и деце која траже азил и чланова њихових породица на спајање породице, приступ правди и стални боравак у држави домаћину. Комитет министара СЕ такође је усвојио препоруку којом се позива на [ефективно старатељство за децу без пратње и развојену децу](#) у контексту миграција.⁵⁶⁰

На међународном нивоу, документ УН [Конвенција о статусу избеглица](#)⁵⁶¹ заједно са својим Протоколом из 1967. представља средишњи део међународне заштите избеглица. Штавише, један број одредаба ЦРЦ и општи коментари комитета ЦРЦ подржавају права деце у контексту миграције и азила и дају информацију за развој правних мера на

559 Видети такође FRA (2010), *Раздвојена деца која траже азил у државама чланицама Европске уније*, 7. децембар 2010; FRA (2011), *Основна права миграната у нерегуларној ситуацији у Европској унији који нису удаљени*, 7. април 2017, ставови 27–38; FRA (2011), *Мигранти у нерегуларној ситуацији: Приступ здравственој заштити у 10 држава чланица Европске уније*, 11. октобар 2011, ставови 26–30; FRA (2018), *Дечја права и правда – Захтеви за минимални узраст у ЕУ*, 25. април 2018; FRA (2020), *Основна права избеглица, тражилаца азила и миграната на европским границама*, 27. март 2020.

560 Видети такође Савет Европе, Комитет министара (2019), *Препорука Преп (2019)11 о ефективном старатељству за децу без пратње и развојену децу у контексту миграције*, 11. децембар 2020.

561 Уједињене нације, Генерална скупштина (1951), *Конвенција о статусу избеглица*, 28. јул 1951, Уједињене нације, Серије уговора, свеска 189, стр. 137.

европском нивоу.⁵⁶² Конкретно, члан 8 штити право детета на идентитет, укључујући националност, име и породичне односе; члан 9 обезбеђује да раздвојена деца треба да одржавају контакт с оба родитеља тамо где је то у њиховом најбољем интересу; члан 20 обезбеђује пружање посебне заштите сваком детету које је привремено или трајно лишено свог породичног окружења; а члан 22 деци избеглицама даје право на посебну заштиту и помоћ. Већина појединачних притужби које комитет ЦРЦ разматра, према трећем протоколу ЦРЦ, односи се на област миграције или азила.

Следећи одељци се фокусирају на улазак и боравак (Одељак 9.1); процену старости (Одељак 9.2); спајање породице за растављену децу (Одељак 9.3); притвор (Одељак 9.4); протеривање (Одељак 9.5) и приступ правди (Одељак 9.6).

9.1. Улазак и боравиште

Кључне тачке

- Држављани ЕУ уживају право на слободу кретања унутар ЕУ.
- Одлуке о уласку и боравку детета треба да се доносе у оквиру одговарајућих механизма и процедура и у најбољем интересу детета.

Према закону ЕУ, природа и обим дечјих права се у великој мери разликују у зависности од националности детета и његових родитеља и од тога да ли дете мигрира са својим родитељима или самостално.

Миграција држављана ЕУ у другу државу чланицу ЕУ сматра се слободним кретањем и регулисана је различитим правним инструментима. Права која се дају држављанима ЕУ су далекосежна и имају за циљ да стимулишу оптималну мобилност широм ЕУ. Прво, члан 21 УФЕУ предвиђа да грађани ЕУ и чланови њихових породица имају право да се слободно

⁵⁶² Уједињене нације (2017), *Заједнички општи коментар бр. 3 (2017) комитета за заштиту права свих радника миграната и чланова њихових породица* и бр. 22 (2017) комитета за права детета у контексту међународних миграција, ЦМВ/Ц/ГЦ/З-ЦРЦ/Ц/ГЦ/22, 16. новембар 2017.

крећу и бораве на територији било које државе чланице ЕУ. Штавише, када стигну у државу домаћина, имају право на једнак третман као држављани те државе у погледу приступа и услова рада, социјалних и имовинских бенефиција, школе, здравствене заштите итд. Члан 45 [Повеље ЕУ о основним правима](#) једнако гарантује слободу кретања грађана ЕУ.

Права деце која се крећу с родитељима/старатељима из ЕУ регулисана су [Директивом о слободном кретању](#).⁵⁶³ Ово предвиђа да чланови породице имају право да уђу и бораве у држави домаћину или с примарним држављанином ЕУ или након његовог пресељења у ЕУ (члан 5 (1)). Чланови породице, за потребе овог инструмента, обухватају сву биолошку децу мигранта из ЕУ или њиховог супружника или партнера, под условом да су млађа од двадесет једне године или су „издржавана“ (члан 2 (2)). Они могу бити држављани ЕУ и других држава, под условом да је примарна особа с којом су се преселили држављанин ЕУ. Прва три месеца након њиховог пресељења, право породице на боравак је безусловно, али након тога грађани ЕУ који желе да њихова деца остану с њима у држави домаћину морају да покажу да имају довољно финансијских средстава и свеобухватно здравствено осигурање да их издржавају (члан 7). Деца и други чланови породице аутоматски стичу стални боравак након периода од пет узастопних година боравка у држави домаћину с држављанином ЕУ (чланови 16 (2) и 18). У том тренутку они више не подлежу никаквим условима осигурања средстава/болничког осигурања.

ЕСП је такође пресудио о праву уласка и боравка деци држављанима треће земље под кафаном с држављанином ЕУ.

Пример: У предмету *СМ против службеника за одобрење за улазак*,⁵⁶⁴ алжирском држављанину СМ одбијено је одобрење за улазак на територију Велике Британије као усвојеног детета држављанина Европског економског простора (ЕЕП) под системом алжирске кафане. Према СПЕУ, концепт „директног потомка“ грађанина Уније, под Директивом 2004/38/ЕЗ „мора се тумачити као да не укључује дете

563 Имајте на уму да се релевантне одредбе Директиве такође примењују у ЕЕП. Видети [Споразум о Европском економском простору](#), 2. мај 1992, Део III, [Слободно кретање људи, услуга и капитала](#), и [Споразум између Европске заједнице и њених држава чланица, с једне стране, и Швајцарске конфедерације, с друге стране, о слободном кретању лица](#), потписан у Луксембургу 21. јуна 1999, ступио на снагу 1 јуна 2002, СЛ 2002 Л 114/6.

564 СПЕУ, Ц-129/18, *СМ против службеника за одобрење уласка*, 26. март 2019.

које је стављено у стално законско старатељство грађанина Уније под алжирским системом *кафала*, јер тај систем између њих не ствара никакав однос родитељ-дете". Међутим, надлежне националне власти треба да олакшавају улазак и пребивалиште детета стављеног у законско старатељство грађана ЕУ под системом алжирске кафале као једног од „осталих чланова породице“ грађанина ЕУ, у складу с чланом 3 (2) Директиве 2004/38/ЕЗ и чланом 24 (2) Повеље о основним правима. То би требало учинити спровођењем уравнотежене и разумне процене свих околности случаја који узима у обзир најбоље интересе детета. Ако се процени да су дете и старатељ у истинском породичном животу и да дете зависи од старатеља, тада том детету треба одобрити право на улазак и пребивалиште.

Слобода кретања држављана трећих земаља који не припадају породици ЕУ мигранта подлеже већим ограничењима. Ово подручје је делимично регулисано законом ЕУ и делимично регулисано националним законима о имиграцији.⁵⁶⁵

У контексту међународних поступака заштите, деца се сматрају „рањивим особама“ чије специфичне ситуације државе чланице морају да узму у обзир приликом спровођења закона ЕУ.⁵⁶⁶ Ово захтева од држава да идентификују и да се прилагоде свим посебним мерама које ће бити потребне деци која траже азил, посебно када уђу у државу домаћина. Члан 24 Повеље ЕУ о основним правима односи се на услове за улазак и боравак према закону ЕУ за азил, као што се односи на децу. Потребно је да се у свим радњама које се односе на децу, било да их предузимају јавне власти или приватне институције, државе чланице ЕУ осигурају да су најбољи интереси детета примарна брига.

565 ЕУ, Савет Европске уније (2003), *Директива 2003/86/ЕЗ од 22. септембра 2003. о праву на спајање породице*, СЛ 2003 Л 251.

566 Погледајте посебно ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива 2013/33/ЕУ од 26. јуна 2013. Постављање стандарда за пријем подносилаца захтева за међународну заштиту (преиначена)* (Директива о условима пријема (преиначена)), СЛ 2013 Л 180, члан 21 и Европски парламент и Савет Европске уније (2008), *Директива 2008/115/ЕЗ од 16. децембра 2008. о заједничким стандардима и поступцима у државама чланицама за повратак држављана трећих земаља који илегално бораве* (Директива о повратку), СЛ 2008 Л 348, чл. 3 (9).

Пример: У предмету *ЛВ против Федеративне Републике Немачке*⁵⁶⁷ захтев за прелиминарно пресуђивање у вези с директивом 2011/95/ЕУ у вези са статусом боравка детета с држављанством Туниса, рођено у Немачкој од оца признатог сиријског избеглице и тунижанске мајке, а сви живе у Немачкој. Суд је пресудио да држава чланица не може да буде спречена да, под повољнијим одредбама државе, одобри избеглички статус малом детету држављана треће земље с избегличким статусом. Ово укључује случајеве у којима је то дете рођено на територији те државе чланице, па чак и ако дете има држављанство треће земље у којој не би било у опасности од прогона, под условом да дете не буде обухваћено основом за протеривање (члан 12 (2) Директиве) и да нема право на бољи третман у тој држави чланици, по држављанству или другом елементу личног правног статуса, од оног који проистиче из признатог статуса избеглице.

Тачније, најбоље интересовање принципа подупире имплементацију *Директиве 2013/32/ЕУ* о уобичајеним поступцима за давање и повлачење међународне заштите (Директива о поступцима азила)⁵⁶⁸ и регулативи која успоставља критеријум и механизме за одређивање државе чланице одговорне за испитивање захтева за међународну заштиту, који је поднет у једној од држава чланица од стране држављанина треће земље или особе без држављанства (*Даблинска уредба*) као што се односи на децу.⁵⁶⁹ Оба текста такође садрже посебне гаранције за децу без пратње, укључујући и њихово правно заступање. *Уредба (562/2006)* о закону о шенгенским границама захтева да гранична служба провери да ли особе које су у пратњи деце имају родитељски статус над њима, посебно тамо где децу прати само једна одрасла особа и постоје озбиљни разлози за сумњу да су деца можда била незаконито уклоњена из надзора њихових законитих старатеља. У овом случају, гранична служба мора даље да истражује да би открила било какве недоследности или контрадикције у пруженим информацијама. Ако деца путују без пратње, гранична

567 СРЕУ, Ц-91/20, *ЛВ против Федеративне Републике Немачке*, 9. новембар 2021.

568 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива 2013/32/ЕУ од 26. јуна 2013. о заједничким процедурама за давање и повлачење међународне заштите*, СЛ 2013 Л 180/60, члан 25(б).

569 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Уредба (ЕУ) бр. 604/2013 од 26. јуна 2013. о успостављању критеријума и механизма за утврђивање државе чланице одговорне за испитивање захтева за међународну заштиту, који је поднет у једној од држава чланица од стране држављанина треће земље или особе без држављанства*, СЛ 2013 Л 180/31-180/59, чл. 6.

служба мора да се увери, темељном провером путних и пратећих докумената, да деца не напуштају територију против жеље особа одговорних за њихову родитељску негу.⁵⁷⁰

Према закону ЕУ, на право на поштовање приватног и породичног живота у члану 8 ЕКЉП често се позива у виду заштите од протеривања у случајевима који се тичу деце, која би иначе била процењена као особе којима не треба међународна заштита, укључујући супсидијарну заштиту. Кршења члана 8 су пронађена у случајевима који се односе на децу, јер ће присилно одвајање од чланова уже породице вероватно имати акутан утицај на њихово образовање, социјалну и емоционалну стабилност и идентитет.⁵⁷¹

Члан 19 ЕСП обавезује државе чланице да олакшају, колико год је то могуће, окупљање породице страног радника коме је дозвољено да се настани на тој територији.

Поред овога, **Препорука о ефективном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције** Комитета министара СЕ поставља јасне водеће принципе за стављање у први план заштите, помоћи и безбедности деце у миграцији кроз старатељство, на основу уверења да су правовремено именовање старатеља и њихова улога најважнији за деловање у најбољем интересу детета, као и за обезбеђивање да се поштују права и благостање детета.⁵⁷²

570 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2006), Уредба (ЕЗ) бр. 562/2006 од 15. марта 2016. успостављање заједничког законика о правилима која регулишу кретање особа преко граница (Законик о границама простора Шенгена), СЛ 2006 Л 105, анекс VII, 6.

571 ЕСЉП, *Шен против Холандије*, бр. 31465/96, 21. децембар 2001; ЕСЉП, *Тукано-Текле и остали против Холандије*, бр. 60665/00, 1. децембар 2005.

572 Савет Европе, Комитет министара (2019), *Препорука КМ/Преп (2019)11 о ефективном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције*, 11. децембар 2019.

9.2. Утврђивање старости

Кључне тачке

- Процена старости се односи на поступке кроз које власти настоје да утврде законску старост мигранта како би утврдиле које процедуре и правила за уселјавање треба поштовати.⁵⁷³
- Процедуре процене старости морају поштовати права детета.

Према закону ЕУ, члан 25 (5) *Директиве о поступцима азила* дозвољава државама чланицама да прибегну медицинским прегледима, али захтева да се они обављају „уз пуно поштовање достојанства појединца“, као и да „прегледи буду инвазивни у најмањој мери“, и да их „спроводе квалификовани медицински стручњаци“.⁵⁷⁴ Ова одредба такође захтева да појединци буду обавештени на језику који разумеју да се таква процена може извршити и да се добије њихов пристанак на испитивање, или сагласност законског заступника. Одбијање процене старости не може довести до одбијања захтева за међународну заштиту. Пракса у вези с пристанком на лекарски преглед у контексту процене старости варира у државама чланицама, понекад захтевајући само сагласност детета, или само старатеља, или обоје.⁵⁷⁵

Према закону СЕ, посебно инвазивне праксе које се користе у контексту процедура процене старости могу покренути питање према члановима 3 или 8 *ЕКЉП*. Члан 3 се тумачи тако да укључује широк спектар сцена-рија који се могу сматрати нехуманим или понижавајућим, укључујући

573 Видети такође FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом*, 17. децембар 2020, одељак 10.

574 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива 2013/32/ЕУ од 26. јуна 2013. о заједничким процедурама за давање и повлачење међународне заштите*, СЛ 2013 Л 180.

575 FRA (2018), *Процена старости и узимање отисака прстију деце у поступцима азила – Минимални захтеви у вези с дејчим правима у ЕУ*, 25. април 2018; видети такође Европска канцеларија за подршку азилу, *Пракса процене старости у земљама ЕУ+: ажурни-рани налази*, јул 2021. За преглед различитих метода које се примењују у свакој земљи, погледати Европску канцеларију за подршку азилу (2018), *Практични водич за процену старости*, март 2018; Европска канцеларија за подршку азилу (2021), *Извештај о азилу 2021*, став 5.1.2.

инвазивне физичке прегледе деце.⁵⁷⁶ Према члану 8 примењеном на имиграциони контекст, власти могу легитимно да се мешају у право детета на приватност и врше процену старости ако је у складу с законом и неопходно за заштиту једног од легитимних циљева наведених у члану 8 (2) ЕКЉП.

ЕКСП је размотрио неколико питања која се односе на људска права деце у контексту процене старости.

Пример: У предмету *EUROCEF против Француске*,⁵⁷⁷ ЕКСП је анализирао употребу тестирања костију за одређивање старости деце без пратње у Француској и утврдио кршење члана 17 (1) ЕСП. Конкретно, ЕКСП је сматрао да је употреба таквих медицинских тестова веома спорна јер су непоуздани и подривају достојанство и физички интегритет деце.

Препорука Комитета министара о старатељству прописује да када је неизвесно да ли је неко дете или није, па чак и након што су спроведене процедуре националне процене старости, државе треба да обезбеде да имају старатеља или да надлежни орган гарантује поштовање њихових права.⁵⁷⁸ Парламентарна скупштина Савета Европе такође је усвојила препоруку која даје принципе и смернице за процену старости деце за децу мигранте без пратње.⁵⁷⁹

Према међународном праву, члан 8 ЦРЦ обавезује државе да поштују право детета на идентитет. Ово подразумева обавезу да се детету помогне да потврди свој идентитет, што може укључивати потврђивање узраста детета. Процедуре за процену узраста, међутим, треба да буду последње средство.

⁵⁷⁶ ЕСЉП, *Јазил Јилмаз против Турске*, бр. 36369/06, 1. фебруар 2011.

⁵⁷⁷ ЕКСП, *Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (EUROCEF) против Француске*, жалба бр. 114/2015, 24. јануар 2018.

⁵⁷⁸ Савет Европе, Комитет министара (2019), *Препорука КМ/Преп (2019)11 о ефикасном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције*, 11. децембар 2019.

⁵⁷⁹ Савет Европе, Парламентарна скупштина (2017), *Препорука 2117, Процена старости по мери деце за децу мигранте без пратње*, 24. новембар 2017.

У сваком случају, принцип најбољег интереса детета треба да буде основа националних процедура за процену старости. Комитет УН за права детета потврђује да процена старости треба да узме у обзир физички изглед детета и његову или њену психичку зрелост. Процена мора бити спроведена на научан, безбедан, осетљив и правичан начин по дете и род, избегавајући сваки ризик од нарушавања физичког интегритета детета, уз дужно поштовање људског достојанства.⁵⁸⁰ Комитет УН за права детета је испитао неколико појединачних притужби у вези с проценом старости. Комисија је нагласила потребу за старатељем или законским заступником који подржава дете током процене узраста, и критиковала је преглед гениталија као метод процене старости.⁵⁸¹

9.3. Спајање породице за растављену децу

Кључне тачке

- Одредбе на европском нивоу се углавном фокусирају на безбедно поновно спајање деце с родитељима, било у земљи домаћину или у земљи њиховог порекла.
- Предност ће бити дата родитељима и/или примарним старатељима детета када се одлучује који чланови породице треба да се споје с породицом.
- Најбољи интереси детета морају водити случајеве спајања породице.

Према закону ЕУ, најзначајнији правни инструмент је [Директива о спајању породице](#), која захтева од држава чланица да дозволе улазак и боравак родитељима детета без пратње који су држављани трећих земаља у оним ситуацијама када није у најбољем интересу детета да се придружи својим родитељима у иностранству. У одсуству родитеља, државе чланице имају дискреционо право да дозволе улазак и боравак

580 Уједињене нације, Комитет за права детета (2005), *Општи коментар бр. 6 (2005) о третману деце без пратње и раздвојене деце ван земље њиховог порекла*, ЦРЦ/ГЦ/2005/6, 1. септембар 2005, став 31 (А).

581 Уједињене нације (2021), *Мишљење одобрено од стране Комитета у вези с Факултативним протоколом уз Конвенцију о правима детета о поступку комуникације, у вези са саопштењем бр. 76/2019*, ЦРЦ/Ц/86/Д/76/2019, 17. август 2021.

законског старатеља детета или било ког другог члана породице.⁵⁸² Дефиниција и права везана за „породицу“ су стога великодушнија у контексту деце без пратње него за већину других категорија деце миграната.⁵⁸³ Начело најбољег интереса детета мора се увек применити када се разматра одлука о спајању породице.⁵⁸⁴

Према СПЕУ, дужина поступка не би требало да утиче на датум за одређивање старости чланова породице који траже спајање породице. Прецизније, датум за процену да ли је избеглица дете без пратње или није у смислу Директиве о спајању породице је датум када су ушли у државу чланицу ЕУ и поднели захтев за азил, а не датум подношења захтева за поновно уједињење породице.⁵⁸⁵

Пример: Предмет *А и С против државног секретара за безбедност и правосуђе*⁵⁸⁶ односио се на захтев за спајање породице детета без пратње које је постало пунолетно током поступка азила. Државни секретар је ту молбу одбио, пошто је дете већ постало пунолетно када је добило статус избеглице. СПЕУ је одлучио да се члан 2 (ф) Директиве о поновном уједињењу мора тумачити у смислу да се држављанин треће земље или лице без држављанства које је млађе од осамнаест година у тренутку уласка на територију државе чланице и подношења захтева за азил у тој држави, али које у току поступка азила постане пунолетно и након тога добије статус избеглице, мора сматрати малолетним у смислу те одредбе.

Што се тиче деце која траже азил, [Директива о квалификацијама](#) наглашава потребу да се обезбеди, где је то могуће, да дете без пратње буде смештено код одраслих рођака у држави домаћину, да остане с браћом

582 ЕУ, Савет Европске уније, [Директива 2003/86/ЕЗ од 22. септембра 2003. о праву на спајање породице](#), СЛ 2003 Л 251, 3. октобар 2003, чл. 10. (3) (а) и (б), респективно.

583 Видите такође FRA и ЕСЉП (2020), [Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и миграцијом](#), 17. децембар 2020, одељак 6.3 о поновном спајању породице.

584 ЕУ, Савет Европске уније, [Директива 2003/86/ЕЗ од 22. септембра 2003. о праву на поновно спајање породице](#), СЛ 2003 Л 251, чл. 5 (5).

585 Исто тумачење следио је и СПЕУ у вези с узрастом деце пунолетног подносиоца захтева који је тражио поновно уједињење са својом малолетном децом, [Спојени предмети Ц-133/19, Ц-136/19 и Ц-137/19 Б. М. М. \(Ц-133/19 и Ц-136/19\), Б. С. \(Ц-133/19\), Б. М. О. \(Ц-137/19\) против државе Белгије](#), 16. јул 2020.

586 СПЕУ, Ц-550/16, [А и С против државног секретара за безбедност и правосуђе](#), 12. април 2018. став. 55–60 и 64.

и сестрама, и да се одсутни чланови породице лоцирају на осетљив и сигуран начин што је пре могуће (члан 31). [Директива о условима пријема](#) доноси сличне одредбе за децу без пратње која још нису стекла статус избеглице (члан 24).

Директива Савета 2001/55/ЕЗ о минималним стандардима за давање привремене заштите у случају масовног прилива расељених лица и о мерама које промовишу равнотежу напора између држава чланица у пријему таквих особа и сношењу последица ([Директива о привременој заштити](#)), такође настоји да убрза поновно спајање чланова породице (укључујући децу) који су раздвојени једни од других након изненадне евакуације из земље порекла (члан 15).⁵⁸⁷ Међутим, ова директива до данас није примењена, јер још није донета одлука Савета о постојању масовног прилива расељених лица која је неопходна за њено спровођење.

Члан 24.3 Директиве о условима пријема такође захтева да државе чланице почну да траже чланове породице детета без пратње, где је то потребно. Ово се ради уз помоћ међународних или других релевантних организација што је пре могуће након подношења захтева за међународну заштиту, уз заштиту најбољих интереса детета. У случајевима могуће опасности по живот или интегритет детета или његових/њених блиских сродника, посебно ако су остали у земљи порекла, мора се водити рачуна о томе да се прикупљање, обрада и дистрибуција информација које се тичу њих предузима на поверљивој основи како би се избегло угрожавање њихове безбедности. Даље, у складу с чланом 31 (5) Директиве о квалификацијама (преиначене), давање међународне заштите детету не би требало да омета почетак или наставак процеса тражења.

[Даблинска уредба](#) предвиђа, поред тога, да ако дете без пратње има рођака или рођаке који живе у другој држави чланица који могу да се брину о њему или њој, државе чланице су дужне да, где је то могуће, уједине дете с њима, осим ако је то супротно од најбољег интереса детета

587 ЕУ, Савет Европске уније (2001), [Директива 2001/55/ЕЗ од 20. јула 2001. о минималним стандардима за давање привремене заштите у случају масовног прилива расељених лица и о мерама које промовишу равнотежу напора између држава чланица у пријему таквих особа и сношењу последица](#), СЛ 2001 Л 212.

(члан 8).⁵⁸⁸ Поред тога, Уредба садржи обавезу тражења рођака на територији држава чланица, уз заштиту најбољих интереса детета (члан 6). Штавише, Директива о условима пријема садржи обавезу да се почне с тражењем чланова породице детета, где је то потребно уз помоћ међународних или других релевантних организација (члан 24). Ова друга врста помоћи је такође предвиђена Даблинском уредбом (члан 6).

Када се разматра одлука о спајању породице, увек се мора применити принцип најбољег интереса. На пример, родитељи морају бити у стању да докажу да су способни да обављају своје родитељске дужности у корист детета. Национални судови ће сматрати да је повратак детета у земљу порекла незаконит када власти нису успеле да прикупе доказе да постоје адекватни аранжмани за пријем и негу детета у тој земљи (Return Directive члан 10 (2)).

Према закону ЕУ, члан 8 ЕКЉП не пружа родитељима мигрантима и њиховој деци апсолутно право да бирају где желе да живе. Националне власти могу легитимно депортовати или одбити улазак члановима породице под условом да не постоје непремостиве препреке за успостављање породичног живота на другом месту.⁵⁸⁹ Такве одлуке увек морају бити пропорционалан одговор на ширу јавну политику, укључујући и циљ депортације или спречавања уласка родитеља који је био умешан у криминалне активности.

Пример: Предмет *Јунесе против Холандије*⁵⁹⁰ односи се на одбијање холандских власти да допусте жени из Суринама удатој за холандског држављанина, с којим је имала троје деце, да борави у Холандији на основу њеног породичног живота у тој земљи. ЕСЉП је сматрао да власти нису посветиле довољно пажње утицају њиховог одбијања на децу подносиоца представке и њихове најбоље интересе. ЕСЉП је утврдио кршење члана 8 ЕКЉП јер није постигнута правична равнотежа између личних интереса подносиоца представке и њене

588 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), Уредба (ЕУ) бр. 604/2013 од 26. јуна 2013. о успостављању критеријума и механизма за одређивање државе чланице одговорне за испитивање захтева за међународну заштиту који је у једној од држава чланица поднео држављанин треће земље или лице без држављанства, СЛ 2013 Л 180.

589 ЕСЉП, *Бајсултанов против Аустрије*, бр. 54131/10, 12. јун 2012; ЕСЉП, *Љатифа Бенамар и остали против Холандије*, бр. 43786/04, 5. април 2005.

590 ЕСЉП, *Јунесе против Холандије* [ВВ], бр. 12738/10, 3. октобар 2014.

породице у одржавању породичног живота у Холандији и интереса владе у погледу јавног реда у контроли имиграције.

Пример: Предмет *Гул против Швајцарске*⁵⁹¹ односи се на подносиоца представке који је живео у Швајцарској са својом женом и ћерком, којима је свима одобрена боравишна дозвола из хуманитарних разлога. Такође је желео да доведе њиховог малолетног сина у Швајцарску; оставили су сина у Турској. Швајцарске власти су одбиле да удовоље његовом захтеву, углавном на основу тога што подносилац представке није имао довољно средстава да издржава своју породицу. ЕСЉП је сматрао да је подносилац представке самим тим што је напустио Турску изазвао раздвајање са својим сином. Његове недавне посете Турској показале су да његови првобитни разлози за подношење захтева за политички азил у Швајцарској више нису били валидни. Није било препрека да се породица настани у земљи порекла, где је малолетни син одувек живео. Суд није утврдио кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: Предмет *Тукуабо-Текле и остали против Холандије*,⁵⁹² за поређење, укључивао је захтев за спајање породице мајке, њеног мужа и троје њене деце који живе у Холандији, да им се придружи њена ћерка која живи у Еритреји. Мајка је прво добила право да борави у Норвешкој и да доводи своју децу из хуманитарних разлога. Само њен најстарији син дошао је да јој се придружи у Норвешкој, годину дана касније, док је њено друго двоје деце остало да живи у Еритреји, и требало је да јој се придруже касније. После се преселила у Холандију са сином да живи са супругом, а пар је имао двоје деце. Након тога, госпођа Тукуабо-Текле и њен супруг стекли су холандско држављанство. Неколико година касније, госпођа Тукуабо-Текле је поднела захтев за привремену боравишну визу за своју четрнаестогодишњу ћерку, која је још увек боравила у Еритреји. Холандске власти су одбиле захтев на основу тога што су блиске породичне везе између мајке и њеног детета у међувремену престале да постоје. Суд је одлучио да је држава прекршила права из члана 8 ЕКЉП. Узимајући у обзир да су подносиоци представке успоставили чврсте везе у Холандији и задржали само

591 ЕСЉП, *Гул против Швајцарске*, бр. 23218/94, 19. фебруар 1996.

592 ЕСЉП, *Тукуабо-Текле и остали против Холандије*, бр. 60665/00, 1. март 2006.

лабаве везе са својом земљом порекла, најбољи начин за развој породичног живота, према ЕСЉП, био је да се ћерки да право да се настани у Холандији.⁵⁹³

Према међународном праву, дете има право да се не одваја од своје породице осим ако се сматра да је раздвајање у најбољем интересу детета (члан 9 (1) ЦРЦ). Члан 10 Конвенције о правима детета предвиђа да детету чији родитељи живе у различитим земљама треба да буде дозвољено да се креће између тих земаља да би остало у контакту с њима обома или да би се поново спојило, у складу с националним имиграционим законом. Начело најбољег интереса детета, како је садржано у члану 3 ЦРЦ, подупиरे све одлуке које се односе на спајање породице с дететом или дететом без пратње.

9.4. Притвор

Кључне тачке

- Европски закон дозвољава притварање деце у контексту имиграције само као крајњу меру и на најкраћи могући временски период.
- Државне власти су дужне да децу сместе у одговарајући алтернативни смештај.⁵⁹⁴

Према закону ЕУ, члан 11 Директиве о условима пријема и члан 17 Директиве о повратку захтевају да притвор за децу буде само последња мера и само ако се слабије принудне мере не могу ефикасно применити. Такав притвор треба да буде у најкраћем могућем временском периоду и да се учине сви напори да се притвореници ослободе и сместе у одговарајући смештај. Тамо где су деца притворена, требало би да имају могућност да се укључе у слободне активности, укључујући игру и рекреативне активности које одговарају њиховом узрасту. Према истом члану, деца без пратње треба да буду притворена само у изузетним околностима и треба предузети све напоре да се она што пре пуне. Они никада

⁵⁹³ ЕСЉП, *Тукуабо-Текле и остали против Холандије*, бр. 60665/00, 1. март 2006.

⁵⁹⁴ За више информација погледајте FRA (2017), *Европски правни и политички оквир о имиграционом притвору деце*, јун 2017.

не би требало да буду притворени у затворском смештају, већ да им се омогући смештај у установама с особљем и објектима који одговарају узрасту. Њихов смештај треба да буде одвојен од одраслих.

Деца без пратње, притворена до удаљења, треба да буду смештена у установе с особљем и објектима који могу да одговоре на потребе особа њиховог узраста (члан 17 (4) [Директиве о повратку](#)).

Пример: У предмету *Ал Чодор*,⁵⁹⁵ чешка полиција је притворила подносиоца представке и његово двоје малолетне деце до њиховог трансфера у Мађарску у складу с правилима Даблинске уредбе. СПЕУ је утврдио да подносилац захтева за међународну заштиту може бити задржан у притвору према Даблинској уредби само ако национални закон предвиђа објективне критеријуме за утврђивање да ли постоји ризик од бекства. Напомиње да свака мера лишавања слободе мора да буде доступна, прецизна и предвидива, као што налаже члан 6. Повеље ЕУ о основним правима. СПЕУ је закључио да је, у недостатку ових објективних критеријума у обавезујућој одредби опште примене према националном праву, притвор незаконит.

Према закону СЕ, притвор деце миграната је разматран у контексту чланова 3 и 5 ЕКЉП.⁵⁹⁶ ЕСЉП је доследно сматрао да би смештање деце с њиховим породицама у административни притвор требало да буде последња мера и да домаћи органи треба да истраже све друге одрживе алтернативе у складу с чланом 5 (1) ЕКЉП.⁵⁹⁷

Пример: Предмет *Мубиланзила Мајека и Каники Митунга против Белгије*⁵⁹⁸ односи се на петогодишње дете без пратње које је затворено у транзитном центру за одрасле два месеца без одговарајуће подршке. Дете је отпутовало из Демократске Републике Конго без

595 СПЕУ, Ц-528/15, *Полиција Чешке Републике, Регионална полицијска управа регије Усти, Одељење спољне полиције против Салаха Ал Чодора и осталих*, 15. март 2017.

596 Погледати на пример ЕСЉП, *Х.А. и остали против Грчке*, бр.19951/16, 28. фебруар 2019; ЕСЉП, *Билалова и остали против Пољске*, бр. 23685/14, 26. март 2020.

597 Видети такође ЕКСП (2020), *Годишњи закључци 2019*, 24. март 2020; Савет европе (2018), *Правни и практични аспекти ефикасних алтернатива притвору у контексту миграције – Анализа Управног одбора за људска права (ЦДДХ)*, 7. децембар 2017.

598 ЕСЉП, *Мубиланзила Мајека и Каники Митунга против Белгије*, бр. 13178/03, 12. октобар 2006.

потребних путних исправа у нади да ће се поново спојити са својом мајком, која је добила статус избеглице у Канади. Дете је потом враћено у Демократску Републику Конго, иако није имала чланове породице који су тамо чекали да се брину о њој. ЕСЉП је пресудио да у одсуству било каквог ризика да дете покуша да избегне надзор белгијских власти, њено притварање у затвореном центру за одрасле није неопходно. ЕСЉП је такође приметио да су друге мере – као што је њено смештање у специјализовани центар или код хранитеља – могле бити предузете а биле би погодније најбољем интересу детета као што је наведено у члану 3 ЦРЦ. ЕСЉП је утврдио кршења чланова 3, 5 и 8 ЕКЉП.

Законитост притвора испитана је и на суду, где је дотично дете било у пратњи родитеља.

Пример: У предмету *С.Ф. и остали против Бугарске*,⁵⁹⁹ ЕСЉП је разматрао притвор породице с троје деце у притворском објекту граничне полиције и дужину њиховог боравка. Суд је приметио да имиграциони притвор деце, без обзира на то да ли су у пратњи или не, изазива посебну забринутост, пошто су деца изузетно рањива и имају специфичне потребе. Без обзира на време проведено у притвору, услови у полицијском притвору нису одговарали деци. ЕСЉП је стога утврдио кршење члана 3 ЕКЉП.

Пример: Предмет *А.М. и остали против Француске*⁶⁰⁰ тицао се административног притвора деце у пратњи родитеља у контексту поступка депортације. ЕСЉП је утврдио да, иако су материјални услови у притворским центрима били генерално одговарајући, услови у овим центрима су били извор узнемирености за малу децу, посебно бука и најаве из звучника којима су била изложена. Смештање деце у притворске центре представљало је нехумано и понижавајуће поступање у супротности с чланом 3 ЕКЉП због конвергенције три фактора: млађег узраста деце, трајања њиховог административног

599 ЕСЉП, *С.Ф. и остали против Бугарске*, бр. 8138/16, 7. децембар 2017.

600 ЕСЉП, *А.М. и остали против Француске*, бр. 24587/12, 12. јул 2016.

притвора и чињенице да просторије о којима је реч нису биле прилагођене деци.⁶⁰¹

Пример: У предмету *Бистиева и остали против Пољске*,⁶⁰² подносиатељка представке је заједно са супругом и њиховом децом стигла у Пољску и поднела захтев за азил. Захтев за азил је одбијен, а породица је побегла у Немачку. Породица је потом враћена у Пољску, где су били заточени више од пет месеци. Иако је постојао ризик да би породица могла да побегне, суд је ипак сматрао да власти нису пружице довољне и релевантне разлоге за задржавање породице у тако дугом временском периоду. Стога је дошло до кршења члана 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *P.P. и остали против Мађарске*,⁶⁰³ породица с троје деце била је затворена скоро четири месеца у транзитној зони на граници чекајући исход својих захтева за азил. Суд је утврдио да је то представљало *de facto* лишавање слободе, у светлу, између осталог, природе и степена ограничења која су им стварно наметнута. С обзиром да њихов притвор није имао стриктно дефинисану законску основу, то је представљало кршење члана 5 (1) ЕКЉП. Суд се бавио и условима у којима су деца држана. Иако је закон ЕУ обавезао власти да узму у обзир све посебне потребе пријема у вези с рањивим статусом подносилаца представке, објекти су били неприкладни за децу и недостајало је медицинских услуга. Присуство елемената који личе на затворско окружење и ограничења која су инхерентна током заточеништва мора да су такође изазвали анксиозност и психичке сметње деце и деградирали слику родитеља у очима деце. У светлу дугог трајања породичног боравка, понављање и нагомиланавање горе наведених стања нужно би имало штетне последице по оне који су им изложени. Деца и мајка подносиоца представке су сходно томе били подвргнути понижавајућем поступању, што је кршење члана 3 ЕКЉП.

На суду је испитана и законитост притвора када је дотично дете било у пратњи одрасле особе која није у сродству.

601 Видети такође сличне случајеве: ЕСЉП, *A.B. и остали против Француске*, бр. 11593/12, 12. јул 2016; ЕСЉП, *P.K. и остали против Француске*, бр. 68264/14, 12. јул 2016; ЕСЉП, *P.C. и остали против Француске*, бр. 76491/14, 12. јул 2016.

602 ЕСЉП, *Бистиева и остали против Пољске*, бр. 75157/14, 10. април 2018.

603 ЕСЉП, *P.P. и остали против Мађарске*, бр. 36037/17, 2. март 2021.

Пример: У предмету *Мустахи против Француске*,⁶⁰⁴ француске власти пресреле су двоје деце која су у импровизованом чамцу путовала на Мајот. Она су, заједно с одраслим особама, приведена пре непосредног удаљавања. За то време, деца су била с одраслом особом која није у сродству и била су укључена у његов налог за удаљавање. Суд је утврдио да су деца подносиоца представке била произвољно повезана с одраслом особом, не да би се заштитили њихови најбољи интереси, већ да би се олакшала њихова брза депортација. Ово је био релевантан фактор за утврђивање, *inter alia*, да су услови и притвор деце представљали кршење члана 3 и члана 5 (1) и (4) ЕКЉП.

Према међународном праву, члан 37 ЦРЦ каже да ниједно дете не може бити лишено слободе противправно или произвољно, и да то треба да буде последња мера, у најкраћем одговарајућем трајању. Када се разматра притвор деце, треба узети у обзир најбољи интерес детета и обавезу држава чланица да заштите децу и обезбеде њихово добро.⁶⁰⁵ Комитет ЦРЦ је предложио да се законом забрани свака врста имиграционог притвора деце.⁶⁰⁶

604 ЕСЉП, *Мустахи против Француске*, бр. 9347/14, 25. јул 2020.

605 Видети Уједињене нације (2019), *Деца лишена слободе – Глобална студија Уједињених нација*, 2019.

606 Уједињене нације (2017), *Заједнички општи коментар бр. 4 (2017) Комитета за заштиту права свих радника миграната и чланова њихових породица и бр. 23 (2017) Комитета за права детета о обавезама државе у погледу људских права деце у контексту међународне миграције у земљама порекла, транзита, одредишта и повратка*, ЦМВ/Ц/ГЦ/4-ЦРЦ/Ц/ГЦ/23, 16. новембар 2017.

9.5. Протеривање

Кључне тачке

- Рањивост деце миграната на протеривање је суштински повезана са статусом борака њихових родитеља у држави домаћину.
- Принцип најбољег интереса треба да води све одлуке које се односе на протеривање деце миграната и њихових породица/примарних старатеља.
- Према закону ЕУ, постоје околности у којима деца мигранти могу остати у држави домаћину без обзира на правни статус својих родитеља, посебно у циљу завршетка школовања или када би успостављање породичног живота на другом месту било тешко.⁶⁰⁷

Према закону ЕУ, као и у другим областима миграционог права ЕУ, правила која регулишу протеривање деце разликују се у зависности од њиховог и држављанства њихових родитеља и контекста њихове миграције. Када дете добије приступ држави чланици према закону ЕУ о слободном кретању, вероватно ће моћи да остане тамо, чак и ако родитељ мигрант из ЕУ с којим се првобитно преселио више не испуњава услове за стални боравак или одлучи да оде.

Конкретно, под **Директивом о слободном кретању**, деца и други чланови породице могу остати у држави домаћину након смрти родитеља држављанина ЕУ с којим су се првобитно преселили (члан 12 (2)), под условом да су живели у држави домаћину најмање 12 месеци пре смрти родитеља. Слично томе, они у принципу могу остати у држави домаћину након одласка родитеља. Међутим, у оба случаја, ако је дете/члан породице држављанин треће земље, њихов стални боравак зависи од могућности да покажу да имају довољно новца да се издржавају. Такође морају имати здравствено осигурање (члан 7).

⁶⁰⁷ За потребе овог поглавља, термин „протеривање“ ће се користити у смислу законитог уклањања недржављана или другог лица из државе. Иначе се назива „повратак“, „уклањање“, „репатријација“, „екстрадиција“ или „депортација“, у зависности од правног контекста. Видети детаљније у FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом – издање 2020*, 17. децембар 2020, одељак 6.4.

Правила су још повољнија за децу уписану у образовне установе у држави домаћину. У таквим случајевима, они и њихов родитељ или старатељ имају право да остану у држави домаћину након смрти или одласка примарног држављанина ЕУ миграната, без обзира на држављанство детета (члан 12 (3)). Док се у почетку овај уступак везан за образовање односио само на децу у породицама с довољно новца да се издржавају,⁶⁰⁸ каснија судска пракса је потврдила да се она односи на децу у образовању која могу зависити од социјалне помоћи.⁶⁰⁹

Штавише, чланови породице, а посебно родитељи држављани трећих земаља такође уживају право да остану у ЕУ, ако имају примарно старатељство над децом пара или су им додељена права приступа деци која се морају остварити у држави домаћину (чланови 13 (2) (б) и 13 (2) (д)). Чланови породице који су држављани трећих земаља задржавају право боравка у случају смрти држављанина ЕУ, ако су боравили у држави чланици домаћину, као чланови породице, најмање годину дана пре смрти (члан 12 (2) директиве). Иначе, ако држављанин ЕУ из државе чланице домаћина напусти ЕУ, чланови породице из трећих земаља не задржавају право боравка, или барем директива не предвиђа никаква прецизна правила за такву ситуацију. Члан 13 директиве дозвољава, под одређеним условима, члановима породице да задрже право на останак у случају престанка породичних веза (развод, поништење брака или престанак регистрованог партнерства).⁶¹⁰

СПЕУ се позива на статус детета као држављанина ЕУ према члану 20 УФЕУ. Суд је утврдио да давање дозволе родитељима из треће земље да раде и бораве у држави чланици ЕУ у којој дете има држављанство омогућава детету да ефективно ужива права везана за њихов статус као држављанин ЕУ, утолико што би дете у супротном морало да напусти ЕУ

608 СПЕУ, Ц-413/99, *Баумбаст и Р против државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 17. септембар 2002.

609 СПЕУ, Ц-480/08, *Марија Теуксеира против лондонске општине Ламбет и државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 23. фебруара 2010; СПЕУ, Ц-310/08, *Лондонска општина Хароу против Нимко Хасан Ибрахима и државног секретара Министарства унутрашњих послова* [ВВ], 23. фебруар 2010. образовање деце миграната се даље разматра у Одељку 8.2.

610 За више детаља погледајте FRA (2018), *Остварење права грађана ЕУ: Национални судови који спроводе слободу кретања и сродна права*, 20. август 2018.

да би пратило своје родитеље.⁶¹¹ Накнадна судска пракса СПЕУ указује, међутим, да „сама чињеница да би држављанину државе чланице могло изгледати пожељно, из економских разлога или да би његова породица остала на окупу на територији Уније, за чланове његове породице који немају држављанство државе чланице да би могли да бораве с њим на територији Уније, само по себи није довољно да подржи став да ће држављанин Уније бити приморан да напусти територију Уније ако се такво право не призна“.⁶¹² СПЕУ је одлучио да се најбољи интереси детета процењују у сваком случају чак и ако се одлука о повратку односи само на родитеља.⁶¹³

Пример: У предмету *М.А. против Белгије*,⁶¹⁴ СПЕУ је разматрао случај држављанина треће земље с ћерком рођеном у Белгији. Родитељу је изречена наредба да напусти Белгију и забрањен му је улаз због извршења прекршаја. СПЕУ је сматрао да се члан 5 Директиве о повратку (2008/115/ЕЗ), читан у вези с чланом 24 Повеље о основним правима ЕУ, мора тумачити тако да значи да су државе чланице дужне да узму у обзир најбољи интерес детета пре доношења одлуке о повратку уз забрану уласка, чак и када особа којој је та одлука упућена није малолетна, већ отац детета.

Директива о слободном кретању експлицитно предвиђа да свако изузетно протеривање деце треба да буде у складу с одредбама ЦРЦ (уводна изјава 24). Штавише, члан 28 (3) (б) признаје имунитет деце од протеривања осим ако се сматра да је то у њиховом најбољем интересу и у складу с ЦРЦ.

Директива о повратку прецизира да најбољи интереси детета треба да буду основа за одлуке које се односе на повратак деце без пратње (члан 10). Штавише, пре уклањања детета без пратње из државе чланице, власти морају бити уверене да ће дете бити враћено члану његове/

611 СПЕУ, Ц-34/09, *Герардо Руиз Замбрано против Националне службе за запошљавање (ONEm)*, 8. март 2011.

612 СПЕУ, Ц-256/11, *Мурат Деречи и остали против савезног министарства унутрашњих послова*, 15. новембар 2011, став 68. Видети такође и СПЕУ, Ц-40/11, *Јошиказу Ида против државе Улм*, 8. новембар 2012. Видите детаљније у FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом*, 17. децембар 2020.

613 СПЕУ, Ц-112/20, *М.А. против државе Белгије*, 11. март 2021.

614 *Ibid.*

њене породице, именованом старатељу или одговарајућим прихватним установама у земљи повратка (члан 10 (2)). Када државе чланице спроводе Директиву о повратку, „дужне су да узму у обзир: (а) најбољи интерес детета; (б) породични живот; (ц) здравствено стање дотичног држављанина треће земље и поштовање принципа без репресије”.⁶¹⁵ СПЕУ је одлучио о потреби да се процени адекватност прихватних објеката у земљи повратка пре него што се донесе одлука о повратку детета без пратње. Ако се пронађу адекватни објекти за прихват и одлука о повратку буде одговарајућа, СПЕУ је подвукао важност спровођења одлуке о повратку како би се избегле ситуације правне недоречености.

Пример: У предмету *Т.К. против државног секретара за правосуђе и безбедност*,⁶¹⁶ СПЕУ је разматрао случај гвинејског детета без пратње које је ушло у Холандију када је имало 15 година и четири месеца и било је у обавези да напусти земљу, пошто му боравишна дозвола није дата. СПЕУ је сматрао да државе чланице морају да изврше процену најбољег интереса детета пре него што донесу одлуку о повратку, без обзира на старост детета без пратње. У том контексту, држава чланица мора осигурати да су адекватни прихватни објекти доступни за малолетнике без пратње у држави повратка. СПЕУ је такође сматрао да, када је држава чланица задовољна адекватним прихватним објектима и усвојила је одлуку о повратку у вези с дететом без пратње, та држава чланица је онемогућена чланом 8 (1) Директиве о повратку да се накнадно уздржи од уклањања тог детета док не наврши осамнаест година. СПЕУ је појаснио да у таквом случају дете мора бити удаљено осим ако не дође до промена у његовој ситуацији.

У околностима када су деца која траже азил враћена у другу државу чланицу ради процене њиховог захтева за азил, [Даблинска уредба](#) прописује да принцип најбољег интереса мора да води примену таквих одлука

615 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2008), [Директива 2008/115/ЕЗ од 16. децембра 2008. о заједничким стандардима и процедурама у државама чланицама за враћање држављана трећих земаља који илегално бораве](#), СЛ 2008 Л 348, 24. децембар 2008, стр. 98–107, чл. 5.

616 СПЕУ, С-441/19, *ТК против државног секретара за правосуђе и безбедност*, 14. јануар 2021.

(члан 6).⁶¹⁷ Штавише, пропис пружа контролну листу фактора који помажу властима да утврде шта је у најбољем интересу детета. Ово укључује дужну пажњу о могућностима спајања породице детета; добробит и друштвени развој детета; питања безбедности и сигурности, посебно када постоји ризик да дете буде жртва трговине људима; и ставове детета, у складу с његовим или њеним узрастом и зрелошћу.

Пример: У предмету *Краљица, по захтеву МА и остали против државног секретара Министарства унутрашњих послова*,⁶¹⁸ СПЕУ је морао да утврди која је држава одговорна у случају детета без пратње које је поднело захтев за азил у различитим државама чланицама ЕУ и које није имало породицу или рођаке у другим државама чланицама ЕУ. СПЕУ је појаснио да је у одсуству члана породице који је легално присутан у држави чланици, држава у којој је дете физички присутно одговорна за испитивање такве тврдње. Чинећи то, ослонио се на члан 24 (2) Повеље ЕУ о основним правима, према којем у свим радњама које се односе на децу, најбољи интерес детета треба да буде примарна брига.⁶¹⁹

Према закону СЕ, државама је, под одређеним условима, дозвољено да се мешају у право на поштовање породичног живота у складу с чланом 8 (2) ЕКЉП.

Пример: У предмету *Унер против Холандије*⁶²⁰ потврђено је да треба узети у обзир утицај који би протеривање имало на било коју децу у породици када се утврђује да ли је то био пропорционалан одговор. Ово је укључивало разматрање: „најбољих интереса и добробити деце, посебно озбиљност потешкоћа с којима ће се свако дете [...]

617 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Уредба (ЕУ) бр. 604/2013 од 26. јуна 2013. године којом се утврђују критеријуми и механизми за одређивање државе чланице надлежне за разматрање захтева за међународну заштиту који је у једној од држава чланица поднео држављанин треће земље или лице без држављанства*, СЛ 2013 Л 180.

618 СПЕУ, Ц-648/11, *Краљица, по захтеву МА и осталих против државног секретара Министарства унутрашњих послова*, 6. јун 2013.

619 Видети такође СПЕУ, Ц-441/19, *ТК против државног секретара за правосуђе и безбедност*, 14. јануар 2021.

620 ЕСЉП, *Унер против Холандије*, бр. 46410/99, 18. октобар 2006, ставови 57–58. Видети такође ЕСЉП, *Бултиф против Швајцарске*, бр. 54273/00, 2. август 2001.

вероватно суочити у земљи у коју ће подносилац представке бити протеран; и чврстину друштвених, културних и породичних веза са земљом домаћином и са земљом одредишта”.⁶²¹

Пример: Предмет *Таракел против Швајцарске*⁶²² односи се на одбијање швајцарских власти да испитају захтев за азил авганистанског пара и њихово шесторо деце, као и на њихову одлуку да их пошаљу назад у Италију. ЕСЉП је утврдио да, с обзиром на тренутну ситуацију у вези са системом пријема у Италији, и у недостатку детаљних и поузданих информација у вези с одређеним одредишним објектом, швајцарске власти нису имале довољно гаранција да ће, ако се врате у Италију, подносиоци захтева бити збринуте на начин прилагођен узрасту деце. ЕСЉП је стога утврдио да би дошло до кршења члана 3 ЕКЉП ако би швајцарске власти послале подносиоце представке назад у Италију у складу с Уредбом Даблин II без претходног добијања појединачних уверавања од италијанских власти да ће подносиоци представке бити збринуте на начин прилагођен узрасту деце и да ће се породица одржати на окупу.

Према међународном праву, држава ће, на захтев, дати родитељу(има) или детету битне информације у вези с боравиштем одсутног(их) члана(ова) породице у случајевима притвора, затвора, прогонства, депортације или смрти, осим ако би то било штетно по добробит детета (члан 9 (4) ЦРЦ).

9.6. Приступ правди

Кључна тачка

- Деца мигранти имају право на делотворан правни лек и правну помоћ у одређеним поступцима.⁶²³

621 Видети такође ЕСЉП, *Асем Хасан Али против Данске*, број 25593/14, 23. октобар 2018.

622 ЕСЉП, *Таракел против Швајцарске* [ВВ], бр. 29217/12, 4. новембар 2014.

623 Видите такође FRA и ЕСЉП (2020), *Приручник о европском праву у вези с азилом, грађанима и имиграцијом*, 17. децембар 2020, одељак 5.5 о правној помоћи у поступцима азила и повратка.

Према закону ЕУ, права деце на приступ правди у контексту имиграције изложена су у низу различитих инструмената. Прво, право на делотворан правни лек и правично суђење је генерално наведено у члану 47 документа ЕУ [Повеља о основним правима](#). Ово укључује право на правичну и јавну расправу у разумном року од стране независног и непристрасног суда, укључујући могућност савета, одбране и одговарајућег правног заступања према члану 48. За децу мигранте, ово је појачано низом подзаконских одредаба. Посебно, [Даблинска уредба](#) обавезује државе чланице да обезбеде да дете без пратње представља одговарајуће квалификовани стручњак који има приступ свим релевантним информацијама у досијеу детета (члан 6). Паралелне одредбе, укључујући и правну помоћ, налазе се у [Директиви о квалификацијама](#) (члан 31) и [Директиви о поступцима азила](#) (члан 25). Право деце на правно заступање је такође подржано њиховим правом на приступ службама за жртве и посебним службама поверљиве подршке према члану 8 [Директиве о правима жртава](#).⁶²⁴

Међутим, права повезана с приступом правди нису без својих ограничења и могу бити подложна одређеним старосним условима. На пример, [Директива о поступцима азила](#) дозвољава државама чланицама да се „уздрже од именовања [законског] заступника када ће малолетник без пратње по свој прилици навршити 18 година пре него што се донесе одлука у првом степену“ (члан 25 (2)).

Према закону СЕ, ЕСЉП је искључио применљивост члана 6 (право на правично суђење) у случајевима који се тичу одлука о уласку, боравку и депортацији странаца.⁶²⁵ Ипак, на члан 13 [ЕКЉП](#) (право на делотворан правни лек) се позивало у одређеним околностима.

Пример: Предмет *Рахими против Грчке*⁶²⁶ односи се на услове у којима је дете мигрант из Авганистана, које је незаконито ушло у Грчку, држано у притворском центру и након тога пуштено у циљу његовог протеривања. Утврдивши кршење члана 13 ЕКЉП, ЕСЉП је приметио

624 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), [Директива 2012/29/ЕУ од 25. октобра 2012. о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава злочина](#), СЛ 2012 Л 315/55.

625 ЕСЉП, *Маоуиа против Француске* [ВВ], бр. 39652/98, 5. октобар 2000.

626 ЕСЉП, *Рахими против Грчке*, бр. 8687/08, 5. април 2011.

да брошура с информацијама која је достављена подносиоцу представке не указује на процедуру коју треба следити за подношење жалбе шефу полиције. Штавише, подносилац представке није био обавештен на језику који разуме о доступним правним лековима које би могао да користи да се жали на услове свог притвора. Ослањајући се на извештаје Европског комитета за спречавање тортуре и нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања, ЕСЉП је констатовао одсуство независног органа за инспекцију притворских објеката агенција за спровођење закона у Грчкој. Такође је приметио да није било непристрасног органа власти који би правни лек учинио делотворним. Сходно томе, утврдио је кршење члана 3, члана 5 ставова 1 и 4 и члана 13 ЕКЉП.⁶²⁷

ЕСП, у члану 16, захтева од држава да обезбеде неопходне услове за пун развој породице промовисањем економске, правне и социјалне заштите породичног живота. Штавише, члан 19 (1) захтева од држава да одржавају „адекватне и бесплатне услуге“ и да обезбеде да радници мигранти и њихове породице добију тачне информације у вези с емиграцијом и имиграцијом. Сличан „информациони“ захтев (који је од кључног значаја за приступ правди за мигранте) садржан је у члану 6 [Европске конвенције о правном статусу радника миграната](#), али опсежније одредбе које регулишу „право на приступ судовима и административним органима“ (члан 26) усмерене су искључиво на раднике мигранте, а не на чланове њихових породица.⁶²⁸

Поред тога, свеобухватне смернице СЕ о правосуђу по мери деце наводе како све правосудне и административне поступке, укључујући и имиграционе поступке, треба прилагодити потребама деце.⁶²⁹ Штавише, Комитет министара је 2018. у документу [Препорука о ефективном старатељству за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције](#) препознао да старатељ којег именује држава игра важну улогу у заштити права и најбољег интереса деце без пратње и раздвојене деце тако што

627 Видети такође и ЕСЉП, *Абдулахи Елми и Авејс Абубакар против Малте*, бр. 25794/13 и 28151/13, 22. новембар 2016; такође ЕСЉП, *Мустахи против Француске*, бр. 9347/14, 25. јун 2020, ставови 65–67.

628 Савет Европе (1997), *Европска конвенција о правном статусу радника миграната*, ЦЕТС бр. 93, 1977.

629 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010.

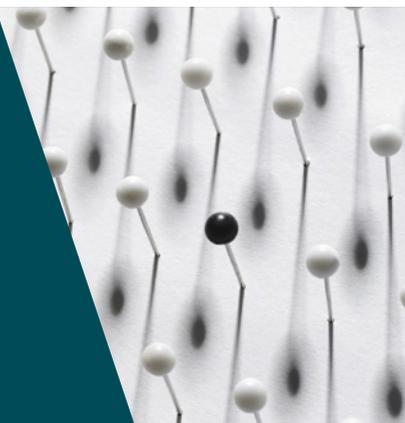
их информише, помаже, подржава и, где је то законом предвиђено, представља их у процесима који се на њих односе.⁶³⁰

Према међународном праву, члан 37 ЦРЦ посебно је релевантан за децу мигранте лишену слободе, јер овој деци обезбеђује право на брз приступ правној и другој одговарајућој помоћи, као и право да оспоравају законитост лишења слободе пред судом или другим надлежним, независним и непристрасним органом, чија одлука такође мора бити брза.

⁶³⁰ Савет Европе, Комитет министара (2020), Препорука Преп(2019)11 о ефективном старању за децу без пратње и раздвојену децу у контексту миграције, 11. децембар 2019.

10

Лични подаци и заштита потрошача

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, чланови 7 (поштовање приватног и породичног живота), 8 (заштита личних података) и 52 (обим и тумачење права и принципа)</p> <p>УФЕУ, члан 16</p> <p>Општа уредба о заштити података (2016/679/ЕУ)</p>	<p>Деца и заштита података</p>	<p>ЕКЉП, члан 8 (право на поштовање приватног и породичног живота)</p> <p>Конвенција о заштити појединачно у погледу аутоматске обраде личних података (Конвенција 108+)</p> <p>ЕСЉП, <i>Авилкина и остали против Русије</i>, бр. 1585/09, 2013. (обелодањивање медицинске документације)</p> <p>ЕСЉП, <i>С. и Марпер против Велике Британије</i>, бр. 30562/04 и 30566/04, 2008.</p>
<p>Повеља о основним правима, члан 38</p> <p>УФЕУ, члан 169</p> <p>Директива о правима потрошача (2011/83/ЕУ)</p> <p>Европски закон о приступачности (2019/882)</p> <p>Директива о непоштеној пословној пракси у односу на потрошаче (2005/29/ЕЗ)</p> <p>Директива о општој безбедности производа (2001/95/ЕЗ)</p> <p>Правилник о клиничком испитивању (536/2014/ЕУ)</p>	<p>Заштита деце као потрошача</p>	<p>Конвенција о изради европске фармакопеје</p> <p>Конвенција о људским правима и биомедицини, члан 17 и њен Додатни протокол о биомедицинским истраживањима, Поглавље V</p> <p>Европска конвенција о прекограничној телевизији</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Уредба о храни намењеној бебама и малој деци, храни за специјалне медицинске намене и потпуној замени исхране за контролу телесне тежине (609/2013/ЕУ)</p> <p>Директива о безбедности играчака (2009/48/ЕЗ)</p> <p>Директива која се односи на производе који, изгледајући да су другачији него што јесу, угрожавају здравље или безбедност потрошача (87/357/ЕЕЗ)</p> <p>Директива о аудиовизуелним медијским услугама (преиначена) (2018/1808/ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-244/06, <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Avides Media AG</i>, 2008. (продаја ДВД-ова преко интернета)</p> <p>СПЕУ, Ц-36/02, <i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH против градоначелника савезног града Бона</i>, 2004. (лиценца за играње игре)</p>		

Ово поглавље се бави европским законодавством и судском праксом у области заштите потрошача и података. Постоји обиље законодавства и судске праксе на нивоу ЕУ, као што УФЕУ изричито прописује надлежност ЕУ у овим питањима. Допринос СЕ у овој области је ограниченији. На нивоу споразума постоје главне конвенције о заштити медија и података и, у смислу заштите потрошача, [Конвенција о изради европске фармакопеје из 1964. године](#). ЕСЉП је такође одлучио о бројним случајевима који се тичу заштите података појединачно.

Следећи одељци ће се концентрисати на специфичне аспекте заштите података ([Одељак 10.1](#)) и закон о потрошачима који се односи на децу ([Одељак 10.2](#)). За свако од ових питања анализиран је општи правни оквир и његова примењивост на децу, као и посебне норме за заштиту деце, где је то релевантно.

10.1. Деца и заштита података о личности

Кључне тачке

- Према закону ЕУ и СЕ, заштита личних података је призната као основно право. Према закону ЕУ, право на заштиту података је посебно основно право и односи се на све, укључујући и децу (члан 8 Повеље о основним правима).
- За већину онлајн услуга биће неопходна сагласност родитеља за обраду личних података, у зависности од узраста деце (старосни праг варира између држава чланица ЕУ од 13 до 16 година).
- Члан 8 ЕКЉП укључује право на заштиту личних података.

10.1.1. Европски закон о заштити података

Према закону ЕУ, члан 8 (2) **Повеље ЕУ о основним правима** признаје заштиту личних података као посебно основно право. Повеља признаје заштиту личних података свима, укључујући и децу. Члан 8 (2) експлицитно предвиђа неколико елемената овог права у повељи (поштена обрада у одређене сврхе, сагласност или друга легитимна основа утврђена законом, право на приступ и исправку), док члан 8 (3) захтева да придржавање правила заштите података подлеже контроли независног органа. Право на заштиту личних података утврђено чланом 8 може бити ограничено у складу са законом. Свако такво ограничење мора поштовати суштину права на заштиту личних података. Она се могу увести само ако су неопходна и истински испуњавају циљеве од општег интереса које признаје Унија или су потребна за заштиту слобода и права других (члан 52 повеље).⁶³¹ ЕУ има надлежност да доноси законе о питањи-

631 СПЕУ, спојени предмети Ц-468/10 и Ц-469/10, *Национална асоцијација финансијских кредитних институција (АСНЕФ, ASNEF- Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito) и Федерација електронске трговине и директног маркетинга (ФЕЦЕМД, FECEMD- Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo) против Државне управе*, 24. новембар 2011, став 48; СПЕУ, Ц-275/06, *Шпански музички продуцентни (Promusicae) против Telefónica de España SAU* [BB], 29. јануар 2008, став 68.

ма заштите података (члан 16 УФЕУ).⁶³² Заштита података о личности се појавила као једна од кључних области европског права која се односи на заштиту основних права. *ОУЗП (Општа уредба о заштити података)*, усвојена 2016. године, главни је инструмент у овој области.⁶³³

ОУЗП, у уводној изјави 75, идентификује децу као угрожене појединце и признаје да заслужују посебну заштиту у погледу својих личних података. Она могу бити мање свесна ризика, последица и заштитних мера о којима је реч и њихових права у вези с обрадом личних података. У ту сврху Европски одбор за заштиту података (ЕОЗП) развија смернице за обраду података о деци.⁶³⁴ „Сагласност носиоца родитељске одговорности не би требало да буде неопходна у контексту превентивних или саветодавних услуга које се нуде директно детету. [...] С обзиром на то да деца заслужују посебну заштиту, свака информација и комуникација, где је обрада упућена детету, треба да буде на тако јасном и једноставном језику да дете може лако да разуме.”⁶³⁵ ОУЗП изричито захтева да се заштита личних података деце узме у обзир када се обрада личних података заснива на легитимном интересу контролора или треће стране (члан 6 (1) (ф)) и информација о обради личних података се даје детету (члан 12 (1)). Уочено је да обрада података који се односе на децу носи одређене ризике, а даља примена ОУЗП у погледу заштите деце може бити наведена у кодексима понашања. Такви кодекси понашања могу, посебно, да садрже правила о томе како се информације морају пружити детету и како се добија сагласност носиоца родитељске одговорности (члан 41 (2)).

632 За општи преглед европског закона о заштити података, видети Савет Европе, Комитет министара (2018), *12. годишњи извештај Комитета министара*; FRA (2018), *Приручник о европском праву о заштити података – издање 2018*, Луксембург, Канцеларија за публикације.

633 *Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета од 27. априла 2016. о заштити физичких лица у вези с обрадом личних података и о слободном кретању таквих података и стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ (Општа уредба о заштити података)*. *Директива о спровођењу закона (Директива (ЕУ) 2016/680)* је главни инструмент који се бави обрадом личних података од стране надлежних органа у циљу спречавања, истраге, откривања или гоњења кривичних дела или извршења кривичних санкција, као и за слободно кретање тих података.

634 ЕОЗП, *Радни програм 2021/2022*, 16. март 2021.

635 *Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета од 27. априла 2016. о заштити физичких лица у вези с обрадом личних података и о слободном кретању таквих података и стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ (Општа уредба о заштити података)*, уводне изјаве 38 и 58.

За већину онлајн услуга, где се услуга ослања на сагласност детета за обраду његових/њених података, такође је потребна сагласност родитеља или старатеља до одређеног узраста. Ово се односи на сајтове друштвених мрежа, као и на платформе за преузимање музике и куповину онлајн игрица. Старосна граница за добијање пристанка родитеља варира међу државама чланицама ЕУ од 13 до 16 година.⁶³⁶ У складу с чланом 4 (11), сагласност мора да буде слободно дата, конкретна, информисана и недвосмислена, а деци или њиховим родитељима или старатељима треба обезбедити једноставне механизме за коришћење тако да могу да повуку сагласност у било ком тренутку. Компаније морају да уложе разумне напоре, узимајући у обзир доступну технологију, да провере да ли је носиоца родитељске одговорности над дететом тај који даје или овлашћује сагласност. Разумни напори које организације морају да предузму ће такође зависити од природе обраде и ризика повезаних с њом за дете. Ове напоре треба стално разматрати у светлу нових технологија у овој области. Када се лични подаци обрађују у вези с понудом услуга информационог друштва детету, а таква обрада се заснива на сагласности детета или носиоца родитељске одговорности, деца увек имају право на брисање својих података (члан 17 (1) (ф) ОУЗП). Ово је познато као право на заборав.

Када деца приступају онлајн сервису, без обзира на мере верификације узраста које организација примењује, организација мора да обезбеди да постоје мере заштите података специфичне за децу како би се побољшао ниво заштите која се пружа деци корисницима, од ризика који њихово коришћење услуге представља за њих. Неке од ових мера би могле да укључују обезбеђивање да се услуга придржава обавезе заштите података по обрасцу и да се то подразумева (члан 25 ОУЗП), спровођење процене утицаја на заштиту података (члан 35), придржавање принципа минимизације података и преглед профилисања подешавања. Профилисање је сваки облик аутоматизоване обраде личних података који се састоји од употребе личних података за процену одређених личних аспеката физичког лица, посебно за анализу или предвиђање аспеката који се тичу учинка тог физичког лица на послу, економске ситуације, здравља, личних преференција, интересовања, поузданости, понашања, локације или кретања (члан 4 (4)).

⁶³⁶ *Ibid*, члан 8.

Таква посебна заштита би требало да се посебно односи на коришћење личних података деце у сврхе маркетинга или креирања личних или корисничких профила и прикупљања личних података о деци када користе услуге које им се нуде директно (уводна изјава 38 ОУЗП).

Смернице које је ЕОЗП издао⁶³⁷ о циљању корисника друштвених медија истичу да негативан утицај циљања може бити знатно већи на рањиве категорије појединаца, као што су деца. Циљање може утицати на обликовање личних преференција и интересовања деце, што на крају утиче на њихову аутономију и право на развој. Неколико институција сматра да би, генерално, организације требало да избегавају профилисање деце у маркетиншке сврхе, пошто су деца рањивија.⁶³⁸ Деца могу бити посебно осетљива у онлајн окружењу и на њих ће лакше утицати оглашавање према понашању.⁶³⁹

Уводна изјава 71 ОУЗП предвиђа да се искључиво аутоматизовано доношење одлука, укључујући профилисање, с правним или сличним значајним ефектима не примењује на децу.

Радна група 29, сада ЕОЗП,⁶⁴⁰ препоручила је да изузеци од правила против овог облика обраде, генерално, не треба да се ослањају на обраду података о деци осим у ограниченим околностима, као када је то неопходно за заштиту њихове добробити. У овим случајевима морају постојати одговарајуће мере заштите како би се осигурало да су прикладни за децу.

Одређене категорије података сматрају се осетљивим, као што су генетски подаци, биометријски подаци који јединствено идентификују дете, лични подаци који се односе на кривичне пресуде и лични подаци који откривају расно или етничко порекло, политичка мишљења, верска или

637 ЕОЗП (2020), *Смернице 8/2020 о циљању корисника друштвених медија*, 2. септембар 2020.

638 Видите на пример Савет Европе (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу*, ЦМ/Преп(2018)7, стр. 17; Ирска комисија за заштиту података (2020), *Деца на истакнутом и у средишњем положају: Основе приступа обради података усмереног на децу*, децембар 2020, стр. 54.

639 Члан 29 Радна група за заштиту података (2018), *Смернице за аутоматизовано индивидуално одлучивање и профилисање за потребе Уредбе 2016/679*, 22. август 2018.

640 Члан 29 Радна група за заштиту података (2018), *Смернице за аутоматизовано индивидуално одлучивање и профилисање за потребе Уредбе 2016/679*, 22. август 2018.

друга уверења, ментално и физичко здравље, или сексуални живот. Обрада података о деци у таквим категоријама је дозвољена само када се примењују одговарајући изузеци (члан 9 ОУЗП).

Директива о приватности и електронским комуникацијама⁶⁴¹ штити поверљивост комуникација и терминалне опреме корисника, укључујући и децу. Она спроводи основно право на поштовање приватног живота у погледу комуникација (члан 7 Повеље о основним правима).

Према закону СЕ, ЕСЉП је проучавао право на заштиту личних података у члану 8 *ЕКЉП*. Суд испитује ситуације у којима се поставља питање заштите података, укључујући пресретање комуникација,⁶⁴² разне облике надзора⁶⁴³ и заштиту од чувања личних података од стране јавних органа.⁶⁴⁴ Штавише, ЕСЉП је пресудио да национални закон мора утврдити одговарајуће мере како би се обезбедили правни лекови против кршења права на заштиту података.

Пример: Предмет *Авилкина и остали против Русије*⁶⁴⁵ тиче се обелодањивања медицинског досијеа двогодишње девојчице тужиоцу, након његовог захтева да буде обавештен о свим одбијањима Јеховиних сведока у вези с трансфузијом крви. Признајући да интереси пацијента и заједнице у целини у заштити поверљивости медицинских података могу бити надјачани интересима истраге злочина, суд је приметио да подносиатеља представке није била осумњичена или оптужена ни у једном кривичном поступку. Поред тога, медицински радници који пружају лечење подносиатељи представке могли су да поднесу захтев за судско одобрење за трансфузију крви, да су веровали да је она у животној опасности. У недостатку било какве хитне друштвене потребе да се захтева откривање поверљивих

641 ЕУ, Европски парламент (2002), Директива 2002/58/ЕЗ која се односи на обраду личних података и заштиту приватности у сектору електронских комуникација (Директива о приватности и електронским комуникацијама), СЛ 2002 Л 201.

642 Видети на пример ЕСЉП, *Малоне против Велике Британије*, бр. 8691/79, 6. април 1985; ЕСЉП, *Копланд против Велике Британије*, бр. 62617/00, 3. април 2007.

643 Видети, на пример, ЕСЉП, *Клас и остали против Немачке*, бр.5029/71, 6. септембар 1978; ЕСЉП, *Узун против Немачке*, бр. 35623/05, 2. септембар 2010.

644 Видети, на пример, ЕСЉП, *Леандер против Шведске*, бр. 9248/81, 26. март 1987; ЕСЉП, *С. и Марпер против Велике Британије* [ВВ], бр. 30562/04 и 30566/04, 4. децембар 2008.

645 ЕСЉП, *Авилкина и остали против Русије*, бр. 1585/09, 6. јун 2013.

медицинских информација у вези с подносиоцељком представке, ЕСЉП је утврдио кршење члана 8 ЕКЉП.

Пример: У предмету *С. и Марпер против Велике Британије*,⁶⁴⁶ отисци прстију и ДНК једанаестогодишњака узети у вези са сумњом за покушај пљачке задржани су без временског ограничења, иако је на крају ослобођен. С обзиром на природу и количину личних информација садржаних у ћелијским узорцима и профилима ДНК, њихово задржавање само по себи представља мешање у право првог подносиоца представке на поштовање приватног живота. Основни принципи релевантних инструмената Савета Европе и закон и пракса других држава уговорница захтевају да задржавање података буде сразмерно сврси прикупљања и временски ограничено, посебно у полицијском сектору. Заштита коју пружа члан 8 ЕКЉП била би неприхватљиво ослабљена ако би се употреба савремених научних техника у систему кривичног правосуђа дозволила по сваку цену и без пажљивог балансирања њихових потенцијалних користи с важним интересима приватног живота. У том погледу, општа и неселективна природа овлашћења задржавања у Енглеској и Велсу била је посебно упадљива, јер је омогућавала да се подаци чувају неограничено време и без обзира на природу или тежину кривичног дела или старост осумњиченог. Задржавање би могло бити посебно штетно у случају деце, с обзиром на њихову посебну ситуацију и значај њиховог развоја и интеграције у друштво. У закључку, задржавање података представља несразмерно мешање у право подносиоца представке на поштовање приватног живота.

Модернизована Конвенција СЕ за заштиту појединаца у погледу аутоматске обраде личних података⁶⁴⁷ (*Конвенција 108+*) односи се на сву обраду података која се спроводи како у приватном тако и у јавном сектору, и штити појединца, укључујући и децу, од злоупотреба које могу прати-ти обраду личних података. Конвенција 108+ има додатни протокол који

646 ЕСЉП, *С. и Марпер против Велике Британије* [ВВ], бр. 30562/04 и 30566/04, 4. децембар 2008.

647 Савет Европе (1981), *Конвенција о заштити појединаца у погледу аутоматске обраде личних података*, ЦЕТС бр. 108, 28. јануар 1981; Савет Европе (2001), *Додатни протокол уз Конвенцију 108 у вези с надзорним органима и прекограничним токовима података*, ЦЕТС бр. 181; Савет Европе (2018), *Протокол о изменама и допунама Конвенције о заштити појединаца у погледу аутоматске обраде података о личности*, ЦЕТС бр. 223, 10. октобар 2018.

регулише успостављање надзорних органа и прекогранични проток личних података према земљама које нису потписнице конвенције.⁶⁴⁸

Принципи утврђени Конвенцијом 108+ односе се на обраду личних података и односе се на поштено и законито прикупљање и аутоматску обраду података, који се чувају за одређене легитимне сврхе, а не за употребу у сврхе које нису у складу с тим сврхама, нити се чувају дуже него што је потребно. Они се такође тичу квалитета података. У недостатку одговарајућих правних мера заштите, забрањена је обрада „осетљивих“ података, као што су раса, политика, здравље, религија, сексуални живот, генетски и биометријски подаци, као и подаци који се обрађују за информације у вези с чланством у синдикату или етничко порекло, кривични досије. Конвенција такође гарантује право појединца, укључујући и децу, да зна да се информације чувају о њему или њој и, ако је потребно, да их исправи. Ограничења права утврђених конвенцијом могућа су само када су у питању најважнији интереси, попут државне безбедности или одбране. Консултативни комитет Конвенције 108 усвојио је Смернице о заштити података о деци у образовном окружењу⁶⁴⁹ постављајући основне принципе и саветујући законодавце, креаторе политике, контролоре података и индустрију како да одрже ова права.

Смернице СЕ о правима детета у дигиталном окружењу позивају државе да обезбеде да се лични подаци деце обрађују поштено, законито, тачно и безбедно, у одређене сврхе и уз слободан, изричит, информисан и недвосмислен пристанак деце и/или њихових родитеља, старатеља или законских заступника, или у складу с другом легитимном основом утврђеном законом. Државе треба да обезбеде да обрада посебних категорија података који се сматрају осетљивим, као што су генетски подаци, биометријски подаци који јединствено идентификују дете, лични подаци који се односе на кривичне пресуде и лични подаци који откривају расно или етничко порекло, политичка мишљења, верска или друга уверења, ментално и физичко здравље, или сексуални живот, треба у свим

648 Савет Европе (2018), *Протокол о изменама и допунама Конвенције о заштити појединаца у погледу аутоматске обраде података о личности*, ЦЕТС бр. 223, 10. октобар 2018.

649 Савет Европе, Консултативни комитет конвенције 108, *Заштита података о деци у образовном окружењу – Смернице*, Т-ПД(2019)06БИСрев5, 20. новембар 2020.

случајевима да буде дозвољена, само ако су одговарајуће мере заштите садржане у закону.⁶⁵⁰

Према међународном праву, право на заштиту података део је права детета на приватност из члана 16 ЦРЦ. Овај члан предвиђа да дете не сме бити подвргнуто произвољном или незаконитом мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити противправним нападима на његову част и углед. Ово право морају поштовати сви, укључујући и законског заступника детета.⁶⁵¹

10.2. Заштита деце као потрошача

Кључне тачке

- Према СПЕУ, најбољи интереси деце потрошача и заштита њихових права имају предност над захтевима јавног интереса, оправдавајући ограничења слободног кретања робе, особа, услуга и капитала.
- Деца као потрошачи треба да добију релевантне информације како би била у стању да узму у обзир све релевантне чињенице и донесу информисан избор.
- Непоштене пословне праксе су оне које нису у складу с принципом професионалне марљивости и могу утицати на трансакцијске одлуке одраслих и деце потрошача.
- Деца се могу укључити у клиничка испитивања само ако се очекује да ће им примењени лек бити од директне користи, чиме ће имати већу тежину од ризика.
- Закони ЕУ и СЕ ограничавају количину маркетинга којима деца могу бити изложена, без забране као такве.
- Деца имају право на посебну заштиту, која подразумева заштиту од било каквог рекламирања, као и програма теле-шопинга који би им могли нанети моралну или физичку штету.
- Забрањено је постављање реклама производа у дечјим програмима.

650 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу*, Препорука ЦМ/Преп(2018)7, 4. јул 2018, одељак 3.4.

651 Видети такође Уједињене нације (2021), *Општи коментар бр. 25 (2021) о дечјим правима у вези с дигиталним окружењем*, 2. март 2021.

10.2.1. Права потрошача

Према закону ЕУ, главни стубови заштите потрошача наведени су у члану 169 (1) [УФЕУ](#) и члану 38 [Повеље о основним правима](#). СПЕУ је признао да најбољи интереси детета имају предност над захтевима јавног интереса, оправдавајући ограничења заједничких тржишних слобода.

Пример: Предмет *Dynamic Medien*⁶⁵² тиче се продаје ДВД-ова јапанских цртаних филмова путем интернета у Немачкој. Цртани филмови су одобрени за децу старију од 15 година у Великој Британији. Релевантне немачке власти нису их оцениле као одговарајуће. Главно питање пред СПЕУ било је да ли је забрана у Немачкој супротна принципу слободе кретања. СПЕУ је утврдио да је главна сврха немачког закона да заштити децу од информација које би биле штетне по њихову добробит. Одлучио је да ограничење слободе кретања робе није несразмерно све док не иде даље од онога што је неопходно да би се постигао циљ заштите деце ком тежи дотична држава чланица.

Пример: Предмет *Омега*⁶⁵³ односи се на рад „ласерске куполе“ у Немачкој. Игра која се играла у „ласерској куполи“ укључивала је ударање у сензорне мете постављене на јакне које су носили играчи. Опрему за игру испоручила је британска компанија и игра и опрема су легално продавани у Великој Британији. Игра је забрањена у Немачкој на основу тога што је супротна основним вредностима као што је људско достојанство. СПЕУ је утврдио да ограничење које су наметнуле немачке власти није у супротности с правом ЕУ, јер је било прописно оправдано разлозима јавне политике.

Најновији процес ревизије потрошачког права ЕУ довео је до усвајања [Директиве о правима потрошача 2011/83/ЕУ \(ДПП\)](#), која има за циљ да у потпуности усклади националне законе о продаји на даљину и уговорима ван пословних простора, као и друге врсте потрошачких уговора.⁶⁵⁴ Намера је да се избалансира висок ниво заштите потрошача

652 СПЕУ, Ц-244/06, *Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Avides Media AG*, 14. фебруар 2008.

653 СПЕУ, Ц-36/02, *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH против градоначелника савезног града Бона*, 14. октобар 2004.

654 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/83/ЕУ од 25. октобра 2011. о правима потрошача](#) измене [Директиве Савета 93/13/ЕЕЗ](#) и [Директиве 1999/44/ЕЗ](#), СЛ 2011 Л 304/64.

и конкурентност предузећа. Према члану 3 (3) (а), ДПП се не примењује на уговоре о социјалним услугама, укључујући социјално становање, бригу о деци и подршку породицама и особама које су трајно или привремено у потреби, укључујући дуготрајну негу. Социјалне услуге обухватају услуге за децу и младе, услуге помоћи за породице, самохране родитеље и старије особе и услуге за мигранте. ДПП посебну пажњу посвећује предуговорним информацијама. Ако потрошачима, укључујући децу, буду пружене релевантне и довољне информације, они ће моћи да размотре све релевантне чињенице и донесу информисан избор; ове „услове за информације“ поставља ДПП. На основу [Директиве \(ЕУ\) 2019/882 о захтевима приступачности за производе и услуге](#), ти захтеви се односе и на малолетне потрошаче.⁶⁵⁵

10.2.2. Непоштене комерцијалне праксе усмерене на децу

Према закону ЕУ, [Директива 2005/29/ЕЗ](#), у вези с непоштеном пословном праксом пословања према потрошачима на унутрашњем тржишту,⁶⁵⁶ покрива све трансакције између предузећа и потрошача (било да се обављају ван мреже или на мрежи, укључујући и робу и услуге). Деца су обухваћена директивом под категоријом „угрожених потрошача“ (члан 5 (3)). Одлуке о трансакцијама не могу се доносити након узнемиравања, принуде или непримереног утицаја или обмањујућих информација, а деца потрошачи имају право да слободно доносе ове одлуке. Директива забрањује маркетиншке и рекламне активности производа које стварају забуну с другим производом или с жигом конкурента и захтева да се све неопходне информације потрошачима дају на јасан и разумљив начин и у одговарајуће време (чланови 6 и 7).

Комитет министара СЕ издао је *Смернице за поштовање, заштиту и испуњавање права детета у дигиталном окружењу*. На основу њих, државе треба да предузму мере како би осигурале да деца буду заштићена од комерцијалне експлоатације у дигиталном окружењу, укључујући

655 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2019), [Директива 2019/882/ЕУ од 17. априла 2019. о захтевима приступачности производа и услуга](#), СЛ 2019 Л 151/70.

656 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2005), [Директива 2005/29/ЕЗ од 11. маја 2005. о непоштеној пословној пракси између предузећа и потрошача на унутрашњем тржишту и измена докумената Савета Директива 84/450/ЕЕЗ, Директиве 97/7/ЕЗ, 98/27/ЕЗ и 2002/65/ЕЗ и Уредба \(ЕЗ\) бр. 2006/2004 Европског парламента и Савета](#), СЛ 2005 Л 149/22.

излагање облицима рекламирања и маркетинга неприкладним за узраст. Ово укључује обезбеђивање да пословна предузећа не учествују у непоштеној комерцијалној пракси према деци, захтевајући да се дигитално оглашавање и маркетинг према деци јасно разликују за њих као такве, и захтева од свих релевантних заинтересованих страна да ограниче обраду личних података деце у комерцијалне сврхе.⁶⁵⁷

10.2.3. Безбедност производа

Према закону ЕУ, постоји свеобухватан оквир који осигурава да су за продају доступни само безбедни и на други начин усаглашени производи. Нарочито, **Директива 2001/95/ЕЗ о општој безбедности производа** посећује посебну пажњу безбедности деце тако што их укључује у категорију потрошача који могу бити посебно рањиви на ризике које представљају производи који се разматрају (уводна изјава 8 директиве). Због тога је потребно проценити безбедност производа, узимајући у обзир све релевантне аспекте, посебно категорије потрошача на које производ циља. Европска комисија објавила је предлог нове уредбе о општој безбедности производа.⁶⁵⁸

Директива Савета 87/357/ЕЕЗ је посебна директива о безбедности производа за усклађивање закона држава чланица који се односе на производе који, изгледајући да су другачији него што јесу, угрожавају здравље или безбедност потрошача.⁶⁵⁹ Забрањује продају, увоз и производњу производа који личе на храну, али нису јестиви. Државе чланице морају да изврше провере како би осигурале да се такви производи не продају. Ако држава чланица забрани производ у складу с одредбама ове директиве, мора обавестити Комисију и доставити детаље како би обавестила остале државе чланице. Питање безбедности играчака је посебно и детаљније обрађено под **Одељком 10.2.6.**

657 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу Препорука ЦМ/Преп(2018)7.*

658 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2021), *Предлог уредбе о општој безбедности производа*, о изменама и допунама Уредбе (ЕУ) бр. 1025/2012 Европског парламента и Савета и стављању ван снаге Директиве Савета 87/357/ЕЕЗ и Директиве 2001/95/ЕЗ Европског парламента и Савета, ЦОМ/2021/346 коначна верзија, 30. јун 2021.

659 ЕУ, Савет Европске уније, *Директива 87/357/ЕЕЗ од 25. јуна 1987. о усклађивању закона држава чланица који се односе на производе који, изгледајући да су другачији него што јесу, угрожавају здравље или безбедност потрошача*, СЛ 1987 Л 192/49.

Документ Комитета министара СЕ *Смернице за поштовање, заштиту и остваривање права детета у дигиталном окружењу* предвиђају да државе треба да промовишу и подстичу предузећа да дизајном имплементирају безбедност и приватност у производе, карактеристике и функционалности услуга које су намењене деци или их користе.⁶⁶⁰

10.2.4. Клиничка испитивања која укључују децу

Према закону ЕУ, Уредба (ЕУ) бр. 536/2014 о клиничким испитивањима хуманих медицинских производа укључује посебне одредбе за децу у угроженој категорији становништва (члан 10 (1)).⁶⁶¹ Захтева да се пријаве за одобрење клиничких испитивања која укључују децу пажљиво процењују. Правни заступник детета мора дати сагласност за одржавање клиничког испитивања, као и дете ако је способно да формира мишљење (члан 29 (1) и (8)). Уредба прописује посебне услове за спровођење безбедних клиничких испитивања на деци и обезбеђивање њиховог информисаног пристанка (члан 32). Ови услови су да: испитанику се не дају никакви подстицаји осим накнаде трошкова и губитка зараде директно везаних за учешће у клиничком испитивању; клиничко испитивање има за циљ да истражи третмане за медицинско стање које се јавља само код деце; и постоје научне основе за очекивање да ће учешће у клиничком испитивању произвести: директну корист за дотичног малолетника која надмашује ризике и терете који су укључени; или неке користи за популацију коју представља дотични малолетник, а такво клиничко испитивање ће представљати само минималан ризик за дотичног малолетника и представљаће минимално оптерећење за њега у поређењу с стандардним третманом стања малолетника. Само у хитним ситуацијама могу се изводити клиничка испитивања на деци без претходног прибављања њихове сагласности или сагласности њихових законских заступника (члан 35 (1)).

660 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и испуњавање права детета у дигиталном окружењу, Препорука ЦМ/Преп(2018)7*, став 54.

661 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2014), *Уредба (ЕУ) 536/2014 од 16. априла 2014. о клиничким испитивањима медицинских производа за људску употребу*, СЛ 2014 Л 158/1.

Према закону СЕ, члан 17 Конвенције о људским правима и биомедицини садржи сличне принципе,⁶⁶² као одељак V њеног Додатног протокола о биомедицинским истраживањима.⁶⁶³

10.2.5. Храна намењена бебама и малој деци

Према закону ЕУ, Уредба 609/2013 о храни намењеној бебама и малој деци, храни за специјалне медицинске сврхе и потпуној замени исхране за контролу тежине фокусира се на нутритивни састав и безбедност хране посебно произведене за бебе и малу децу млађу од три године.⁶⁶⁴ Регулише стављање производа на тржиште, потребне информације о саставу хране, захтеве за формулу за бебе и напитке на бази млека за малу децу итд. Уредбом се такође утврђују дефиниције формуле за бебе и формуле за дојење, хране од прерађених житарица и хране за бебе, хране за специјалне медицинске сврхе и потпуне замене исхране за контролу тежине.

10.2.6. Безбедност играчака

Према закону ЕУ, Директива 2009/48/ЕЗ⁶⁶⁵ дефинише играчке у члану 2 као „производе који су дизајнирани или намењени, било да су искључиво или не, за употребу у игри од стране деце млађе од 14 година”.⁶⁶⁶ Додатак I пружа непотпуну листу предмета који се не сматрају играчкама, али који би могли да доведу до забуне. Члан 2 (2) такође наводи неке играчке које су искључене из њеног опсега деловања. Директива такође јача здравствене и безбедносне стандарде ограничавањем количина

662 Савет Европе (1999), Конвенција за заштиту људских права и достојанства људског бића у погледу примене биологије и медицине: Конвенција о људским правима и биомедицини (Конвенција Овиедо), бр. 164, 1. децембар 1999.

663 Савет Европе (2007), Додатни протокол уз Конвенцију о људским правима и биомедицини, који се односи на биомедицинска истраживања, бр. 195, 1. септембар 2007.

664 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2014), Уредба (ЕУ) 609/2013 Европског парламента и Савета од 12. јуна 2013. о храни намењеној бебама и малој деци, храни за специјалне медицинске сврхе и потпуној замени исхране за контролу тежине и стављању ван снаге Директиве Савета 92/52/ЕЕЗ, Директиве Комисије 96/8/ЕЗ, 1999/21/ЕЗ, 2006/125/ЕЗ и 2006/141/ЕЗ, Директиве 2009/39/ЕЗ Европског парламента и Савета и Уредбе Комисије (ЕЗ) бр. 41/2009 и (ЕЗ) бр. 953/2009, СЛ 2013 Л 181/35.

665 Европска унија (2009), Директива 2009/48/ЕЗ од 18. јуна 2009. о безбедности играчака, СЛ 2009 Л 170.

666 *Ibid*, члан 2 (1).

одређених хемикалија које могу бити садржане у материјалу који се користи за израду играчака (члан 10).⁶⁶⁷

10.2.7 Деца и оглашавање

Према закону ЕУ, Директива о аудиовизуелним медијским услугама,⁶⁶⁸ преиначена 2018. године, бави се ограничењем количине, квалитета и садржаја маркетинга којима деца могу бити изложена, регулишући трајање оглашавања (чланови 20, 24 и 27). Забрањује пласирање производа у програмима за децу (члан 11) и овлашћује државе чланице да забране приказивање логотипа спонзорства током програма за децу (члан 10 (4)). Ревизијом директиве 2018. ова аудио-визуелна правила су проширена на платформе за дељење видеа, као што су Јутјуб и друге.

Према закону СЕ, документ Европска конвенција о прекограничној телевизији⁶⁶⁹ био је први међународни уговор који је створио правни оквир за слободан промет прекограничних телевизијских програма у Европи. Посебно штити децу и омладину (члан 7 (2)), на пример, забрањујући приказивање порнографског и насилног материјала и програма који подстичу расну мржњу. Он идентификује стандарде оглашавања и регулише време оглашавања и паузе за оглашавање. Смернице Комитета министара о правима детета у дигиталном окружењу позивају државе да осигурају да су деца заштићена од комерцијалне експлоатације у дигиталном окружењу, укључујући излагање облицима оглашавања и маркетинга који је неприкладан за узраст.⁶⁷⁰

667 Европска комисија је такође закључила „добровољне споразуме“ с европским индустријама/трговцима играчака у циљу побољшања безбедности играчака. Видети [интернет страницу Комисије на ову тему](#) ради више информација.

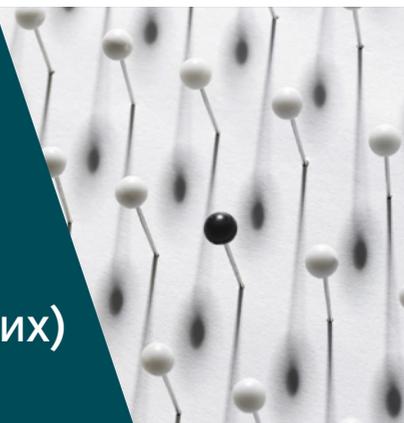
668 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2018), *Директива 2018/1808 Европског парламента и Савета од 14. новембра 2018. о координацији одређених одредаба прописаних законом, уредбом или административном акцијом у државама чланицама у вези с пружањем аудиовизуелних медијских услуга* (Директива о аудиовизуелним медијским услугама), СЛ 2018 Л 303.

669 Савет Европе (2002), *Европска конвенција о прекограничној телевизији*, ЦЕТС бр. 132, 5. мај 1989. Измењено у складу с одредбама *Протокола*, ЦЕТС бр. 171, 2002.

670 Савет Европе, Комитет министара (2018), *Смернице за поштовање, заштиту и испуњавање права детета у дигиталном окружењу, Препорука ЦМ/Преп(2018)7*, став 57.

11

Права деце у оквиру кривичног правосуђа и алтернативних (вансудских) поступака

ЕУ	Покривена питања	СЕ
<p>Повеља о основним правима, чланови 47 (право на ефикасан правни лек и правично суђење), 48 (претпоставка невиности и право на одбрану) и 49 (начела законитости и сразмерности кривичних дела и казни)</p> <p>Директива о праву на тумачење и превођење (2010/64/ЕУ)</p> <p>Директива о праву на информације (2012/13/ЕУ)</p> <p>Директива о приступу адвокату (2013/48/ЕУ)</p> <p>Директива о процедуралним заштитним мерама (2016/800)</p>	<p>Гаранције правичног суђења</p>	<p>ЕКЉП, члан 6 (правично суђење)</p> <p>ЕСП, члан 17</p> <p>Конвенција Ланзароте</p> <p>ЕСЉП, <i>Т. против Велике Британије</i> [ВВ], бр. 24724/94, 1999. (деца на суду)</p> <p>ЕСЉП, <i>Пановиц против Кипра</i>, бр. 4268/04, 2008. (приступ адвокату)</p>
<p>Повеља о основним правима, чланови 4 (забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања) и 6 (право на слободу)</p> <p>Директива о процедуралним заштитним мерама (2016/800)</p>	<p>Притвор</p>	<p>ЕКЉП, чланови 3 (забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања) и 5 (право на слободу)</p> <p>ЕСП, члан 17</p> <p>Европска конвенција за заштиту од мучења и нехуманог или понижавајућег поступања и кажњавања</p>

ЕУ	Покривена питања	СЕ
		<p>ЕСЉП, <i>Нарт против Турске</i>, бр. 20817/04, 2008. (истражни притвор)</p> <p>ЕСЉП, <i>Блокин против Русије</i>, бр. 47152/06, 2016.</p> <p>ЕСЉП, <i>Боумар против Белгије</i>, бр. 9106/80, 1988. (притвор ради васпитног надзора)</p> <p>ЕСЉП, <i>Д.Г. против Ирске</i>, бр. 39474/98, 2002. (притвор ради васпитног надзора)</p> <p>ЕСЉП, <i>Гувек против Турске</i>, бр. 70337/01, 2009. (услови притвора)</p> <p>ЕСЉП, <i>Ћошелав против Турске</i>, бр. 1413/07, 2012.</p>
<p>Директива о правима жртава (2012/29/ЕУ)</p> <p>Директива о сузбијању сексуалног злостављања деце (2011/93/ЕУ)</p> <p>Директива против трговине људима (2011/36/ЕУ)</p> <p>СПЕУ, Ц-105/03, <i>Кривични поступак против Марије Пулино</i>, 2005. (положај деце сведока на суду)</p>	<p>Деца сведоци и жртве</p>	<p>ЕКЉП, чланови 3 (забрана мучења, нечовечног и понижавајућег поступања) и 8 (приватни живот)</p> <p>Конвенција Ланзароте, члан 31</p> <p>ЕСЉП, <i>Ковач против Хрватске</i>, бр. 503/05, 2007. (дете сведок)</p> <p>ЕСЉП, <i>С.Н. против Шведске</i>, бр. 34209/96, 2002. (дете сведок)</p> <p>ЕСЉП, <i>Р.Р. и остали против Мађарске</i>, бр. 19400/11, 2012. (искључење породице из програма заштите сведока)</p> <p>ЕСЉП, <i>ИКС и остали против Бугарске</i>, бр. 22457/16, 2021. (деца сведоци и жртве)</p>

Права детета у контексту малолетничких поступака односе се на децу која су оптужена, процесуирана или осуђена за кривична дела, као и децу која учествују у судском поступку као жртве и/или сведоци. Положај деце у контексту малолетничког правосуђа регулисан је општим одредбама о људским правима релевантним и за одрасле и за децу.

Ово поглавље представља преглед европских норми релевантних за децу укључену у судске и алтернативне поступке. Оно се бави гаранцијама правичног суђења, укључујући ефективно учешће и приступ адвокату, права притворених младих преступника, укључујући притвор (материјалне и процедуралне гаранције), услове притвора и заштите од злостављања и заштиту деце сведока и жртве. Аспекти заштите су посебно релевантни за неконкурентне, алтернативне поступке, које треба користити кад год могу најбоље послужити у најбољем интересу детета.⁶⁷¹ У случају деце, циљеви кривичног правосуђа, као што су социјална интеграција, образовање и превенција понављања кривичних дела, су основни принципи који се вреднују.⁶⁷²

11.1. Гаранције правичног суђења

Кључне тачке

- Деца у кривичном поступку имају право на правичан третман и то на начин прилагођен деци.
- Судски поступци треба да буду прилагођени потребама деце како би се обезбедило њихово ефективно учешће.
- Деца имају право на приступ адвокату од почетне фазе кривичног поступка и од првог полицијског саслушања.

Право на правично суђење је основни стуб демократског друштва. Деца осумњичена или оптужена за злочин имају право на правично суђење и имају исте гаранције као и свака друга особа у сукобу са законом. Гаранције правичног суђења примењују се од првог испитивања детета и трају током суђења. Деца у сукобу са законом су, међутим, посебно

671 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010, став 24.

672 Видети такође у FRA и ЕСЉП (2016), *Приручник о европском праву у вези с приступом правди*, 22. јун 2016.

рањива и потребна им је додатна заштита. Европска тела су развила посебне захтеве како би осигурала да се потребе ове деце ефикасно испуне.

Према закону ЕУ, неколико одредаба [Повеље о основним правима ЕУ](#) успоставља основна права на приступ правди која одржавају гаранције правичног суђења и за одрасле и за децу. Члан 47 се посебно бави правом на ефикасан правни лек и правично суђење, успостављајући захтеве од посебног значаја за децу, као што су правично и јавно саслушање у разумном року, право на одбрану, заступање и саветовање и право на правни помоћ. Слично томе, принципи законитости и сразмерности кривичних дела и казни утврђени чланом 49 су посебно релевантни за децу. Поред тога, неколико директива ЕУ прописује посебне гаранције правичног суђења у кривичном поступку: [Директива о праву на тумачење и превођење](#),⁶⁷³ [Директива о праву на информације](#)⁶⁷⁴ и [Директива о приступу адвокату](#).⁶⁷⁵ Прве две директиве не укључују гаранције специфичне за дете, иако Директива о праву на информисање садржи одредбе које се уопштено баве ситуацијом рањивих осумњичених или оптужених лица. Одредбе Директиве о приступу адвокату које се односе на децу разматране су у [Одељку 11.1.2](#).

Чак и у одсуству одредаба специфичних за децу, државе чланице морају поштовати повељу када примењују одредбе директива ЕУ. Стога, принципима као што су најбољи интереси детета, садржаним у члану 24, треба дати одговарајућу тежину у случајевима када су деца предмет било које одредбе директива. До данас, Суду ЕУ није поднет ниједан случај у вези с тумачењем члана 24 повеље у вези с једном од поменутих директива.⁶⁷⁶

673 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2010), [Директива 2010/64/ЕУ од 20 октобра 2010. о праву на тумачење и превођење у кривичном поступку](#), СЛ 2010 Л 280/1.

674 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), [Директива 2012/13/ЕУ од 22. маја 2012. о праву на информисање у кривичном поступку](#), СЛ 2012 Л 142/1.

675 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), [Директива 2013/48/ЕУ од 22. октобра 2013. о праву на приступ адвокату у кривичном поступку и поступку по европском налогу за хапшење и о праву да се трећа страна обавести о лишењу слободе и да комуницира с трећим лицима и с конзуларним органима док је лишена слободе](#), СЛ 2013 Л 294/1.

676 СПЕУ се бавио тумачењем чл. 24 у поступцима који се односе на међународну отмицу деце (видети [Одељак 5.4](#)).

Директива о процедуралним заштитним мерама успоставља, по први пут на нивоу ЕУ, посебне процедуралне гаранције за децу оптужену или осумњичену да су починила кривично дело. Она предвиђа право на индивидуалну процену (члан 7) за процену личности и социо-економских, породичних и личних прилика детета, уз пуно учешће детета. Државе чланице могу користити индивидуалну процену када одређују мере за дете или када доносе било какву одлуку у кривичном поступку, укључујући и одмеравање казне. Такође захтева да деца имају користи од брзих информација о својим правима, помоћи родитеља (или других одговарајућих особа) и испитивања иза затворених врата.⁶⁷⁷ Поред тога, деца лишена слободе треба да имају право на одговарајуће образовање, усмеравање, обуку и медицинску негу и да буду одвојена од одраслих.⁶⁷⁸

Према закону СЕ, ЕКЉП гаранције правичног суђења су наведене у члану 6, одакле потиче најобимнија судска пракса ЕСЉП. Члан 6 (1) ЕКЉП укључује неке изричите гаранције правичног суђења: право на правично јавно саслушање/изрицање (осим ако није у супротности, између осталог, с интересима малолетника); право на суђење у разумном року; право на суђење пред независним и непристрасним судом;⁶⁷⁹ и право на суђење пред судом установљеним законом. Инхерентно концепту правичног суђења, ЕСЉП је развио гаранције: једнакост страна у поступку и контрадикторни поступак; право на ћутање; приступ адвокату; ефективно учешће; присуство на расправи; и образложене одлуке.

Свако се мора сматрати невиним док му се не докаже кривица у складу са законом (члан 6 (2) ЕКЉП). Поред тога, свако ко је оптужен за кривично дело има следећа минимална права: право да буде благовремено обавештен о оптужбама на језику који разуме (члан 6 (3) (а) ЕКЉП); право да има довољно времена и могућности за припрему своје одбране (члан 6 (3) (б) ЕКЉП); право на правну помоћ по сопственом избору (члан 6 (3) (ц) ЕКЉП); право да се испитају или да се испитају сведоци

677 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), *Директива (ЕУ) 2016/800/ЕУ Европског парламента и Савета од 11. маја 2016. о процедуралним гаранцијама за децу осумњичену или оптужену у кривичном поступку*, СЛ 2016 Л 132/1.

678 Видети и *Одељак 11.2*. За заштиту деце релевантан је и документ ЕУ, Европског парламента и Савета Европске уније (2016), *Директива (ЕУ) 2016/1919 од 26. октобра 2016. о правној помоћи за осумњичена и оптужена лица у кривичном поступку и за тражена лица у поступцима по европском налогу за хапшење*, СЛ 2016 Л 297.

679 ЕСЉП, *Нортијер против Холандије*, бр. 13924/88, 24. август 1993; ЕСЉП, *Адамкјевић против Пољске*, бр. 54729/00, 2. март 2010.

(члан 6 (3) (д) ЕКЉП); и право на бесплатну помоћ тумача (члан 6 (3) (е) ЕКЉП). Ове гаранције важе и за одрасле и за децу. Међутим, аспекти који су произвели судску праксу специфичну за децу тичу се углавном права на ефективно учешће и права на приступ адвокату. Ове две посебне гаранције правичног суђења су стога даље разрађене у овом поглављу.⁶⁸⁰

Члан 17 ЕСП посебно штити ефективно остваривање права мајки и деце на социјалну и економску заштиту и предвиђа да ће уговорне стране предузети све одговарајуће и неопходне мере у том циљу, укључујући успостављање или одржавање одговарајућих институција или служби. ЕКСП је у својој судској пракси утврдио кршење члана 17 на основу два основа: први је био да држава мора да обезбеди обавезну правну помоћ деци млађој од година за кривичну одговорност већ у претпретресној фази поступка; други је био да скретање са судског поступка (алтернатива поступка, као што је нагодба или условни прекид или повлачење кривичног поступка) треба да буде преферирани начин поступања с децом у већини случајева. Опције преусмеравања треба да буду доступне што је раније могуће након контакта са системом, пре почетка суђења и током поступка. Принцип се примењује у још већој мери када деца испод узраста за кривичну одговорност још увек могу да буду укључена у систему дечјег правосуђа.⁶⁸¹

Смернице о правосуђу по мери деце СЕ директно су везане за децу која су осумњичена или оптужена.⁶⁸² Иако нису правно обавезујуће, ове смернице представљају прекретницу у обезбеђивању да правосудни поступци, укључујући и оне који су део система кривичног правосуђа, узму у обзир специфичне потребе деце. Оне се заснивају на постојећој судској пракси Европског суда за људска права и другим европским и међународним правним стандардима, као што је документ УН ЦРЦ, и корисно су средство за професионалце који се баве децом. Према Одељку I (1), смернице се примењују на децу у судским (кривичним или некривичним) поступцима или у алтернативама таквим поступцима. Следећи делови су од посебног значаја за децу у кривичном поступку: право да

680 Видети и документ Савета Европе (2007), *Конвенција о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, ЦЕТС, бр. 201, 25. октобар 2007, поглавље VII.

681 ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) против Чешке Републике*, жалба бр. 148/2017, 20. октобар 2020.

682 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010.

се информације о кривичним пријавама објасне и детету и родитељи-ма на начин да тачно разумеју оптужбу (Одељак IV.A.1.5); право да буде испитан само у присуству адвоката/родитеља или особе од поверења (Одељак Ц (30)); право на брзи поступак (Одељак Д (4)); и право на интер-вјуе или саслушања примерене деци (Одељак Д (5)).

По међународном закону, члан 40 ЦРЦ признаје да свако дете за које се тврди, које је оптужено или за које се препознало да је прекршило кривични закон, има право на правичан третман, на начин који узима у обзир његов/њен узраст. Кључни циљ малолетничког правосуђа према члану 40 ЦРЦ је реинтеграција деце у друштво, у којем могу да играју конструктивну улогу. Члан 40 (2) ЦРЦ признаје право деце на правично суђење и да деца имају нека додатна права, укључујући право на помоћ родитеља, право на жалбу и право на потпуну заштиту њихове приватности у свим фазама поступака.

Други инструменти развили су принципе ЦРЦ о правичном суђењу и праву на третман који је специфичан за дете, укључујући коришћење лишавања слободе као крајње мере и само у најкраћем одговарајућем временском периоду (видети члан 37 (б) ЦРЦ), као што је Минимална стандардна правила за спровођење малолетничког правосуђа УН (Пекиншка правила);⁶⁸³ *Смернице за превенцију малолетничке делинквенције УН* (Смернице из Ријада);⁶⁸⁴ и документ *Правила за заштиту малолетника лишених слободе УН* (Хаванска правила).⁶⁸⁵ Пекиншка правила дају детаљна упутства о примени члана 40 захтева ЦРЦ о правичном суђењу и третману специфичном за децу, укључујући циљеве малолетничког правосуђа, заштиту приватности, истрагу и кривично гоњење, истражни затвор, доношење пресуде и решење, и институционални и ванинституционални третман. Хаванска правила се тичу поступања према малолетницима лишеним слободе и укључују правила која се односе на дефиницију лишавања слободе, полицијског притвора и истражног притвора, услове у установама за малолетнике, дисциплинске поступке, методе скрининга и употребу силе или спутавања, жалбене

683 Уједињене нације, Генерална скупштина (ГС) (1985), *Минимална стандардна правила за спровођење малолетничког правосуђа*, УН док. Рез. ГС 40/33, 19. новембар 1985.

684 Уједињене нације, ГС (1990), *Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције*, УН док. Рез. ГС 45/112, 14. децембар 1990.

685 Уједињене нације, ГС (1990), *Правила УН за заштиту малолетника лишених слободе*, УН док. Рез. ГС 45/113, 14. децембар 1990.

механизме, инспекцијске и надзорне механизме и реинтеграције малолетника. Коначно, Смернице из Ријада пружају детаљне смернице у вези с политикама превенције малолетничке деликвенције.

Комитет за права детета УН издао је [Општи коментар \(бр. 10\)](#) о деци и малолетничком правосуђу, који нуди детаљне смернице о томе како тумачити и применити ЦРЦ што се тиче малолетничког правосуђа.⁶⁸⁶ Овај коментар бави се важним принципима за малолетнике, укључујући право на ефикасно учешће у склопу права на правично суђење (види даље у [Одељку 11.1.1](#)), примене лишавања слободе као крајње мере и у најкраћем одговарајућем трајању, примене преусмеравања и превенције малолетничког преступништва, уграђивања принципа најбољих интереса детета, принципа недискриминације и старосних граница у систем правосуђа за малолетнике. Комитет за права детета УН у свом документу [Општи коментар о дечјим правима у правосудном систему \(бр. 24\)](#) препоручује постављање минималне старости за кривичну одговорност на 14 година, или по могућности на старији узраст.⁶⁸⁷ Такође препоручује да се сва деца третирају у складу с малолетничким правима и да се шеснаестогодишњаци и седамнаестогодишњаци не преносе у кривични систем за одрасле особе у случајевима озбиљних кривичних дела.⁶⁸⁸ Остали општи коментари комитета ЦРЦ о правима детета, на пример, о праву да се саслуша,⁶⁸⁹ које је повезано с правом да ефикасно учествује у правним поступцима и заштиту од свих облика насиља,⁶⁹⁰ су такође релевантни за малолетничко правосуђе.

11.1.1. Ефикасно учешће

Према закону ЕУ, члан 47 Повеље ЕУ о основним правима утврђује гаранције сличне онима које су дате у складу с чланом 6 ЕКЉП, укључујући

686 Уједињене нације, Одбор за права детета (2007), [Општи коментар бр. 10 о дечјим правима у малолетничком правосуђу](#), ЦРЦ/Ц/ Ц/07, 25. април 2007; Уједињене нације, Одбор за права детета (2016), [Општи коментар бр. 19 о јавном буџетирању за реализацију дечјих права](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/19, 20. јул 2016.

687 Уједињене нације, Комитет за права детета (2019), [Општи коментар бр. 24 о дечјим правима у систему дечје правде](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/24, 18. септембр 2019, део Ц.

688 *Ibid.*

689 Уједињене нације, Комитет за права детета (ЦРЦ) (2009), [Општи коментар бр. 12 – Право детета на саслушање](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/12, 1. јул 2009.

690 Уједињене нације, Комитет за права детета (2011), [Општи коментар бр. 13 о праву детета на слободу од свих облика насиља](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/13, 18. април 2011.

право на правично и јавно саслушање у разумном року, од стране независног и непристрасног суда, право на правно заступање и право на ефикасне правне лекове. Процедуралне заштитне директиве о процесним заштитним мерама за кривично осумњичену или оптужену децу укључује право на ефикасно учешће, укључујући и појединачну процену, као и право на правно заступање.⁶⁹¹

Према закону СЕ, ЕСЉП је у складу с чланом 6 разрадио специфичне захтеве ЕКЉП за обезбеђивање ефикасног учешћа деце у кривичним процесима. Као опште правило, поступци би требали да осигурају да се узимају у обзир узраст детета, ниво зрелости и емоционалних капацитета.⁶⁹² Конкретни примери захтева „ефикасног учешћа“ укључују присуство детета током саслушања, држећи се саслушања у *приватности*, ограничавајући јавност суђење, осигуравајући да дете разуме шта је у питању уз ограничену формалност судских заседања. До сада ЕСЉП није сматрао да прениско одређивање старости кривичне одговорности, само по себи, представља кршење члана 6 ЕКЉП. Приликом процене да ли је дете могло ефикасно учествовати у националном поступку, ЕСЉП процењује конкретне околности сваког случаја.

Пример: Предмет *Т. против Велике Британије*⁶⁹³ тиче се убиства двогодишњака од стране два десетогодишњака. Они су прошли кроз јавно суђење под великом пажњом медија. Судски поступак је делимично модификован, тако што су одржавана краћа рочишта, родитељи подносиоца постављени близу њега, простор за игру је био доступан за време пауза итд. Ипак, подносиоцу представке и његовим саоптуженицима суђено је пред судом за одрасле, а сачувана је већина строгости кривичног суђења. ЕСЉП је сматрао да подносилац представке није био у могућности да ефективно учествује у поступку због јавности седница у комбинацији с високим нивоом пажње медија и његовог ограниченог капацитета да инструкира своје адвокате и даје адекватна сведочења. Стога су прекршена његова права по члану 6 ЕКЉП.

691 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), *Директива (ЕУ) 2016/800 од 11. маја 2016. о процедуралним мерама заштите деце осумњичене или оптужене у кривичном поступку*, СЛ 2016 Л 132/1.

692 ЕСЉП, *Т. против Велике Британије* [ВВ], бр. 24724/94, 16. децембар 1999, став 61.

693 ЕСЉП, *Т. против Велике Британије* [ВВ], бр. 24724/94, 16. децембар 1999.

Признавање права на ефективно учешће је такође у сржи *Смерница о правосуђу по мери деце* СЕ. Правосуђе за децу, укључујући правосуђе за малолетнике, треба да буде „приступачно, одговарајуће узрасту, брзо, марљиво, прилагођено потребама и правима детета и усмерено на њих, поштујући права детета, укључујући право на правилан процес, да учествују и да разумеју поступак, да поштује приватни и породични живот и интегритет и достојанство”.⁶⁹⁴ Смернице пружају посебне смернице о томе како треба поступати с децом током правосуђа за малолетнике или других правосудних поступака. Деца треба да имају приступ судским и правосудним поступцима, и да њихова права на правног саветника и заступање, саслушање и изражавање својих ставова буду заштићена; треба избегавати непотребно одлагање, поступак треба организовати на начин прилагођен деци (што утиче на окружење и језик) и треба да постоје посебне заштитне мере за узимање и реаговање на доказе/изјаве које дају деца.⁶⁹⁵ *Конвенција Ланзароте* прописује да се ефективно учешће деце у поступцима мора „третирати као приоритет и спроводити без икаквог неоправданог одлагања”. Такође предвиђа правила за разговоре с дететом, који морају бити обављени без неоправданог одлагања, од стране стручњака обучених за ову сврху и у просторијама предвиђеним за ту сврху.

11.1.2. Приступ адвокату

Према закону ЕУ, Директива о приступу адвокату укључује референце на децу у уводним изјавама 52 и 55 преамбуле, као и у члану 5 (2)–(4).⁶⁹⁶ У складу с уводном изјавом 55 и чланом 5 (2), ако је дете лишено слободе, носилац родитељске одговорности ће бити обавештен и биће му пружени разлози, осим ако би то било у супротности с најбољим интересима детета. У другом случају обавештава се друга одговарајућа одрасла особа. Члан 3 (3) захтева да приступ адвокату укључује право осумњичених/оптужених да се састану и комуницирају с адвокатом насамом, укључујући комуникацију пре првог испитивања, и да адвокат буде присутан током

694 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010, став II. Ц.

695 *Ibid*, одељак Д.

696 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2013), *Директива 2013/48/ЕУ од 22. октобра 2013. о праву на приступ адвокату у кривичном поступку и поступку по европском налогу за хапшење и о праву да се трећа страна обавести о лишењу слободе и да комуницира с трећим лицима и с конзуларним органима док је лишена слободе*, СЛ 2013 Л 294/1.

испитивања и током истражних радњи или радњи прикупљања доказа. У складу с чланом 6 (3) Директиве о процедуралним заштитним мерама, деци мора помагати адвокат од оног тренутка који је био први: (а) пре него што их испита полиција или други орган за спровођење закона или судски орган; (б) када истражни или други надлежни органи спроводе истражну радњу; (ц) без непотребног одлагања након лишења слободе; (д) када су позвани да се појаве пред судом који је надлежан у кривичним стварима, благовремено пре него што се појаве пред тим судом.⁶⁹⁷ Ако адвокат није присутан, надлежни органи морају да одложе испитивање детета, или друге истражне радње или радње прикупљања доказа, за разумно време како би се омогућио долазак адвоката или, ако дете није именовало адвоката, да се организује адвокат за дете (члан 6. (7)).

Према закону СЕ, ЕСЉП сматра приступ адвокату једним од основних елемената права на правично суђење.⁶⁹⁸ Појединци оптужени за кривично дело имају право на приступ адвокату од раних фаза полицијске истраге. То право може бити ограничено у изузетним околностима, под условом да ограничење не утиче неоправдано на права оптуженог. Испитивање ЕСЉП да ли је подносилац представке имао ефикасан приступ адвокату је строжије у случајевима који укључују децу.⁶⁹⁹

Пример: Предмет *Пановиц против Кипра*⁷⁰⁰ односи се на седамнаестогодишњака који је оптужен за убиство и пљачку. У полицијску станицу је доведен у пратњи оца. Затим је ухапшен и одведен у посебну просторију на испитивање, без присуства оца или адвоката. Док је подносилац представке испитиван, његов отац је обавештен о праву подносиоца представке да контактира адвоката. Неколико минута касније, оцу је речено да је његов син у међувремену признао да је починио злочин. ЕСЉП је утврдио да, с обзиром на његове године,

697 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), *Директива 2016/800/ЕУ 1 од 11. маја 2016. о процедуралним мерама заштите деце која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку*, ОЈ 2016 132/1, члан 6.

698 ЕСЉП, *Салдуз против Турске* [ВВ], бр. 36391/02, 27. новембар 2008, став 51; ЕСЉП, *Ибрахим и остали против Велике Британије* [ВВ], бр. 50541/08 и други, 13. септембар 2016; ЕСЉП, *Бејзе против Белгије*, бр. 71409/10, 9. новембар 2018.

699 ЕСЉП, *Салдуз против Турске* [ВВ], бр. 36391/02, 27. новембар 2008, став 60; виде-ти и ЕКСП, *Међународна комисија правника (МКП) против Чешке Републике*, жалба бр. 148/2017, 20. октобар 2020.

700 ЕСЉП, *Пановиц против Кипра*, бр. 4268/04, 11. децембар 2008.

није се могло сматрати да је подносилац представке био свестан свог права на правно заступање пре него што је дао било какву изјаву. Такође је било мало вероватно да је могао разумно да процени последице његовог испитивања без помоћи адвоката у кривичном поступку у вези с убиством. Иако се чинило да су власти у сваком тренутку биле спремне да дозволе да подносиоцу представке помогне адвокат да је то тражио, пропустили су да га упознају с правом да захтева доделу бесплатног адвоката ако је потребно. Није било доказа да су се подносилац представке или његов отац изричито и недвосмислено одрекли права на правну помоћ. Сходно томе, Суд је утврдио кршење члана 6 (3) (ц) у вези с чланом 6 (1) ЕКЉП.

11.2. Права младих преступника у вези с притвором

Кључне тачке

- Деца могу бити лишена слободе само у крајњем случају и на најкраћи одговарајући временски период у било којој фази судског поступка.
- Ако буду притворена, с децом треба поступати у складу с њиховим узрастом и уз поштовање њиховог достојанства.
- Деца се не смеју притварати заједно с одраслима.
- Увек треба размотрити алтернативе притвора.

Свако има право на слободу. Лишавање слободе стога представља изузетак и обухвата сваки облик смештања у установу одлуком судског или административног органа, из које малолетнику није дозвољено да изађе по својој вољи.⁷⁰¹ С обзиром на важност заштите права детета, укључујући њихове најбоље интересе, ситуације лишавања слободе треба да се разматрају из тог посебног угла када се тичу деце.

⁷⁰¹ Савет Европе, Комитет министара (2008), [Препорука ЦМ/Рец\(2008\)11 о европским правилима за малолетне преступнике који подлежу санкцијама или мерама](#), 5. новембар 2008, пропис 21.5.

Док се притвор дешава у различитим околностима, овај одељак се фокусира на децу која су у контакту са системима кривичног правосуђа.

Међународни инструменти универзално потврђују да притвор мора бити крајња мера. То значи да државни органи који се суочавају с питањем одређивања притвора треба прво да адекватно размотре алтернативе за заштиту најбољег интереса детета, као и за даљу реинтеграцију детета (члан 40 (1) ЦРЦ). Алтернативе могу укључивати, на пример: „налоге за негу, усмеравање и надзор; саветовање; условну слободу; хранитељство; програме образовања и стручног оспособљавања“ (члан 40 (4) ЦРЦ). Притвор треба размотрити само тамо где алтернативе нису изводљиве. Штавише, притвор би требало одредити само на најкраћи временски период и уз одговарајуће материјалне и процедуралне гаранције. С обзиром на њихов узраст и рањивост, деца имају посебна права и гаранције када се смештају у притвор.

11.2.1. Облици притвора (материјалне и процедуралне гаранције)

Према закону ЕУ, члан 10 Директиве о процедуралним заштитним мерама обавезује државе чланице да обезбеде да лишење детета слободе, у било којој фази поступка, буде ограничено на најкраћи одговарајући временски период.⁷⁰² Потребно је узети у обзир старост и индивидуалне околности случаја. Државе чланице морају осигурати да се притвор деци изриче само као крајња мера и да се сваки притвор заснива на образложеној одлуци, која подлеже судској ревизији од стране суда. Таква одлука такође мора бити предмет периодичне ревизије, у разумним временским интервалима, од стране суда, *ex officio* или након захтева. Државе чланице ће обезбедити да, где је то могуће, надлежни органи прибегну алтернативним мерама уместо притвора.⁷⁰³

Према закону СЕ, члан 5 ЕКЉП предвиђа да свако има право на слободу. Притвор је изузетак који треба да буде предвиђен националним законом и не би требало да буде произвољан. Поред тога, притвор мора

702 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), Директива 2016/800/ЕУ од 11. маја 2016. о процедуралним мерама заштите деце која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку, СЛ 2016 Л 132/1, члан 10.

703 *Ibid*, члан 11; такође видети Повеља о основним правима Европске уније, члан 6.

бити оправдан једном од шест исцрпних ситуација наведених у члановима 5 (1) (а) до (ф). Притвор деце која су у контакту са системом кривичног правосуђа може се оправдати према ставовима (а) притвор након осуде од стране надлежног суда; (ц) истражни притвор; или (д) притвор у сврху образовног надзора, нарочито. Последња два ће бити анализирана, јер су из њих произашле специфичне обавезе државних органа.

Истражни притвор

„Истражни притвор“ се односи на ситуације у којима су особе приведене у полицију због сумње да су починиле кривично дело или су задржане у притвору. Почиње када је лице приведено и завршава се пресудом о меритуму предмета од стране првостепеног суда.⁷⁰⁴ Како деца имају исте гаранције као и одрасли, ЕСЉП је поставио неколико додатних принципа за јачање положаја деце у домаћим кривичним поступцима.

ЕСЉП је генерално тумачио члан 5 (1) (ц) и члан 5 (3) тако да захтева да се неко лице стави у истражни притвор само ако постоји основана сумња да је починило кривично дело. Даље, притвор не би требало да прелази разумно време и требало би да се ревидира у разумним интервалима. Што је дужи период притвора, то треба да буду јачи разлози које су власти изнеле да би га оправдале. Према судској пракси ЕСЉП, особа оптужена за кривично дело мора увек бити пуштена на слободу до суђења, осим ако држава може да покаже да постоје „релевантни и довољни“ разлози који оправдавају наставак притвора.⁷⁰⁵

Неки од прихватљивих разлога за одбијање кауције притворенику у случајевима истражног притвора укључују ризик од бекства, наношења штете спровођењу правде, чињења даљих кривичних дела или ремећења јавног реда. Поред тога, наставак истражног притвора требало би да буде строго неопходан, а држава мора да испита све чињенице које говоре за или против постојања истинског захтева од јавног интереса који оправдава наставак лишавања слободе.⁷⁰⁶

704 ЕСЉП, *Идалов против Русије*, бр. 5826/03, 22. мај 2012, став 112.

705 ЕСЉП, *Смирнова против Русије*, бр. 46133/99 и 48183/99, 24. јул 2003, став 58.

706 *Ibid*, ставови 58–59; ЕСЉП, *Ладент против Пољске*, бр. 11036/03, 18. март 2008, став 55.

У случајевима који се тичу деце, ЕСЉП налаже државним органима да обратe посебну пажњу на узраст детета када се одмеравају релевантни аргументи за и против притвора; треба га користити као крајњу меру и то у најкраћем могућем трајању.⁷⁰⁷ То имплицира да би власти у претходном поступку требало да размотре алтернативе притвору.⁷⁰⁸ Штавише, државни органи треба да покажу посебну упорност да децу у разумном временском року изведу на суђење.⁷⁰⁹

Пример: У предмету *Нарт против Турске*,⁷¹⁰ седамнаестогодишњи подносилац представке ухапшен је због сумње да је опљачкао продавницу. Он је стављен у истражни притвор, у затвор за одрасле, на четрдесет осам дана. С посебним освртом на чињеницу да је подносилац представке био дете, ЕСЉП је навео да „притвор малолетника у претпретресном поступку треба да се користи само као последња мера; требало би да траје што је могуће краће и, тамо где је притвор стриктно неопходан, малолетне особе треба држати одвојено од одраслих“.⁷¹¹ У овом конкретном случају власти су покушале да оправдају истражни притвор на основу „стања доказа“, али је ЕСЉП утврдио да сам по себи овај разлог не може оправдати дужину притвора подносиоца представке. Сходно томе, ЕСЉП је утврдио кршење члана 5 (3) ЕКЉП.

Притвор ради васпитног надзора

Овај облик притвора одређен је у ситуацијама када дете има посебну потребу за васпитним надзором због поремећене личности и насилничког понашања. Члан 5 (1) (д) ЕКЉП првенствено циља на облике притвора изван делокруга система правосуђа за малолетнике.

707 ЕСЉП, *Корнејкова против Украјине*, бр. 39884/05, 19. јануар 2012, ставови 43–44. Видети такође ЕСЉП, *Селчук против Турске*, бр. 21768/02, 10. јануар 2006, ставови 35–36; ЕСЉП, *Ј.М. против Данске*, бр. 34421/09, 13. новембар 2012, став 63.

708 ЕСЉП, *Динћ и Ђакир против Турске*, бр. 66066/09, 9. јул 2013, став 63; ЕСЉП, *Гувећ против Турске*, бр. 70337/01, 20. јануар 2009, став 108.

709 ЕСЉП, *Кулцов и Кулцова против Русије*, бр. 6110/03, 3. март 2011, став 91; видети такође Савет Европе, Европски комитет за социјална права (2020), *Годишњи закључци 2019*, 24. март 2020.

710 ЕСЉП, *Нарт против Турске*, бр. 20817/04, 6. мај 2008.

711 *Ibid*, став 31.

Пример: У предмету *Блокин против Русије*,⁷¹² дванаестогодишњак који болује од поремећаја пажње и хиперактивности, ухапшен је и приведен у полицијску станицу због сумње да је изнуђивао новац од другог детета. Пошто није могао бити кривично гоњен по домаћем закону, суд је одредио његово смештање у привремени притвор за малолетне преступнике на тридесет дана како би „исправио своје понашање” и спречио даље чињење делинквенције. Подсећајући да се притвор ради образовног надзора мора одвијати у одговарајућој установи с ресурсима за испуњавање неопходних образовних циљева и безбедносних захтева, ЕСЉП је приметио да ниједан од домаћих судова није навео да је смештај подносиоца представке у поправну установу био у образовне сврхе. Није се видело како би било какав смислен васпитни надзор могао да се обезбеди током периода од максимално тридесет дана, да би се променило понашање детета и понудио одговарајући третман и рехабилитација. Утврђено је кршење члана 5.

Пример: Предмет *Боумар против Белгије*⁷¹³ односи се на смештање детета у истражни затвор у девет наврата на период од око петнаест дана. Подносилац представке је био адолесцент за којег се сматра да има поремећену личност и насилно понашање. Белгијска влада је навела да је он смештен у истражни затвор ради васпитног надзора. ЕСЉП је приметио да привремени смештај у истражни затвор сам по себи није у супротности с чланом 5 (1) (д), све док власти теже сврси стављања малолетника под васпитни надзор. Међутим, ЕСЉП је утврдио да у случају подносиоца представке власти нису показале да су имале намеру или могућност да га сместе у институцију у којој би могао имати користи од образовног надзора. Сходно томе, ЕСЉП је утврдио кршење члана 5 (1) (д) ЕКЉП.

Пример: Предмет *Д.Г. против Ирске*⁷¹⁴ односи се на смештање детета у притворски центар, без оптужбе или осуде. Подносилац представке је имао озбиљан поремећај личности. ЕСЉП је сматрао да, у контексту притвора деце, појам „образовног надзора” не треба стриктно изједначавати с појмовима наставе у учионици. Васпитни

712 ЕСЉП, *Блокин против Русије*, бр. 47152/06, 23. март 2016.

713 ЕСЉП, *Боумар против Белгије*, бр. 9106/80, 29. фебруар 1988.

714 ЕСЉП, *Д.Г. против Ирске*, бр. 39474/98, 16. мај 2002.

надзор подразумева многе аспекте остваривања родитељског права од стране локалне власти у корист и заштиту детета. ЕСЉП је такође сматрао да је дозвољено домаћим властима да сместе малолетнике у притворске објекте на привременој основи док се не пронађе одговарајући смештај, све док се то дешава брзо. У случају подносиоца представке, услов за брзину није испуњен јер је био смештен у одговарајући смештај након више од шест месеци након пуштања из притвора. ЕСЉП је стога закључио да притвор подносиоца представке није у складу с чланом 5 (1) (д) ЕКЉП.

Жалбе на притвор, брзину евалуације и приступ адвокату

ЕСЉП захтева посебну ревност од националних власти у случајевима који укључују децу у притвору. Поред горе наведених гаранција, државни органи морају осигурати да деца имају право да оспоравају законитост притвора у разумним временским размацима, као и да имају приступ адвокату током поступка утврђивања законитости притвора. Штавише, домаћи судови морају брзо да решавају ове правне спорове. ЕСЉП ове процедуралне гаранције изводи из текста члана 5 (4) ЕКЉП.

Пример: У предмету *Боумар против Белгије*,⁷¹⁵ ЕСЉП је утврдио кршење члана 5 (4) јер: саслушања за одређивање притвора подносиоцу представке одржана су у одсуству његових адвоката; о њима се није одлучивало брзо; није донета стварна одлука о „законитости притвора“, пошто су домаћи судови одбацили жалбе подносиоца представке као бесмислене.

11.2.2. Услови притвора

Према закону ЕУ, члан 4 **Повеље о основним правима ЕУ** забрањује мучење и нехумано или понижавајуће поступање. Међутим, пошто се повеља примењује само у оквиру закона ЕУ, ова одредба мора бити повезана с другим правним инструментом ЕУ који се бави притвором како би се државе чланице обавезале у овом погледу.

Директива о процедуралним заштитним мерама захтева од држава чланица да обезбеде да се деца која су у притвору држе одвојено од

⁷¹⁵ ЕСЉП, *Боумар против Белгије*, бр. 9106/80, 29. фебруар 1988.

одраслих, осим ако се сматра да је у најбољем интересу детета да то не чине, укључујући и време полицијског притвора.⁷¹⁶ Када притворено дете наврши 18 година, државе чланице морају да обезбеде могућност да то лице наставе да држе одвојено од других притворених одраслих само ако је то у складу с најбољим интересима деце која су притворена с том особом. Када су деца притворена, државе чланице морају предузети одговарајуће мере да обезбеде њихово здравље и физички и ментални развој; њихово право на образовање и обуку; њихово право на породични живот; приступ програмима реинтеграције; и поштовање њихове слободе вероисповести или уверења. Предузете мере морају бити сразмерне и примерене трајању притвора.

Према закону СЕ, ЕСЉП је утврдио да би држање деце у притвору заједно с одраслима могло довести до кршења члана 3⁷¹⁷ или члана 5 ЕКЉП.⁷¹⁸ Даље, недостатак адекватне медицинске неге у притвору такође може да изазове питања према члану 3.⁷¹⁹ Други аспекти који потенцијално могу да изазову проблеме у складу с чланом 3 укључују расположиви простор у ћелији, осветљење и рекреативне активности.⁷²⁰ Приликом процене компатибилности услова притвора са стандардима из члана 3 ЕКЉП, ЕСЉП се често ослања на скуп стандарда који је развио Европски комитет за спречавање тортуре и нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања, који прати услове у затворима у смислу [Европске конвенције о спречавању мучења и нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања](#) вршењем посета локацијама државама чланицама СЕ.

Пример: У предмету *Ћувеч против Турске*,⁷²¹ петнаестогодишњи дечак је ухапшен због сумње да је члан Радне групе Курдистана (ПКК). Притворен је од стране суда државне безбедности у затвор за одрасле у трајању од пет година. ЕСЉП је приметио да је његов притвор био у супротности с турским прописима и обавезама по

716 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2016), *Директива (ЕУ) 2016/800/ЕУ од 11. маја 2016. о процедуралним мерама заштите деце осумњичене или оптужене у кривичном поступку*, СЛ 2016 Л 132/1, члан 12.

717 ЕСЉП, *Ћувеч против Турске*, бр. 70337/01, 20. јануар 2009.

718 ЕСЉП, *Нарт против Турске*, бр. 20817/04, 6. мај 2008.

719 ЕСЉП, *Ћувеч против Турске*, бр. 70337/01, 20. јануар 2009.

720 ЕСЉП, *Купцов и Купцова против Русије*, бр. 6110/03, 3. март 2011, став 70.

721 ЕСЉП, *Ћувеч против Турске*, бр. 70337/01, 20. јануар 2009.

међународним уговорима, укључујући, између осталог, члан 37 (ц) ЦРЦ, који захтева да се деца држе одвојено од одраслих. Суд је такође приметио да је подносилац представке почео да има психичких проблема у затвору, због чега је више пута покушавао да изврши самоубиство. Поред тога, власти нису пружиле подносиоцу представке адекватну медицинску негу. Сходно томе, имајући у виду године подносиоца представке, дужину његовог притвора у затвору заједно с одраслима, пропуст власти да пруже адекватну медицинску негу за његове психичке проблеме и њихов пропуст да предузму кораке да спрече његове поновљене покушаје самоубиства, ЕСЉП није сумњао да је подносилац представке био подвргнут нехуманом и понижавајућем поступању. Сходно томе, дошло је до кршења члана 3 ЕКЉП.

ЕКСП је доследно тумачила члан 17 ЕСП у смислу да ако су деца притворена или затворена, треба их одвојити од одраслих.⁷²²

Европска правила СЕ за малолетне преступнике који подлежу санкцијама или мерама пружају детаљне смернице о условима притвора. Предвиђено је и да се малолетници не смеју држати у установама за одрасле, већ у установама које су посебно намењене за њих.⁷²³

Према међународном праву, ЦРЦ садржи посебну одредбу о лишавању слободе деце, која каже да деца морају бити одвојена од одраслих, осим ако то није у њиховом најбољем интересу (члан 37 (ц) ЦРЦ). Овај члан такође предвиђа да деца, у принципу, имају право да одржавају контакт са својом породицом путем преписке или посета.

11.2.3. Заштита од злостављања и малтретирања

Према закону СЕ, ЕСЉП је у више наврата сматрао да су домаће власти одговорне за заштиту лица у притвору од смрти, злостављања или малтретирања изазваног од стране других затвореника или самих власти.

722 Савет Европе, Европски комитет за социјална права (2020), *Годишњи закључци 2019*, 24. март 2020, члан 17 (1).

723 Савет Европе, Комитет министара (2008), *Препорука ЦМ/Преп(2008)11 о европским правилима за малолетне преступнике који подлежу санкцијама или мерама*, 5. новембар 2008, пропис 591.

Обавезе држава у овом погледу су посебно јаке, јер су притвореници под влашћу и контролом државе.⁷²⁴ Поред предузимања разумних мера за заштиту затвореника, државни органи морају да спроведу и ефикасне истраге о спорним наводима о малтретирању или смрти.

Пример: Предмет *Ћошелав против Турске* тиче се самоубиства шест-наестогодишњака у затвору,⁷²⁵ који је раније у више наврата безуспешно покушавао да изврши самоубиство. Након тих покушаја, власти су га пребациле из одељења за малолетнике у притвор за одрасле. Након што је прво утврдио да су власти знале или су морале да знају за постојање стварног и непосредног ризика по живот сина подносилаца представке, суд је затим приметрио да власти нису предузеле разумне мере да спрече ризик од самоубиства. ЕСЉП је ставио снажан акценат на старост преминулог и чињеницу да је он био у притвору заједно с одраслима. Сходно томе, ЕСЉП је утврдио повреду материјалног аспекта члана 2 ЕКЉП. Поред тога, суд је такође утврдио повреду процедуралног дела члана 2 због пропуста власти да спроведу ефикасну истрагу о смрти сина подносилаца представке. Разлози који подржавају ове налазе укључују: пропуст власти да благовремено обавесте подносиоце представке о смрти њиховог сина; пропуст тужилаштва да испита наводне пропусте у спречавању самоубиства; и прекомерна дужина управног поступка који је уследио.

11.3. Заштита деце жртава и сведока

Кључна тачка

- Деца жртве и сведоци имају право на заштиту од даље виктимизације, на опоравак и реинтеграцију и на ефективно учешће у кривичним и алтернативним поступцима.

Према закону ЕУ, Директива о правима жртава 2012/29/ЕУ експлицитно препознаје положај деце жртава. Она предвиђа да су, када је жртва

724 ЕСЉП, *Ангуелова против Бугарске*, бр. 38361/97, 13. јун 2002; ЕСЉП, *Х.И. и Ху.И. против Турске*, бр. 40262/98, 6. октобар 2005.

725 ЕСЉП, *Ћошелав против Турске*, бр. 1413/07, 9. октобар 2012.

дете, његов или њен најбољи интерес примарни фактор и да се мора процењивати на индивидуалној основи.⁷²⁶ Поред тога, мора преовладати приступ осетљив на децу, што значи да се узраст, зрелост, погледи, потребе и бриге детета морају узети у обзир. Штавише, директива има за циљ да обезбеди да дете и носилац родитељске одговорности (или други законски заступник) буду обавештени о свим мерама или правима која су посебно усмерена на дете (члан 1 (2)). Деца жртве такође имају право да буду саслушана током кривичног поступка, а државе чланице морају да обезбеде да могу да пруже и доказе. Морају се узети у обзир узраст и зрелост детета (члан 10 (1)). Штавише, директива има за циљ да заштити приватност и идентитет деце жртава током кривичног поступка, да спречи секундарну виктимизацију, између осталих разлога (члан 21 (1), видети и члан 26). Штавише, директива успоставља посебну одредбу о праву на заштиту деце жртава током кривичног поступка (члан 24). Реч је о аудиоvizуелном снимању интервјуа с децом жртвама и његовом коришћењу у виду доказа у кривичном поступку, именовању специјалних заступника и праву на правно заступање у лично име детета уколико постоји сукоб интереса између детета жртве и носиоца родитељске одговорности. Директива даље садржи различите одредбе за заштиту жртава уопште, као што је приступ услугама подршке жртвама. У случају деце или других угрожених група, требало би да буду доступне специјалистичке услуге подршке (погледајте одељак 38 резолуције која прати директиву).⁷²⁷

Директива против сексуалног злостављања деце захтева свеобухватан приступ за тешка кривична дела као што су сексуална експлоатација деце и дечја порнографија.⁷²⁸ Државе чланице морају предузети

726 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2012), Директива 2012/29/ЕУ од 25. октобра 2012. о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава злочина, СЛ 2012 Л 315/55.

727 Видети ЕУ, FRA (2014), *Жртве злочина у ЕУ: Обим и природа подршке жртвама*, 12. јануар 2015, стр. 36; FRA (2015), *Правосуђе по мери деце – Перспективе и искуства професионалаца о учењу деце у грађанским и кривичним судским поступцима у десет држава чланица ЕУ*, 5. мај 2015; FRA (2017), *Правосуђе по мери деце: Перспектива и искуства деце укључене у судске поступке као жртве, сведоци или странке у девет држава чланица ЕУ*, 22. фебруар 2017; FRA (2018), *Дечја права и правда – Захтеви за минимални узраст у ЕУ*; FRA (2018), *Мапирање захтева за минималан узраст: Дечја права и правда*, 25. април 2018.

728 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), Директива 2011/93/ЕУ од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије и замени Оквирне одлуке Савета 2004/68/ЈХА, СЛ 2011 Л 335.

неопходне мере како би осигурале да у кривичним истрагама било ког од кривичних дела повезаних са сексуалним злостављањем сви интервјуи с дететом жртвом или, где је прикладно, с дететом сведоком могу бити аудиовизуелно снимљени и да се ови аудиовизуелно снимљени интервјуи могу користити као доказ у кривичном судском поступку (члан 20 (4)).

Према [Директиви о трговини људима](#), дете жртва мора добити бесплатно правно саветовање и правно заступање.⁷²⁹ Поред мера које су доступне свим жртвама трговине људима, државе чланице треба да обезбеде да деци жртвама буду на располагању посебна помоћ, подршка и заштитне мере. Деца жртве трговине људима су посебно рањива, па би требало да буду доступне додатне заштитне мере за њихову заштиту на разговорима током кривичних истрага и поступака. На пример, у случајевима деце без пратње, треба именовати старатеља и/или заступника како би се заштитили најбољи интереси детета. Одлуку о будућности сваког детета жртве без пратње треба донети у најкраћем могућем року с циљем проналажења трајног решења заснованог на индивидуалној процени најбољег интереса детета, што би требало да буде главна брига.

Пре него што је замењена Директивом о правима жртава, [Оквирна одлука 2001/220/ЈХА](#) је о положају жртава у кривичном поступку обухватала између осталог и учешће жртава, њихова права и правичан третман. Препознала је посебан положај рањивих жртава, иако се није експлицитно односила на децу. У складу с овом Оквирном одлуком, СПЕУ је пресудио да се деца могу квалификовати као угрожена када се узму у обзир њихов узраст и кривична дела за која сматрају да су били жртве. То им стога даје право на посебне мере заштите, као што је саслушање ван првостепеног суда и пре почетка суђења.⁷³⁰ СПЕУ је такође одлучио да све мере предузете за заштиту жртава морају бити осмишљене тако да оптужени и даље има правично суђење. Другим речима, заштита жртава и сведока не сме да угрози право оптуженог на правично суђење.⁷³¹

729 ЕУ, Европски парламент и Савет Европске уније (2011), [Директива 2011/36/ЕУ од 5. априла 2011. о спречавању трговине људима и борби против ње, заштити њених жртава, и замени Оквирне одлуке Савета 2002/629/ЈХА](#), СЛ 2011 Л 101.

730 СПЕУ, Ц-105/03, [Кривични поступак против Марије Пулино](#) [ВВ], 16. јун 2005, став 53.

731 *Ibid*; видети такође СПЕУ, Ц-507/10, [Кривични поступак против Икс](#), 21. децембар 2011.

Пример: У предмету *Лепино*,⁷³² професор италијанске школе је гоњен због малтретирања ученика. Према италијанском Законнику о кривичном поступку, сведоци морају, по правилу, да сведоче на суду током суђења. У одређеним околностима, међутим, њихови докази могу бити изведени пред судију пре суђења кроз посебан поступак (*incidente probatorio*). У овом случају, јавни тужилац је тражио од националног суда да дозволи унапред дата сведочења мале деце као доказ, али је национални суд то одбио. СПЕУ је први пут дао своје тумачење неких одредаба релевантних за положај деце као жртава и сведока у кривичном поступку. Наглашено је да Оквирна одлука 2001/220/ЈХА захтева од држава чланица да осигурају специфичну заштиту рањивих жртава, што значи да национални суд мора бити у могућности да овласти рањиве жртве да сведоче на начин који гарантује њихову заштиту, на пример изван суђења и пре него што се оно одигра. СПЕУ је изјавио: „Међутим, независно од тога да ли је малолетност жртве по општем правилу довољна да се таква жртва класификује као посебно рањива у смислу Оквирне одлуке, не може се порећи да када, као у овом случају, мала деца тврде да су малтретирана и то, штавише, од стране наставника, та деца су погодна за такву класификацију, посебно имајући у виду њихов узраст и природу и последице кривичних дела услед којих се сматрају жртвом“.⁷³³ Штавише, СПЕУ је пресудио да све мере које се тичу заштите и спречавања секундарне виктимизације морају бити осмишљене на такав начин да се оптуженом и даље омогући правично суђење.⁷³⁴

Према закону СЕ, ЕСЉП је пресудио да постоји дужност државе да штити интересе жртава, укључујући жртве које учествују као сведоци у кривичном поступку. Њихови интереси према одредбама ЕКЉП, као што су члан 2 и члан 8, морају бити у равнотежи с интересима одбране.⁷³⁵ ЕСЉП има низ пресуда у вези са сексуалним деликтима у којима су деца сведочила против наводних починилаца. Суд је признао да се кривични поступци у вези са сексуалним деликтима „често схватају као траума од стране жртве, посебно када се потоњи невољно суочи с окривљеним“

732 СПЕУ, Ц-105/03, *Кривични поступак против Марије Пуино* [ВВ], 16. јун 2005.

733 *Ibid*, став 53.

734 *Ibid*, став 59.

735 ЕСЉП, *Дорсон против Холандије*, бр. 20524/92, 26. март 1996.

и да је то још израженије када су у питању деца.⁷³⁶ Сходно томе, суд је прихватио да се у таквим случајевима могу предузети одређене мере у циљу заштите деце жртава. Међутим, такође је напоменуто да такве мере не могу угрозити адекватно и делотворно остваривање права одбране, те да се од правосудних органа може захтевати да предузму мере које су противтежа недостацима под којима одбрана функционише.⁷³⁷

Пример: У предмету *Ковач против Хрватске*,⁷³⁸ дванаестогодишња девојчица је сведочила пред истражним судијом да је подносилац представке починио непристојна дела према њој. Подносилац представке није био присутан нити заступан током наведеног сведочења, нити му је дата прилика да оспори изјаву жртве. ЕСЉП је поновио да се, по правилу, сви докази морају обезбедити у присуству оптуженог на јавној расправи с обзиром на контрадикторне аргументе. Ако се изјаве у фази полицијске истраге или судске истраге користе као доказ, то само то себи није у супротности с чланом 6 ЕКЉП, под условом да се окривљеном пружи адекватна и одговарајућа прилика да оспори и испита дотичног сведока, било у време давања изјава или у каснијој фази поступка. У случају подносиоца представке, изјаве жртве биле су једини непосредни доказ о чињеницама које су против подносиоца представке, и овај доказ је био одлучујући у одлуци суда да донесе осуђујућу пресуду. Међутим, подносилац представке није могао да оспори или добије одговор од домаћих судова у вези са својом притужбом у том погледу. Штавише, стварна изјава жртве никада није прочитана пред првостепеним судом. Уместо тога, судија је само приметно да је жртва потврдила своју изјаву дату пред истражним судијом. Стога је ЕСЉП закључио да подносиоцу представке није омогућено правично суђење, што представља кршење члана 6 (1) у вези с чланом 6 (3) (д) ЕКЉП.

Пример: У предмету *С.Н. против Шведске*,⁷³⁹ десетогодишњи дечак је сведочио полицији да га је подносилац представке сексуално

736 ЕСЉП, *С.Н. против Шведске*, бр. 34209/96, 2. јул 2002. став 47.

737 ЕСЉП, *Бокос-Квеста против Холандије*, бр. 54789/00, 10. новембар 2005; ЕСЉП, *А.Л. против Финске*, бр. 23220/04, 27. јануар 2009; ЕСЉП, *В. против Финске*, бр. 14151/02, 24. април 2007; ЕСЉП, *Ковач против Хрватске*, бр. 503/05, 12. јул 2007.

738 ЕСЉП, *Ковач против Хрватске*, бр. 503/05, 12. јул 2007.

739 ЕСЉП, *С.Н. против Шведске*, бр. 34209/96, 2. јул 2002.

злостављао. Дечака је два пута интервјуисао полицијски инспектор с значајним искуством у случајевима злостављања деце. Први интервју је снимљен видео снимком, други аудио снимком. Адвокат подносиоца представке није присуствовао другом разговору, али се сложио с полицијским инспектором о питањима о којима је требало разговарати. Током суђења, Окружни суд је пуштао снимке разговора с дететом, али га није лично испитао. Суд је на крају осудио подносиоца представке, ослањајући се скоро у потпуности на сведочења детета. Апелациони суд је потврдио пресуду. Закључио је да су полицијски разговори пружили довољно доказа за утврђивање кривице подносиоца представке, иако је признао да не постоје технички докази који подржавају наводе детета, који су понекад били непрецизни. ЕСЉП је прихватио да у случајевима сексуалних деликата унакрсно испитивање сведока није увек могуће и да у таквим случајевима исказе сведока треба третирати с изузетном пажњом. Иако су изјаве које је дало дете практично једини доказ против оптуженог, поступак је у целини био правичан. Снимак је приказан током претреса и жалбеног рочишта, а транскрипт другог интервјуа је прочитан пред Окружним судом; аудио касета је такође пуштена пред Апелационим судом. Ово је подносиоцу представке дало довољну прилику да оспори сведочење детета и његов кредибилитет у току кривичног поступка. Сходно томе, није било кршења члана 6 (3) (д) ЕКЉП.

Судска пракса ЕСЉП не односи се само на балансирање заштите деце жртава и права оптуженог на правично суђење, већ и на заштиту права на живот сведока и њихових породица, укључујући децу, према члану 2 ЕКЉП, као што показује следећи пример.

Пример: Предмет *P.P. и остали против Мађарске*⁷⁴⁰ односи се на затвореника који је сведочио на отвореном суду о својим активностима трговине дрогом и који је, заједно са супругом и двоје деце, стављен у званични програм заштите сведока због опасности од одмазде. Када су власти схватиле да је затвореник и даље у контакту с криминалним круговима, искључили су њега и његову породицу из програма заштите сведока јер су прекршили његове услове. Према члану 2 ЕКЉП, породица је тврдила да је њихово искључење из програма заштите сведока довело њихове животе у опасност од одмазде

740 ЕСЉП, *P.P. и остали против Мађарске*, бр. 19400/11, 4. децембар 2012.

мафије. Суд је прихватио да су укључивање подносилаца представке у програм заштите сведока и сарадња оца с властима значили да су животи подносилаца представке били угрожени када је та мера првобитно уведена. Како укидање њихове заштите програмом није било мотивисано смањењем тог ризика, већ кршењем његових услова, суд није убеђен да су власти доказале да је ризик престао. Штавише, није било неразумно претпоставити да су, након повлачења породичних тајних идентитета, њихови идентитети и боравиште постали доступни свакоме ко жели да им науди. На тај начин су власти потенцијално изложиле породицу животной опасности, кршећи члан 2 ЕКЉП.

Пример: Случај *ИКС и остали против Бугарске* тицао се навода о сексуалном злостављању деце у сиротишту. У вези с процедуралним делом, суд је одлучио да су бугарске власти прекршиле своју процедуралну обавезу према члану 3 ЕКЉП, која захтева од власти да спроведу ефикасну истрагу о спорним тврдњама о мучењу или нехуманом или понижавајућем поступању.⁷⁴¹ Иако су бугарске власти предузеле низ истражних корака, суд је утврдио да они нису испунили потребан ниво „ефикасности“. Један од разлога за то је непредузимање било каквих корака да се жртве укључе у истрагу. У свом тумачењу члана 3, суд је узео у обзир друге важеће међународне инструменте, а посебно Конвенцију Ланзароте.

Члан 31 Конвенције Ланзароте указује на које опште мере заштите државе чланице треба да предузму да заштите права и интересе жртава, укључујући њихове посебне потребе, као и сведоке, у свим фазама истраге и кривичног поступка (члан 31 (1)). Ове мере укључују информације о њиховим правима у статусу жртава, доступност услуга и општи напредак истраге или поступка, заштиту њихове приватности и безбедности (укључујући информације о ослобађању процесуиране или осуђене особе) и избегавање контакта између жртава и починиоца у просторијама суда и агенције за спровођење закона. Поред тога, члан 31 предвиђа да жртве морају имати приступ правној помоћи (члан 31 (3)). Достављене информације морају се прилагодити старости и зрелости деце и бити на језику који он или она разуме (члан 31 (6)).

⁷⁴¹ ЕСЉП, *Икс и остали против Бугарске*, бр. 22457/16, 2. фебруар 2021, ставови 192 и 228; видети [Одељак 7.1.1.](#)

Смернице о правосуђу по мери деце CE⁷⁴² такође посвећују пажњу на заштиту детета жртве и сведока, посебно када сведоче у судским поступцима. Смернице позивају државе чланице да уложи „[м]ного труда [...] да деца дају доказе у најповољнијем окружењу и под најприкладнијим условима, узимајући у обзир њихов узраст, зрелост и ниво разумевања и било какве потешкоће у комуникацији које могу имати“.⁷⁴³ У том циљу, треба да буду укључени обучени професионалци и, на пример, пожељне су аудиовизуелне изјаве. Деца би такође требало да имају прилику да у кривичним предметима сведоче без присуства наводног починиоца. Смернице такође препознају да би овај приступ по мери деце требало да поштује право других странака да оспоре садржај дечјих изјава. Поред тога, смернице кажу да би приватност и породични живот деце сведока требало да буду заштићени (Одељак IV (а) (9)) и пожељно је да се поступак одвија у *приватности*.

Према међународном праву, потреба за заштитом дечјих жртава изричито је препозната у члану 39 ЦРЦ. Ова одредба прописује да државе уговорнице морају предузети све одговарајуће мере за промовисање физичког и психичког опоравка и друштвене реинтеграције деце жртава. Овај опоравак и реинтеграција морају се одвијати у окружењу које је добро за здравље, самопоштовање и достојанство детета.

Такође је важно напоменути да су УН усвојиле *Смернице о правосуђу у питањима која укључују децу жртве и сведоке злочина*.⁷⁴⁴ Ове смернице позивају да се с децом жртвама и сведоцима поступа на „начин по мери деце“, што „означава приступ који балансира право детета на заштиту и који узима у обзир индивидуалне потребе и ставове детета“.⁷⁴⁵ Смернице пружају веома детаљна упутства о томе како да се ови аспекти имплементирају. Комитет за права детета УН је такође нагласио релевантност ових смерница УН према члану 12. ЦРЦ (право да буде

742 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице о правосуђу по мери деце*, 17. новембар 2010; видети и ЕУ, FRA (2015), *Правосуђе по мери деце - перспективе и искуства професионалаца о учешћу деце у грађанским и кривичним судским поступцима у десет држава чланица ЕУ*, 5. мај 2015.

743 Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце 17. новембар 2010*, став 64.

744 Економски и социјални савет УН, Резолуција 2005/20, *Смернице о правосуђу у питањима која се тичу деце жртава и сведока злочина*, 22. јул 2005.

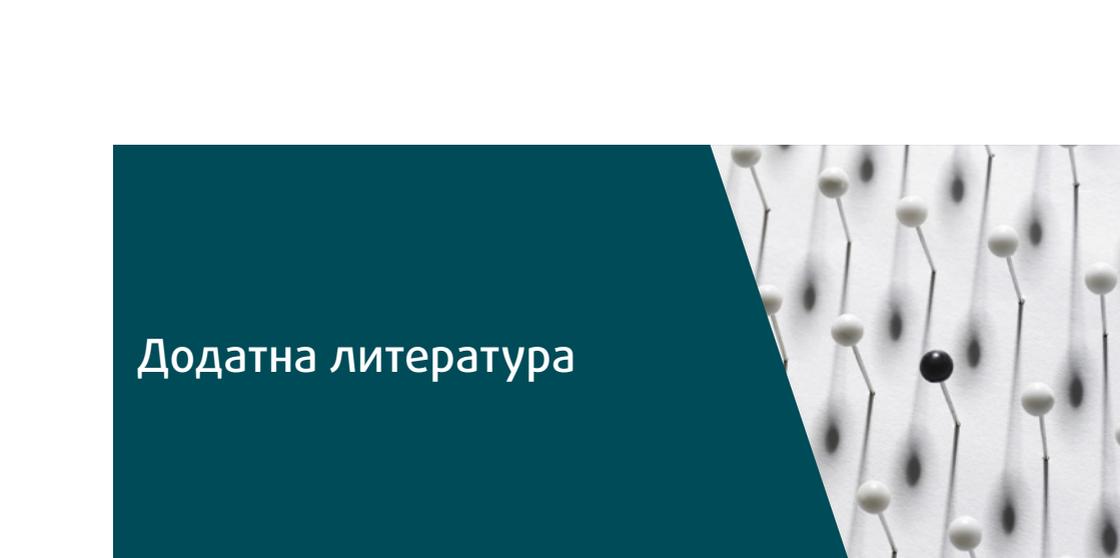
745 *Ibid*, став 9 (д).

саслушано) у свом општем коментару.⁷⁴⁶ Према одбору, деци жртвама и деци сведоцима злочина мора се пружити прилика да у потпуности остваре своја права на слободно изражавање својих ставова, што посебно „значи да се мора учинити сваки напор да се обезбеди да се дете жртва и/или сведок консултује о релевантним питањима у вези с учешћем у предмету који се испитује, и омогући му се да слободно и на свој начин изрази ставове и забринутости у вези са својим учешћем у судском процесу”.⁷⁴⁷ Комитет такође тврди да је „право детета жртве и сведока [...] повезано с правом да буду обавештени о питањима као што су доступност здравствених, психолошких и социјалних услуга, улога детета жртве и/или сведока, начинима на које се „испитивање” спроводи, постојећим механизмима подршке за дете приликом подношења тужбе и учешћа у истрагама и судским поступцима, конкретна места и време одржавања саслушања, доступност заштитних мера, могућности добијања репарације и одредбе о жалби”.⁷⁴⁸

746 Уједињене нације, Комитет за права детета (2009), *Општи коментар, бр. 12 о праву детета да буде саслушано*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/12, 1. јул 2009, ставови 62–64; Уједињене нације, Комитет за права детета (2019), *Општи коментар бр. 24 о дечјим правима у систему дечје правде*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/24, 18. септембар 2019.

747 Уједињене нације, Комитет за права детета (2019), *Општи коментар бр. 24 о правима детета у систему дечјег правосуђа*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/24, 18. септембар 2019, став 63.

748 *Ibid*, став 64.

Додатна литература

Поглавље 1

Увод у европски закон о правима детета: контекст и кључни принципи

ЕКСП (2018), [Сажетак судске праксе Европског комитета за социјална права](#), децембар 2018.

ЕУ, Савет Европске уније (2021), [Препорука Савета \(ЕУ\) 2021/1004 о успостављању Европске гаранције за децу](#), СЛ 2021 Л 223, 22. јун 2021.

ЕУ, Европска комисија (2012), [Европска стратегија за бољи интернет за децу](#), ЦОМ(2012) 196 коначна верзија, 2. мај 2012.

ЕУ, Европска комисија (2021), [Стратегија о правима детета ЕУ](#), 2021.

ЕУ, Европски парламент, Савет Европске уније, Европска комисија (2007), [Објашњења која се односе на Повељу о основним правима](#), СЛ 2007 Ц 303, 14. децембар 2007.

Савет Европе (2016), [Стратегија инвалидности 2017–2023](#), 30. новембар 2016.

Савет Европе (2018), [Стратегија борбе против тероризма \(2018–2022\)](#), 4. јул 2018.

Савет Европе (2018), [Стратегија родне равноправности 2018–2023](#), 7. март 2018.

Савет Европе, Комитет министара (2020), [Стратешки акциони план за инклузију Рома и путника \(2020–2025\)](#) Савета Европе, 22. јануар 2020.

Савет Европе, Комитет министара (2020), [Стратегија омладинског сектора 2030](#), 22. јануар 2020.

Савет Европе, Комитет министара (2022), [Стратегија Савета Европе за права детета \(2022–2027\)](#), 23. фебруар 2022.

Савет Европе, Комитет министара (2021), [Акциони план за заштиту угрожених лица у контексту миграција и азила у Европи \(2021–2025\)](#), 5. мај 2021.

Савет Европе, Комитет за биоетику (2019), [Стратешки акциони план о људским правима и технологијама у биомедицини \(2020–2025\)](#), 18. децембар 2019.

УНИЦЕФ (Дечји фонд Уједињених нација, UNICEF- United Nations Children’s Fund), Истраживачки центар Иноћенти (2007), [Реформа закона и имплементација конвенције о правима детета](#), децембар 2007.

УНИЦЕФ, Истраживачки центар Иноћенти (2013), [Заговарање дечјих права: глобална студија независних институција за људска права за децу](#), октобар 2012.

Уједињене нације, Комитет за права детета (2009), [Општи коментар бр. 12 \(2009\) о праву детета да буде саслушано](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/12, 1. јул 2009.

Уједињене нације, Комитет за права детета (2013), [Општи коментар бр. 14 \(2013\) о праву детета да се његов или њен најбољи интерес узме као примарна брига \(чл. 3, став 1\)](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/14, 29. мај 2013.

FRA (2010), [Развијање индикатора за заштиту, поштовање и унапређење права детета у Европској унији](#), Луксембург, Канцеларија за публикације Европске уније (Канцеларија за публикације), октобар 2010.

Поглавље 2

Грађанска права и слободе

Савет Европе, Комитет министара (2010), [Смернице о правосуђу по мери деце](#), 17. новембар 2010.

Савет Европе (2016), [Алат за процену учешћа деце](#), март 2016.

Савет Европе (2019), [Регулаторни органи за медије и заштита малолетника](#), Стразбур, Издаваштво Савета Европе, 10. април 2019.

Савет Европе (2020), [Слушајте – делујте – промените – приручник о учешћу деце за професионалце који раде за децу и с њима Савета Европе](#), октобар 2020.

FRA (2010), [Развијање индикатора за заштиту, поштовање и унапређење права детета у Европској унији](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 4. новембар 2010.

FRA (2014), [Правосуђе по мери деце: кључни појмови](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 29. септембар 2014.

FRA и ЕСЉП (2018), [Приручник о европском праву против дискриминације](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 21. март 2018.

Поглавље 3

Равноправност и недискриминација

Европска мрежа правних експерата у области недискриминације, О’Демпси, Д. и Беале, А. (2011), [Старосно доба и запошљавање](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 17. новембар 2011.

ЕУ, Европска комисија (2020), [Унија једнакости: стратешки оквир ЕУ за Роме за једнакост, инклузију и учешће](#), ЦОМ(2020) 620 коначна верзија, 7. октобар 2020.

ЕУ, Европска комисија (2020), [Унија једнакости: стратегија равноправности ЛГБТИК особа 2020–2025](#), ЦОМ(2020) 698 коначна верзија, 12. новембар 2020.

ЕУ, Европска комисија (2021), [Извештај Комисије Европском парламенту и Савету о примени Директиве Савета 2000/43/ЕЗ о примени принципа једнаког третмана између лица без обзира на расно или етничко порекло \(„Директива о расној једнакости“\) и Директиве Савета 2000/ 78/ЕЗ којом се успоставља општи оквир за једнак третман у запошљавању и занимању \(„Директива о једнакости у запошљавању“\)](#), ЦОМ(2021) 139 коначна верзија, 19. март 2021.

Савет Европе (2014), [ЛГБТИ деца имају право на сигурност и једнакост](#), Коментар о људским правима комесара Савета Европе за људска права, 2. октобар 2014.

Савет Европе, Саветодавни комитет за ОКНМ (2006), [Коментар о образовању по Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина](#), АЦФ-Ц/25ДОЦ(2006)002, 2. март 2006.

FRA (2011), [Мигранти у нерегуларној ситуацији: приступ здравственој заштити у десет држава чланица Европске уније](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 11. октобар 2011.

FRA (2016), [Друго истраживање Европске уније о мањинама и дискриминацији: Роми – Одабрани налази](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 29. новембар 2016.

FRA (2017), [Друго истраживање Европске уније о мањинама и дискриминацији – главни резултати](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 6. децембар 2017.

FRA (2020), [Дуг пут до ЛГБТИ равноправности](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 14. мај 2020.

FRA и ЕСЉП (2018), [Приручник о европском праву против дискриминације](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 21. март 2018.

Поглавље 4

Питања личног идентитета

Савет Европе (2015), *Људска права и интерсексуалне особе*, издање које је објавио комесар Савета Европе за људска права, 2015.

FRA (2015), *Стање основних права интерсексуалних особа*, FRA фокус, Беч, 12. мај 2015.

Поглавље 5

Породични живот

FRA (2014), *Старатељство над децом лишеном родитељске бриге: приручник за јачање система старатељства како би се задовољиле специфичне потребе деце жртава трговине људима*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 30. јун 2014.

Поглавље 6

Алтернативно збрињавање за породично збрињавање и усвајање

ЕУ, Европски парламент, ЕПРС (EPRS- European Parliamentary Research Service), Европска јединица за додатну вредност (2016), *Прекогранично признавање усвајања – процена европске додатне вредности*, 30. новембар 2016.

Европска мрежа за установе старатељства (2011), *Брига о малолетницима без пратње: минимални стандарди, фактори ризика и препоруке за практичаре*, Старатељство у пракси, завршни извештај, Утрехт, октобар 2011.

Савет Европе (2013), *Обезбеђивање дечјих права – водич за професионалце који раде у области алтернативног збрињавања*, децембар 2013.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2006), *Општи коментар бр. 7 (2005): остваривање права детета у раном детињству*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/7/Рев. 1, 20. септембар 2006.

Уједињене нације, Генерална скупштина (2010), *Смернице за алтернативно збрињавање деце*, УН док. А/РЕС/64/142, 24. фебруар 2010.

Уједињене нације, Савет за људска права (2009), *Смернице за алтернативно збрињавање деце Уједињених нација*, УН док. А/ХРЦ/11/Л.13, 15. јун 2009.

FRA (2014), *Старатељство над децом лишеном родитељске бриге: приручник за јачање система старатељства како би се задовољиле специфичне потребе деце жртава трговине људима*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 30. јун 2014.

Поглавље 7

Заштита деце од насиља и експлоатације

ЕУ (2020), *Стратегија о правима жртава (2020–2025) ЕУ*, ЦОМ(2020) 258 коначна верзија, Брисел, 24. јун 2020.

ЕУ, Европска комисија (2020), *Стратегија о правима детета и Европска гаранција за децу ЕУ*, мај 2020.

ЕУ, Европска комисија (2021), *Стратегија о борби против трговине људима 2021–2025 ЕУ*, ЦОМ(2021) 171, 14. април 2021.

Савет Европе (2005), *Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима*, ЦЕТС бр. 197, 16. мај 2005.

Савет Европе (2018), *Безбедно у школи: одговори образовног сектора на насиље на основу сексуалне оријентације, родног идентитета/изражавања или полних карактеристика у Европи*, новембар 2018.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), *Интерпретативно мишљење о применљивости конвенције Ланзароте на сексуалне преступе над децом кроз коришћење информационаих и комуникационаих технологија (ИКТ)*, 12. мај 2017.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), *Специјални извештај: заштита деце погођене избегличком кризом од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања*, 3. март 2017.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2018), *2. извештај о имплементацији: заштита деце од сексуалног злостављања у кругу поверења: стратегије*, 31. јануар 2018.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2019), *Мишљење о сексуално сугестивним или експлицитним сликама и/или видео снимцима које деца праве, деле и примају*, 6. јун 2019.

УНИЦЕФ (2006), *Иза затворених врата: утицај насиља у породици на децу*.

УНИЦЕФ и СЗО (2020), *КОВИД-19: заштита деце од насиља, злостављања и занемаривања код куће*, 1. мај 2020.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2009), *Општи коментар бр. 12 (2009): право детета да буде саслушано*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/12, 1. јул 2009.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2011), *Општи коментар бр. 13 (2011): право детета на слободу од свих облика насиља*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/13, 18. април 2011.

FRA (2009), *Трговина децом у Европској унији: изазови, перспективе и добре праксе*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 7. јул 2009.

FRA (2015), *Тешка радна експлоатација: радници који се крећу унутар Европске уније или у њој – обавезе држава и права жртава*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 2. јун 2015.

FRA (2015), *Насиље над децом са сметњама у развоју: законодавство, политике и програми у ЕУ*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 2. децембар 2015.

Поглавље 8

Економска, социјална и културна права и адекватан животни стандард

ЕУ, Европска комисија (2020), *Студија изводљивости за гаранцију за децу*, Коначни извештај, март 2020.

Савет Европе (2019), *Заштита детета од сиромаштва: улога права у Савету Европе*, Стразбур, Канцеларија за публикације, 14. новембар 2019.

Савет Европе, Комитет министара (2011), *Смернице о здравственој заштити по мери деце*, 21. септембар 2011.

Савет Европе, Парламентарна скупштина (2016), *Резолуција 2139 (2016), Обезбеђивање приступа здравственој заштити за сву децу у Европи*, 25. новембар 2016.

Савет Европе, Парламентарна скупштина (2019), *Резолуција 2284 (2019), Решавање здравствених потреба адолесцената у Европи*, 24. мај 2019.

FRA (2018), *Борба против сиромаштва деце: питање основних права*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 17. октобар 2018.

Поглавље 9

Миграција и азил

Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице (2018), *„Суштинско право“ на јединство породице избеглица и других којима је потребна међународна заштита у контексту спајања породице*, Серија истраживања о правним и заштитним политикама, Женева, одсек за међународну заштиту, јануар 2018.

Европска канцеларија за подршку азилу (2018), *Практични водич за процену старости*, друго издање, Луксембург, Канцеларија за публикације.

Европска канцеларија за подршку азилу (2021), *Пракса процене старости у земљама ЕУ+: ажурирани налази*, Луксембург, Канцеларија за публикације, јул 2021.

Еуридика, Европска комисија (ДГ за образовање и културу) (2009), *Интеграција деце имиграната у школе у Европи*, април 2009.

Одбор Европског парламента за грађанске слободе (2013), *Извештај о положају малолетника без пратње у ЕУ*, 2012/2263(ИНИ), 26. август 2013.

Савет Европе (2017), *Процена старости: политике, процедуре и праксе држава чланица Савета Европе које поштују права деце у контексту миграција*, септембар 2017.

Савет Европе (2018), *Како деци у миграцији пренети информације прилагођене деци: приручник за професионалце на првој линији*, Стразбур, Издаваштво Савета Европе, децембар 2018.

Савет Европе (2018), *Правни и практични аспекти ефикасних алтернатива притвору у контексту миграције – анализа Управни комитет за људска права (CDDH- Steering Committee for Human Rights)*, 7. децембар 2017.

Уједињене нације (2019), *Заједнички општи коментар бр. 3 (2017) Комитета за заштиту права свих радника миграната и чланова њихових породица и бр. 22 (2017) Комитета за права детета о општим принципима у вези с људским правима деце у контексту међународних миграција*, ЦМВ/Ц/ГЦ/3-ЦРЦ/Ц/ГЦ/22, 16. новембар 2017.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2005), *Општи коментар бр. 6 (2005): лечење деце без пратње и раздвојене деце ван земље порекла*, ЦРЦ/ГЦ/2005/6, 1. септембар 2005.

FRA (2010), *Раздвојена деца која траже азил у државама чланицама Европске уније*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 7. децембар 2010.

FRA (2011), *Основна права миграната у нерегуларној ситуацији у Европској унији*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 7. април 2017.

FRA (2011), *Мигранти у нерегуларној ситуацији: приступ здравственој заштити у 10 држава чланица Европске уније*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 11. октобар 2011.

FRA (2017), [Заједно у ЕУ: промовисање учешћа миграната и њихових потомака](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 15. март 2017.

FRA (2019), [Интеграција младих избеглица у ЕУ: добре праксе и изазови](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 19. новембар 2019.

FRA (2020), [Пресељење деце без пратње: примена добре праксе на будуће шеме](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 11. мај 2020.

FRA и ЕСЉП (2020), [Приручник о европском праву у вези с азилом, границама и имиграцијом](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 17. децембар 2020.

Поглавље 10

Лични подаци и заштита потрошача

Комесар Савета Европе за људска права (2019), [Отпакивање вештачке интелигенције: 10 корака за заштиту људских права](#), 14. мај 2019.

Савет Европе, Консултативни комитет Конвенције за заштиту појединаца у погледу аутоматске обраде личних података (Конвенција 108) (2019), [Заштита података о деци у образовним системима: изазови и могући правни лекови](#), 11. септембар 2019.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2017), [Интерпретативно мишљење о применљивости конвенције Ланзароте на сексуалне преступе над децом кроз коришћење информационаих и комуникационаих технологија \(ИКТ\)](#), 12. мај 2017.

Савет Европе, Комитет Ланзароте (2018), [Смернице за поштовање, заштиту и испуњавање права детета у дигиталном окружењу](#), Препорука ЦМ/Преп(2018)7 Комитета министара (2018), септембар 2018.

Уједињене нације, Комитет за права детета (2021), [Општи коментар бр. 25 \(2021\): о дечјим правима у вези с дигиталним окружењем](#), ЦРЦ/Ц/ГЦ/25, 24. март 2021.

FRA (2018), *Приручник о европском праву о заштити података – издање 2018*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 25. мај 2018.

Поглавље 11

Права деце у оквиру кривичног правосуђа и алтернативних (вансудских) поступака

ЕУ, Европска комисија (2014), *Резиме контекстуалних прегледа о учешћу деце у кривичним судским поступцима у двадесет осам држава чланица Европске уније*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 16. април 2014.

Савет Европе, Комитет министара (2010), *Смернице за правосуђе по мери деце*, 17. новембар 2010.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2007), *Општи коментар бр. 10 (2007): права деце у систему дечјег правосуђа*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/10, 25. април 2007.

Уједињене Нације, Комитет за права детета (2019), *Општи коментар бр. 24 (2019): права деце у систему дечјег правосуђа*, ЦРЦ/Ц/ГЦ/24, 18. септембар 2019.

FRA (2014), *Насиље над женама: Анкета широм ЕУ, Главни резултати*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 5. март 2014.

FRA (2014), *Жртве злочина у ЕУ: обим и природа подршке жртвама*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 12. јануар 2015.

FRA (2015), *Правосуђе по мери деце – перспективе и искуства професионалаца о учешћу деце у грађанским и кривичним судским поступцима у 10 држава чланица ЕУ*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 5. мај 2015.

FRA (2017), *Правосуђе по мери деце – перспектива и искуства деце укључене у судске поступке као жртве, сведоци или странке у девет држава чланица ЕУ*, Луксембург, Канцеларија за публикације, 22. фебруар 2017.

FRA (2018), [Дечја права и правда – захтеви за минимални узраст у ЕУ](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 25. април 2018.

FRA (2018), [Мапирање минималних старосних захтева: дечја права и правда](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 25. април 2018.

FRA и ЕКЉП (2016), [Приручник о европском праву у вези с приступом правди](#), Луксембург, Канцеларија за публикације, 22. јун 2016.

Судска пракса

Судска пракса Суда правде Европске Уније

<i>А и С против државног секретара за безбедност и правосуђе,</i> Ц-550/16, 12. април 2018.	208, 219
<i>Алфредо Рендон Марин против Државне управе,</i> Ц-165/14, 13. септембар 2016.	88
<i>Б. М. М. (Ц-133/19 и Ц-136/19), Б. С. (Ц-133/19), Б. М. (Ц-136/19), Б. М. О. (Ц-137/19) против државе Белгије, спојени предмети Ц-133/19, Ц-136/19 и Ц-137/19, 16. јул 2020.</i>	219
<i>Барбара Мекреди против Ричарда Шафа,</i> Ц-497/10 ППУ, 22. децембар 2010.	92
<i>Баумбаст и Р против државног секретара Министарства унутрашњих послова,</i> Ц-413/99, 17. септембар 2002.	175, 187, 229
<i>Велепродаја Ј. Нолд, угља и грађевинског материјала против Комисије Европских заједница,</i> Ц-4/73, 14. мај 1974.	30
<i>Герардо Руиз Замбрано против Националне службе за запошљавање (ONEm),</i> Ц-34/09, 8. март 2011.	230
<i>Град Вупертал против Марије Елизабет Бауер и Фолкер Вилмерот против Мартине Бросон, спојени предмети Ц-569/16 и Ц-570/16, 6. новембар 2018.</i>	179
<i>Донато Касагранде против главног града државе Минхен,</i> Ц-9/74, 3. јул 1974.	175, 186
<i>Дорис Повсе против Маура Алпагоа,</i> Ц-211/10 ППУ, 1. јул 2010.	92, 111
<i>Е. против Б.,</i> Ц-436/13, 1. октобар 2014.	91, 100

<i>Европски парламент против Савета Европске уније, Ц-540/03,</i> 27. јун 2006.	32
<i>З против Владиног одељења, Управни одбор локалне школе [ВВ],</i> Ц-363/12, 18. март 2014.	202
<i>Здравствена служба „Executive“ против С.Ц. и А.Ц., Ц-92/12 ППУ,</i> 26. април 2012.	124
<i>Зои Чаџи против министра финансија, Ц-149/10,</i> 16. септембар 2010.	203
<i>Зубаир Хакбин против Федералне агенције за прихват тражилаца</i> <i>азила, Ц-233/18, 12. новембар 2019.</i>	177, 197
<i>Ј. Мек Б. против Л.Е., Ц-400/10 ППУ, 5. октобар 2010.</i>	94
<i>Јанко Ротман против Слободне државе Баварске, Ц-135/08, 2. март 2010.</i>	88
<i>Јасна Детичек против Мауриџа Сгеље, Ц-403/09 ППУ,</i> 23. децембар 2009.	100
<i>Јошиказу Ида против државе Улм, Ц-40/11, 8. новембар 2012.</i>	230
<i>Карлос Гарсиа Авело против државе Белгије, Ц-148/02, 2. октобар 2003. ...</i>	79
<i>Константинос Маистрелис против Јоргос Дикаиосинис,</i> <i>Транспарентност и људска права, Ц-222/14, 16. јул 2015.</i>	202
<i>Краљица, по захтеву МА и осталих против државног секретара</i> <i>Министарства унутрашњих послова, Ц-648/11, 6. јун 2013.</i>	209, 232
<i>Кривични поступак против Икс, Ц-507/10, 21. децембар 2011.</i>	274
<i>Кривични поступак против Марије Пулино [ВВ], Ц-105/03,</i> 16. јун 2005.	254, 274, 275
<i>Кункиан Катерине Зу и Ман Лавете Чен против државног секретара</i> <i>Министарства унутрашњих послова, Ц-200/02,</i> 19. октобар 2004.	54, 66, 87
<i>ЛВ против Федеративне Републике Немачке, Ц-91/20,</i> 9. новембар 2021.	207, 213
<i>Лондонска општина Хароу против Нимко Хасан Ибрахима</i> <i>и државног секретара Министарства унутрашњих послова,</i> Ц-310/08, 23. фебруар 2010.	187, 229
<i>М.А. против државе Белгије, Ц-112/20, 11. март 2021.</i>	15, 30, 209, 230
<i>М.Ј.Е. Бернини против секретара за образовање и науку, Ц-3/90,</i> 26. фебруар 1992.	186

<i>Мариа Мартинез против Слободне државе Баварске</i> , Ц-85/96, 12. мај 1998.	202
<i>Мариа Теикера против лондонске општине Ламбет и државног секретара Министарства унутрашњих послова</i> , Ц-480/08, 23. фебруар 2010.	187, 229
<i>Мурат Деречи и остали против Савезног Министарства унутрашњих послова</i> , Ц-256/11, 15. новембар 2021.	230
<i>Национална асоцијација финансијских кредитних институција (АСНЕФ) (Ц-468/10) и Федерација електронске трговине и директног маркетинга (ФЕЦЕМД) (Ц-469/10) против Државне управе</i> , спојени предмети Ц-468/10 и Ц-469/10, 24. новембар 2011.	239
<i>Нели Валчева против Ђорђоса Бабанаракиса</i> , Ц-335/17, 31. мај 2018.	92
<i>ОЛ против ПК</i> , Ц-111/17 ППУ, 8. јун 2017.	112
<i>Полиција Чешке Републике, Регионална полицијска управа регије Усти, Одељење спољне полиције против Салаха Ал Чодора и осталих</i> , Ц-528/15, 15. март 2017.	208, 224
<i>С. Колеман против Атрица Лоа и Стива Лоа</i> , Ц-303/06, 17. јул 2008.	55, 69
<i>СМ против службеника за одобрење уласка, Одсек за визе УК</i> , Ц-129/18, 26. март 2019.	91
<i>Стефан Грункин и Дороте Регина Паул [ВВ]</i> , Ц-353/06, 14. октобар 2008. ...	79
<i>Тјebes и остали против министра иностраних послова</i> , Ц-221/17, 12. март 2019.	78, 88
<i>ТК против државног секретара за правосуђе и безбедност</i> , Ц-441/19, 14. јануар 2021.	231, 232
<i>Џосеба Андони Агвире Зарага против Симоне Пелц</i> , Ц-491/10 ППУ, 22. децембар 2010.	38, 47, 92, 112
<i>Шпански музички продуценти (Promusicae) против Telefónica de España SAU [ВВ]</i> , Ц-275/06, 29. јануар 2008.	239
<i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH против Авидес Медиа АГ</i> , Ц-244/06, 14. фебруар 2008.	15, 32, 238, 247
<i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH против градоначелника савезног града Бона</i> , Ц-36/02, 14. октобар 2004. .	238, 247

Судска пракса Европског суда за људска права

<i>„У вези са одређеним аспектима закона о употреби језика у образовању у Белгији” против Белгије</i> , бр. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64, 23. јул 1968.	75
<i>Мубиланзила Мајека и Каники Митунга против Белгије</i> , бр. 13178/03, 12. октобар 2006.	224
<i>Т. против Чешке Републике</i> , бр. 19315/11, 17. јул 2014.	128
<i>А и Б против Хрватске</i> , бр. 7144/15, 20. јун 2019.	152
<i>А.Б. и остали против Француске</i> , бр. 11593/12, 12. јул 2016.	226
<i>А.И. против Италије</i> , бр. 70896/17, 1. април 2021.	92, 103
<i>А.Л. против Финске</i> , бр. 23220/04, 27. јануар 2009.	276
<i>А.М. и остали против Русије</i> , бр. 47220/19, 6. јул 2021.	74, 92, 105
<i>А.М. и остали против Француске</i> , бр. 24587/12, 12. јул 2016.	208, 225
<i>А.М.М. против Румуније</i> , бр. 2151/10, 14. фебруар 2012.	84
<i>А.Р. и Л.Р. против Швајцарске</i> , бр. 22338/15, 19. децембар 2017.	138, 153, 183
<i>А.Х. и остали против Русије</i> , бр. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 и 42403/13, 17. јануар 2017.	118, 135
<i>Абди Ибтахим против Норвешке</i> , бр. 15379/16, 17. децембар 2019.	131
<i>Авилкина и остали против Русије</i> , бр. 1585/09, 6. јун 2013.	237, 243
<i>Адам и остали против Румуније</i> , бр. 81114/17, 49716/18, 50913/18, 52370/18, 54444/18 и 54475/18, 13. октобар 2020.	54, 64
<i>Адамкјевић против Пољске</i> , бр. 54729/00, 2. март 2010.	257
<i>Ајри против Ирске</i> , бр. 6289/73, 9. октобар 1979.	178
<i>Али против Велике Британије</i> , 40385/06, 11. јануар 2011.	182
<i>Анајо против Немачке</i> , бр. 20578/07, 21. децембар 2010.	103
<i>Ангелова против Бугарске</i> , бр. 38361/97, 13. јун 2002.	272
<i>Асем Хасан Али против Данске</i> , број 25593/14, 23. октобар 2018.	233
<i>Асенов и остали против Бугарске</i> , бр. 24760/94, 28. октобар 1998.	144
<i>Аџић против Хрватске</i> , бр. 22643/14, 12. март 2015.	115
<i>Б. против Румуније (бр. 2)</i> , бр. 1285/03, 19. фебруар 2013.	117, 126, 127
<i>Б.Б. и Ф.Б. против Немачке</i> , бр. 18734/09 и 9424/11, 14. март 2013.	117, 126, 127

<i>Бајев и остали против Русије</i> , бр. 67667/09, 44092/12 и 56717/12, 20. јун 2017.	55, 73, 74, 183
<i>Бајсултанов против Аустрије</i> , бр. 54131/10, 12. јун 2012.	221
<i>Бах против Велике Британије</i> , бр. 56328/07, 27. септембар 2011.	177, 198
<i>Билалова и остали против Пољске</i> , бр. 23685/14, 26. март 2020.	224
<i>Бистиева и остали против Пољске</i> , бр. 75157/14, 10. април 2018.	208, 226
<i>Блокин против Русије</i> , бр. 47152/06, 23. март 2016.	254, 268
<i>Богоносови против Русије</i> , бр. 38201/16, 5. март 2019.	92, 106
<i>Бокос-Квеста против Холандије</i> , бр. 54789/00, 10. новембар 2005.	276
<i>Бомар против Белгије</i> , бр. 9106/80, 29. фебруар 1988.	75
<i>Бултиф против Швајцарске</i> , бр. 54273/00, 2. август 2001.	232
<i>В. против Велике Британије</i> , бр. 9749/82, 8. јул 1987.	126
<i>В. против Финске</i> , бр. 14151/02, 24. април 2007.	276
<i>В.Д. и остали против Русије</i> , бр. 72931/10, 9. април 2019.	91, 94
<i>В.К. против Русије</i> , бр. 68059/13, 7. март 2017.	147
<i>В.Ц. против Италије</i> , бр. 54227/14, 1. мај 2018.	139, 171
<i>В.Ц.Л. и А.Н. против Велике Британије</i> , бр. 77587/12 и 74603/12, 16. фебруар 2021.	138, 163
<i>Вавричка и остали против Чешке Републике</i> , бр. 47621/13, 8. април 2021.	192
<i>Валдис Фјолнисдотир и остали против Исланда</i> , бр. 71552/17, 18. мај 2021.	78, 85
<i>Валова и остали против Чешке Републике</i> , бр. 23848/04, 26. октобар 2006.	125, 199
<i>Валсамис против Грчке</i> , бр. 21787/93, 18. децембар 1996.	41
<i>Вејделанд и остали против Шведске</i> , бр. 1813/07, 9. фебруар 2012.	73
<i>Видал против Белгије</i> , бр. 12351/86, 22. април 1992.	49
<i>Винтерштајн и остали против Француске</i> , бр. 27013/07, 17. октобар 2013.	199
<i>Војнити против Мађарске</i> , бр. 29617/07, 12. фебруар 2013.	92, 104, 105
<i>Волтер и Саферт против Немачке</i> , бр. 59752/13 и 66277/13, 14. децембар 2017.	75
<i>Г.Л. против Италије</i> , бр. 59751/15, 10. септембар 2020.	55, 70
<i>Гард и остали против Велике Британије</i> , бр. 39793/17, 27. јун 2017.	193
<i>Гас и Дубоа против Француске</i> , бр. 25951/07, 15. март 2012.	134
<i>Гаскин против Велике Британије</i> , бр. 10454/83, 7. јул 1989.	38, 45, 81

<i>Глас против Велике Британије</i> , бр. 61827/00, 9. март 2004.	176, 192
<i>Грзелак против Пољске</i> , бр. 7710/02, 15. јун 2010.	40, 182
<i>Губерина против Хрватске</i> , бр. 23682/13, 22. март 2016.	70
<i>Гул против Швајцарске</i> , бр. 23218/94, 19. фебруар 1996.	208, 222
<i>Д против Француске</i> , бр. 11288/18, 16. јул 2020.	86
<i>Д.Г. против Ирске</i> , бр. 39474/98, 16. мај 2002.	55, 75, 254, 268
<i>Д.Х. и остали против Чешке Републике [ВВ]</i> , бр. 57325/00, 13. новембар 2007.	54, 62
<i>Дарби против Шведске</i> , бр. 11581/85, 23. октобар 1990.	39
<i>Динч и Чакир против Турске</i> , бр. 66066/09, 9. јул 2013.	267
<i>Догру против Француске</i> , бр. 27058/05, 4. децембар 2008.	37, 40
<i>Дорсон против Холандије</i> , бр. 20524/92, 26. март 1996.	275
<i>Дупин против Француске</i> , бр. 2282/17, 18. децембар 2018.	70
<i>Ђеновезе против Малте</i> , бр. 53124/09, 11. октобар 2011, став 2011.	78, 89
<i>Ђулијо против Француске</i> , бр. 22500/93, 24. октобар 1993.	80
<i>Е.Б. против Француске [ВВ]</i> , бр. 43546/02, 22. јануар 2008.	118, 134
<i>Ериксон против Шведске</i> , бр. 11373/85, 22. јун 1989.	128
<i>З и остали против Велике Британије [ВВ]</i> , бр. 29392/95, 10. мај 2001.	142, 157
<i>Зајец против Румуније</i> , бр. 44958/05, 24. март 2015.	131
<i>Зорица Јовановић против Србије</i> , бр. 21794/08, 26. март 2013.	139, 172
<i>И.И. против Русије</i> , бр. 68868/14, 25. фебруар 2020.	117, 125
<i>И.С. и О.С. против Русије</i> , бр. 17665/17, 15. јун 2021.	92, 114
<i>И.Ц. против Румуније</i> , бр. 36934/08, 24. мај 2016.	139, 170
<i>Иглесиас Касарубиос и Канталаниедра Иглесиас против Шпаније</i> , бр. 23298/12, 11. октобар 2016.	48
<i>Идалов против Русије</i> , бр. 5826/03, 22. мај 2012.	266
<i>ИКС и остали против Аустрије [ВВ]</i> , бр. 19010/07, 19. фебруар 2013. .	118, 135
<i>ИКС и остали против Бугарске [ВВ]</i> , бр. 22457/16, 2. фебруар 2021.	137, 145, 254
<i>Илија Петров против Бугарске</i> , бр. 19202/03, 24 април 2012.	176
<i>Ињаколо-Зениде против Румуније</i> , бр. 31679/96, 25. јануар 2000.	94
<i>Ј.М. против Данске</i> , бр. 34421/09, 13. новембар 2012.	267
<i>Јазгил Јилмаз против Турске</i> , бр. 36369/06, 1. фебруар 2011.	217
<i>Јансен против Норвешке</i> , бр. 2822/16, 6. септембар 2018.	117, 129

<i>Јохансон против Финске</i> , бр. 10163/02, 6. септембар 2007.	77, 80
<i>Јочева и Ганева против Бугарске</i> , бр. 18592/15 и 43863/15, 11. мај 2021.	177, 203
<i>Јувеч против Турске</i> , бр. 70337/01, 20. јануар 2009.	267
<i>Јунесе против Холандије</i> [BB], 12738/10, 3. октобар 2014.	221
<i>К. и Т. против Финске</i> [BB], бр. 25702/94, 12. јул 2001.	96, 102, 103
<i>К.А. против Финске</i> , бр. 27751/95, 14. јануар 2003.	123
<i>К.Ј. против Пољске</i> , бр. 30813/14, 1. март 2016.	115
<i>К.У. против Финске</i> , бр. 2872/02, 2. децембар 2008.	138, 168
<i>Кајак против Турске</i> , бр. 60444/08, 10. јул 2012.	137, 143
<i>Кампбел и Косанс против Велике Британије</i> , бр. 7511/76 и 7743/76, 25. фебруар 1982.	137, 146
<i>Кан против Француске</i> , бр. 12267/16, 28. фебруар 2019.	177, 199
<i>Канон против Француске</i> , бр. 22037/13, 2. јун 2015.	82
<i>Катан и остали против Молдавије и Русије</i> [BB], бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, 19. октобар 2012.	54, 63, 184
<i>Керванци против Француске</i> , бр. 31645/04, 4. децембар 2008.	37, 40
<i>Кинца против Румуније</i> , бр. 3891/19, 18. фебруар 2020.	70
<i>Кјелдсен, Буск Мадсен и Педерсен против Данске</i> , бр. 5095/71, 5920/72 и 5926/72, 7. децембар 1976.	41
<i>Кјернс против Француске</i> , бр. 35991/04, 10. јануар 2008.	133
<i>Клас и остали против Немачке</i> , бр. 5029/71, 6. септембар 1978.	243
<i>Клеркс против Холандије</i> , бр. 25212/94, 4. јул 1995.	69
<i>Ковач против Хрватске</i> , бр. 503/05, 12. јул 2007.	254, 276
<i>Конорс против Велике Британије</i> , бр. 66746/01, 27. мај 2004.	198
<i>Константин Маркин против Русије</i> [BB], бр. 30078/06, 22. март 2012.	177, 203
<i>Контрова против Словачке</i> , бр. 7510/04, 31. мај 2007.	138, 155
<i>Копланд против Велике Британије</i> , бр. 62617/00, 3. април 2007.	243
<i>Корнејкова против Украјине</i> , бр. 39884/05, 19. јануар 2012.	267
<i>Костело-Робертс против Велике Британије</i> , бр. 13134/87, 25. март 1993.	138, 142, 146
<i>Крушковић против Хрватске</i> , бр. 46185/08, 21. јун 2011.	83
<i>Кузан и Фазо шротив Италије</i> , бр. 77/07, 7. јануар 2014.	80
<i>Купцов и Купцова против Русије</i> , бр. 6110/03, 3. март 2011.	267, 270
<i>Курт против Аустрије</i> , бр. 62903/15, 15. јун 2021.	138, 154

<i>Лабасе против Француске</i> , бр. 65941/11, 26. јун 2014.	84
<i>Лавида и остали против Грчке</i> , бр. 7973/10, 30. мај 2013.	62
<i>Ладент против Пољске</i> , бр. 11036/03, 18. март 2008.	266
<i>Лауци и остали против Италије</i> [BB], бр. 30814/06, 18. март 2011. ...	37, 41, 42
<i>Леандер против Шведске</i> , бр. 9248/81, 26. март 1987.	243
<i>М. и М. против Хрватске</i> , бр. 10161/13, 3. септембар 2015.	38, 49
<i>М.А. против Аустрије</i> , бр. 4097/13, 15. јануар 2015.	115
<i>М.А.К. и Р.К. против Велике Британије</i> , бр. 45901/05 и 40146/06, 23. март 2010.	192
<i>М.Н. и остали против Белгије</i> , бр. 3599/18, 5. мај 2020.	48
<i>М.С. против Украјине</i> , бр. 2091/13, 11. јул 2017.	92, 106
<i>М.Ц. против Бугарске</i> , бр. 39272/98, 4. децембар 2003.	138, 142, 151
<i>Мажурек против Француске</i> , бр. 34406/97, 1. фебруар 2000.	75, 76
<i>Малоне против Велике Британије</i> , бр. 8691/79, 26. април 1985.	243
<i>Манде против Француске</i> , бр. 30955/12, 14. јануар 2016.	83
<i>Мансур против Словачке</i> , бр. 60399/15, 21. новембар 2017.	115
<i>Маркс против Белгије</i> , бр. 6833/74, 13. јун 1979.	21
<i>Маслов против Аустрије</i> [BB], бр. 1638/03, 23. јун 2008.	16, 33
<i>Мауија против Француске</i> [BB], бр. 39652/98, 5. октобар 2000.	234
<i>Мекинтајер против Велике Британије</i> , бр. 29046/95, 21. октобар 1998.	69
<i>Мекмајкл против Велике Британије</i> , бр. 16424/90, 24. фебруар 1995.	126
<i>Мемлика против Грчке</i> , бр. 37991/12, 6. октобар 2015.	182
<i>Менесон против Француске</i> , бр. 65192/11, 26. јун 2014.	78, 82, 84
<i>Мик и Јовановић против Србије</i> , бр. 9291/14 и 63798/14, 23. март 2021.	173
<i>Микулић против Хрватске</i> , бр. 53176/99, 7. фебруар 2002.	77, 82
<i>Митови против Бивше Југословенске Републике Македоније</i> , бр. 53565/13, 16. април 2015.	106
<i>Мици против Малте</i> , бр. 26111/02, 12. јануар 2006.	83
<i>Мустафа и Армаган Акин против Турске</i> , бр. 4694/03, 6. април 2010. ...	92, 104
<i>Мустахи против Француске</i> , бр. 9347/14, 25. јун 2020.	208, 227, 235
<i>Н. Ц. и остали против Грузије</i> , бр. 71776/12, 2. фебруар 2016.	48
<i>Нарт против Турске</i> , бр. 20817/04, 6. мај 2008.	254, 267, 270
<i>Ненчева и остали против Бугарске</i> , бр. 48609/06, 18. јун 2013.	139, 142, 157, 170
<i>Нојлингер и Шурук против Швајцарске</i> [BB], бр. 41615/07, 6. јул 2010. ..	92, 113

<i>Нортиер против Холандије</i> , бр. 13924/88, 24. август 1993.	257
<i>Одиевр против Француске</i> [ВВ], бр. 42326/98, 13. фебруар 2003.	81
<i>Ојал против Турске</i> , бр. 4864/05, 23. март 2010.	176, 191
<i>Окиф против Ирске</i> [ВВ], бр. 35810/09, 28. јануар 2014.	137, 142, 143
<i>Олсон против Шведске (бр. 1)</i> , бр. 10465/83, 24. март 1988.	128
<i>Оршуш и остали против Хрватске</i> , бр. 15766/03, 16. март 2010.	54
<i>Османоглу и Кочабаш против Швајцарске</i> , бр. 29086/12, 10. јануар 2017.	37
<i>П.В. против Шпаније</i> , бр. 35159/09, 30. новембар 2010.	55, 104
<i>Пановиц против Кипра</i> , бр. 4268/04, 11. децембар 2008.	253, 263
<i>Папагеорги и остали против Грчке</i> , бр. 4762/18 и 6140/18, 31. октобар 2019.	43
<i>Парадизо и Кампанели против Италије</i> , бр. 25358/12, 24. јануар 2017.	86, 126
<i>Парфит против Велике Британије</i> , бр. 18533/21, 20. април 2021.	176, 193
<i>Педерсен и остали против Норвешке</i> , бр. 39710/15, 10. март 2020.	131
<i>Перови против Русије</i> , бр. 47429/09, 20. октобар 2020.	43
<i>Петров и ИКС. против Русије</i> , бр. 23608/16, 23. октобар 2018.	48, 96, 91
<i>Пономарјови против Бугарске</i> , бр. 5335/05, 21. јун 2011.	54, 67, 175, 188
<i>Р.К. и остали против Француске</i> , бр. 68264/14, 12. јул 2016.	226
<i>Р.Р. и остали против Мађарске</i> , бр. 19400/11, 4. децембар 2012.	208, 226, 254, 277
<i>Р.С. против Пољске</i> , бр. 63777/09, 21. јул 2015.	92, 114
<i>Р.Ц. и В.Ц. против Француске</i> , бр. 76491/14, 12. јул 2016.	226
<i>Ранцев против Кипра и Русије</i> , бр. 25965/04, 7. јануар 2010.	138, 162, 163
<i>Рахими против Грчке</i> , бр. 8687/08, 5. април 2011.	209, 234
<i>С. и Марпер против Велике Британије</i> [ВВ], бр. 30562/04 и 30566/04, 4. децембар 2008.	237, 243, 244
<i>С.М. против Хрватске</i> , бр. 60561/14, 25. јун 2020.	163
<i>С.Н. против Шведске</i> , бр. 34209/96, 2. јул 2002.	254, 276
<i>С.Ф. и остали против Бугарске</i> , бр. 8138/16, 9. децембар 2017.	208
<i>Савини против Украјине</i> , бр. 39948/06, 18. децембар 2008.	126
<i>Салдуз против Турске</i> [ВВ], бр. 36391/02, 27. новембар 2008.	263
<i>Сахин против Немачке</i> [ВВ], бр. 30943/96, 8. јул 2003.	38
<i>Селчук против Турске</i> , бр. 21768/02, 10. јануар 2006.	267
<i>Силиадин против Француске</i> , бр. 73316/01, 26. јул 2005.	159

<i>Симоис Балбино против Португала</i> , бр. 26956/14, 29. јануар 2019.	115
<i>Сливенко против Летоније</i> [BB], бр. 48321/99, 9. октобар 2003.	89
<i>Смирнова против Русије</i> , бр. 46133/99 и 48183/99, 24. јул 2003.	266
<i>Содерман против Шведске</i> [BB], бр. 5786/08, 12. новембар 2013.	138, 166
<i>Ставропоулос и остали против Грчке</i> , бр. 52484/18, 25. јун 2020.	43
<i>Стумер против Аустрије</i> [BB], бр. 37452/02, 7. јул 2011.	204
<i>Сур против Естоније</i> , бр. 41736/18, 20. октобар 2020.	131
<i>Т. против Велике Британије</i> [BB], бр. 24724/94, 16. децембар 1999. ..	253, 261
<i>Тајрер против Велике Британије</i> , бр. 5856/72, 25. април 1978.	142
<i>Талис против Италије</i> , бр. 41237/14, 18. септембар 2017.	138, 156
<i>Таракел против Швајцарске</i> [BB], бр. 29217/12, 4. новембар 2014.	209, 233
<i>Терна против Италије</i> , бр. 21052/18, 14. јануар 2021.	92, 105
<i>Тукуабо-Текле и остали против Холандије</i> , бр. 60665/00, 1. децембар 2005.	222, 223
<i>Ћошелав против Турске</i> , бр. 1413/07, 9. октобар 2012.	21, 254, 272
<i>Узбаков против Русије</i> , бр. 71160/13, 5. мај 2020.	131
<i>Узун против Немачке</i> , бр. 35623/05, 2. септембар 2010.	243
<i>Унер против Холандије</i> , бр. 46410/99, 18. октобар 2006.	209, 232
<i>Ф.О. против Хрватске</i> , бр. 29555/13, 22. април 2021.	137, 147
<i>Фабрис против Француске</i> [BB], бр. 16574/08, 7. фебруар 2013.	55, 75, 76
<i>Фолгеро и остали против Норвешке</i> [BB], бр. 15472/02, 29. јун 2007. ..	41, 182
<i>Х.А. и остали против Грчке</i> , бр. 19951/16, 28. фебруар 2019.	224
<i>Х.И. и Ху.И. против Турске</i> , бр. 40262/98, 6. октобар 2005.	272
<i>Хавелка и остали против Чешке Републике</i> , бр. 23499/06, 21. јун 2007.	199
<i>Харуц против Француске</i> , бр. 43631/09, 4. октобар 2012.	31, 118, 135
<i>Хасан и Ејлем Зенгин против Турске</i> , бр. 1448/04, 9. октобар 2007.	41
<i>Хендисајд против Велике Британије</i> , бр. 5493/72, 7. децембар 1976.	44
<i>Хорих против Пољске</i> , бр. 13621/08, 17. април 2012.	92, 107
<i>Хорошенко против Русије</i> , бр. 41418/04, 30. јун 2015.	92, 107
<i>Хохолм против Словачке</i> , бр. 35632/13, 13. јануар 2015.	115
<i>Хришћанско-демократска народна партија против Молдавије</i> , бр. 28793/02, 14. фебруар 2006.	38, 51
<i>Ц и Е против Француске</i> , бр. 1462/18 и 17348/18, 12. децембар 2019.	84
<i>Ц против Хрватске</i> , бр. 80117/17, 8. октобар 2020.	21, 48

<i>Ц.Н. и В. против Француске</i> , бр. 67724/09, 11. октобар 2012.	138, 159
<i>Ц.Н. против Велике Британије</i> , бр. 4239/08, 13. новембар 2012.	159
<i>Ц.П. против Велике Британије</i> , бр. 300/11, 6. септембар 2016.	182
<i>Центар за правне ресурсе у име Валентина Кампеану против Румуније [ВВ]</i> , бр. 47848/08, 17. јул 2014.	139, 169, 176
<i>Чам против Турске</i> , бр. 51500/08, 23. фебруар 2016.	55, 70
<i>Швицгебел против Швајцарске</i> , бр. 25762/07, 10. јун 2010.	21, 118, 133
<i>Шен против Холандије</i> , бр. 31465/96, 21. децембар 2001.	215
<i>Шнајдер против Немачке</i> , бр. 17080/07, 15. септембар 2011.	91, 103
<i>Штранд Лобен и остали против Норвешке</i> , бр. 37283/13, 10. септембар 2019.	94, 118, 131

Судска пракса Европског комитета за социјална права

<i>Европски комитет за приоритетну акцију код куће за дете и породицу (ЕУРОДЕП) против Француске</i> , жалба бр. 114/2015, 24. јануар 2018.	177, 189
<i>Европски покрет инвалида (ЕПИ) против Француске</i> , жалба бр. 81/2012, 11. септембар 2013.	179
<i>Европски центар за права Рома (ЕЦПР) и Центар за заступање менталних инвалидности (ЦЗМИ) против Чешке Републике</i> , жалба бр. 157/2017, 17. јун 2020.	34, 123
<i>Европски центар за права Рома (ЕЦПР) против Ирске</i> , жалба бр. 100/2013, 1. децембар 2015.	54, 64
<i>Европски центар за права Рома (ЕЦПР) против Италије</i> , жалба бр. 27/2004, 7. децембар 2005.	200
<i>Лекари света – међународни против Француске</i> , жалба 67/2011, 11. септембар 2012.	183, 200
<i>ЦЗМИ против Белгије</i> , жалба бр. 109/2014, 16. октобар 2017.	71
<i>Међународна комисија правника (МКП) и Европски савет за избеглице и прозанике (ЕСИП) против Грчке</i> , жалба бр. 173/2018, 26. јануар 2021.	15, 31, 34, 35
<i>Међународна комисија правника (МКП) против Португала</i> , жалба бр. 1/1998, 9. септембар 1999.	34
<i>Међународна комисија правника (МКП) против Чешке Републике</i> , жалба 148/2017, 20. октобар 2020.	258

<i>Међународна одбрана деце (МОД) против Холандије, жалба бр. 47/2008, 20. октобар 2009.</i>	<i>21, 31, 200, 201</i>
<i>Међународна федерација за људска права (МФЉП) и Инклузија Европа против Белгије, жалба бр. 141/2017, 9. септембар 2020.</i>	<i>71, 183</i>
<i>Међународна федерација лиге за људска права (МФЉП) против Француске, жалба бр. 14/2003, 8. септембар 2004.</i>	<i>176, 194</i>
<i>Међународни центар за правну заштиту људских права (INTERIGHTS) против Хрватске, жалба бр. 45/2007, 30. март 2009.</i>	<i>183</i>
<i>Међународно удружење аутизам Европа (МУИЕ) против Француске, жалба бр. 13/2002, 4. новембар 2003.</i>	<i>71, 180</i>
<i>Општа федерација запослених у Националној електроенергетској корпорацији (ГЕНОП-ДЕИ) и Конфедерација синдиката грчких државних службеника (АДЕДИ) против Грчке, жалба бр. 65/2011, 23. мај 2012.</i>	<i>180, 205</i>
<i>Светска организација против тортуре (СОПТ) против Грчке, жалба бр. 17/2003, 7. децембар 2004.</i>	<i>34</i>
<i>Синдикат агрегата високог образовања (САГЕС) против Француске, жалба бр. 26/2004, 15. јун 2005.</i>	<i>56</i>
<i>Удружење за заштиту све деце (APPROACH) против Ирске, жалба бр. 93/2013, 4. фебруар 2013.</i>	<i>34</i>
<i>Удружење за заштиту све деце (APPROACH) против Словеније, жалба бр. 95/2013, 27. мај 2015.</i>	<i>144</i>
<i>Удружење за заштиту све деце (APPROACH) против Чешке Републике, жалба 96/2013, 29. мај 2015.</i>	<i>144</i>
<i>Федерација католичких породичних удружења у Европи (ФКПУЕ) против Ирске, бр. 89/2013, 12. септембар 2014.</i>	<i>165</i>
<i>Центар за заступање менталних инвалидитета (ЦЗМИ) против Бугарске, жалба бр. 41/2007, 3. јун 2008.</i>	<i>34, 71, 180, 183</i>

Како пронаћи судску праксу европских судова

Европски суд за људска права: база података о судској пракси HUDOC

База података о судској пракси HUDOC пружа бесплатан приступ судској пракси ЕСЉП: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

База података је доступна на енглеском и француском језику и пружа претраживач прилагођен кориснику који олакшава проналажење судске праксе.

Видео туторијали и кориснички приручници доступни су на страници **помоћи** HUDOC. За детаље и примере како се користе филтери и поља за претрагу, корисник може да постави показивач миша на **?** с десне стране сваког алата за претрагу у Hudoc интерфејсу.

Референце из судске праксе у овом приручнику пружају читаоцу свеобухватне информације које ће му омогућити да лако пронађе пун текст цитиране пресуде или одлуке.

Пре него што започнете претрагу, имајте на уму да подразумеване поставке приказују пресуде Великог већа и Коморе по редоследу најновије објављене пресуде. За претрагу у другим збиркама, као што су одлуке, корисник треба да означи одговарајући оквир у пољу **Збирке докумената** које се појављује у горњој левој страни екрана.

Најједноставнији начин да пронађете предмете је да унесете број захтева у поље за **број захтева** испод **напредне претраге** у горњем десном углу екрана, а затим кликнете на плаво дугме „Тражи“.

За приступ даљој судској пракси која се односи на друга питања, на пример, питања у вези с децом, корисник може да користи **поље за претрагу** означено лупом у горњем десном делу екрана. У пољу за претрагу, корисник може да претражи текст користећи:

- једну реч (нпр. дете)
- фразу (нпр. „дете мигрант“)
- наслов предмета
- државу
- логички израз (нпр. дете У алтернативном збрињавању)

Да би се помогло кориснику да изврши претрагу текста, **једноставна логичка претрага** је доступна кликом на стрелицу која се појављује унутар **поља за претрагу**. Једноставна логичка претрага нуди шест могућности претраживања: ова тачна реч или фраза, све ове речи, било која од ових речи, ниједна од ових речи, близу ових речи, слободна логичка претрага.

Када се резултати претраге појаве, корисник може лако да сузи резултате користећи филтере који се појављују у пољу **Филтери** на левој страни екрана, на пример, „Језик“ или „Стање“. Филтери се могу користити појединачно или у комбинацији како би се додатно сузили резултати. Филтер „Кључне речи“ може бити користан алат, јер често садржи термине извучене из текста ЕКЉП и директно је повезан с образложењем и закључцима суда.

Пример: Проналажење судске праксе суда по питању протеривања тражилаца азила доводећи их у опасност од мучења или нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања према члану 3 ЕКЉП.

- 1) Корисник прво унесе фразу „тражиоци азила“ у **поље за претрагу** и кликне на плаво **дугме за претрагу**.

- 2) Након што се појаве резултати претраге, корисник затим бира „3” у **филтеру прекршаја у пољу филтера** како би сузио резултате на оне који се односе на кршење члана 3.
- 3) Корисник може затим да одабере одговарајуће кључне речи под **филтером кључних речи** да би сузио резултате на оне који су релевантни за чланак 3, као што је кључна реч „(чл. 3) забрана мучења”.

За значајније случајеве је у HUDOC-у доступан правни резиме. Сажетак садржи описну напомену на врху, сажету презентацију чињеница и закона, с нагласком на тачке правног интереса. Ако постоји резиме, веза **Правни резиме** ће се појавити у резултатима заједно с везом ка тексту или одлуци пресуде. Алтернативно, корисник може да претражује искључиво за за правне сажетке означавањем оквира „правни резиме” у пољу **колекције докумената**.

Ако су објављени незванични преводи датог предмета, у резултатима ће се појавити веза **Верзије језика** заједно с везом до текста пресуде или одлуке. HUDOC такође пружа везе ка интернет сајтовима трећих страна на којима се налазе други преводи судске праксе Европског суда за људска права. За више информација погледајте „Верзије језика” у одељку „По-моћ” на HUDOC-у.

Суд правде Европске уније: база података о судској пракси CURIA

База података о судској пракси CURIA пружа бесплатан приступ судској пракси ЕСП/СПЕУ: <http://curia.europa.eu>.

Претраживач је доступан на свим званичним језицима ЕУ.⁷⁴⁹ **Језик** се може изабрати у горњем десном углу екрана. Претраживач се може користити за тражење информација у свим документима који се односе на

749 Доступно од 30. априла 2004: дански, холандски, енглеки, фински, француски, немачки, грчки, италијански, португалски, шпански и шведски; од 1. маја 2004: чешки, естонски, летонски, литвански, мађарски, пољски, словачки и словеначки; од 1. јануара 2007: бугарски и румунски; од 30. априла 2007: малтешки; од 31. децембра 2011: ирски; привремена одступања су утврђена према [Уредби \(ЕЗ\) бр. 920/2005](#) и [Уредби \(ЕУ\) бр. 1257/2010](#). Подзаконски акти који су били на снази на дан приступања преводе се на хрватски језик и постепено ће се објављивати у *Специјалном издању Службеног листа Европске уније*.

закључене и нерешене предмете од стране Суда правде, Општег суда и Суда за државну службу.

Постоји одељак за **Помоћ** на адреси <http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>. Сваки оквир за претрагу такође има страницу помоћи којој се може приступити кликом на икону и садржи корисне информације које помажу кориснику да на најбољи могући начин искористи алатку.

Најједноставнији начин да пронађете одређени предмет је да унесете пун број предмета у поље за претрагу под називом **Број предмета**, а затим кликнете на зелено дугме „Тражи“. Такође је могуће тражити предмет користећи део броја предмета. На пример, ако унесете 122 у поље „Број предмета“, наћи ћете предмет бр. 122 за предмете из било које године и пред било којим од три суда: Суд правде, Општи суд и/или Суд за државну службу.

Алтернативно, можете користити и поље **Име странака** за претрагу са заједничким именом предмета. Ово је обично поједностављени облик имена странака у предмету.

На располагању је укупно 16 мултифункционалних поља за претрагу која помажу да се сузе резултати претраге. Различита поља за претрагу су лака за коришћење и могу се користити у различитим комбинацијама. Поља често имају листе за претрагу којима се може приступити кликом на икону и избором доступних термина за претрагу.

За општије претраге, коришћење поља **Текст** даје резултате на основу претраживања кључних речи у свим документима објављеним у Извештајима Европског суда од 1954. године, а од 1994. за извештаје Европског суда – предмети особља (ЕЦП-СЦ).

За детаљнију претрагу према предмету, може се користити поље **Тема**. Ово захтева да кликнете на икону с десне стране поља и изаберете релевантне теме с листе. Резултати претраге ће затим произвести абеледну листу одабраних докумената који се односе на правна питања која се обрађују у одлукама Суда правде, Општег суда, Суда за државну службу и мишљења стручних сарадника.

Веб страница CURIA такође има додатне алате за судску праксу:

Нумерички приступ: овај одељак је збирка информација о предмету за сваки предмет који се води пред неким од три суда. Предмети су наведени по броју предмета и по редоследу којим су уписани у релевантни регистар. Предмети се могу консултовати кликом на њихов број предмета. Одељак „Нумерички приступ“ доступан је на: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Сажетак судске праксе: овај одељак нуди систематску класификацију сажетака судске праксе о суштинским тачкама права наведених у предметној одлуци. Ови сажетци су засновани на (што је ближе могуће) стварном тексту те одлуке. Одељак „Сажетак“ доступан је на: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Напомене о пресудама: овај одељак садржи референце на коментаре правника у вези с пресудама које су донела три суда од њиховог оснивања. Пресуде су посебно наведене по судовима или трибуналима, хронолошким редом према броју предмета, док су напомене правника наведене хронолошким редом према изгледу. Референце се појављују на оригиналном језику. Одељак „Напомене о пресудама“ доступан је на: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Национална база података судске праксе: овој екстерној бази података може се приступити преко веб странице CURIA. Нуди приступ релевантној националној судској пракси у вези с правом ЕУ. База података је заснована на збирци судске праксе националних судова и/или трибунала држава чланица ЕУ. Информације су прикупљене селективним прегледом правних часописа и директним контактом с бројним националним судовима и трибуналима. „Национална база података судске праксе“ доступна је на енглеском и француском језику и доступна је на: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

Поменути правни инструменти

Правни инструменти Уједињених нација

О основним уговорима УН, укључујући ЦРЦ и њихова надзорна тела видети: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/coreinstruments.aspx>

О конвенцијама Хашке конференције о међународном приватном праву које се односе на међународну заштиту деце, породичне и имовинске односе видети: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>.

Правни инструменти Савета Европе

Сви правни инструменти СЕ доступни су на интернету на адреси <http://conventions.coe.int/Treaty/>. За информације о статусу прихватања правних инструмената СЕ од стране држава чланица ЕУ, погледајте информациони систем основних права Европске уније на веб страници FRA на адреси <https://fra.europa.eu/en/databases/efris/>.

Кратко име	Наслов
Дечја права/грађанска права	
<i>Конвенција за заштиту људских права и основних слобода</i>	Конвенција за заштиту људских права и основних слобода с изменама и допунама према Протоколима бр. 11 и бр. 14, ЦЕТС бр. 005, Рим, 4.11.1950, стр. 1-15.
<i>Протокол уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода</i>	Протокол уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода измењен Протоколом бр. 11, ЦЕТС бр: 009, Париз, 20.3.1952, стр. 1-3.
<i>Протокол бр. 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода</i>	Протокол бр. 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, ЦЕТС бр. 177, Рим, 4.11.2000, стр. 1-3.
<i>Европска конвенција о остваривању права детета</i>	Европска конвенција о остваривању права детета, ЦЕТС бр. 160, Стразбур, 25.1.1996, стр. 1-10.
<i>Европска конвенција о правном статусу деце рођене ван брака</i>	Европска конвенција о правном статусу деце рођене ван брака, ЦЕТС бр. 085, Стразбур, 15.10.1975, стр. 1-5.
<i>Конвенција о људским правима и биомедицини</i>	Конвенција за заштиту људских права и достојанства људског бића у погледу примене биологије и медицине: Конвенција о људским правима и биомедицини, ЦЕТС бр. 164, Овиједо, 4.4.1997, стр. 1-12.
Питања личног идентитета	
<i>Оквирна конвенција за заштиту националних мањина</i>	Оквирна конвенција за заштиту националних мањина, ЦЕТС бр. 157, Стразбур, 1.2.1995, стр. 1-10.
<i>Европска конвенција о држављанству</i>	Европска конвенција о држављанству, ЦЕТС бр. 166, Стразбур, 6.11.1997, стр. 1-13.
<i>Савет Европе - Конвенција о избегавању апатридије у вези с државном сукцесијом</i>	Савет Европе - Конвенција о избегавању апатридије у вези с државном сукцесијом, ЦЕТС бр. 200, Стразбур, 19.5.2006, стр. 1-7.
Породични живот и родитељска брига	
<i>Конвенција о контактима у вези с децом</i>	Конвенција о контакту у вези с децом, ЦЕТС бр. 192, Стразбур, 15.5.2003, стр. 1-13.
<i>Европска конвенција о усвајању деце (преиначена)</i>	Европска конвенција о усвајању деце (преиначена), ЦЕТС бр. 202, Стразбур, 27.11.2008, стр. 1-11.
<i>Европска конвенција о признавању и извршењу одлука које се односе на старатељство над децом и о враћању старатељства над децом</i>	Европска конвенција о признавању и извршењу одлука које се односе на старатељство над децом и о враћању старатељства над децом, ЦЕТС бр. 105, Луксембург, 20.5.1980, стр. 1-12.
Заштита деце од насиља и експлоатације	
<i>Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања</i>	Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања, ЦЕТС бр. 201, Ланзароте, 25.10.2007, стр. 1-21.

Кратко име	Наслов
<i>Европска конвенција за превенцију од мучења и нехуманог или понижавајућег поступања и кажњавања</i>	Европска конвенција о спречавању тортуре и нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања, ЦЕТС бр. 126, Стразбур, 26.11.1987, стр. 1–9.
<i>Конвенција о сајбер криминалу</i>	Конвенција о сајбер криминалу, ЦЕТС бр: 185, Будимпешта, 23.11.2001, стр. 1–27.
<i>Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима</i>	Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, ЦЕТС бр. 197, Варшава, 16.5.2005, стр. 1–21.
<i>Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици</i>	Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, ЦЕТС бр. 210, Истанбул, 11.5.2011, стр. 1–31.
Економска, социјална и културна права	
<i>Европска социјална повеља</i>	Европска социјална повеља, ЦЕТС бр. 035, Турин, 18.10.1961, стр. 1–18.
<i>Европска социјална повеља (преиначена)</i>	Европска социјална повеља (преиначена), ЦЕТС бр. 163, Стразбур, 3.5.1996, стр. 1–29.
Миграција и азил	
<i>Европска конвенција о репатријацији малолетника</i>	Европска конвенција о репатријацији малолетника, ЦЕТС бр. 071, Хаг, 28.5.1970, стр. 1–9.
<i>Европска конвенција о правном статусу радника миграната</i>	Европска конвенција о правном статусу радника миграната, ЦЕТС бр. 093, Стразбур, 24.11.1977, стр. 1–14.
<i>Европска конвенција о социјалном осигурању</i>	Европска конвенција о социјалном осигурању, ЦЕТС бр. 078, Париз, 14.12.1972, стр. 1–42.
<i>Европски кодекс социјалног осигурања (преиначен)</i>	Европски кодекс социјалног осигурања, ЦЕТС бр. 139, Стразбур, 6.11.1990, стр. 1–33.
Заштита потрошача и података	
<i>Конвенција о заштити појединаца у погледу аутоматске обраде личних података</i>	Конвенција о заштити појединаца у погледу аутоматске обраде личних података, ЦЕТС бр: 108, Стразбур, 28.1.1981, стр. 1–10.
<i>Европска конвенција о прекограничној телевизији</i>	Европска конвенција о прекограничној телевизији, ЦЕТС бр. 132, Стразбур, 5.5.1989, стр. 1–20.

Правни инструменти ЕУ

Сви правни инструменти ЕУ доступни су на интернету на адреси <http://eur-lex.europa.eu>.

Кратко име	Наслов
Недискриминација	
<i>Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2000/43/ЕЗ од 29. јуна 2000. о примени принципа једнаког третмана међу особама без обзира на расно или етничко порекло, СЛ Л 180, 19.7.2000, стр. 22–26.
<i>Директива о једнакости при запошљавању (2000/78/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2000/78/ЕЗ од 27. новембра 2000. о успостављању општег оквира за једнак третман при запошљавању и занимању, СЛ Л 303, 2.12.2000, стр. 16–22.
<i>Директива о родним добрима и услугама (2004/113/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2004/113/ЕЗ од 13. децембра 2004. о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у приступу и снабдевању робама и услугама, СЛ Л 373, 21.12.2004, стр. 37–43.
Породични живот и родитељска брига	
<i>Бриселска преиначена уредба IIa (ЕУ) 2019/1111</i>	Уредба Савета (ЕУ) 2019/1111 од 25. јуна 2019. о надлежности, признавању и извршењу одлука у брачним стварима и питањима родитељске одговорности, као и о међународној отмици деце, СЛ Л 178, 2.7.2019, стр. 1–115.
<i>Уредба о одржавању (ЕЗ) бр. 4/2009</i>	Уредба Савета (ЕЗ) бр. 4/2009 од 18. децембра 2008. о надлежности, важећем закону, признавању и извршењу одлука и сарадњи у питањима која се односе на обавезе издржавања, СЛ Л 7, 10.1.2009, стр. 1–79.
<i>Директива о посредовању (2008/52/ЕЗ)</i>	Директива 2008/52/ЕЗ Европског парламента и Савета од 21. маја 2008. о одређеним аспектима медијације у грађанским и привредним стварима, СЛ Л 136, 24.5.2008, стр. 3–8.
<i>Директива о приступу адвокату (2002/8/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2002/8/ЕЗ од 27. јануара 2003. за побољшање приступа правди у прекограничним споровима успостављањем минималних заједничких правила која се односе на правну помоћ за такве спорове, СЛ Л 26, 31.1.2003, стр. 41–47.
<i>Директива о равнотежи између посла и приватног живота (2019/1158)</i>	Директива (ЕУ) 2019/1158 Европског парламента и Савета од 20. јуна 2019. о равнотежи између пословног и приватног живота за родитеље и старатеље и стављању ван снаге Директиве Савета 2010/18/ЕУ, СЛ Л 188, 12.7.2019, стр. 79–93.

Кратко име	Наслов
Заштита деце од насиља и експлоатације	
<i>Директива о младим радницима (94/33/ЕЗ)</i>	Директива Савета 94/33/ЕЗ од 22. јуна 1994. о заштити младих на раду, СЛ Л 216, 20.8.1994, стр. 12–20.
<i>Директива против трговине људима (2011/36/ЕУ)</i>	Директива 2011/36/ЕУ Европског парламента и Савета од 5. априла 2011. о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава, и која замењује Оквирну одлуку Савета 2002/629/ЈХА, СЛ Л 101, 15.4.2011, стр. 1–11.
<i>Директива о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије (2011/93/ЕУ)</i>	Директива 2011/93/ЕУ Европског парламента и Савета од 13. децембра 2011. о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и дечје порнографије, и замењује Оквирну одлуку Савета 2004/68/ЈХА, СЛ Л 335, 17.12.2011, стр. 1–14.
<i>Директива о правима жртва (2012/29/ЕУ)</i>	Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета од 25. октобра 2012. која успоставља минималне стандарде о правима, подршци и заштити жртава злочина и замењује Оквирну одлуку Савета 2001/220/ЈХА, СЛ Л 315, 14.11.2012, стр. 57–73.
<i>Боравишне дозволе за жртве Директиве о борби против трговине људима (2004/81/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2004/81/ЕЗ од 29. априла 2004. о боравишној дозволи издатој држављанима трећих земаља који су жртве трговине људима или су били предмет дела за омогућавање илегалне имиграције, који сарађују с надлежним органима, СЛ Л 261, 6.8.2004, стр. 19–23.
<i>Одлука Комисије 2007/698/ЕЗ</i>	Одлука Комисије од 29.октобра 2007. о изменама и допунама Одлуке 2007/116/ЕЗ у вези с увођењем додатних резервисаних бројева који почињу са 116 (објављено под бројем документа Ц(2007) 5139) (текст од значаја за ЕЕА), СЛ Л 284, 30.10.2007, стр. 31–32.
<i>Директива којом се успоставља Европски кодекс електронских комуникација (преиначена) (2018/1972)</i>	Директива (ЕУ) 2018/1972 Европског парламента и Савета од 11. децембра 2018. о успостављању Европског кодекса електронских комуникација (преиначена), СЛ Л 321, 17.12.2018, стр. 36–214.
<i>Директива о аудио-визуелним медијским услугама, преиначена (2018/1808)</i>	Директива (ЕУ) 2018/1808 Европског парламента и Савета од 14. новембра 2018. о изменама и допунама Директиве 2010/13/ЕУ о координацији одређених одредаба утврђених законом, уредбом или административном акцијом у државама чланицама у вези с обезбеђивањем аудиовизуелних медија услуге, СЛ Л 303, 28.11.2018, стр. 69–92.
<i>Директива о електронској трговини (2000/31/ЕЗ)</i>	Директива 2000/31/ЕЗ о одређеним правним аспектима услуга информационог друштва, посебно електронске трговине, на унутрашњем тржишту, СЛ Л 178, 17.7.2000, стр. 1–16.

Кратко име	Наслов
<i>Директива о приватности и електронским комуникацијама (2002/58)</i>	Директива 2002/58/ЕЗ о обради личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација, СЛ Л 201, 31.7.2002, стр. 37–47.
Миграције и азил, укључујући социјална права деце миграната	
<i>Директива о поступцима азила (2013/32/ЕУ)</i>	Директива 2013/32/ЕУ Европског парламента и Савета од 26. јуна 2013. године о заједничким поступцима за признавање и одузимање међународне заштите, СЛ Л 180, 29.6.2013, стр. 60–95.
<i>Даблинска уредба (ЕУ) бр. 604/2013</i>	Уредба (ЕУ) бр. 604/2013 Европског парламента и Савета од 26. јуна 2013. године, која успоставља критеријуме и механизме за одређивање државе чланице која је одговорна за разматрање захтева за међународну заштиту поднетог у једној од држава чланица од стране држављанина треће земље или лица без држављанства (прерађена), СЛ Л 180, 29.6.2013, стр. 31–59.
<i>Директива о квалификацијама (2011/95/ЕУ)</i>	Директива 2011/95/ЕУ Европског парламента и Савета од 13. децембра 2011. о стандардима за квалификацију држављана трећих земаља или лица без држављанства као корисника међународне заштите, за јединствен статус за избеглице или за лица која испуњавају услове за додатну заштиту, за садржај додељене заштите, СЛ Л 337, 20.12.2011, стр. 9–26.
<i>Уредба (ЕУ) бр. 492/2011</i>	Уредба (ЕУ) бр. 492/2011 Европског парламента и Савета од 5. априла 2011. о слободи кретања радника унутар Уније Текст од значаја за ЕЕП, СЛ Л 141, 27.5.2011, стр. 1–12.
<i>Директива о слободном кретању (2004/38/ЕЗ)</i>	Директива 2004/38/ЕЗ Европског парламента и Савета од 29. априла 2004. о праву грађана Уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и бораве на територији држава чланица о изменама и допунама Уредбе (ЕЕЗ) бр. 1612/68 и укидање Директива 64/221/ЕЕЗ, 68/360/ЕЕЗ, 72/194/ЕЕЗ, 73/148/ЕЕЗ, 75/34/ЕЕЗ, 75/35/ЕЕЗ, 90/364/ЕЕЗ, 90/365/ЕЕЗ и 93/96/ЕЕЗ (текст од значаја за ЕЕП), СЛ Л 158, 30.4.2004, стр. 77–123.
<i>Директива Савета 77/486/ЕЕЗ о образовању деце радника миграната</i>	Директива Савета 77/486/ЕЕЗ од 25. јула 1977. о образовању деце радника миграната, СЛ Л 199, 6.8.1977, стр. 32–33.
<i>Директива о спајању породице (2003/86/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2003/86/ЕЗ од 22. септембра 2003. о праву на спајање породице, СЛ Л 251, 3.10.2003, стр. 12–18.

Кратко име	Наслов
<i>Директива о привременој заштити (2001/55/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2001/55/ЕЗ од 20. јула 2001. о минималним стандардима за пружање привремене заштите у случају масовног прилива расељених лица и о мерама које промовишу равнотежу напора између држава чланица у пријему таквих лица и сношењу последица тога, СЛ Л 180, 29.6.2001, стр. 12-23.
<i>Директива о условима пријема (2013/33/ЕУ)</i>	Директива 2013/33/ЕУ Европског парламента и Савета од 26. јуна 2013. године, којом се утврђују стандарди за пријем подносилаца захтева за међународну заштиту, СЛ Л 180, 29.6.2013, стр. 96-116.
<i>Директива о повратку (2008/115/ЕЗ)</i>	Директива 2008/115/ЕЗ Европског парламента и Савета од 16. децембра 2008. године о заједничким стандардима и поступцима држава чланица за враћање држављана трећих земаља с незаконитим боравком СЛ Л 348, 24.12.2008, стр. 98-107.
<i>Директива о дугорочном боравку (2003/109/ЕЗ)</i>	Директива Савета 2003/109/ЕЗ од 25. новембра 2003. о статусу држављана трећих земаља који имају дугорочни боравак, СЛ Л 16, 23.1.2004, стр. 44-53.
<i>Уредба о Законику о шенгенским границама (ЕЗ) бр. 562/2006</i>	Уредба (ЕЗ) бр. 562/2006 Европског парламента и Савета од 15. марта 2006. којом се успоставља Законик заједнице о правилима која регулишу кретање лица преко граница (Законик о шенгенским границама), СЛ Л 105, 13.4.2006, стр. 1-32.
Заштита потрошача и личних података	
<i>Директива о правима потрошача (2011/83/ЕУ)</i>	Директива 2011/83/ЕУ Европског парламента и Савета од 25. октобра 2011. о правима потрошача, која мења Директиву Савета 93/13/ЕЕЗ и Директиву 1999/44/ЕЗ Европског парламента и Савета и ставља ван снаге Директиву Савета 85 /577/ЕЕЗ и Директиву 97/7/ЕЗ Европског парламента и Савета Текст од значаја за ЕЕП, СЛ Л 304, 22.11.2011, стр. 64-88.
<i>Директива 87/357/ЕЕЗ која се односи на производе који, изгледајући да су другачији него што јесу, угрожавају здравље или безбедност потрошача</i>	Директива Савета 87/357/ЕЕЗ од 25. јуна 1987. о усклађивању закона држава чланица у вези с производима који, изгледајући да су другачији него што јесу, угрожавају здравље или безбедност потрошача, СЛ Л 192, 11.7.1987., стр. 49-50.
<i>Директива о продаји на даљину (97/7/ЕЗ)</i>	Директива 97/7/ЕЗ Европског парламента и Савета од 20. маја 1997. о заштити потрошача у вези с уговорима на даљину – Изјава Савета и Парламента о члану 6 (1) – Изјава Комисије о члану 3 (1), прва алинеа, СЛ Л 144, 4.6.1997, стр. 19-27.
<i>Директива о општој безбедности производа (2001/95/ЕЗ)</i>	Директива 2001/95/ЕЗ Европског парламента и Савета од 3. децембра 2001. о општој безбедности производа (текст од значаја за ЕЕП), СЛ Л 11, 15.1.2002, стр. 4-17.

Кратко име	Наслов
<i>Уредба о храни намењеној бебама и малој деци, храни за специјалне медицинске намене и потпуној замени исхране за контролу телесне тежине</i>	Уредба 609/2013 о храни намењеној бебама и малој деци, храни за специјалне медицинске сврхе и потпуној замени исхране за контролу тежине и стављању ван снаге Директиве Савета 92/52/ЕЕЗ, Директиве Комисије 96/8/ЕЗ, 1999/21/ЕЗ, 2006/125/ЕЗ и 2006/141/ЕЗ, Директиве 2009/39/ЕЗ Европског парламента и Савета и Уредбе Комисије (ЕЗ) бр. 41/2009 и (ЕЗ) бр. 953/2009, СЛ Л 181, 29.6.2013, стр. 35–56.
<i>Директива о безбедности играчака (2009/48/ЕЗ)</i>	Директива 2009/48/ЕЗ Европског парламента и Савета од 18. јуна 2009. о безбедности играчака (текст од значаја за ЕЕП), СЛ Л 170, 30.6.2009, стр. 1–37.
<i>Директива о аудио-визуелним медијским услугама, преиначена (2018/1808)</i>	Директива (ЕУ) 2018/1808 Европског парламента и Савета од 14. новембра 2018. о изменама и допунама Директиве 2010/13/ЕУ о координацији одређених одредаба утврђених законом, уредбом или административном акцијом у државама чланицама у вези с обезбеђивањем аудиовизуелних медија услуге, СЛ Л 303, 28.11.2018, стр. 69–92.
<i>Општа уредба о заштити података (2016/679)</i>	Уредба (ЕУ) 2016/679 Европског парламента и Савета од 27. априла 2016. о заштити физичких лица у вези с обрадом личних података и о слободном кретању таквих података и стављању ван снаге Директиве 95/46/ЕЗ, СЛ Л 119, 4.5.2016, стр. 1–88.
<i>Директива 2002/58/ЕЗ о обради личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација</i>	Директива 2002/58/ЕЗ Европског парламента и Савета од 12. јула 2002. о обрађивању личних података и заштити приватности у сектору електронских комуникација (Директива о приватности и електронским комуникацијама), СЛ Л 201, 31.7.2002, стр. 37–47.
<i>Директива о заштити физичких лица у погледу обраде личних података од стране надлежних органа у циљу спречавања, истраге, откривања или гоњења кривичних дела или извршења кривичних санкција, као и о слободном кретању тих података (2016/680/ЕУ)</i>	Директива 2016/680 о заштити физичких лица у погледу обраде личних података од стране надлежних органа у сврху спречавања, истраге, откривања или гоњења кривичних дела или извршења кривичних казни, као и о слободном кретању таквих података која ставља ван снаге Оквирну одлуку Савета 2008/977/ЈХА, СЛ Л119, 4.5.2016, стр. 89–131.

Кратко име	Наслов
<i>Директива о непоштеној пословној пракси у односу на потрошаче (2005/29/ЕЗ)</i>	Директива 2005/29/ЕЗ Европског парламента и Савета од 11. маја 2005. о непоштеној пословној пракси између предузећа и потрошача на унутрашњем тржишту и о изменама и допунама Директиве Савета 84/450/ЕЕЗ, Директиве 97/7/ЕЗ, 98/27/ЕЗ и 2002/65/ЕЗ Европског парламента и Савета и Уредба (ЕЗ) бр. 2006/2004 Европског парламента и Савета („Директива о непоштеној пословној пракси“) (текст од значаја за ЕЕП), СЛ Л 149, 11.6.2005, стр. 22–39.
<i>Уредба 536/2014 о клиничким испитивањима лекова за људску употребу</i>	Уредба (ЕУ) бр. 536/2014 Европског парламента и Савета од 16. априла 2014. о клиничким испитивањима медицинских производа за људску употребу и стављању ван снаге Директиве 2001/20/ЕЗ (текст од значаја за ЕЕП), СЛ Л 158, 27.5.2014, стр. 1–76.
Кривично правосуђе и алтернативни поступци	
<i>Директива о праву на тумачење и превођење (2010/64/ЕУ)</i>	Директива 2010/64/ЕУ Европског парламента и Савета од 20. октобра 2010. о праву на тумачење и превођење у кривичном поступку, СЛ Л 280, 26.10.2010, стр. 1–7.
<i>Директива о праву на информације (2012/13/ЕУ)</i>	Директива 2012/13/ЕУ Европског парламента и Савета од 22. маја 2012. о праву на информације у кривичном поступку, СЛ Л 142, 1.6.2012, стр. 1–10.
<i>Директива о приступу адвокату (2013/48/ЕУ)</i>	Директива 2013/48/ЕУ Европског парламента и Савета од 22. октобра 2013. о праву на приступ адвокату у кривичном поступку и поступку по европском налогу за хапшење, као и о праву да се трећа страна обавести о лишавању слободе и да комуницира с трећим лицима и конзуларним органима док су лишени слободе, СЛ Л 294, 6.11.2013, стр. 1–12.
<i>Повеља о основним правима</i>	Повеља Европске уније о основним правима (СЛ Л 326, 26.10.2012, стр. 391–407);
<i>Директива о процесним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку (2016/800)</i>	Директива (ЕУ) 2016/800 Европског парламента и Савета од 11. маја 2016. о процедуралним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку, СЛ Л 132, 21.5.2016, стр. 1–20.
Деца с инвалидитетом	
<i>Одлука Савета 2010/48/ЕЗ</i>	Одлука Савета 2010/48/ЕЗ о закључивању, од стране Европске заједнице, Конвенције Уједињених нација о правима особа с инвалидитетом, СЛ Л 23, 27.1.2010, стр. 35–61.

Велики број информација о Агенцији Европске уније за основна права је доступан на интернету. Може се приступити преко веб странице FRA на fra.europa.eu.

Додатне информације о пракси Европског суда за људска права доступне су на веб страници суда: echr.coe.int. Портал за претрагу HUDOC пружа приступ пресудама и одлукама на енглеском и/или француском, преводима на додатне језике, правним резимеима, саопштењима за јавност и другим информацијама о раду суда.

Како доћи до публикација Савета Европе

Издаваштво Савета Европе издаје дела у свим сферама деловања Организације, укључујући људска права, правне науке, здравство, етику, социјална питања, животну средину, образовање, културу, спорт, омладину и архитектонско наслеђе. Књиге и електронске публикације из обимног каталога могу се наручити путем интернета (<http://book.coe.int/>).

Виртуелна читаоница омогућава корисницима да бесплатно консултују изводе из главних дела која су управо објављена или пуне текстове одређених званичних докумената.

Информације о конвенцијама Савета Европе, као и њихов пун текст доступни су на веб страници канцеларије за уговоре: <http://conventions.coe.int/>.

Контактирање ЕУ

Лично

Широм Европске уније постоје стотине информационих центара Europe Direct. Адресу најближег центра можете пронаћи на: https://europa.eu/european-union/contact_en

По телефону или путем е-поште

Europe Direct је услуга која одговара на ваша питања о Европској унији. Ову службу можете контактирати:

- на бесплатном броју: 00 800 6 7 8 9 10 11 (неки оператери могу наплатити ове позиве),
- на следећем стандардном броју: +32 22999696 или
- путем е-поште на: https://europa.eu/european-union/contact_en

Проналажење информација о ЕУ

Онлајн

Информације о Европској унији на свим званичним језицима ЕУ доступне су на веб-сајту Еуропа на адреси: https://europa.eu/european-union/index_en

Публикације ЕУ

Можете преузети или наручити бесплатне и плаћене публикације ЕУ на адреси: <https://op.europa.eu/en/publications>. Више бесплатних примерака публикација можете добити контактирањем Europe Direct или вашег локалног информативног центра (погледајте https://europa.eu/european-union/contact_en).

Право ЕУ и сродни документи

За приступ правним информацијама из ЕУ, укључујући целокупно право ЕУ од 1951. године у свим званичним језичким верзијама, посетите EUR-Lex на: <http://eur-lex.europa.eu>

Отворени подаци ЕУ

Портал отворених података ЕУ (<https://data.europa.eu/en>) омогућава приступ скуповима података из ЕУ. Подаци се могу бесплатно преузети и поново користити, и у комерцијалне и у некомерцијалне сврхе.

Деца су пуноправни носиоци права. Они су корисници свих људских и основних права и субјекти посебних прописа, с обзиром на њихове специфичности. Овај приручник има за циљ да илуструје како се европско право и судска пракса прилагођавају специфичним интересима и потребама деце. Такође илуструје важност родитеља и старатеља или других законских заступника и упућује, где је то прикладно, где су права и одговорности најистакнутије додељена старатељима деце.

Овај приручник има за циљ да подигне свест и унапреди знање о правним стандардима који штите и промовишу права деце у Европи. То је референтна тачка за законе Европске уније (ЕУ) и Савета Европе (СЕ) који се односе на ове теме, објашњавајући како је свако питање регулисано законом ЕУ, укључујући Повељу о основним правима Европске уније, као и према Европској конвенцији о људским правима (ЕКЉП), Европској социјалној повељи (ЕСП) и другим инструментима СЕ.

Приручник је намењен правницима који нису специјалисти, судијама, јавним тужиоцима, органима за заштиту деце и другим практичарима и организацијама одговорним за обезбеђивање правне заштите права детета. Објашњава кључну јуриспруденцију, сумирајући главне пресуде Суда правде Европске уније (СПЕУ) и Европског суда за људска права (ЕСЉП).

FRA – EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS (АГЕНЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА ОСНОВНА ПРАВА)

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vienna – Austria

Tel. +43 (1) 580 30-0 – Fax +43 (1) 580 30-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

x.com/eurightsagency

COUNCIL OF EUROPE (САВЕТ ЕВРОПЕ)

67075 Strasbourg Cedex – France

Tel. +33 (0) 3 88 41 20 00

**EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
(ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА ПРАВА)**

echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

x.com/ECHR_CEDH

CHILDREN'S RIGHTS DIVISION (ОДЕЉЕЊЕ ЗА ПРАВА ДЕЦЕ)

coe.int/children – children@coe.int

x.com/CoE_children

Publications Office
of the European Union